

XXVIII. ÉVFOLYAM, 2019. SZEPTEMBER

TARTALOM

■	3	BARNÁS FERENC	■
		A koaguláció	(regényrészlet)
■	8–9	MESTERHÁZY BALÁZS	■
		O*kológia ^[fiú]	
		Fohász ^[aa]	
		Galamb és veréb ^[TD]	
		Szememben a nappal ^[váz - c.d.f.]	
		Reped ^[váz]	
		Requiem ^[fiú]	(versek)
■	10	GYŐREI ZSOLT–SCHLACHTOVSKY CSABA	■
		Magyariné szeretője	(részletek a hamarost megjelenő ördögrománból)
■	16–19	GERARD MANLEY HOPKINS	■
		Isten fensége	
		Eredendő bűn	
		Kikelet	
		Felix Randal	
		Mire jó a szép halandó	(versek Olty Péter fordításában)
■	20	SOLYMOSI BÁLINT	■
		Vakrepülés	(regényrészlet)
■	31–32	BERETI GÁBOR	■
		Apokrif krónika	
		Így volt akkor is	(versek)
■	33	SÁNTHA JÓZSEF	■
		Ikerlányok	(novella)
■	37–38	VARGA IMRE	■
		Ál(om)szonettek	(versek)
■	39	VÁGI JÁNOS	■
		Pokróc	
		Parkolási jelenet	
		Kör	(elbeszélések)
■	47–48	NÉMETH GÁBOR DÁVID	■
		A Dísztelenítő	
		Jegesmedvenyakörv	
		Nyakatekert	(versek)
■	49	SZENDI NÓRA	■
		Hogy érezze a törődést	(regényrészlet)

■	59–61	ESZENYI FANNI	
		Banánszínű bogár	(vers)
■	62	JEREMY TIANG	
		Harmónia Lakópark	(novella Vonnák Diána fordításában)
■	69–70	LOCKER DÁVID	
		Séta	
		Bagatell	
		Ami elkerülhetetlen	(versek)
■	71	KOVÁCS KRISZTINA	
		A csábítás művészete: a Nyugat reklámhirdetéseiről	(tanulmány)
■	86	SZILÁGYI MÁRTON	
		Nincs tovább (Tar Sándor: Vén Ede)	(kritika)
■	90	SZILÁGYI ZSÓFIA	
		A folyosóügyeletesek forradalma	
		(Ezentúl lesz banán! – Novellák a rendszerváltozásról)	(kritika)
■	93	MIKOLY ZOLTÁN	
		Abszurd világok (Xaver Bayer: Az átlátszó kezek)	(kritika)
■	95	P. SZABÓ DÉNES	
		Zoltán nem Bateman (Kötter Tamás: Nem kijárat)	(kritika)

KALLIGRAM
Művészet és Gondolat

FŐSZERKESZTŐ: Mészáros Sándor
ms.kalligram@gmail.com

SZERKESZTŐK:
Ágoston Attila (koordinátor)
oz.kalligram@gmail.com
Szász Pál

palika.100@gmail.com

Szilágyi Zsófia
szilagyi73@gmail.com

Tóth-Czifra Júlia
toth.czifra.julia@gmail.com

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Hrapka Tibor
TÖRDELŐ: Róth Andrea

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:
Grendel Lajos †

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:
Földényi F. László,
Keserű József,
Márton László,
Németh Zoltán,
Hizsnay Zoltán,
Rédey Zoltán

Szerkesztőség:
KALLIGRAM, spol. s r. o.
Staromestská 6/D
P. O. Box: 223
SK-810 00 Bratislava 1
Tel.: 00421/ 2 54415028

FELELŐS KIADÓ: Mészáros Sándor

Szlovákiai megrendelések:

oz.kalligram@gmail.com, valamint
a Szlovák Posta alábbi címén: Slovenská
pošta, a. s.; Stredisko predplatného tlače;
Uzbecká 4; P. O. Box 164; 820 14 Bratislava
214; e-mail: predplatne@slposta.sk

Magyarországi elérhetőség:
ms.kalligram@gmail.com

Támogatóink:

Kisebbségi Kulturális Alap
(Realizované s finančnou podporou
Fondu na podporu kultúry národnostných
menšín)

Nemzeti Kulturális Alap

**KULT
MINOR**

Kiadja a Kalligram Polgári Társulás / OZ
Kalligram, Hlavná / Fő utca 37/19,
SK-929 01 Dunajská Streda / Duna-
szerdahely [IČO:42291810] és a
Pesti Kalligram Kft., 1094 Budapest,
Tűzoltó u. 8. sz. fél em. 2. Adószám:
12241273-2-43

Nyomja: Expresprint s.r.o., Partizánske
Példányszám/Náklad: 700 db/ks
Ára / Cena: 700 Ft / 2,5 EUR.

Magyarországon terjeszti
a Relay Hírlapkereskedelmi Rt.
és a regionális részvénytársaságok.

EV 358/08 ISSN 1335-1826

Havilap, megjelenik az adott hónap
10. napjáig.

www.kalligramoz.eu

A koaguláció

Ki akarok szabadulni. Nem tudok. Olyan erős a fájdalom, hogy nem tudok felállni, és kimenni a kórteremből, elindulni a folyosón, lemenni az első emeletre, majd a földszintre, kilépni a bejárati ajtón, aztán áthaladni a kórház udvarán – a főbejáratot ugyanis csak úgy érem el, ha először a melléképülettel szemben lévő rácsos ajtón át bemegyek a főépületbe. Éjjel három lehet. Ha nyitva a rácsos ajtó, akkor egy keskeny folyosóra érkezem, ezen kell végigmennem a porta irányába. A terület be van kamerázva; nem számít, ha idáig eljutok, akkor már a portás sem tartóztat-hat fel – legfeljebb áttöröm a testemmel az üvegajtót. Nem sérülnék meg komolyabban, úgyhogy folytathatnám az utat a panelekhez.

Hogy megtegyek egy mozdulatot, kell a nővér segítsége. „Nővérke!”, kiáltom. Nem hallja, tudom, hogy nem hallja, talán lefeküdt pihenni, vagy beteghez hívták. Még egyszer kiáltok, most jóval hangosabban: „Nővérke!!” Nyomás és feszülés az alhasamban, a hólyagomban, a felette lévő területeken – a fájdalom szétsugárzik a testemben. Megint elakadt a vizeletem. Csak lenne már vége! Ne kellene éreznem a feszülést! Már nem is az alhasamban van a nyomás, hanem a fejemben. De nem, a hólyagom körüli területen zajlik az egész. Fegyelmezem magam, de hiába, aminek alá vagyok vetve, az az akaratomnál sokkal erősebb. Jajgatok. Nem. Én éjjel háromkor nem merek jajgatni egy kórteremben, ahol rajtam kívül más betegek is vannak, és akik feltehetőleg alszanak. A testem ad hangot: a szét pattanni készülő sejtfa-lak préselik ki a hangot a torkomból, a torkom alatti repedésekből. Testem önkéntelen reakciói szakadozva jutnak el a tudatomig, közben újabb és újabb fájdalomhullámok érnek el. Ha ezek a hullámok tovább erősödnek, mint ahogy most is, akkor csak a kijutásra tudok összpontosítani, csak arra, hogy ehhez az állapothoz képest a nemlét felszabadulás, megszabadulás.

Megint kiáltok. Hiába.

Nem tudom, mennyi idő telik el, mire végre megjelenik a nővér az ágyamnál. Közlöm vele, hogy ismét elakadt a vizeletem. Erre a szabadon lévő altestem fölé hajol, és kihúzza a nemi szervemből kiálló csőből a katéterzacskó műanyag csövet; így kell tennie, máskülönben nem tudja megállapítani, hogy hol dugult el. Azonnal észreveszi a műanyag csőbe szorult vérdarabkákat, látom a félhomályban, mert a folyosóhoz legközelebb eső ágyon fekszem, a folyosó neoncsöveinek egy része pedig világít. Amennyire csak tudom, megemelem a felsőtestem; csak a fájdalom és a tehetetlenség mozdul bennem. A nővér néhány másodperccel később, kezében a katéterzacskóval, bemegy a kórtermünkhez tartozó fürdőszobába, ahol vécé is van; hallok, ahogy a műanyag zacskó tartalmát kiönti. Azt is hal-

lom, hogy utána kinyitja a csapot, és átmossa a katéter csövét; az utóbbit nem hallom, de tudom, hogy ezt csinálta, ezt kellett csinálnia. Ezután visszajön az ágyamhoz, és a katéter-zacskó csövét visszahelyezi a nemi szervemből kiálló műanyag csőbe: érzem, ahogy egymásba tolja a két csövet, az érzéshez, amit ez a visszahelyezés okoz, hozzászoktam, a feszüléshez képest ez semmi. Közben lassan megindul a vizeletem a csövön át a műanyag zacskóba. Az elmúlt tizenöt órában kitapasztaltam, hogy a testem milyen módon gyűjt erőt a szenvedés további elviseléséhez. Nem én, hanem a testem készül fel az elkövetkezendőkre. Csak lenne már vége! Legyen végre vége! Ne tudjak magamról! Ne tudjam, hogy vagyok! Az öntudat nélküli állapotban átélt fájdalom nem az a fájdalom, amit ismerek, bár a tudat az öntudatlanság állapotában is van, szítál. Dr. Csető kórházában részben követni tudtam, hogy mi történik velem, így volt. Csak a teljes leváláskor, csak a teljes eloldódáskor foszlik le rólunk az, ami bennünket az észleléshez s ezen keresztül az érzékeléshez is köt, erre így emlékszem.

Fél óra múlva kezdődik minden előről.

Nincs mellettem senki. Egyedül ebből merítek erőt. Vannak ugyan a kórteremben, de ők idegenek, habár amikor felerősödik a fájdalom, ők sincsenek, senki és semmi nincs, kivéve a fájdalmat, amely teljes egészében kitölt. És a vágy.

Feküdtem az ágyon, és egyes-egyedül erre összpontosítottam: megszűnni. Ez a vágy erősebb volt bennem mindennél, egyik-másik pillanatban a fájdalomnál is. Ha nem vagyok, akkor fájdalom sincs. Egyetlen kérdésem volt, egyetlen technikai jellegű kérdésem: hogyan jutok el a panelekig. Hogy eljussak a tízes panelekig, a temetkezési vállalkozó házat kell megkerülnöm, gondoltam, vagyis a Sörgyár utcán el kell mennem a Lavotta utcáig, majd a Lavottán elfordulnom balra, ezen kell továbbmennem a főút felé, amely négyöt percre lehet a kórháztól. A főút túloldalán már ott vannak a panelek. Talán száz métert kell még megtennem, és elérem az első épületet. Hátha már az első tízesbe bejutok, gondoltam, hátha nem zárják, vagy ha zárják is, valaki épp ma éjjel elfelejtette bezárni a bejáratú ajtót. Csak az épületbe kell bejutnom, az sem baj, ha nem működik a lift, valahogy feljutok a tizedik emeletre. Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc, tíz. A tető már a tizenegyedik emelet, biztos lesz valami ajtó kifelé a szabadba, vészkijárat vagy valami hasonló, miért ne tudnék felmenni a tetőre, nem úgy emlékszem, hogy Magyarországon mindig betartanak a biztonsági előírásokat. Ki kell jussak a tízeemeletes legtetőjére! Ha nem tudok, akkor egy lakásba kell becsöngetnem, a hatodik vagy hetedik emeletől kezdődően bármelyik jó lesz, valamit ki kell találnom. *Meg akarnak lincselni, rejtse nek el!* Az is lehet, hogy mással állok elő; tudok olyat mondani, hogy néhány másodpercre tehetlenné és mozdulatlaná váljon az előttem álló, nekem néhány másodperc elég, ennyi idő alatt áttörök, átszakítok bármit, a lényeg, hogy egy lakásba bejussak, egy szobába, egy konyhába: egy ablakhoz kell eljutnom, egy szabadon lévő nyílászáróhoz, amely közvetlenül az utcára vagy a parkra néz, a többit intézem. A lényeg, hogy magasan legyek, nagyon magasan, mert biztosra kell mennem, ez az egyetlen módja annak, hogy véget vessek ennek az egésznek. Egyetlen pillanat lesz, egyetlen koncentrált, végtelenül pontosan kivitelezett mozdulat. Lendület és erő lesz bennem, ami majd megszabadít.

Fél hat felé, miután a nővér még kétszer kivitte a katéterzacskómat a fürdőbe, alábbhagyott a nyomás. A betegársaim már ébren voltak. „Elnézést az éjjel történteért”, mondtam, miközben arra gondoltam, hogy a tízes paneleknél valójában egyszer sem jártam. A lakótömbre akkor lettem figyelmes, amikor néhány hónappal korábban először léptem ki a Fővárosi Önkormányzat Bajcsy-Zsilinszky Kórházának Sörgyár utcai főbejáratán. „Nem a gyóntatószékben vagyunk, hagyjuk a vallomásokat!”, mondta egy középkorú férfi, aki a velem szemközt ágyon ült, és újságot olvasott. Négyen voltunk a kórteremben, közülünk ő volt a legfiatalabb. A két másik férfi hetven körül lehetett, mindketten szótlanul néztek maguk elé. Az ablak felé fordultam, és arra gondoltam, hogy a halálunk pillanatában nem is az életünket hagyjuk itt, hanem csak azt az egy-két emléktöredéket, amely ilyenkor valami miatt felvillan bennünk. Minden más kitörlődik belőlünk, az is, hogy éltünk.

Egy sikeresnek hitt prosztataműtétet követően kerültem vissza október közepén a Bajcsy-Zsilinszky Kórház Urológiai Osztályára. Dr. Szokolai egy héttel korábban azzal engedett haza, hogy a lábadozás ideje alatt sok folyadékot fogyasszak, amit meg is tettem. Néhány

napig úgy tűnt, hogy lassan, de biztosan gyógyulok, amikor a hatodik napon egyre nehezebbé kezdett válni a vizelem. Aztán egy idő után már nem is tudtam. Lil nem volt otthon, mert a közlegő tengerentúli útja miatt kora reggel vidékre utazott tárgyalni. Mielőtt elindult, ezt mondta: „Igyál sokat, ahogy az orvos kérte. A folyadék majd megtisztítja a vizeleket.” Így hát sok vizet ittam, gyakorlatilag a dupláját annak, amennyit a megelőző napokban: már öt-hat liternél tartottam. Tízpercenként mentem a vécére, aztán ötpercenként, majd kétpercenként. Ennek ellenére képtelen voltam vizelni. Időnként megnyitottam a mosdókagyló csapját, majd ráültem a vécére, és vártam. Hiába. Később visszamentem a szobába, és lefeküdtem az ágyra, mert így kevésbé feszült a hasam, amely ekkorra már ijesztő nagyságúra puffadt – észrevétlenül vált a testem egy másikká. Aztán már feküdni sem bírtam. Éjfél körül, mielőtt Lil hazaérkezett volna, taxit hívtam, és a Bajcsy-Zsilinszky Kórházba vittem magam. Lilnek a taxiból írtam sms-t.

„Mi történt?”, kérdezte az ügyeletes orvos, akire jó negyedórát vártam a kórház urológiai szakrendelője előtt; az éjszakás nővér kerítette őt elő valahonnan. „Doktor úr, órák óta nem tudok vizelni, és rengeteg vizet ittam.” Ennyit mondtam. Arról nem tudtam beszélni, hogy az elmúlt órákban mit éltem át, vagy éppen mit élek át, mint ahogy arról sem tudtam beszámolni, hogy a testem min megy keresztül, jöllehet ami számomra már-már kibírhatatlannak tűnt, azt a testem még bírta. Ha már nem bírta volna, az lett volna a vég. Milyen pontosan fogalmaz az orvostudomány: *exitus*.

„Feküdjön fel az ágyra, aztán tolja le a nadrágját!”, mondta az orvos. Mialatt felfeküdtem az ágyra, illetve letoltam a nadrágomat az alsógatyámmal együtt, az orvos elolvasta az egy héttel korábban készült zárójelentésem, amelyet a vizsgálóba lépve átnyújtottam neki. Utána megvizsgálta.

„Műtét utáni vérzés, ilyen előfordul. A vér ilyenkor könnyen becsomósodhat a húgyvezetékben, ami így elállja a vizelet útját”, mondta az orvos, és odafordult az éjszakás nővérhez, aki velünk együtt jött be a vizsgálóba.

„Manyika, katéterre lesz szükségem”, mondta az orvos. A nővér egy üveges szekrényből katétert vett elő, amit kicsomagolt. Utána odalépett az orvoshoz, és átnyújtotta neki.

„Ez kellemetlen érzés lesz”, mondta az orvos, aki nem sokkal ezután a katéter gumicsövét behelyezte a húgycsővem nyílásába. Utána várt egy keveset, majd a csövet lassú mozdulatokkal föltoalta egészen a húgyhólyagom nyílásáig. Nem először csinálták ezt velem, közvetlenül a műtét után is katéterezve voltam. Rövidesen megindult a vizeletem.

„Köszönöm, doktor úr”, mondtam, azaz inkább suttoztam.

„Itt kell tartanunk, ilyen állapotban nem engedhetjük el”, mondta a fiatal férfi, aki talán rezidens volt.

„És mennyi ideig kell itt lennem?”

„Nem tudom. Most menjen, és pihenjen le”, mondta az orvos, és szólt a nővérnek, hogy intézkedjen az ágyam ügyében.

Kezemben a katéter műanyag zacskójával leügyeskedtem magam az ágyról, aztán rendbe szedtem magam. Utána szóltam a nővérnek, hogy indulhatunk.

A nővér a folyosó végén lévő kórterembe kísért, ahol az ajtó melletti üres ágyra mutatott. „Ide feküdjön”, mondta, és kezembe nyomott egy fehér inget, amit műtétekhez szoktak adni. Egy héttel azelőtt is hasonló inget kaptam. Most a katéter miatt volt rá szükség; a zacskó és a vezeték együttesen közel egy méter hosszú volt, a nemi szervemnek pedig mindenképpen szabadon kellett maradnia. „Szóljon, ha van valami”, mondta a nővér pár másodperccel később, és azzal magamra hagyott.

Levetköztem, majd miután felvettem a hálóinget, lefeküdtem az ágyra. Azt hittem, egy órán belül el fogok aludni. Nem tudtam. Húsz perc múlva kiáltottam először a nővérnek: „Nővérke!”

Miután a reggeli vizitkor az osztályvezető főorvos végighallgatta az ügyeletes orvos beszámolóját az állapotomról, koagulációt, azaz égetéssel történő vérzéscsillapítást rendelt el.

„A maga korában a műtét megismétlése rizikós. Próbáljuk meg, hátha sikerül. Básti doktor fogja csinálni, mert a maga orvosa, dr. Szokolai ma szabadnapos. Legyen nyugodt, jó kezekben lesz.”

A főorvos ezt követően a betegársaim hogyan felől érdeklődött, majd miután mindhárman orvosával külön-külön konzultált, kollégái társaságában kiment a kórteremből. Összesen heten voltak, köztük egy magas, vörös hajú nő, aki időnként jegyzetelt. Amikor fél órával később dr. Básti kezében egy fémtálcával belépett a kórtermünkbe, az ajtó felé néztem, miközben megpróbáltam kitalálni, hogy mit fog velem csinálni a következő percekben. Nem tudtam. A tálcán tüelektróda volt, gumicsöves ballonkatéter, egy zseblámpa nagyságú monitor, valamint fémeszközök és egy gumikesztyű. Dr. Básti az ágyamra tette a tálcát, a lábam mellé. „A takaróra nem lesz szükségünk, ezt most szépen ráteszem erre a székre. Maga pedig húzza fel a hálóingét egészen a mellkasáig.”

Mialatt dr. Básti elhelyezte a takarómat a széken, felhúztam az inget a mellkasomig. Ezután dr. Básti mindkét kezére felhúzta a gumikesztyűt, majd ezt mondta:

„Most meg fogom kínozni.”

Annyi időm sem volt, hogy elgondolkodjak azon, ez mit jelent, mert máris az altestem fölé hajolt, és a húgycsőemből kiálló műanyag csőből kihúzta a katéterzacskó csövét. Azt hittem, most is ugyanaz fog történni, mint éjjel, de tévedtem, mert dr. Básti kihúzta belőlem magát a műanyag csövet is, de csak azért, hogy egy jó perc múlva belém tolhassa az antiszeptikus oldatban fertőtlenített ballonkatétert, amelyet aztán a húgycsőmen keresztül végigvezetett a prosztatáimig. Ezután a ballonba levegőt pumpált, amit rövidesen befűjt a húgyhólyagom alatt lévő prosztatámhoz. Utána a monitorral összekötött elektromos tűt a ballonkatéteren keresztül a prosztatáimig vezette, és a prosztatata vérző részeit elektromos árammal égetni kezdte. Mivel az elektromos tű kamerával volt felszerelve, dr. Básti milliméteres pontossággal találta el a vérző szöveteket. A zseblámpa nagyságú monitoron jól lehetett látni a prosztatámat.

Mindebből csak az erős égett szagra emlékszem, illetve arra, hogy időnként üvöltöttem. Csak arra tudtam összpontosítani, hogy kibírjam a koagulációt. Körülbelül fél órán keresztül tartott az egész, de az is lehet, hogy egy órán át. Amikor dr. Básti úgy ítélte, hogy a vérzést sikerült megállítania, abbahagyta az égetést.

Egyszerre víz kezdett folyni az arcomon. Nem éreztem semmit, nem gondoltam semmire. Kis idő múlva rájöttem, hogy a szemüregemből folyik víz. Ez sírás, gondoltam. A fájdalom nélküli pillanatok hirtelen beállása akkora megrázkódtatást okozott, hogy akaratomtól független életfolyamatok indultak meg bennem.

Néhány másodpercről volt szó, vagy ennek a töredékéről. Nem tudom eldönteni, milyen rövid vagy hosszú volt ez az idő, mert nem tudok visszaemlékezni rá. Közben valami végtelenül egyszerű szitalás töltötte ki, illetve hatotta át a tudatom, ami egyszerre volt ismerős, de egyúttal egy teljesen ismeretlen élmény is: *vagyok, létezem*. Mintha az az én, amelyről addig énként tudtam, testemtől független idegen anyagba passzírozódott volna, amelyhez volt, pontosabban mondván hirtelen lett hozzáférésem. Erre a néhány másodpercre próbálok azóta is visszaemlékezni, de nem tudok. Itt van bennem, de tőlem elkülönülten; nem épült belém. Ha belém épült volna, akkor másvalaki lennék. De nem vagyok másvalaki. Az vagyok, aki a viviszekció előtt voltam.

Amikor dr. Básti kiment a kórteremből, a szemüregemből még folyt a víz.

Nagyon szégyelltem a szenvedésemet. Az egész életemet szégyelltem.

Kicsit később megpróbáltam gondolkodni, de nem tudtam.

Dél körül bekapcsoltam a mobiltelefonom. Rögtön láttam, hogy Lil többször is hívott. Visszahívtam, ám a mobilja ki volt kapcsolva. Aztán néhány perc múlva mégiscsak el tudtam érni.

„Hívtál.”

„Mi történt?”, kérdezte Lil.

„Majd megbeszéljük. Mikor jössz?”

„Mikor jöjtek?”

„Amikor tudsz.”

„Négy felé?”

„Rendben.”

Lil négy körül lépett be a kórterembe.

„Hogy vagy?”, kérdezte, és megfogta a kezem.

„Jól.”

Lil tudta, hogy nem mondok igazat.

„Mi volt a tárgyaláson?”, kérdeztem.

„Természetesen nem fizettek. Sohasem fizetnek. Viszont az egyik siófoki étterem tulajdonosa rendelt egy tífka szekréynysort a saját lakásába. Ebből a pénzből év végén elmehetnénk Zalakarosra. De most mondd el, kérlek, hogy mi történt!”

„Katétért kaptam. Ha nem áll el a vérzés, akkor újabb műtét lesz.”

„A családod tudja, hogy itt vagy?”

„Nem.”

„És a lányod?”

„Ő sem.”

„Miért nem?”

„Azért, mert nem.”

„Felhívom.”

„Nehogy felhívd!”

„Miért ne tudhatná meg, hogy mi van veled?”

„Nem akarom, hogy megtudja.”

„A lányod!”

„Akkor sem.”

Hirtelen elhallgattunk mind a ketten, és egy jó ideig meg sem szólaltunk.

Háromnegyed ötkor megérkezett a velem szemben fekvő betegársamhoz a barátnője. Az ajtóra néztem. Tudtam, hogy egy Erika nevű nő fog belépni az ajtón, a betegársam délután kettő és négy között legalább másfél órát beszélgetett vele telefonon; ezalatt többször felemelte a hangját. „Könyörgöm, Erika, ne csináld, nem megmondtam!?” Dénes majd mindent kommentált, így többek között azt is megtudtam, hogy Erika mikor száll fel a buszra, a villamosra, mit gondol a lovakról, az egészséges táplálkozásról, valamint Budapest légszennyezettségéről.

Amikor Erika belépett a kórterembe, önkéntelenül ugyan, de felénk nézett. Bizonyos helyzetekben könnyen zavarba jövök, sőt, zavartan is viselkedem, ilyenkor az érzékszerveim is megcsalnak.

„Mi van?”, kérdezte Lil.

„Semmi.”

Lil elkomorult. Látszott rajta, hogy bántja a zavartságom. De gyorsan összeszedte magát, és elmesélte, hogy útban a kórház felé a huszonnyolcas villamoson a villamosvezető a Sörgyárak megállónál kezében egy másfél literes Theodora ásványvízzel kísétált az utastérbe, ahol egy asszonyhoz lépve így szólt: „Ezt adja a gyerekeknek.”

„Nyilván ő is látta, amit egy perccel azelőtt én. A cigányasszony a villamosmegálló kukájából vette ki a flakont, amiből a gyerekei rögtön inni kezdtek.”

„És ezután mi történt?”

„A férfi visszament a vezetőfülkébe, és folytatta az utat az új köztemető felé”, mondta Lil, aki ezután még egy órát üldögélt az ágyamnál. Aztán elment, mert erre kértem. Aludni akartam. Jobban mondva, úgy akartam tenni, mint aki alszik. Magamra is húztam a takarót.

■ ■ ■

Barnás Ferenc (1959, Debrecen): prózaművei többek között angol, német, francia, cseh, horvát, szerb és indonéz nyelveken jelentek meg fordításban. 2015 óta Jakartában él szabadfoglalkozású íróként. Művei: *Az élősködő* (Kalligram, 1997), *Bagatell* (Kalligram, 2000), *A kilencedik* (Magvető, 2006), *Másik halál* (Kalligram, 2012), *A kilencedik* (2., jav. kiad., Kalligram, 2014), *Bagatell* (2., átd. kiad., Kalligram, 2015). *Az Életünk végéig* című regénye ősszel jelenik meg a Kalligramnál.

O*kológia ^[fiú]

Máig ez a legfájdalmasabb emlékem rólad.
 Miután elfoglaltad az ágyadat, még lementünk kicsit sétálni,
 engedték, a szemközti parkba. Nehezen jártál. Könnyen
 fáradsz, mondtad, úgyhogy leültünk inkább egy padra,
 és ahogy ott ültünk, te elolvastad a szöveget a szemközti falon:
*O*kológia*. Olyan rémületes akkor azért csak nem lehet,
 mindig közel érezted magadhoz a természetet, biológia,
 élőlények, környezet, *az ökológia pedig erről szól, ugye,*
 ezt mondtad. Kicsit inkább kérdezted. Csak élni akartál.
 A szívem még ma is beleszakad az emlékebe, merthogy
 nem láttál már jól, nem láttad, hogy csak az *n* betű esett le
 a feliratról, és az van odaírva, hogy *Onkológia*.

Fohász ^[aa]

Én is
 Én is
 Én is
 te
 nem!

Galamb és veréb ^[TD]

Szivárvány lábánál kábán
 támaszkodva a párkányra,
 előre, hátra, mennyebe föl,
 aztán lenéz. Talán szállni kéne.
 Hrabalért galamb jött,
 Tandoriért veréb.

Szememben^[víz - c.d.f.] a nappal

Még tavaly, tavasszal volt,
hogy a parton ültem, szememben
az éppen lenyugvó, alacsony Nappal,
ahogy a tihanyi tornyok mellett,
minden pillanattal egyre mélyebbre
süllyedt az égitest, lassan megindult felém
a víz fölött az éles északi szél.

Reped^[víz]

Víz. Jég. Tükör. Vízparti szobám ablakából
hallani, ahogy megreped, a fenyőfákon át
szökő ólomszagú szélben a jeget.
Belül is összetörik, a gyomor tájékán valami.

Requiem^[fiú]

A Mátyás-templomban voltunk, jeggyel,
aznap reggel direkt ezért utaztál fel, mondtad,
Mozart *Requiem*-je ennyit megér. Mögöttem
ültél, nem volt már két, egymás mellé szóló jegy.
Azt pedig már jóval később mondtad csak,
hogy a koncert alatt a szíved ribizli méretűre
szorult össze. Megláttad az első ősz csomót
a fiad hajában.

■ **Mesterházy Balázs** (1974, Siófok) könyvei: *Szélen balzsam* (versek, 2006), *Soha nem látott bálnák hangja* (versek, 2017), *Gesztenye placc* (novellaregény, 2018), *RANDOM* (versek, 2019).

MAGYARINÉ

részletek a hamarost megjelenendő ördögrománból

SZERETŐJE

1.

Szép Fruzinka, olly nagyon
Mért csókolod versemet?
Bennem tenger vers vagyon,
Csókolj inkább engemet.

E hitványka, de mégis kellemetes versikét nem én szerzettem, hanem egy Kleist nevű német poéta faragta, holmi Elíza nevezetű fehércseléd udvarlására. A nevet én cseréltem ugyan Fruzinkára, mindenestül viszont újdonsült barátom s kulacsos pajtásom tevé át magyarra: Csokonai Mihály. Barátságát nem kínálta ingyért, sőt olcsón sem adta, még ha végtére a tíz garasból, mit reménylett érte, sikerült is négyet lealkudoznom.

Történt ugyanis, hogy a piacon járva hirtelenül magas, sipító hangra lettem figyelmes.
– Hová oly sietősen, amice?

Odafordultam a kofákhoz, kik mellett éppen elhaladóban voltam. Mindkettő testes teremtés volt, termetre gránátosok, bajuszra huszárok. Ezekből biza ki nem néztem az elébbi fisztulahangot.

– Tessék, tökmag! – dörrent rám az egyik. – Ettől olyan fickándozhatnékja támad, hogy!
– Tessen inkább borrágót! – mondotta eme sárkány tántija. – Jót tesz a szívének.

Csak, hogy harmadszor is odasandítottam, vettem észre kettejük közé bérekesztvén egy vékonydongájú, alig serkenő bajuszú, lóarcú ifjút, aki egy könyvecskét lóbált kezében, s amint reá néztem, az iménti cérnahangon fuvolázta:

– Tessen literatúrát venni!

– Dolgom szólít – feleltem elutasítón, de az igazsághoz ugyancsak híven, mert feltett szándékom volt, hogy munkámhoz látok.

Hanem mire térülék egyet az árusok között, már meg ismét előmbe toppant.

– Csak miattam kár volt odahagynia a helyét – mondtam. – Ámbár szűköcske helynek tetszett ama Szkülla és Karübdisz között.

– Ők legalább hébe-hóba vásárolnak tőlem egy-egy könyvet.

– Csak tán nem?

– Bezzeg, ha mondom! Annak leveleibe takarják a portékát. Azért is makacsodom, hogy egy ily studérozottnak látszó ifjú se szánjon tíz garast a cultura oltárára – s ezzel már kezembe is nyomta a könyvecskét, minek előlapjára *A tavasz* volt fölírva.

– Három garasért oly kalendariomot is kapok, melyben az egész esztendő megfér – vizsnoztam bosszúsan tolakodását.

– De abban ily veretes, érzékeny dalokat nem lelhet az úr.

– Szóval versek – vonítám vállamat.

– A verscsinálás még nem poézis! – támadt reám fellobbanó haraggal, mit hurutos köhögés szakasztott félbe. – Ez a gondolatoknak, a képzelődésnek, a tűznek természetében, és mindezeknek felöltöztetésében áll: a verscsinálás pedig csak a szózatok hangjának bizonyos regulákra vételére s külső elrakására ügyel, hogy azok harmóniával szóljanak az ember fülébe. A poézis lélek, amely elevenít, enélkül a verscsinálás megholt állat. Nyolc garas?

– Éppen annyim nincsen reá.

– Adjon hát, amennyit nem röstell, teszem azt, hat garast. Beléírom a nevemet is, azután még az ükunokái is abból élnek.

S már írta is kacskaringós betűkkel: „Elfelejtethetlen angyalom! Vedd ezt a kis könyvet azzal a szívvel, amilyenl ajánlom s emlékezz meg írójáról, aki miattad siet a halálhoz, akit te hidegebben fogadsz, mintsem érdemlené. Éljen vígan. Csokonay”

– Mi ütött kegyelmedhez? Tán részeg, hogy mátkájának néz?

– Az én mátkám a más hitvese – felelte nekibúsulva. – Néki találtam ki e szíves ajánlást, de tudván tudom, hogy rabiátus férjeura üstöllést kivetné az ablakon vagy bévetné a kemenceajtón. Jobb híján kanyarítottam hát kegyelmednek ide e nekem kedves szokat, s nyilván az okból is, hogy csakugyan felette részeg vagyok.

De mert úgy tűnik, mégsem volt eléggé részeg, ennek utána egy korcsmába mentünk, hol tisztességgel nyakára hágtunk ama megtakarított négy garasomnak, nemkülönben az ő hatjának.

– Csak az a fránya nóta ne volt volna – emelte föl fejét motyogó dudorászással kísért, kurta bóbiskolásából Mihály, homlokán holmi lemetszett unikornis-szarv hegeként piroslott a gyűrű, melyet a pályinkáspohár pereme nyomott reá. És már gajdolta is:

Én, gyilkosa Gömböcnek,
A szép Jutka Perzsinek.
Mindakettőt én öltem,
Setét sírba temettem.
Már hát illik, hogy én is
Ugy haljak meg, mint ők is.
Kígyók, békák, viperák,
Pokolbeli fúriák!
Kisérjete az égbe,
Jutka Perzsi ölébe!

– Hiszen én ismerem e nótát! – csitítám Csokonait. – *A Pikkó herceg és Jutka Perzsi* című énekes bohóságból vagy! Nehány esztendeje, hogy még volt színésztrupp Pest-Budán, játszták a Rondellában.

– Mit bohóság? Tragoedia! Ennek köszönhetem, hogy kicsaptak a Kollégiumból. Midőn egyszer tanítványimmal a Nagyerdőn botanizáltunk, sűrű pipaszó párájában, szembejött Szilágyi Gábor uram, egye a Kollégium legrigorózusabb professorainak. Oly kemény szavakkal illete, hogy hirtelen haragomban körbeállítottam tanítványimat, és eldanoltattam velük ez átkozott nótát.

– Tán annyira bántá a gyöngye prosodia?

– Ahhoz mit se konyít – folytatta bő fertályóra múltán, hogy újra megébredt. – Hanem Jutkának hitták a szolgáját, kivel szapora csintalankodásairól egész Debrecen sugdogált akkortájt. Lelkére vette, s négy nap múltán már össze is ült a Sedes, s engem kemény fenytésben részesített. Onnantól minden apró-cseprő szabadosságomat szememre hányták, s utóvégre én sem kíváncsoztam vissza egy legatióból az alma mater dohos falai közé. Pedig ott serkentem ifjúvát! Ott tanultam mindent, nemcsak a poétikát, hanem... ejh, azért leginkább mégis csak poétikát! Sokáig, miként hitvány planéta, tőle nyertem minden fényemet, s mikoron pedig végtére magam is ragyogni kezdettem volna, a sötétségbe taszított!

– S Hatvani professor urat vajon ismerted-é, cimbora? – ráztam meg kevés idővel később, mint Krisztus a vargát.

– Nem volt az annyi, amennyit mondtak, el ne higgyed, bárki légy is. Hetvenkettő forint, piha! Elment útiköltségre a java. A maradékkal meg becsületesen elszámoltam, fillent, aki mást mond. Aztán meg a jakubinusok kivégzése a generális kaszálón...

– Újabban Vérmezőnek nevezik... – vettem közbe.

– Tán az is göcs? Hiszen te is ott voltál, Farkas komám! Kocsonyainak hívtál, emlékezel-e? Majd' otthagytad a fogadat. A farkasfogadat – mondotta, s ezen a tréfán megint édes álomba kuncogta magát. Mire magam is olyannyira felöntöttem a garatra, hogy könnyű szívvel odahagytam volna, megint fölriadott, s hosszan beszélt kicsapatasának szomorú krónikáját. Nem tudhatom, józan állapotomban is könnyekre indított volna-é, minő díszes és komor ceremónia közepette veti ki e magasztos institutum kebeléből az érdemetlennek ítélt delinquent, de így teleríttam a kupámat.

Már pitymallott a keselyre, mint mondani szokás, mire kibotladoztunk a korcsmából. Még két tucet forró, baráti csók, és ki-ki önnön szállására tért. Borfátyolozta szemem még Rébi néni kontúrjait is csaknem meglágyította, midőn elnéztem, mint huzigatja le csizmáimat.

2.

A méheknél pedig nincs mesterségesebb,
Nincs gyűjteményeknél sehol is édesebb.
Szabó- s ácsmunkánál az övök jelesebb.
Egyéb bogaraknál nemzetek nemesebb.

– citálta Hatvani, midőn a virágosodó mezőt járván Fruzinkával egyszerre kaptárok tűntek szemükbe, s a gyönyörű leány (kiből bizonyos sosem vált volna bibircsós vén banya) ijedten kapaszkodott karjába. – Széki Vesmás Márton kommandálja ily veretes rigmusokban e dolgos inszektumokat.

Fruzinka előmenetelét dicséri, hogy néhány együtt töltött hét után sem a „kommandál”, sem az „inszektum” szón nem értetlenkedett. Ellenben pajkos mosollyal fedtte mesterét:

– Úgy hittem, István bátyám nem állhatja a klapanciákat.

– Amennyiben érdemes tárgyban szólalnak meg s igazat állítanak, nem vetem el őket – magyarázta Hatvani, bár valójában főképpen mulattatni szerette volna a leányt. – Kedveli-é a mézet, Fruzinka kisasszony?

– Felette.

– S mit gondol, miként készíti azt a méhe?

– Kis kosárkák vannak a lábán, abba gyűjtögeti.

– A kész mézet? Akkor hát miért nem mi magunk gyűjtögetjük helyette? Ha lábunkon nehézkesen is esnék, kezünkre mi is köthetnénk nagyobbacska kosárkákat.

– Fáradságos lenne a sok-sok virágból összekapirgálnunk.

Hatvani nagyot kacagott ezen az együgyű magyarázaton, nem gúnnyal azonban, inkább megbocsátó nyájassággal.

– István bátyám kinevet engem? – kérde Fruzinka, nem haraggal azonban, inkább kedves kötődéssel.

– Vajon tudni akarja-é az igazat?

– Vajon megállja-é, hogy ne mondja el?

– Meg én. Hallgatni fogok, mint a küsz.

– Mondja el, kérem! Bármit halljak is, bizonynal el nem tántorít a vajas-mézes kenyereimtől.

– Nos, a méhe testében találta egy kicsiny gyomor, amelyet mézgyomornak nevezünk. A virágokról csupán azoknak nektárját gyűjti egybe, s kaptárjába visszatérve ebből köpüli a mézet, melyet azután a köpű sejtjeibe köp.

Fruzinka megborzongott.

– S akkoron még nem beszéltünk a mézharmatról.

– Amiről pedig mit való tudnom? – kérdezte a leány fátyolos hangon.

– Megezik, hogy keveslik a méhek a nektárt. Ilyenkor azon tetvek nyálkáját gyűjtik bé, kik azt a virágok szárából kiszipogatják, s a felesleget mint cukros nedűt alfelükön kibocsátják.

– Én pedig azt kenem a kenyereimre, amit ezek a tetvek kiürítenek?

– Részint. Hanem előbb azt is megemészti s kiköpik a méhek.

– Nemde csupán galád tréfát űz vélem, István bátyám?

– A tudománnyal sohasem tréfálódzom.

– Úgy kész vagyok okulni, s belátni, hogy vannak oly ismeretek, miket jobb nem óhajtanom.

Ily vidám társalkodás mellett jutottak a kaptárokhoz, hol egy torzonborz, parasztgúnyos atyafira letek, ki nagy csodálkozásukra egy üresnek tetsző hordóval pörölt mérgesen.

– Hogy az Isten rogyassza rád az eget! – szitkozódott pogányul. – Néked sem veszem semmi hasznodat!

– Miért káromolja az Urat, jóember? – dörrent reá Hatvani.

– Én csupán e macskával pörölök, nagyságos úr. De véle is csak azért, mert hát kivel pöröljek.

A hordó alján csakugyan egy fekete macska gubbasztott, farka tövét nyalogatva.

– S miért vetette e hordóba? – kérde Fruzinka. – Tán nyalázkodott a mézből?

– Ami mézem nékem terem, abból ugyan jól nem lakik még e bestia sem. Mind elrabolták azok a cudar tolvaj méhek. Éppen ezt ügyekezném orvosolni, ha e nyavalyás macska megsejélne. Most mondják meg igaz lelkükre: láttak már oly macskát, ki megveti a disznóháját?

– Mert büdös néki – szagolt belé Hatvani a hordóba.

– Antul jobb, mentül büdösebb. Csak nem eszi, a fene a jó dolgát.

– S ha enné is, mit bánják azt a tolvaj méhek? – kíváncsiskodott a professor.

– Ezt se tudja, kaputos ember létire? Fekete macska rágta hájjal kell bekenni a kas lyukát, keresztet vetni közben, attól takarodnak el a rablók.

– Lám, a macska eszesebb, mint a gazdája.

– Az meglehet, bizony, mert a sógoromé.

– De kendnél is eszesebb. Minek ide keresztvetés? Az Úr csak azt segíti meg, ki maga is segít saját magán.

– Azzal van a legkisebb nyűge, az bizonyos.

– Eressze el azt a boldogtalan jószágot, azután kenje bé a büdös hájjal a kas lyukát, no-sza! A méhek szaglása igen finom, s e kellemetlen aroma tartja távol őket.

– Ez biza meglehet. Köszönöm alássan a jó tanácsot!

S evvel az atyafi már borította is kifelé a hordóból a macskát, ki morcosan kimászott, hanem Fruzinkát meglátván, brúgós dorombolással tüstént hozzá kezdte dörgölni magát. A boldog állat!

– S főképpen jól teszi, ha a lyukat kisebbre szabja. Ezáltal egyszerre kevesebb rabló jut a kasba, s a bentiek könnyebben elbánnak a bétolakodókkal.

– És azt mégis miképpen? Mert nagyobbra lehet szabni egy lyukat, hanem akár mint fűrészelem, kisebb bizonytalansággal nem sikeredik belőle.

– Álmodja meg, mint segíthet magán. Esetleg tegye a macskát vánkosnak a feje alá éjszakára.

– Bizony, hogy megteszem, ha tűri! Köszönöm szépen az úr hozzám való jóságát!

– Örülök, ha segítettem.

– Azután vasárnap, ha a Piac utcán jár, ne kerülje el a bódénkat: Keserű János mézes és mézeskalácsos. Az asszonynak mondja csak, hogy én küldtem, aztán a kisasszony kap egy szép, piros mézeskalács szívét, tükörrel a közepén, az úr meg egy Jancsi huszárt!

S minekelőtte köszönetet mondhattak volna, a derék atyafi már odább is állott.

– Ez a jámbor méhészt aligha a mátkájának nem vélte, István bátyám – kacagott Fruzinka, hanem a tekintete komoly maradt, s fürkész. Csak tán nem rajta feledte szemét ezen a vén bútoron, aki a nagyapja, mit nagyapja!, szépapja lehetett volna?

– Ejnye, ne csintalankodjék a kisasszony! – feddte meg Hatvani, nagyon is helyénvalón, a játszi fruskát. Hanem a szíve táján valami furcsa nyomást érzett a vén selma. Nem csoda hát, ha sebtén a zászpadfűre avagy tyúkbolondítóra fordította a beszélgetést, ami bodzával keverve, fürdővízbe öntve valóságos csodaszer a rüh ellen.

– Felhúzta a papucsát? Én nem fogok kegyelmed után takarítani!

– Jó, jó. Már fel is húztam. És mi van vacsorára, kedves?

Ha Hatvani uram azt reménylette, hogy e szívhez szóló mondatával sikerül jókedvre derítenie a szemlátomást mogorva Máriát, hát csalatkoznia kellett. Felesége csak ennyit bökött oda a szekreter mellől, hová holmi leveleket írnia ült:

– Nézzen utána kegyelmed. A tűzhelyen leli.

– Lencsefőzelék?

– Faolajjal bérántva. De úgy sajdítom, kihűlt már.

– Szinte langyos még. S hús akad-é hozzája?

– Akadt még vacsora idején. Azután hogy kegyelmed nem jött, István ette meg a szeletjét.

– Válgék egészségére. És használt-é néki a székfűvív? Ámbár az appetitusából ítélvén...

– Megkérdezhetette volna tőle magától.

– Nem jöhettem elébb.

– Szépen. Bezzeg mikor két hete Mária egy fertályórát késett a szombati vacsoráról, mekkora patáliát csapott.

– Tudom és sajnálom, higgye meg, Mária. De nem mulatságból maradtam távol.

– Tán kitört a kolerajárvány? Vagy tűz ütött ki a Kollégiumban?

– Isten mentsen bármelyiktől.

– De alkalmasint valamely jeles catastrophá lehetett, ha a tiszteletére felöltötte az ünnepi parókáját.

– Tán a hitvesem kedvéért nem ölthetem fel?

– Eddig nemigen tisztelt meg véle.

– És ha most mégis megtettem, jobb belátásra térvén? Korholást érdemlek-é ezért?

Csend lett. Hatvani a konyhaasztalnál kapargatta a dermedt lencsefőzeléket, felesége a nyitott ajtó túloldalán, az írószobában sercegett a lúdtollat, s erről Hatvaninak hírtelesszerűen a legelőre kísért libuskák ötlöttek az eszébe. „Mint vetekedtünk Butykayval, csaknem

duellum lett a vége, s aközben ama furfangos fehérnép szépen előnkbe vágott.” Kicsinyég elmerengett Fruzinán a vén ildomtalan, az asztalra állítván ünnepi parókáját, s mélézván végig-végigsimított rajta, mintha ugyanbiza a leány keze mívelné, s mélyeket sóhajtott mellé.

– Mit nyög? Tán nem elég ecetes? – rezzentette fel egy savanyú hang a túlsó szobából.

– Förtelmes! – hördült fel Hatvani, magát is meglepve e semmiből támadt indulattal. – Hazatérek, amint dolgaim engednek, s mi fogad? Kihűlt vacsora, s mindjárt böjtös is, hozzá oktalan szemrehányások! Illendő-é, hogy egy asszony így várja urát, ha az hetente egyszer hazalátogat?

– S az vajon illendőbb, hogy egy kegyelmed korabeli férj, a Kollégium nagytiszteletű tanára fittyet hánnyon méltóságának s hírnevének holmi fruska kedvéért?

– Míő fruska? – kérdezte Hatvani uram, reménykedve benne, hogy kellő megdöbbenést s értetlenséget sikerült hangjába lopnia.

– Csak ne játssza az ártatlant! Tudván tudja, kiről beszélek! S nem csupán én, hanem az egész város kegyelmedről s ama Szelistyei Fruzináról suttog.

– Hát innét fúj a szél! Holmi pletykafészkek koholmányait fölébe helyezi ama bizalomnak, amellyel férjének tartozik? Mikor fordultam én más szoknya után?

– Honnét tudnám? Hiszen évek óta alig látom!

– Mária, e civódás mindkettőnket lealacsonyít – simogatta mind sebesebben Hatvani uram a parókáját. Minekutána hiában várt válaszra, könnyű szívvel odahagyva a lencse nem csekély maradékát, nehéz szívvel átment az írószobába, hol feleségét csendes könnyhullajtások közben lelte.

– Hagyja el, kedves, nincs oka reá – simogatta meg az asszony haját, s kis időre szinte hitte is, amit mond. – Haját mosott? – csodálkozott el.

– Még szerdán – szípogetta az asszony.

– Jól tette – duruzsolta Hatvani, s reáhajolván, kis habozás után meg is csókolta az őszes, enyhén ecetszagú fürtöket.

– Mit kíván tőlem kegyelmed? – emelte fel Mária könnyáztatta orcáját.

„Mint egy esőverte mopszli” – gondolta Hatvani, ám hangosan inkább azt mondotta:

– Még mindig oly szép, mint egykoron.

– Ne ámítson! – esedezett az asszony további ámításért.

Az erre következő, meghitt órában pedig Fruzinika neve többé nem merült fel. Legalábbis hangosan nem.

Győrei Zsolt (1970): Faludy-díjas költő, műfordító, író, drámaíró, a Színház- és Filmművészeti Egyetem tanára.

Schlachtovszky Csaba (1970): Faludy-díjas író, drámaíró, televíziós dramaturg.

Közös drámáik a JAK-füzetek sorozat *Rostáltatás a magtárban* (1998) és *A passzív apaszív* (2005) című köteteiben jelentek meg, újabban a Syllabus Kiadó önálló könyvecskékben adja ki őket. Első, egyszersmind előző regényük, az *Emmuka* a Libri Kiadónál látott napvilágot 2013-ban. A könyv az őszi Margóra jelenik meg.

Isten fensége

Kisülésig tölt mindent Isten hatalma.
Rezzent fóliafüstként fénylene meg,
Izzadt olajként, mint préselt mag
Gyöngyei. Villámáról mégis ki hall ma?
Jár, csak jár, jár taposó malma
A kornak; cégjegy az egészen, emberszag;
Szurt és hályog tarlott kertjén; tag
Sem tapint talajt, bakancsba lévén vasalva.

És ehhez képest: lám, sose fogy a zöld;
Gyökerek rejtik, keltik gyöngéd szállal;
S bár még Nyugaton feketén fordul a föld,
Aranyat a reggel rézrőt vörössel árnyal –
Mert a horizont hajlásszögén a Lélek költ
Mellmelegével, s ah, óvó szárnnyal.

Eredő bűn

Egy gyermekhez

Így gyászba Gyöngyike hull,
Mert Tündértisztás lombtalanul?
Lombbal lelked lágy, mint népes
Gonddal a felnőtt küzd, hogy *képes*?
Ah, hogy a szív öregebb benn,
Fokról-fokra hagy hidegebben
E kép. Sóhaj is egy mint száz,
Morzsállják bár ligetnyi lombváz;
Rájössz majd, mi az ami így ráz.
Hívjuk bárhogy is, *egy* kút
Ereszti szabadon az összes bút.
Gyöngyike szava mit ki sosem fejtett,
Szív súgott csak, szelleme sejtett:
Penész-tápnak tenyész az élet,
Előre sírsz, hogy az enyészeté lett.

Kikelet

Nincs a kikeletnél semmi se jobb,
Dudva ha kecsesen kilövell, e küllős, csupavíz,
Rigótozás ha menny-csepp, s úgy kékít vissz-
hangos nyersfán füttyük, fürdik a füldob
Benne, és úgy csap, semmi se villámlóbb;
Földig eresztett égbe ha ringló rügy visz
Fésűt üvegesen; annyira kinccsé híz-
ik e kék; fuss bari, kijár neked is a síp-dob.

Mire ez a nedv, s kedv? Édes szűrlet,
Az édenkertbeli egykori esszenciából. –
Fogd fel és őrizd, mielőtt émely, kelevény,
Mielőtt ecet, ó Szűzfia, borús bűn lett
Majális ártatlanság, fiuból, lányból,
Főleg tőled függ, és tisztos nyeremény.

Felix Randal

A kovács, a Felix Randal halt meg? A betegágy mellett
Vigyáznom, ahogyan e gyúrt, gyönyörű test és csont
Nyű, nyű, míg össz' nem csattan s észet nem bont
Bent ami fátumfajzat fészkel, eddig kellett?

Elhagyta magát. Először Istent szidta, de fel lett
Kenetet kapván javítva; szentebb szívhorizont
Noha nőtt, nőtt már hónapok óta az ajkához vont
Váltság révén. Nézd Uram el, ha vétett valaha is ellened.

Beteget-látván szív is megolvad, egyik a másért.
Nyelvem nyugvást nyújtott, hús kéz könnyedig ért,
Könnyed hozzám, gyermekem, ah, Felix Randal...

Mily messzire kopogott, vasvad vérmes verőből
Előre, egykori, társak közt is kolosszi erődből:
A nagy ígás szürkének szánt szikrát szakító szandál!

Mire jó a szép halandó

Mire jó a szép halandó | – veszélyes; virgonc vért
Kavaró – a zárd-le-ó-jegy, | páváskodóba mint
Purcelli táncalakzat? | Hol egy futó tekint-
et látkörébe több, mint | egy rátapadtba fért,
Segíthet, szív ne szűnjön | verni a valódiért.
Friss fiukat a háború, ha | nem fú le nektarint
Elé, Róma bolyán túl | tallózott volna kint
Gergely? De az Úr e népnek | csak így adott esélyt.

Halld ember, int a Törvény, | ki kopár követ se rest
Imádni, legméltóbbnak | amit ismersz, azt szeresd
Csupán – a belcsínt. Tükre | *ennek* az arc s a test.
Mire hát a szép? Hogy nézz rá? | Csak nézd; legyen belül
Otthon e manna méze; | de érintetlenül. –
Jobbat kívánj, kegyelmet, | mindent szerelmedül.

ISTEN FENSÉGE: bár elsőre akár panteista versnek is olvasható, valószínűleg inkább Scotus realizmusának, illetve Ruskin esztétikájának hatását lelteni benne; az elektromosság és a Föld rotációja Hopkins korában már közkeletű fizikai alapismeretnek számított; a *God/rod/trod*-rímhármas a *Deutschland* második strófájának rímeit ismétli; e triász később a *Carrian Comfort*-ban is felbukkan; a *foi* alighanem aranyfűst – a rázott aranyfűst ragyogás-effektusáról van egy naplóbejegyzés is; a negyedik sorban a *crushed* utánvetett jelző, tehát a jelentés ez: *like the ooze of crushed oil* – ha az érett olivabogyót ujjunkkal megnyomjuk, kicsi gyöngyök formájában serken ki bőrén az olaj; a *rod* bibliai utalás lehet, valószínűleg villám, istennyila, stb. – az áram, látványossága mellett nyilván veszélyes is, fizikailag is megüti az embert; a *smudge* továbszövi az olaj-motívumot, de most negatív értelemben; a *shod* vasalva, talán utalás a kubikosok bakancsszegeire (vö. *Tom's Garland*), de akár a Sátán patájához is köze lehet; a tizedik sort a szakirodalom gyakran Hopkins leg szebb sorának tartja – arról lehet szó, hogy az élet mindezek ellenére újra és újra utat akar törni magának és a természetből ez az impulzus kiirthatatlan; a hajnal barnasága a 12. sorban tipikus hopkinsi excentrizmus – csak azért se legyen rózsaszínű; mivel a *Eurydice*-ben ugyanez van (*brown-as-dawning-skinned*), melynek A-változatában ez *russet-of-morning-skinned*, valószínűleg itt is *russetre*, azaz rőtre, bólusvörösrre gondol; a *bent world* a horizont hajlásszöge, szó szerint.

EREDŐ BŰN (*Spring and Fall*): a cím lehet: 1. Kikelet és lombhullás 2. Eredet és Bűnbeesés; mivel a versben a *spring* szó egyszer elő is fordul és ott a szomorúság forrására/eredetére utal, a második változat (tehát: *Eredet és Bűnbeesés*) jobban a lényegre tapint; Gyöngyike (*Margaret*): a Margaréta latin/görög eredetijének jelentése gyöngy; magázás és tegezés egyszerre (*you*): szándékolatlan távolságtartó; ha GMH költészetének egészét nézzük, következetesen elkülönül a nők és gyermekek T/2 megszólítása, az E/2 megszólítástól, mely utóbbi csak barátoknak és szenteknek van fenntartva; ugyanakkor viszont a magyar költészetben nem szokványos a magázás, túl finomkodónak hangozna itt is, különösen egy gyerekkel szemben; tehát valahol a kettő között érzem a helyes hangvételt; morzsájjék bár ligetnyi lombváz (*worlds of wanwood leafmeal lie*): a morzsál szó mindkét értelmében (lepe-reg és szétdarabolódik); az eredetiben darabonként lehulló majd darabonként szétmálló egész erdőnyi falevelekről van szó; *and know why*: ez első látásra felszólító mód, ám akkor mint utánvetett és nem szervesen beépülő gondolat suta megoldás volna (és mégis sírni akarsz és tud meg miért); inkább ezt a szándékot sejtem benne: *and [you will] know why* (és idejével majd megtudod miért).

KIKELET: A katolikus hagyományban a kék Szűz Mária színe, aki a Mennyei Királynője és a tisztaság jelképe; küllős dudva (*weeds in wheels*): sugáralakban szanaszét ágazó, ahogyan a küllők a kerékagyból; menny-csepp (*little low heavens*): egyes rigófajok, pl. az énekesrigó és a feketerigó, türkisz színű tojásokat raknak, ebben az értelemben alászállt (*low*) mennyek; úgy kékít

.... hogy fürdik a fűdob (*rinse and wring the ear*): az öblítőt régen *bluing*-nak hívták, a magyar kékitőhöz hasonlatosan; ringlórugya víz fűsűt üvegesen (*glassy peartree leaves and blooms, they brush*): a friss rügyek és virágok az ágakon az üveghez hasonló tisztasággal csillognak, mintegy kefetűsként cseszve a kék ég hátterét; főleg: az eredeti *most* nem tudni, melyik szóhoz kapcsolódik – tulajdonképpen bárhová lehet csapni: vagy *and most worthy of the winning* (bár ez inkább *worthiest* kellene, hogy legyen) vagy *[gather] most [of them]*, vagy *sour with sinning ... in most girl and boy*, vagy *it's most thy choice* (mely esetben a birtokos jelző szabálytalan felsőfokáról volna szó, i.e. *thyest choice* – akár ez is kitelne Hopkinstól); egyszóval a jelentés kb. *most[ly]*, mely valószínűleg szándékolatlan egybe akarja gyűjteni az összes fenti jelentést.

FELIX RANDAL: 1880 nyarán a költő egy liverpooli, főként ír bevándorlók lakta szegénynegyedben végzett lelkipásztori munkát, ahol valóban élt egy hasonló nevű kovács (*Felix Spencer*); valószínűleg TBC-ben halt meg, haláláról a napló is említést tesz; míg GMH a latinul boldogot jelentő keresztnévhez ragaszkodik, a vezetéknevet *Randalra* módosítja, hogy rímhelyzetbe hozza a *sandal* szóval; utolsó három sor: itt eredendően két értelmezés létezik, attól függően, hogy a *how far from then forethought of* részt hogyan rekonstruáljuk: 1. *How far from forethought of [this was] from then*, vagyis *how unpredictable this was at the time when you were still boisterous*, etc. 2. Vagy az előbbi szöveg ellentéte: *How far [this was] forethought of from then*, vagyis *how far ahead this was predicted from the time when you were still boisterous*, etc. A második egyértelműen erősebb zárás, ugyanis ez esetben a nagy szürke igásló a munkás-Krisztust szimbolizálja, akinek Félix úgy hódol be, hogy fényes és szikrát ütő (*bright and battering*) patkót készít lábára; a szikra ez esetben az örök élet reményszikrája (mint pl. a *Windhover*-ben), a kovácsműhely pedig a lélek, ahol Isten dolgozik; Hopkins többi verséből kiindulva (amelyek gyakran zárnak a feltámadás-motívummal), valószínűsíthető, hogy itt is inkább ezt akarja mondani a vers, de mivel (valószínűleg zenei megfontolásból) a *far* és a *from* szavak egymás mellé kerülnek, számos szakkommentár az előbbi értelmezést részesíti előnyben.

MIRE JÓ A SZÉP HALANDÓ: Az első két sor alliterációk céljából szintaktikailag zavaros (*does set dancing blood = which sets the blood dancing; flung prouder form = flung into a form which is prouder; a flung* akár azt is jelentheti, hogy *flaunted*). *Gregory, a father*: a páter Gergely (i.e. amikor még csak pap volt, nem pápa); *that day's dear chance*: utalás Anglia evangelizációjának legendájára (*non Angli sed Angli*). *Man, that needs would worship: Man, that needs must worship* vagyis *Man, who is compelled to worship*. *Frame and face: body and face* (i.e. face as the image of God). A zárlat alighanem a Blake-i gondolat keresztény újrafogalmazása: „He who binds himself to joy”, etc. az érzéki vonzalom végsősoron kegyelem, amennyiben a Másik arcában, mely Isten hasonlatosságára van teremtve, a szemléltető felismeri a „Szentleket”, és azt úgy hagyja hatni lelkére, hogy közben nem manipulálja.

Gerard Manley Hopkins (1844–89): az angol modernista költészet egyik legjelentősebb előfutára, Oxfordban tanult klaszszikusokat, majd katolicizált, és belépett a jezsuita rendbe. Lelekipásztorként, valamint görög- és retorikatanárként szolgált Angliában és Írországban. Élete külön, aszketikus életmódja, elfojtott plátói vonzalmai és a szentignáci lelkiség jegyében telt. Vallási szemléletmódjára nagy hatást gyakorolt Duns Scotus teológiája, különösen utóbbi egyediségfogalma. A költői és a papi hivatást sokáig összeegyeztethetetlennek érezte, életében nem publikált; versei évtizedekkel halála után, 1918-ban jelentek meg először.

Olty Péter (1976): filozófus, költő. Budapesten él.

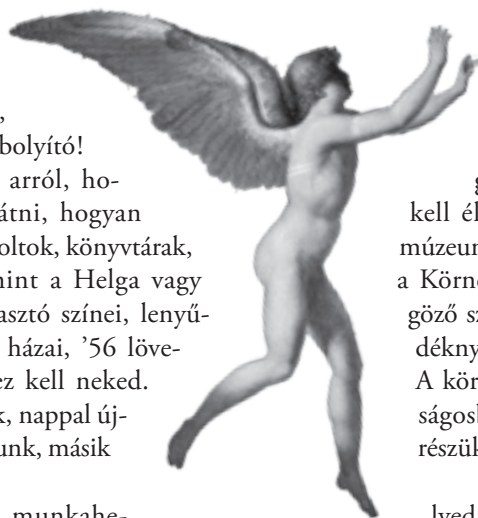

VAKrepülés

Mezítláb, bakancssal a kezekben rohansz az Üllői úti villamosmegálló felé, a József körút már fél hatkor egy merő fekete lucskos, felugrasz az utolsó ajtón, befejeznéd az öltözködést, de csak bávatagon meredsz lábujjaidra, aztán nyakad köré tekered sálad, és a combodra dobott kabát zsebéből előhúzkod zoknid, odakint feltámad a szél, az ablakhoz vágja a havas esőt, a villamos közeli ülésein rajtad nevetgélnek, a hónapok múltával egyre bátrabban, de te egyáltalán nem foglalkozol velük, nevetgélésük nem ejt meg. Eszedbe ötlik az előző hónap, a végtelen nyomor októbere a budai bungalóban, aztán az előző hónap, a vad egymásnak esések, búcsúk, ígéretes szeptembere Fannival, az egész veszettül száguldó év, felejthetetlen, mondanánk, ha emlékeznénk bármire is! Valami azért ott a villamoson is előkerül már, melegségek és vacogások, rossz kávék íze.

Gyerünk akkor,
ti szoba a Ferenc
a Globus nyom-
keversz ki napra nap,
zel, a szív megáll, tébolyító!
ami ne győzne meg arról, ho-
lágot, hogyan kell látni, hogyan
Akár ma is. Könyvesboltok, könyvtárak,
koncerttermek..., mint a Helga vagy
tuk Budapest elborzasztó színei, lenyű-
ke, mállott vakolatú házai, '56 löve-
csótlakók, borozók, ez kell neked.
ka rendőrök és kurvák, nappal új-
rekkel. Egy részük rólunk, másik
zációk.

Na de vissza első munkahe-
dába! Ezt Imrusnak köszönheted, mivel ő húszéve-
szakember, nyomdagépész a Globusnál, ajánlhat, ke-
mezborítókat is vállal a nyomda, mikor munkába állsz, az első a *Jézus Krisztus Szuper-
sztár*, a másik az Omegától az *Időrabló*, a hideg futkos a hátadon, mi a fene!, pont a szá-
modra minden értelemben felhőborító lemezekkel kell találkoznod. Ellenben elképesztő

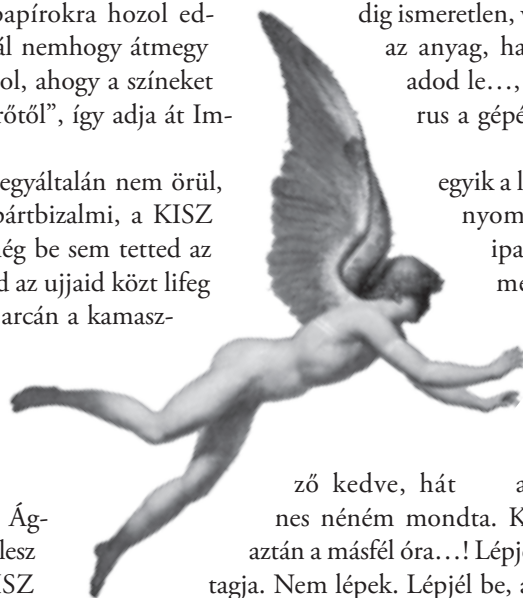

angyalom! Albérle-
körúton, munka
dában, színeket
pénzt keresel ez-
Könyvek; egy sincs,
gyan is kell érteni a vi-
kell élni...! Beleremegünk.
múzeumok, kiállítóhelyiségek,
a Körner kendői, sáljai, alat-
göző színei, a Nap utca szür-
déknymaival, a pincékben
A körút sarokházainál éjsza-
ságosbódék mellbevágó hí-
részük meg a Pátról. Szen-

lyedre. Menjünk a nyom-
sen már tiszteletet érdemlő
zeskedhet, és így tovább. Le-
mezborítókat is vállal a nyomda, mikor munkába állsz, az első a *Jézus Krisztus Szuper-
sztár*, a másik az Omegától az *Időrabló*, a hideg futkos a hátadon, mi a fene!, pont a szá-
modra minden értelemben felhőborító lemezekkel kell találkoznod. Ellenben elképesztő

siker, csillog és villog a kultúránk. Maga a civilizáció. Plakátok, broszúrák ragyognak fel az ofszet- vagy műnyomó papírokon, ha valakinek, hát neked nem mindegy, miféle papírra dolgoznak; nem telik el egy hét, nőségű és súlyú papírokra hozol ed- az első gépállításnál nemhogy átmegy fekt, ahogy dolgozol, ahogy a színeket tak senki színkeverőtől”, így adja át Imnek dicséretét.

Van, aki ennek egyáltalán nem örül, vetlen felettesed, pártbizalmi, a KISZ A lábadat szinte még be sem tette az tő lyukasztókárttyád az ujjaid közt lifeg nyó beléd köt. Az arcán a kamasz- lött pattanások lyei, a gyerek- sokból meg- zsenánt vigyo- nisták kísérlate- édes fiam”, ahogy Ág- Másfél perc. Ebből lesz jél be, legyél a KISZ legyél, a nyomdában nap. A megszokott egy- Nem lépek sehová. Elborul az agya, irdatlan alattvalói és középvezetői lobogással verődik utána fehér köpenye. Zuh!, csatt!, a laborajtók remegése.

a gépészek kedvence leszel, olyan mi- dig ismeretlen, világító színeket, hogy az anyag, hanem „baromira per- adod le..., ilyet az öregek se lát- rus a gépészek helyi közösségé-

egyik a laborparancsnok, köz- nyomdaipari fenegyereke. iparegységbe, a belépte- még, amikor az a her- korból átörök- és azok sebhe- kori állatkínzá- maradt tettvágy ra; „a kommu-

ző kedve, hát az több mint zsenánt, nes néném mondta. Késtél. Megint késtél. aztán a másfél óra...! Lépjél be, nem lépek. Léptagja. Nem lépek. Lépjél be, a Párt tagja kell hogy nem dolgozhat akárki..., és ez így megy minden egyes kedvűséged elengedhetetlennek bizonyul ennek tűrésére.

Az Aradi utca másik oldalán a Kőműves kocsmá, egy vagy két sör Imrussal meg pár gépmesterrel, szedővel a nem túl fényes és nem túl zsivajgó helyiségben munka után, de ez nem valami gyakori, mindenki igyekszik haza. Ahogy a színes nyomóban vagy a szedőtermekben, együtt a rendszer munkásarisztokráciájának néhány „tűrt elemével”, jogász doktorral, közigazdással, egyéb bölcsésszel. Villódnak szemedben a Kinizsi sör korsói, a szá- jakon ragadt hajjai meg a labor csillámló üvegcséi, ezüst ragyogású fogói, edényei, csap- jai, ajtó- és szekrénykeretei, a vegyésztechnikus szemüvegkerete, finom kis fényzikiz ka- varognak, a keret széleiről visszapattannak, nyilván le fogod tépni az arcáról, össze fogod törni..., hanem az eszelős KISZ-baromnak eltalálsz a kedvét, mint akinek csápjai nő- tek, meg karmai, úgy rángat körbe meg körbe, vág, mar, hasít, mire egy új dimenzió ka- pujának veted hátad. „Na, menjünk”, mondja Imrus, nagy kő esik le szívedről, annyiban lehet hagyni ezt a gennyes affért mára. Menjünk.

Ahogy kiléptek a Kőművesből, felfigyelsz munkahelyed frissen mázolt kovácsolt vas ka- pujára, nagy, vagy inkább hatalmas, két szint magasságú mestermunka a régi idők ideáljá- val, mellette, a második emeleti párkány alatt felirat: GLOBUS MŰINTÉZET. Nem vol- na rossz. Végül is ki lehetne itt várni a novemberi, decemberi alkonnyatokat ezekkel a fe- lelősségtől komoly, de állandóan viccelődésre kész szakemberekkel lenni a géptermekben, csakhogy fenn! Fenn az irodákban osztályvezetők és párttitkárok, napi érdeklődés felőled, ami kizárólagosan arra irányul, miért nem leszel a KISZ és majd a Pártunk tagja, miért nem vagy egy „közösségi fiatalember”. Annyira gáz ez, mondod az állandó kísérlődé vált laborparancsnoknak; elképzelhetetlen vezényszók nélküli közösségi ember? Ebben a mun- kaközösségben kiválóan elvagyok, nulla probléma..., annyira gáz ez az egész hercehurca a KISZ- meg párttagsággal; hát nem kurvára gáz?!

„Az idő gáz, azért érzed úgy, hogy minden az”, mondja a művezető vegyésztechnikus, „és ha nem akarod átadni magad ennek, vagyis a te önzésedet a hiábavaló önzésnek, ami a gáz imperialista idő, akkor a mi közösségünkhöz kell tartozzál. Mi a bajod a mi kommu- nista közösségünkkel?!” Semmi, csak éntőlem ez távoli, mondod ezredszerre neki, mind- egyre lankadtabb és földühöttebb állapotban.

Nyöszörögve, zihálva, sírva rohagálsz a városban munkaidő után, mi a fenét akarnak ezek tőled? Most már itt vagy nyakig a szarban, nem egy személyben vagy felelős, végze-

tesen, ahogy eddig érezted, a dolgaidért meg a köröttes zajló dolgokért, a munkások közt élsz, dolgozol, ha valami elbaszódik, nem te vagy az oka, legalábbis a balhét nem egyedül te viszed el; ezt az érzést akarják benned a lehető legnagyobb mértékben kiterjeszteni, a KISZ vagy a Párt..., majd az...! Már meg se rezzen az ember, ha az égvilágon semmi sem alakul úgy, mint szeretne volna, mert praktikus és

impozánsan ott van helyette egy határozott keretekkel bíró, kényelmesnek és akár szépnek is felfogható élet, illetve annak lehetősége. Minden alkalommal el is mondd, mennyire örülsz a fejlemények ilyen alakulásának, de..., hogy te ennyivel beérsz. „Az ország viszont nem éri be ennyivel, Pártunk és Kormányunk nem éri be ennyivel”, üvölti a laborparancsnok, és kezdődik újra a purparlé.

Igazán kevésen múlik, hogy *ilyen* ember legyél, végül is elfáradtál már a nélkülözésben és az állandó kutatásban, mi legyen, mit képzelj a világról és magadról, mit higgy, mit ne...; ha *ilyen* ember lennél, kapnál vagy szereznel egy lakótelepi lakást és Kierkegaard könyvét meg a *Tulajdonságok nélküli embert* meg Gregory Corsót meg mind a többi elhelyeznéd a könyvespolcra, alulra letennéd a vajdasági meg az erdélyi folyóiratokat meg mind a többi..., és továbbra is *ilyen* ember lennél, de nem engedik, nem! Maradnak az erőszakos kutatások, maradnak az elemi roncsolódások, tűrhető fizetéssel.

Milyen nagyszerű gépezet ez! Odaállsz egy délelőtti órán a rácsokkal körülvett kassza ablaka elé, és fölveszed a béréd. Nem telik el sok idő, és közel a Ferenc körúti lakáshoz, vagyis albérleti szobához, a Tompa meg a Mester utca között találsz egy olyan üzletet, ahol vietnami rizspálinkát lehet kapni, és kubai fehér rumot, eléggé kedvező áron, így aztán ötösével hordod fel, két kubai meg három vietnami, mert a rizspálinka csak félliteres. Szarul vagy...?, Helga eltűnt?, Fanni nem utazik hozzád?, tüdőgyulladásod van?, tisztára főlemészt, hogy itt Pesten egy „illetlen”, földönfutó senki vagy...?, akkor adj neki! Adjál neki, legyél percre perc szomjasabb, annál sokkalta szomjasabb, hogy meg akarja halni. Riadj fel a baljós kopogásra; mi az, amit hallasz?; az ágytámla előtt térdelsz, abba vered a fejed ütemesen; mondd, amit hallasz...! Semmit, csak a baljós kopogást.

Ilyen boldoggá tett, hogy tizennyolc évesen, '77 őszén sikerült Budapesten munkát és albérletet találni.

Hát ugyan minek lettem erre a világra! Mi az élet? Sár. És az ember benne?
Zápor utáni buborék.

„Nem vagy normális.” Ezt a nem túl bonyolult mondatot előszeretettel mondogatta mindenkinél Imrus, kiváló nyomdagépész haverom, de leginkább nekem. Kitüntetett evvel, és egyúttal rutinos lazasággal távolságot tartott. Általában szólt, ha valami *hepaj lesz*, szólt most is, hogy szólt neki egy srác, lefoglaltak hétvégére egy turistaházat, ami nem igazán turistaház, fönn a Börzsönyben, péntek délután indulnak, „eljöhetsz velünk, ha ráérsz”.

Mi jut eszedbe elsőre a kirándulásról, ami itt a városban akkora divat? A gyerekkori sár, súlyos mozdulatlanságunk lidércei, a szörnyű elkeseredésben időnként felfénylő folt, a legjobb esetben zöld vagy kék, napsárga folt, amúgy csak a petróleumlámpa szortyogó félhomálya. Innét kell nekiiramodni, méghozzá azáltal, hogy nem adod át magad az érzékeidnek, hanem szellemed játékában bízva vállalod be a kirándulást, és egyszerű kalandként fogod fel; mintha ez könnyűszerrel menne. Elég volt..., hagyjuk végre azt az istentelen vidéket, a nyomort, a betegségeket! Hagyjunk mindent, ahogy magunk mögött hagytuk a Pálmateket, a Kalét, a Parkánt és a Ludiomilt, Noxyront, úgymond, ráivással, magunk mögött hagytuk az építészetet, Frank Lloyd Wright és Alvar Aalto szédítően tiszta háza- it..., elég volt, hagyjuk.

Munka után vagy, aludni próbálsz, annyi mindent lenyeltél, hogy aludhatnál is akár, este a Deseő Csaba Jazz Quintet az *Ultraviola* című album anyagát játssza a Petőfi Sándor utcai jazzklubban, nem valami érdekfeszítő számokra, sőt, a falnak mész a funktyól, mióta ezt a ritmust meghallottad, Miles Davis után rengeteg zenész hülye lett, Zbigniew Namysłowski, Herbie Mann meg a többi, de Másik János zongorázik, és különben is, ott találkozol a haverokkal. Senki nem lett ettől rosszabb kedvű, csak te; funky! Mi lesz ebből, kíváncsi vagyok, morgolódsz magadban félálomban; a jazz szifilisz, a rock szifilisz...! Nekünk végünk. Akkor megérkezik Királyhegyi, és átad egy levelet, a főbérő srác véletlen magához vette, mondja; Fanni írt.

Fölülsz az ágyban, fölbontod a borítékot. Azt írja, hogy elég nagy baj van, Mirco súlyosan rossz állapotban, most már ő is kezd teljesen kikészülni, meg mindenki Mirco körül, és örülne, ha ezen a hétvégén leutaznál, mert ő most nem tud onnan mozdulni. A fenét tudnék én segíteni, mondod magadban, mi ez a hisztéria?! Nem hagy nyugodni, mi lehet velük, fölszállhatnál az éjszakai postavonatra. Akár föl is szállhatnál, de mi az a két nap, míg ott lehetsz? Mit tudnál csinálni? Megfájdul a fejed. Mindig „problémás” volt Mirco, most mi lehet az a „nagy baj”; újból egy öngyilkossági kísérlet vagy egy dühroham, elvittek a rendőrök, elektrosokk-kezelést akarnak neki adni, hát ezeken én hogy segíthetnék?, mondod Királyhegyinek. „Sehogy”, mondja, „de azért csak le kéne menned.” Azt írja, „talán még van remény”. Mire? Beveszel egy koffeintablettát, kinn a fürdőszobában megmosakszol, szedelőzködtök, elindultok a koncertre. Talákoztok Imrussal meg a többiekkel.

Koncert után séta, több arccal együtt átvonultok az Ádám sörözőbe. Nyirkos és sötét este, gyámoltalan vagy, és szorongó, a Népköztársaság útja sóvár enyészete a ruhád alá bújik, bőrdet tapodja, kaparássza. Tetszik nekem ez a város, mondod a melletted lépdelő, cigarettázó alak felé, akiről közben kiderült, a holnapi kirándulók egyike ő is. „És mi tetszik annyira...?” Van a szerves, fertőző természet, és van a szervetlen,

nem fertőző természet, ez utóbbi Budapest. „Én úgy látom, megbetegszene, és aztán megdöglene az emberek itt is.” De nem attól, ahol vannak. „Nem venném biztosra, hogy nem...” Nehezülnek a lépteid, érzed, húz vissza a tiszazugi sár, ragaszkodnod kell a meglátásodhoz. Végre megérkeztek az Ádám jókora, csillámló fém- és üvegfala elé, benyitok, körben finom kis füst, finom kis nyüzsgés, az ajtótól jobbra, a sarokban találtok egy nagy szabad asztalt. Háttal ülsz a Népköztársaság útjának, meg a társaság szélén, egy páran átnézik az étlapot, 8 Ft a korsó Staropramen, azjöhet, az odasiető pincér összeszámolja, hogy akkor hány, plusz a tatár beefsteak azoknak, akik csajjal vannak, 26 Ft, annyit nem költesz kajára. Később arra leszel figyelmes, hogy a falnál ülő szakállas, farmerdzsekis alak összefüggő okoskodásba kezd, őt hallgatja majd mindenki.

„A jazz felülemelkedik minden politikai struktúrára, és mindenben, ami a politikait érinti, pont ez az aljasságokon való felülemelkedése adja, hogy a jazzkoncerteken szabadnak érzi magát az ember. A jazznek, ha van ellenállása, az a nehézség felé irányul, és ha történetesen egy egész társadalmi rend a nehézség, a rendőrségével meg a tégláival, akkor mindannak óhatatlan ellenáll az ember a jazz által, és még inkább, ha erről tud; ha nem akar tudni, opportunistát”, mondja a hallgatóságának. „Arról sem szabad ugyanakkor megfeledkeznünk, hogy a jazz jelenleg az USA által szponzorált személyes szabadság eszméje terjesztésének nagyon komoly formája a szovjet blokk országaiban...” Iszunk, rendelünk még egy kört, valaki oda szól, hogy és szerinte mi van a rockkal...? „A rock foglya marad árnyékvilágunk banalitásának...”, kurta vigyor jelenik meg az arcán, „talán még Jimi Hendrix is, őrá ez nehéz szívvel mondom, de akkor is!” Rágyújt. A szünetet kihasználva megkérdem Imrust, ki ez. Azt mondja, ő intézte holnapra a kulcsosházat, vannak ismerősei az Ipolyvidéki Erdőgazdaságnál. „Mindegy”, folytatja, „ennek a »jazz nagykövetei« programnak vége, ahogy annak is, amit Hruscsovék állítottak: hogy az elnyomott szegény munkásosztály népzeneje volna. Én annak csak örülnék, ha több volna benne a harlemi radikalizmus. Duke Ellington,

Ella Fitzgerald vagy Louis Armstrong, Count Basie, Benny Goodman húzhatnak a vérbe, ki nem állhatom ezeket az álszent befekvőket, akik befeküdtek az álszent amerikai kormánynak. Az álszent az orosz meg a magyar meg az itteni többi kurva államra nem jó szó! Itt is és mindenhol árulókkal teli a világ. Nyomassuk a free jazzt!”

Egyszerre csak a homlokomra vágok, végül is sok mindenkit nem kedvelek, például Pegét. Mint Hofit. Vagy Ferencsiket. Rossz udvari bohócok, suttogva mondd Imrusnak. Bűbájosak. Vannak páran, ez kétségtelen. Senkit se szeretek, kizárólag Jimi Hendrixet. Nem túlzok. Meg Charlie Parkert. Mert jazzről van szó. Ezekhez képest kell elképzelni a jazzt meg a rockot meg azt, hogy mit is kezdjünk a léttel. „Hát, nem vagytok ti normálisak..., miért kell ilyen elutasítónak lenni?“, kérdez rá a haverod.

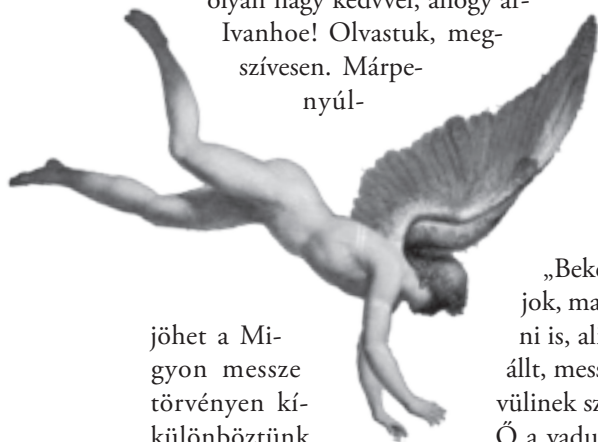
Odaát, srégen a második asztalnál Dixi ül, meg Zuzu pár emberrel, Dixi épp azt játszza, ha jól érted, hogy rendőrautó ajtaján zuhan ki, hanyatt vágódik, széttárja karját, vége, vagy csak nincs magánál, mert egy idő után hirtelen megmozdul a szája, mint amikor valaki félálmban egy tolakodó legyet akar a szája sarkából elhessegetni, majd az alsó állkapcsa is mozdul lassan, ezt ismered már az FMK pincéjéből, Dixi állcsontjának vad rángását, szemének villanóan vigasztalan színeit. „Hol vagyok, mi történik velem...?“, éled fel Dixi, majd hömpölygő előadásba fog az elpusztíthatatlanságról, s óva int „minden tudásra szomjas, érdeklődő embert a desztillált vízben oldott fehér kristályoktól”.

Megszégyenült képpel fordultál a kijárat üvegajtaja felé, teljesen élettelennek érezted magad, olyan volt, mintha az előbbi, nagyrészt érthetetlen szavak hozzád lettek volna intézve.

„Én is voltam ember”, mondta egy alkalommal apám; fröccsent a nyála a szikkadt rögökre a gátoldalban. Alattunk a Körös, érzékeny kislány és élveteg parasztasszony, unottan húzódott el, ahhoz túl közel, hogy ne érezze e kijelentés súlyosságát, a hóbort és a nosztalgia mögötti borzalmat. Most a Duna partján állok, készülök embernek lenni, ez jut eszembe, és azon röhögök magamban, hogy nem tudom, apám hogy gondolta, és fogalmam sincs, mit jelent embernek lenni. A falu asszonyaitól mindig is azt hallottam, hogy akinek van fasza meg erős állkapcsa, és tud ölni – az ember. Vagy farkas. Nőnek lenni nehéz, abba nem vágnánk most bele a fejszénk, mennyire nehéz, nem tartozik a tárgyhoz, de sokkal nehezebb, mint embernek lenni. Em-

bernek lenni se könnyű, például nem ölünk
ról gyerekkorunkban rendre képzelődtünk.
néztük a tévében is, és nem, nem ölünk
dig azt a szemét Mérőt ki kéne nyírni; le-
ta Hajnalkát, csak hogy velem szórakozzon.
Hát ez nem ember, milyen ember az ilyen!?

Véletlen futottunk össze a Bem rakpart előtt,
egyelőre feltételesen megint szabadlábban van.

jöhet a Mi-
gyon messze
törvényen kí-
különböztünk.
und viszont ér-
törnek és zúznak és
tombolnak. Összetörök a Mini Bem rakparti klubját. Velük va-
gyok én is, hogyne, de nem egészen. Inkább kívül. ’77 nyara és össze, robbanás!, rock- és
jazzkoncertek amerre a szem ellát. Klubok.

„Bekeményítettek a fiúk”, mondja Mérő, „meg a csa-
jok, marad a kemény rock, mi?“, gúnyolódik. Alap, de
ni is, alibiként a jazz, a free, a progresszív. Őtöle ez na-
állt, messzibb, mint tőlem; abban hasonlítottunk, hogy
vülinek szerettük volna látni magunkat. Vadnak. Ebben
Ő a vadulást nem szívelte. Az alternatív vagy undergro-
dekelte. A hippik szerények, kedvesek és unalmasak. Ezek
tombolnak. Összetörök a Mini Bem rakparti klubját. Velük va-
gyok én is, hogyne, de nem egészen. Inkább kívül. ’77 nyara és össze, robbanás!, rock- és
jazzkoncertek amerre a szem ellát. Klubok.

Amíg az embert nem zabálja föl a rendszer, addig ember, gondolja a fiú. Nem lehet bent, a kádári népköztársaságban lenni, „a társadalom hasznos tagjává” lenni, mert akkor nem maradsz ember. Kint kell lenni, kívül ezen a világon. Mindent előlről kell kezdeni. Kezd-
jük. Vegyük szemügyre a világot úgy, hogy nincsenek benne emberek, sehol egy kurva em-

ber. Na? Vegyük elő a kartont, tegyük föl a rajz-
tákkal a markunkban meredjünk hosszan ma-
nosz természetet.

Lehetünk annyira az isten háta mögött, any-
határán, hogy végre azt mondhassuk, a világ
rek nélkül is gonosz, gonoszabb, mint hinnénk,
ra gonosz, ha vagyunk, ha nem...? Meglehet,
kel az emberekkel teljesebb..., kiteljesedik
noki, bosszúvágyó lényege. Merő kényel-
(úgy érte, értelmesnek gondolt hősie-
ségéből) és gögösségből gondoljuk azt,
hogy mi hozzuk a rontást a világra.

táblára, és színes kré-
gunk elé. Nézzük a go-

nyira a világ szélén,
nélkülünk, embe-
vagy pont annyi-
velünk vagy ezek-
a természet zsar-
mességből

*Pénzásás és Bugyihó, Pénzásás és
Bugyihó, ízelgetem a szavakat, nem
több mint illedelmes vagyok; mint aki*

harapok rájuk,
mérgezésről tart, úgy

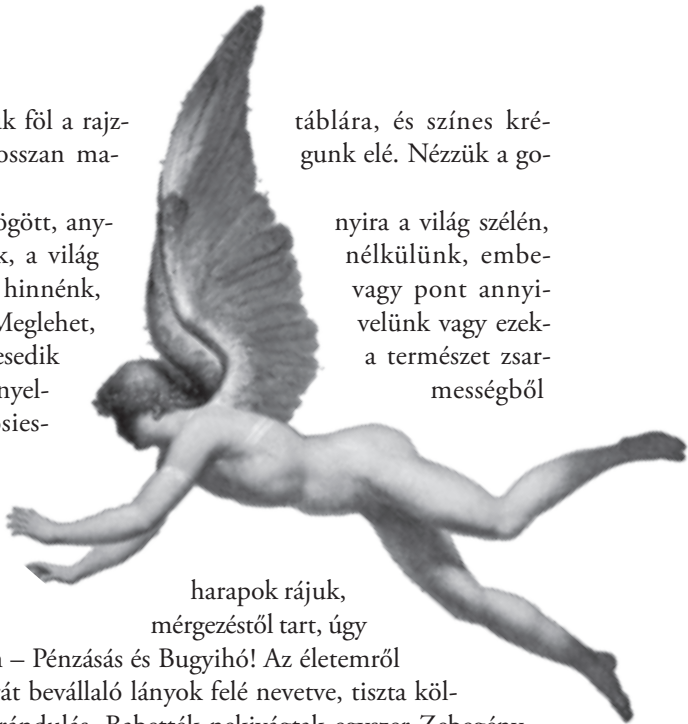
forogatom meg újra meg újra számban – Pénzásás és Bugyihó! Az életemről
van szó, mondom aztán a hétvégi túrát bevállaló lányok felé nevetve, tiszta köl-
tészet. Októberben is volt errefelé kirándulás, Babették nekivágtak egyszer Zebegény-
nek, az új hívő csoportok meg Naszival és Mollival dél felől támadtak Nagyörzsöny irá-
nyában (ezeken nem vettem részt természetesen); mi most keletről indulunk neki, vonat-
tal Diósjenőre, és onnan föl dög nehéz hátizsákjainkkal.

A kipakolásnál előkerülnek a Kőbányai világos sörök meg a fekete címkés cseresznyepá-
linkák, a két üveg literes zöldveltelinít, amit idáig cipeltem, egyelőre még magamnál tar-
tom. Nincs igazán jó idő ránk, felhős az ég, nyákos a levegő, hűvös van.

Eszternek hívják a lányt, akivel az erdőben mászkálunk, váratlanul azt mondom neki: szép
vagy, de ő a művészetről szeretne beszélgetni. Nem is lehet pontosan kifejezni, milyen ál-
lapotba kerülök ilyenkor, skizofrén állapotba talán (ez volt az oka régi művészettörténész
barátunk skizofréniájának is, a kényszerképzet, hogy folyton a művészetről kívánnak tár-
salogni vele), másfelől meg alig pihegek, nincs az az isten, aki kitapintaná pulzusom. Nem
azt kérdezi, mondjuk, kell-e egy kámforinjekció, hanem a roham kiváltására a hétközna-
pi utat választja, azt kérdezi: „Kik a kedvenceid?”

Az imént mondtam, hogy festéssel foglalkoznék, de az életbenmaradási ösztön mos-
tanában eléggé leköt.

Nem akartam válaszolni. Egy kisebb vízmosság szélén ballagunk, őszi kikerics és hegyi
szílek közt, mikor kérélnél a hátamhoz ér tenyerével; mintha hideg légáram zúzná dzseki-
met. Hát akkor..., mondom, most halt meg, az év elején..., szerintem egy nagy magyar
festő, Veszelszky Bélának hívják. Amikor fönt laktak a Pusztaszeri úton, olcsón megvették
a szomszédos telket, és Veszelszky itt kezdte ásni a *Gödört*. „Mit?” Egy nagy gödröt, ahol
védetten nézhet a csillagokat, és gondolkodhatott, meditálhatott, elrejtőzhetett, talán
kapcsolatot is teremthetett ég és föld között. Innen el kellett költözniük, a telken még az
utolsó pillanatban elégette a félbemaradt képeit. Az új óbudai lakás ablakából kinézve si-
került fogódzkodót találnia a külvilágban egy időre, ezt a korábbi lakása ablakából a temp-
lomtorony jelentette, vagyis az volt a vertikális motívum, a tengely, a Váradi utcai ablak-
ból nézve ez a dohánygyár kéménye lett. Egy nap azonban felrobbantották a kéményt, és
Veszelszky ezután nem festett többé tájképet. A tájkép kifejezést persze jobb híján használ-
ják, hiszen egynémely közülük visszavezethető konkrét motívumokra, más részük viszont,
akkor is, ha Veszelszky mindig a külső világ látványából indult ki, nem utal felismerhető-
en az eredetileg látottra. A tájképek után festett önarcképein óriási vívódás érezhető: küz-
dött, hogy megragadja a szellemi világot, de nem tudta megragadni; küzdött azzal, hogy
anyagi lény. Borzalmasan érdekelte a bűn kérdése, az, hogy a bűnt a teljes tisztaságtól alig
valami választja el. A bűn és a világosság harca dúlt benne. A festék persze az anyagi világ-
hoz áll közelebb; így hát ahol kivilágosodik, a kép a szellemnek ad több esélyt. A halála

előtt festett képeken már alig van festék, teljesen kitisztultak. Ezért is szeretem, mert amit csinált, rendesen végig lett gondolva..., és nem fest, aki őt komolyan gondolja; illetve annyiban tovább lehet gondolni, hogy föltűzi az ember a kartont, és néz, hol erre, hol arra.

Azért, mert lebeszél a festésről...?

Hát.

Attól még lehet festeni.

Lehet. Erre vagyok fogékony; nem ő az első, aki úgymond lebeszél a festésről, nem is az utolsó. Valahogy ők lettek a kedvenceim.

Kik?

Például a Duchamp, meg egy ideje a Szentjóbby.

Ezt én nem értem; valami a festészet felé vitt, aztán mielőtt nekifognál, be is fejezed. Nem irigyellek; festeni csodálatos lehet.

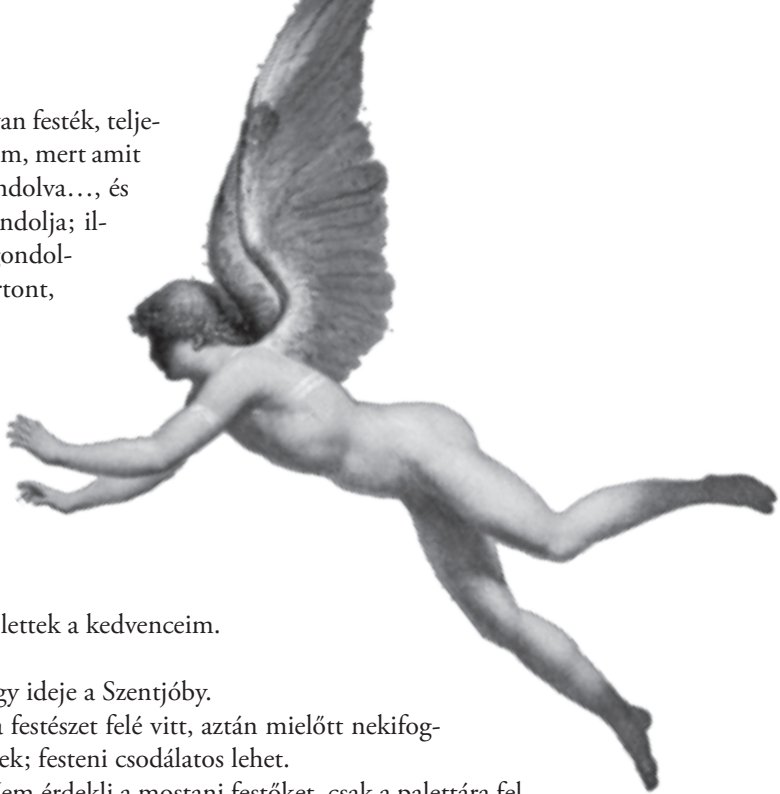
Nem festeni – az a csoda. Nem érdekli a mostani festőket, csak a palettára felnyomott állati mennyiségű festék, hogy azt valamilyen formában felvigyék a vászonra. A sok kis Kokasok. Vannak ellenben, akiket a fény izgat, és akiket a fény megbabonázott, azok nagy bajba kerülnek. Goya! Francis Bacon! A szájból előtörő sötétség...!

A lánynak tátva marad a szája, észreveszi, rátart, ezt viccnek szánja. Hát, most nem fogunk csókolózni. Kopogást hallotok, a hang forrását keresve fölfedezitek az egyik bükkfa törzsén izgatottan munkálkodó fehérhátú fakopáncsot. Mondod, fordítsunk akkor a beszélgetésünk menetén.

Egyszer azt mondja Che Guevarának az anyja, „Eltévedtél, fiam, Tete!”, mert így szólította az anyja: Tete. Mire Tete azt válaszolja, „Az nem lehet.” Holott eltévedt ott a bolíviai őserdőben, ennek a tagadásába halt bele, gondolom, mondom a lánynak. Van ez olyan hiba, amit kerülnünk kell?, kérdem Esztertől, hiszen ő úgy gondolta, az „igaz úton” haladt. Amit igaz útnak vélünk (mi is az?), azt kerülnünk kéne? Mondd! Nem sok hiányzik, a lány sírva fakad, alkonyi árnyakhoz hasonló, szürkés ibolyaszín festi arcát. „Téged csak az eredmény érdekel?, a végeredmény felől tudsz elgondolni akármit, ha valamit elgondolsz?”, néz rám morcosan, majd így folytatja: „Nem vagy te neurotikus? Mert a neurotikusok szokták kizárólagosan csak az eredményt érzékelni, az viszont számukra nem lehet más, mint hogy foglyul estek egy reménytelen szituációban.” Miért?, te nem érzed ezt reménytelen szituációnak?, vágtam volna vissza erőteljesen és egyúttal ostobán, így inkább csendben maradtam.

Visszafordulunk. A lány csodálatos teste, mely alakra törekénynek tűnik, ám mégis akrobatamutatványokra teremtettnék, gyöngye, szél cibálta növényhez hasonlít. Nem is annyira gyöngye; a szél ujjai fonják össze hánccszerűen csípőtől fölfelé, aztán ahogy még fontosabb nézek, haja ágbogként övezi a munkásszálló verandájának csupasz kőfalait, melyen fürgeteg zúg újra és újra át, egy vászonroló széthasad, az ég távoli, vékony kék csíkja tűnik elő, egy fereg csüng alá, az erdő esőtől friss, zöld indái visszavarázsolják a lány arcát, a kulcsosházunk felől, mely valójában munkásszálló, kiabálás hallatszik. Szombat délután van, megérkeztek a motorosok a Batthyány térről, Rőt és Tetű, Pilátus és Coboly. „Mindendről tudnak ezek”, válaszolja Imrus, mikor megkérdem, szolt-e nekik valaki.

Mint ilyenkor mindig, verejték veri ki halántékomat. Odaszól Eszter, hogy bemegy, mert fázik. Átöltözik. Nem sokkal később látom, a hatalmas kajálórész belső oldaláról nyíló folyosó maszatos tükre előtt fészülködik. Arca tündöklő, színes magabiztosság. Elérezkenyülök. Nyomban önutálattal párosul; ha ez a lány *főlismer*, többé nem áll velem szóba. Miféle férfi legyenek? Hogy néz ki az a férfi, amelyik nem a halállal van elfoglalva? Mint szegény apám, például. Menjen a ritka hegyi levegőbe fel, fel és fentebb és előre,

menjen és menjen, és gondolja meg, hogy' vehetne részt a város életében? Káprázatok. Halk szívdobogás. Sötét.

Az éjszaka nem a finom lelki rezdülések jegyében telt.

Hozzávetőlegest úgy alakult, hogy a háromfelé szakadt kompánia rituális helyei közt ödöngtem; voltak, akik tábortüzet raktak, szalonnát sütöttek, pálinkáztak, cefet gitározásra és éneklésre adták a fejüket, itt hőzöngtek a motorosok; voltak, akik bent az ebédlőben kajálgattak, sörözgettek, egy kazettás magnóról zenét hallgattak; és volt az emeletes ágyakkal teli háló egyik sarkában valami kultúrbagázsféle, itt több jó csajt lehetett látni; de Esztert sehol se. Amikor először beülök ide közéjük vagy melléjük egy üres ágyra, meglepetésemre éppen Mark Twain *Huckleberry Finn*jéről dumálnak, sztorizgatnak és nevetgélnek, valaki aztán a szerző jegyzetét idézi: „*Mindazok, akik ebben a történetben alapgon-dolatot próbálnak keresni, elítéltetnek; mindazok, akik erkölcsi tanulságot próbálnának keres-ni benne, száműzetnek; mindazok, akik cselekményt keresnének, agyonlövetnek.*” Ez tetszik. Mikor másodszorra odakeveredem közéjük, a nagy hazatérőről, Hauser Arnoldról disku-rálnak, a tavalyi tévéinterjújáról meg *A művészet és az irodalom társadalomtörténetéről* is volt szó, ezt is, meg azt is olvastam, aszta! Micsoda entellektüel lehetnél, baszki...!, mint ezek, véled hallani, Fanni mondaná így. Kétségtelenül kell hozzá valamiféle józan félelem, hogy végül is ne ez legyen. Ez se.

A másik üveg boromat kiviszem a tábortűzhöz, ott kortyolgatok a zöldvelteliniből, a közelemből néhány tagot megkínálok, hál' istennek nincs túlzottnak mondható érdeklődés felé, és felém se. Vacogok. Kerülök egyet az átkozottul füstölő tűz körül, szerezni kéne egy jó kis takarót meg valami jó kis helyet odabenn.

Másnap arra az öröme ébredek, hogy maradt a boromból, és hogy kisütött a nap. Az étkezőben már lézengenek néhányan, a hálóból az öltözködés fájdalmas neszei, nyöször-gései, és amolyan kollégiumi tréfák. Az ajtó előtt, a csupasz kőfalnál Esztert látod meg, pár csajjal bámulnak a vörös fény előtt sötétlő erdő felé.

Nem vettem volna tutira ezt a reggelt, mondom neki.

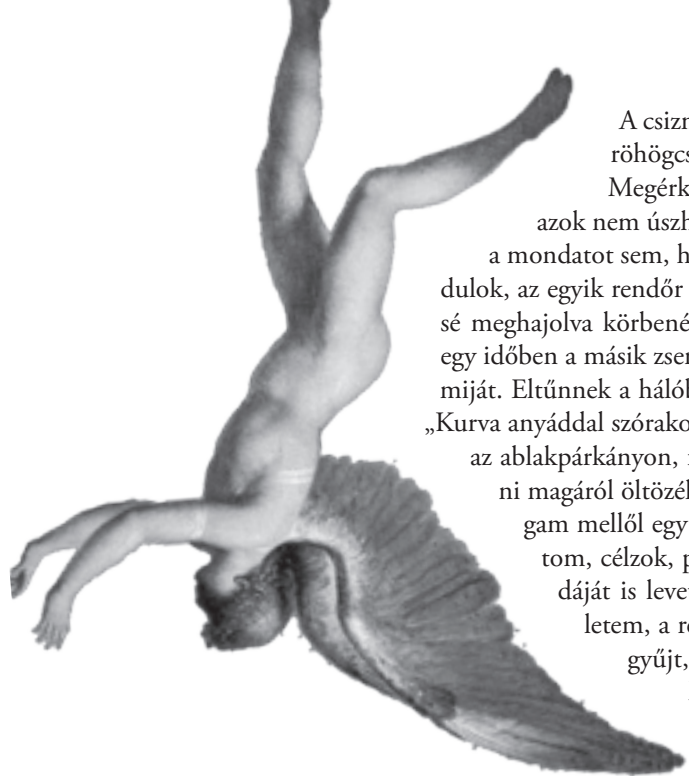
Nagy fasz az éj, mondja.

Egyszerűen otthagytam. Hallo, hogy egy csoport készülődik, fölmásznak Bugyihóra, aki akar menni, most menjen. Akkor megjelenik pár srác, muníciót hoztak fel a faluból,

ők mondják, hogy lent egy URH-ko-csi áll, és úgy látszott, hogy a két rendőr ide akar jönni. Amint ezt elmesélik, már fel is tű-nnek a zsernyákok a rét mö-götti ligetes részen. A ma-gasat és a mélyet keresik a tekintetek. Szalamandrák árnyékba vissza.

Van, aki nem várja be őket, és nekivág Bugyihónak. Néhány tag a hátizsákját, cuccát rendezgeti, néhány az étkezőt takarítgatja, nem túl ígéretes véle-ménnyel önmagukról meg a rendről. Kihasznál-va a helyzetet, megkaparintom a karszéket, a nyi-tott ablak elé húzom, és leülök; szemmel tar-tom a terepet. Szürke bőrkabát van a zsarukon. Az életük rámeleg, hogy elleplezzék galamblel-kűségüket, ennek sikeressége azt jelenti, szo-morú, szemét barmokká lesznek, gondolom; az igazi rossz érzést az okozza, hogy mi meg nevetségessé leszünk. Mert semmiféle jó vá-lasz nem létezik. Se számukra, se számunkra. A nap felvillanó vöröse eltűnt, most főttebb acélszín, lent penészzöld, közeledő csönd.

A csizmák szívet szorító surrogása az avarban. Idebent röhögcsélés, matatás.

Megérkeznek, a főnök fogadja őket. Akik maradtak, azok nem úszhatják meg az igazoltatást; ki nem hagyják. Azt a mondatot sem, hogy: „Hagyják el a helyszínt!” Mivel nem mozdulok, az egyik rendőr mellém áll, érezni, önkéntelen teszi, ahogy kisé meghajolva körbenéz, és mintegy suttogva mondja: „Szép.” Ezzel egy időben a másik zsernyák kiszúrja Esztert, mutatná meg neki a holmiját. Eltűnnek a hálóban, aztán egy perc múlva síró ordítást hallani. „Kurva anyáddal szórakozzál te rohadék!” A lány kiront, átdobja magát az ablakpárkányon, futásnak ered, már a rét elején elkezd ledobálni magáról öltözkét, a prémsapkát, kesztyűt, sálát, fölkapok magam mellől egy nyársat, akárha egy karabélyt, vállamhoz igazítom, célzok, puff, puff. Eszter a cipőjét is lerúgja, rövid bundáját is leveti. Elterül. Mint akinek megtetszett előbbi ötletem, a rendőr pisztolya felé nyúl, aztán észbe kap, erő gyűjt, és a lány után ered; meglátja Eszter, és egy valószínű sztriptízt ad elő, úgy áll fel, fordul felé, hogy közben olyan lassan, amennyire csak lehet, megszabadul a harisnyájától. Bugyiját félig le-, majd visszahúzza, és fut tovább, vörös haja lebegve tűnik el vele az erdő mélyén.

„Azt a mindenit..., azt a mindenit”, rázza a fejét Imrus, a főnök meg a csodálkozástól tágra nyílt szemmel néz a velük maradt rendőrré. „Ezt jól megcsinálta, kereshetjük.” Eszter barátnőjének szemhéja már meg is duzzadt a sírástól, könnyei megállíthatatlan folynak, bolyhos szövetkabátja alá rejtí arcát, orrát a kabátujjába törli. Nyűgösen vállat von, ha valamit kérdeznek tőle; meg kéne szabadítani ettől a lidércnyomástól. Akkor majd, valamikor egyszer, megkérdezzük tőle, miért tette ezt Eszter, és akkor majd azt mondhatjuk, ah, *hát ezért tette.*

A nap és a víz zabálja a szürkéssárga havat. A fiúnak összeszorul a torka, másképp fest minden, mint ahogy elgondolta – bár hát nem nagyon gondolta sehogy.

Egyszerre csak mindennél tisztábban érzem, hogy itt a vég, hogy most jött el a vég, mikor Péli Tamásnál vagyunk, a cigány festőművésznél; hatalmas, gyalult faasztalnál tart vacsorát, füstölt csülkös bablevest ad, és túrós csuszát, és villányi vörösbort hozzá, a Farkas vitt föl erre a bulira, de ott van Urfy, Szerencsés is a közelebbi ismerősök közül. Annak ellenére, hogy sokan vagyunk, igazán remek a hangulat, nagy kedvvel és némi irigységgel hallgatjuk Péli meséit, aztán az éjszaka egy túlfűtött pillanatában kiszalad a számon, mikor Farkas verset mond, hogy *a Farkas Barit szaval...!*, és teli szájjal felröhögök. Erre a szörnyű viccemre Szerencsés repül rá. „Farkas Barit szaval!”

Elájulok. Sokkot kapok. Ámde elképesztő az ébredés, ketten vagyunk a konyha egy finom szőnyeggel letakart pamlagján Péli Tamás nőjével, Zsókával, ezt alig is lehet fölfogni. Nem máshol, a Holland Királyi Képzőművészeti Akadémián tanult, és most itt van velünk cigány festő barátunk, most majd cigányzenére mulunk ki; a régi és új szerettei vesznek körbe bennünket, és a képei, lovakkal, mocsári Jézusokkal, nőkkel, tündérekkel, itt van a részegségtől meg mindentől sokkot kapott, tanulatlan lényemmel, félrebukott fejem Zsóka ölében, áldottan finom kezei koponyámat simogatják, nem érhet már semmi baj engem, úgy érzem, soha – szép halál.

Ezek az októberi esték, majd a novemberi és decemberi esték, éjszakák szünettelen zenehallgatással és olvasással meg kocsmázással, a vándorlással a Belvárosi Kávéházból a Pepita Oroszlánba, a Rézkakasba, vagy át Budára, a Libellába, és vissza a Szabadság hídon vagy a Petőfi hídon, zúzó szélben haza, elmúltak semmi kis idő alatt; de mennyi idő alatt múlik el ’77?

„Még!
És kilencszázhetvenhét...
És kilencszáznyolcvannégy...
És nézd, a tarkóra kulcsolt kéz...
És a koponyán átszúrt kés...
Ne hidd, hogy elpusztul ez az egész még
Minden él tovább, és úgy, ahogy rég”

Mióta csinálod ezt? Nyolc éves korod óta, mióta egyedül jársz nyíratkozni a rezgő Olasz borbélyhoz, Haydnt, Brahmsot, Mozartot hallgattok, hegedül, apádat kíséred a kocsmába, vagy érte kell menj, a Schwarztól kölcsönkapod Cooper indiánkönyveit, Verne regényeit, az egérszartól búzló szennyestartó fölött megtalálod Hašek *Švejk*-jét, és így tovább. Orczyné, Schubert, Radio Luxembourg! Ezt valahogy nem felejtet, ki tudja, miért, hiszen annyi mindent homály fed, ahogy mondják; tudom is, mi a szar van, mondd magadban, hű vagy, és nem is vagy hálátlan. A mérhetetlen magány sok mindenre megtanít, harcolni például, egyedül, nem számítva segítségre, csak a magad erejére hagyatkozva..., el a sárból, el a nyomorból, el a betegségek brutalitásából, el onnan..., vadabbnál vadabb helyzetek, mint Old Shatterhand és Winnetou, mindkettő vagy, kivágod magad belőlük, de elég volna most már csak álmodni effélét. Álmodni anyádról álmodtál aznap éjjel, eléggé meglepett látványa, és ahogy közeledtél felé, egyszerre csak a torkához kapott, mint aki nem bírja kimondani a szavakat...; mit szeretett volna mondani?, erre ébredsz.

Mondd, amit hallasz! Mit hallasz?

Halk szívdobogást; a szívdobogást elnyomja lélegzésünk. Együtt lélegzek valakivel, Fannival. Lélegzésünk zajossá, egyre hangosabbá lesz..., nyögéssé, sikollyá, majd távolodó üvöltéssé fajul. A mellettem fekvő nő, Fanni feljajdul, és felém hajol, egész közel, én váratlan gyöngédséggel, átforrósodott tekintettel, verejtékben úszva nézek vissza rá. Álmomban felkönyöklök, egy folyó partján találom magam, időnként a víz felszínére pattanó halakat figyelem, sziporkázó visszfény..., ami mit is jelent...? Erre fölbredek. A Ferenc körúti albérleti szoba, Fanni levelével. Válaszolni kellene, írni valami szellemeset meg valami okosat, de hát rendre képtelen vagyok egy egyszerű, épkézláb levelet összehozni.

Minden levél a halhatatlanság benyomását kelti őbenne, írja Emily Dickinson, nagy kedvencünk, mert a levél tisztán szellemi, mentes mindama testi vonatkozástól, ami bármely egyéb emberi kapcsolatunkat kíséri; s ebben a pusztá gondolatban valami egyedülálló, magában való, „spektrális” erő lakozik. Meglehet. Nekem a zsírfoltos nehézkedés.

Most halt meg Rahsaan Roland Kirk, újságolja Királyhegyi úgy egy héttel karácsony előtt, majd elővesz egy pár LP-t a hátizsákjából, és miután kirakta az ágyra, kezébe adja a *Prepare Thyself to Deal With a Miracle* című Kirk-bakelit, „biztos tesszik majd”. Az ágyon ott van még Pharoah Sanderstől az *Elevation*, egy ideje ők a legnagyobb kedvencei. Van egy Fela Ransome-Kuti nevűtől koncertfelvétel Ginger Bakerrel, soha nem hallottam az előbbiről, azt mondja Királyhegyi, azzal ajánlották neki, hogy igazi afrikai zene, rohadt erősek az ütősök, az ének is, be lehet indulni rá rendesen, már ha valaki táncolni akarna. Nevetgélünk, ő meg a tánc! Most jegyeznél el a csaját, és akkor már jegyespárként töltenék a karácsonyt. „Megörvendeztetjük vele a szülőket, gondolom, el lesznek ájulva”, mondja kajánul.

Elvesztek Királyhegyi eljegyzési gyűrűit, így hát a fiú a szőnyegen térdel, és hol jajveszékelve dől előre, hátra, előre, hátra, hol némán sírva borul az ágyára. Mit tegyek, mit tegyek; fehér sóvárgású jegygyűrűk. Az elme össze-

zsugorodik egy olyan félelmetes vádtól, melyet ugyan nem mondott ki a barátja, hogy ő tüntette volna el az ezüst eljegyzési gyűrűket. Bevásárolt este a kedvenc vietnami rizspálinkájából, és nekilátott megkeresni az eltűnt jeggyűrűket.

'77 karácsonyának abszolút mesterkéletlen és bolond éjszakáján történt, hogy sosemvolt rémülettel telten menekülünk egymás szívének lehető legközelébe Fannival, valami olyasmi elől, amit megélt és vélt támadásoknak mondhatnánk. Történt, hogy a lány mezítlelően feküdvén az ágyban, elővette múltkori, el nem küldött levelemet. Bizony, szentimentálisan humoros vallomások és rajzok. A borzalomnak meg az örömteli teljességérzetnek egyszeri megélése, hogy nem lehet több ennél az esténél semmi. Nem lehet magasabb. Könnyes szemmel nevetünk.

Kivételesek vagyunk, mondja a fiú, ahogy kivételes ez a karácsonyi telihold is; nincs ilyen együttállás szinte soha!

Bámulják Fannival a Petőfi híd fölött a karácsonyi teliholdat. És suttogják, 2034 karácsonyán, majd...!

Anyád nyilván azt akarta mondani álmodban, „te vagy, fiam, a legszerencsétlenebb”; van tehát tanúja bizonyosságodnak, szemedben összegyűlnek a könnyek, letörlöd, máris játékos kedvedben találod magad; még utoljára felsüvölt a hóvihar, felgomolyog, és végigsöpör a pusztán, de aztán vége; megint a főváros, az aszfalt, az üzletek és kocsimák rikító neonfeliratai.

Solymosi Bálint (1959, Kunszentmárton): költő, prózaíró. Munkái: *A műnéger* (versek, 1992), *Ágak egy hamisciprusról* (novellák, 1995), *Detonáta* (elbeszélések, 2000), *Életjáradék* (regény, 2007), *Tiszta sor* (versek, 2009). *Vakrepülés* című regénye 2019 őszén jelenik meg a Kalligramnál.

Apokrif krónika

Egykor, mikor
e talpalatnyi földből kisarjadt
az álom, a fák közötti réten,
a láthatatlan csöndben
legények húzták,
s énekelték
a rendszerváltás dalát.

S most egy hókristályból néz ki a Nap.
Letakarod az árnyékokat,
ne lássa senki,
milyenek itt a tegnap emlékei.
Mert azon a réten örömmé alig vált
abból, ami lett,
mégis, egy
országnyi felhőflitter csillog az égen.
Összegyűlnek alatta az élők,
s az évszázados fák közt,
hogyan újra éljék múltjukat,
mint a halászó, fehér ruhás gólyák,
találnak néhány ócska dallamot.
Kristályos szemükben
kinyílnak a kották.
Ki nótákat, ki indulókat ismer.
S a szabadság helyett
e talpalatnyi földön,
csillogón, akár a flitter,
szárba szökken(t) a gyűlölet.

Így volt akkor is

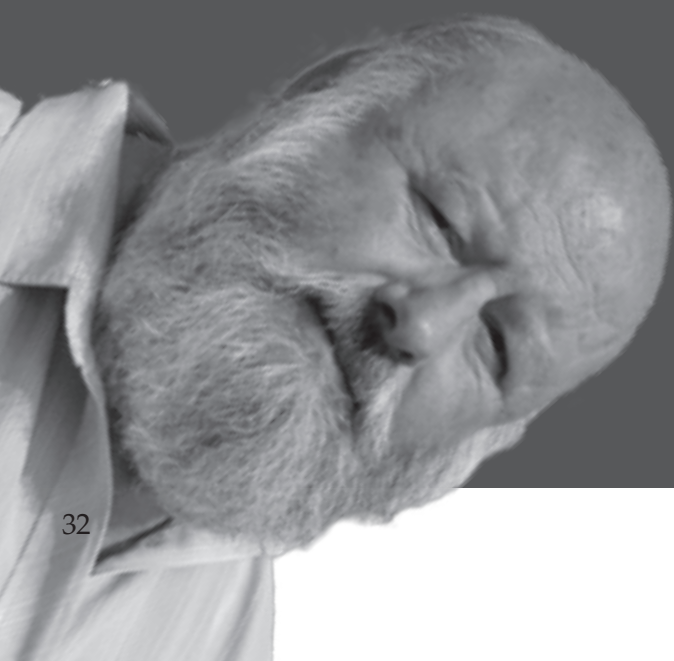
Így volt akkor is, mikor kávét
főzött nagymamám gyerekkoromban.
Spiritusz lidérces lángja lobbant
két labdás üveggömb alatt. A játék

mindig elbűvölt, ahogy karodban
később csókod árja. Hittem, nem veszünk
el míg a halál ellen él szerelmünk
a fekete, tobzódó habokban.

Mint hevülő vízben a pára,
él minden a múltó emlékezetben.
Mert múlhatatlan a jövő, akár a

játék, mi rabul ejt: ez a végtelen –
kis seb a szíven. Hát ezért nincsen szebb
szó a magányra, mint a szerelem.

■ **Bereti Gábor** (Miskolc, 1948): író, költő, kritikus. Verskötetei:
A szabadság szenvedélye (2009), *Titkolt múlt – tiltott jövő* (2015).

IKERlények

AZ agyban dől el minden, meséli Tüzessy Umamaroff úrnak, miután csapzottan beállított hozzá, hogy több napos felvidéki utazása élményeiről aprólékosan beszámoljon. A pszichológusomtól jövök; kényszerűen, más választása nem lévén, jóváhagyta, hogy ezen túl csak női ruhákban mutakozzam. Nem az engemet örökké gátlástalanul letaroló félelmemben, mondta Tüzessy, azt szeretném csupán, ha az elbeszélésem zeneiségében találna magának kiapadhatatlan örömeket, Umamaroff úr.

Amikor az ikertestvérem haláláról értesültem, akivel már nagyon korán elváltak az útjaink: Én egy sebben, amely sürgős kezelést igényel, amelynek nincsenek kivethető szélű roncsolódásai; Ő egy házban, amely maga is sírásra szorul; egymástól egészen távol éltük le az életünket. Ő egy díszdobozban, mint mindig is képzeltem, én egy kirakatban, ahol a velem tökéletesen azonos lény felbukkanásában reménykedtem. Körülményesnek gondolom annak a magyarázatát, miért is szakadtunk el egymástól ilyen végletesen, mi, akik biológiaiilag tökéletesen egymás hasonmásai voltunk. Szüleink korán megromlott házassága miatt változott meg a helyzetünk, lett ennyire természetellenessé, szinte még a *születésünk előtt* elválasztottak minket.

Recefények, ismétli Tüzessy egymás után többször. Az ikertestvére halott arcára vetülő árnyékokra gondol, amelyek a ravatalon annyira teátrálisan mutatták fel a saját elzüllött személyiségét. Újabb és újabb zárványokra bukkanak, ellenem irányuló, számomra kivédhetetlen spekulációkra. Az a különös elhalkulás, amely már önnön tükörképét sem gondolja igaznak. Kilépni a díszdobozból, utcára merészkedni a kirakattól, a dermesztő tragédiákat a legtermészetesebb módon elfogadni. Nem lenne szép, ha utánozni akarnánk egymást. Ez persze illúzió, az utólagosan elgondolható dolgokon túli mizéria, hogy egyszer csak megáll a kirakat előtt az ikertestvérem: Néz engem, és felismeri magát.

De erről szó sincs, mondja Tüzessy. Egy idegen lény, mint lényem duplikátuma, akkor is tökéletesen ismeretlen marad, ha szellemileg azonosak volnánk. A halála mégis csak belezajzott a tudatomba, kisimított valamilyen érthetetlennek tűnő ráncot, megszelídített és elkötelezetté tett ebben a káoszban. A díszdoboz üres, gondoltam, sőt, a kirakat is üres, hiszen csak az ő eljövételére vártam. Egyébként is mekkora abszurdum, egy kirakati bábu és egy díszdobozba szorult lény személyesnek alig mondható találkozása!

Amikor értesültem ikertestvérem haláláról, azonnal jegyet váltottam a másnapi vonatra, amely azonban csak többszöri átszállással tette lehetővé, hogy a testvérem lakóhelyére,

a messzi északi hegységben megbúvó faluba érjek. Nem vigasztalt, nem vonzott, és a lehető legotrombább visszaélésként éltem meg ezt a kései találkozást. Miután annyifélének mondhatjuk magunkat, ez a vélt azonosság egyszeriben tökéletesen jelentéktelenné vált. Ha magamat sem vagyok képes az önazonosságom mértékéül elfogadni, akkor csak valamiféle groteszk torzóként élhetem meg az ikertestvéremmel való találkozást. A lehető legkevesebb információ birtokában kezdtem el utazni a legkedvesebb halottamhoz, többször felrémlt bennem, hogy magamat látom majd a ravatalon, ez pedig alig tűnt számomra ér-

telmezhetőnek. Ezek az utazások végképpen alattomosak, bárhol is szállunk le, szállunk föl, szállunk át, még mindig ott marad az egész, mesterségesen felpumpált, nevetséges ravatal, mint egy strandbéli *gumikastély*, amely engemet titkos beavatottként majd magába fogad. Egy halotthoz semmiképpen nem úgy közeledünk, mintha egy boncteremben választanánk ki a számunkra becsesnek tűnő testrészeket, vagy a piacon a karalábét válogatnánk. Csak a félreértések zsákutcáin keresztül találhatunk magunkhoz vezető értelmet, lelhetünk a mások bensőségségét megnyitó rejtjeles zárakra.

Amikor leszálltam az utolsó állomáson, amely már csak néhány kilométerre volt a testvérem falujától, egyre nagyobb riadtság lett úrrá rajtam, miként is akarok én, egy számomra tökéletesen ismeretlen személyt, aki látszólag én is lehetek, a maga kisorsú viszonyai között leleplezni. Az állomás visszaüzent, minden homályos akaratom ellen lázadozni kezdett, egy állatokkal teli hodályba szálltam le, ahol a legkülönfélébb lények nyaldosták az arcomat és a védekezésül magam elé tárt kezeimet. A pénztárosnő, egy bárányt szoptatva emlőjén húzta félre a függőnyt, közölte velem, hogy sok dolgom lenne még a vonat indulásáig, esetlegesen kitrágyázhatnám a várótermet, amely évek óta nem fogadott utazót. Itt minden a maga ikertestvérenek a halálára várt. A maga átutazására, arra a pillanatra, amikor a távozása után majd, nagy haszonnal bontásra kerül az egész állomás.

Úgy gondoltam, el szeretne mondani valamit számomra ez a hely, ezért kell az egybetorlódó temetések alkalmával itt időznöm. A peronon töltöttem az éjszaka hátralévő részét, és a szemközi tisztáson figyelemmel kísértem egy frissen érkezett cirkusz álmatag munkálkodását, két tevével és három bohóccal próbáltak a szerepükön áttörve hasznos tevékenységet felmutatni. Előbb a porondot terítették szét, majd hamarosan hozzáláttak a tartócölöpök rögzítéséhez. Egészében olybá tűnt számomra, mint egy lassú temetés, vagy inkább, mint egy temetés éjszakai paródiája.

A vasútállomást reggelre annak rendje és módja szerint kitakarítottam. Félrenéztem, amikor a pénztárosnő férje egy rókaasszony emlőiből táplálkozott, a kis rókák pedig egerek csöppnyi mirigyéből szívták ki a tejét. Nem, nem vehetni észre ezt a roppant méretű csalást, amely eltakarja előlünk a világot, mondta ekkor Umamaroff úr. Elég közönséges dolog magunkból, más megoldás híján, egy efféle ikertestvért kirángatni, csupán valamilyen ékesszólás reményében. A maga gondolatai jócskán túllépik az örülség megengedett zajsztintjét, fűzte még hozzá.

Az agyban dől el minden, mondta Tüzessy Umamaroff úrnak. A felfogásaink közötti különbség teremt ugyanabból mást. Gondolatilag még egyértelműbben lehettünk volna azonosak, a találkozásaink meg nem történte egyre nevetségesebb képzelgésekre ragadtatott. S mivel az én precízen megteremtett lényem semmiféle mérték szerint nem állja ki a velem való azonosság próbáját, ezt már az egyéniségem bomlásának a tüneteként értelmeztem. Szégyellni való, belátom, hogy így jelentem meg ezen a kora reggeli órán, egy, ki tudja milyen alsószoknyában és egy csipkével díszített blúzocskában, kitéve magam a pszichológusasszony vizsgálódásainak. Egyébként a hölgy a kissé elsieltett udvarlásomat a leg-

teljesebb megértéssel fogadta, nem tartotta visszataszítónak a leánykodásomat, sőt, mint-ha még izgatta volna is egyre mélyebbről fakadó józan színvallásom. Nem üthetünk nyélbe egyetlen éjszaka alatt, évtizedekre visszamenőleg, egy meg nem kötött üzletet, vigasztalt.

Érkezésem abba a faluba, ahol az ikertestvérem leélte az életét, csak lassú ocsúdásként, úgymond egy élethosszig tartó félreértésből származó kijózanodásként írható körül. Még ha nem is beszéltem ezt az idegen országbeli nyelvet, ahogy az egyiptetőjű ikertestvérem sem beszélt már az anyanyelvét, ez a körülmény ideig-óráig alattomosan fenntartotta a zavaromat. Olyanok lehettünk, mint egyetlen érme két oldalára vert hasonmások, akik bár tökéletesen azonosak, mégsem pillanthatják meg egymást. Tényszerűen: Soha különösebb fogadtatásban nem részesültem, bár a közvetlen rokonaim közé ékelődtem, a testvérem szerető gyermekei vettek körbe, túlzás nélkül állítható, hogy a félreértések özöne zúdult rám. Az almaszagú szobában üldögélve egy pálmafákat ábrázoló plüss kanapén, hol az egyik, hol a másik unokaöcsém vagy unokahúgom kapott röhögő-görcsöt. Nyikorogtak ezek a régi székek a rajtuk ülő testek szenvedéllyel teli mozdulatai alatt. Alattomosnak tűntek számomra, és a rokonság foka szerint meglehetősen degeneráltaknak, s hamarosan még idegenek is ellepték a szobát, hogy élém állva, az arcomba hajolva alaposan megvizsgáljanak.

Soha többé el ne indulj ilyen messzire, mondogattam magamnak, különösen ne az ikertestvérem temetésére. Még az is előfordulhat, hogy a pap összetéveszt a halottal, és riadtan elmenekül a szertartásról, nem tudhatja, hogy az elhunynak ikertestvére van, aki fáradságot nem kímélve, országhatárokon átutazva, jelenlétével tiszteli meg, de virtuálisan fel is támasztja egyből a halottat. A legnagyobb abszurdum, ami érheti az embert, ha jelen van az ikertestvére temetésén, mondtam Umamaroff úrnak. Néhány órák kíméletlen és bizarr, engemet a csúfságig beszennyező leplezetlen kíváncsiság és udvariatlan, tolakodó mutogatások után a falusi illem unásig emlegetett rémszavaitól fenyegetve, végül még a szertartás előtt elcipeltek az ikertestvérem ravatalához.

Amikor megpillantottam az ikertestvéremet, zsidó lepedőben, deszkakoporsóban, lényegében egy élethossziglan tartó félreértés-panoptikum vált számomra átetszővé. A férfi, aki a halottas házba elkísért, töredékes nyelven elbeszélgetett velem, mint mondta: *A húga nagy közelségben élte le életét a közelségemben, s hogy mindig és mindenhol sarjadó erjedést tapasztalt. Meghal másban, mondta, utalt magára a halálában, önre nézvést, akit soha és ritkán megemlegetett. Álltam férjként az ágyában, és halkán sírt a gigám.*

Ha semmi más nem is akadályozta volna az ikerlényemhez való közeledésemet, mesélem Umamaroff úrnak, az a tökéletesen infernális tény, hogy a testvérem, a velem egyiptetőjű ikerlény nőként élte le az életét, mindenképpen késleltette a vele való kapcsolatom megértését. Unikum, gondoltam, hogy miközben én férfiként tettem szert bizonyos, taktikailag érett szerepekre, a hasonmásom nőként időzött ezen a földön, s így, nagy valószínűséggel, nem rendelkezett azokkal az emocionális áthallásokkal, amelyek birtokában én végletesen képtelen voltam kitölteni az életemen eluralkodó űrt. Ő boldog és büszke volt nagyszámú családjá, utódai körében, én pedig mindenkitől elhagyatva, a társadalom megbecsült tagjaként, de örökös félreértések mellékútjain próbáltam a békés, konfliktusokat kerülő, a kapcsolatok terén tökéletesen semleges szerepeket játszani.

A pszichológusnő elsápadt, amikor kellő magyarázattal rávilágítottam az ebbéli, hosszú utazásom során kiérlelődött tapasztalatomra, mesélem Umamaroff úrnak. Bizonyos vizsgálatok a legkevésbé sem az én érvényes tudatállapotomat erősítették.

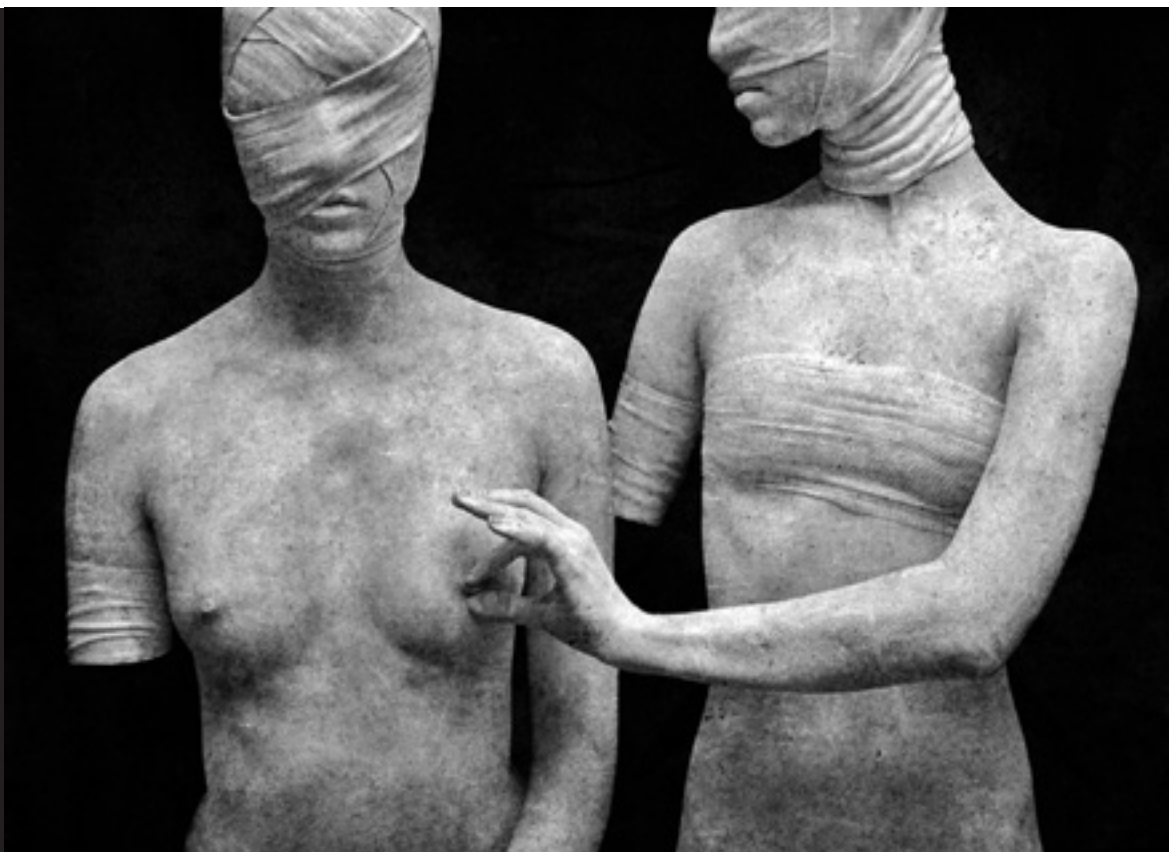
Ahogy rámutattam az ikertestvérem biológiailag termékeny lényére, a saját magam eszményi nyitottságára, valamiként lehullott a lepel rólam, már a legkevésbé sem éreztem kényelmetlennek a hullaház homályában való meghasonlásomat. Ha nem fogadtam volna el a ravatalon fekvő testi valóságom hitelességét, hiszen az az idegen lény, aki immár a zárt koporsóban feküdt, tökéletesen én voltam, ugyanakkor nem gondoltam többé arra a kép-mutatásra, amely engemet erre a távoli vidékre űzött. Tudatosan csak hosszan tartó hezitálás után fogadjuk el a minket negligáló tények környezetünkben való felerősödését. Néha leválik a testünkről egy szikla, amely alágurul pusztítóan egy termékeny völgybe, de tudnunk kell, hogy mindez csak az észrevétlenül hozzánk tapadt, mások véleményét, okoskodását szervesen keretező, hajlékonyságunkat követni képtelen idegen test.

Érdekes paradoxon, mesélem a pszichológusnőnek, hogy az írásművészetben legkevésbé sem az elbeszélés tárgya, mint inkább annak a módja válik érzéki igazsággá. S ekként a szerző nem is lelhet sosem gyógyírt az elmesélhetetlen lelki sebeire. A kegyetlenség lát-szatától semmiképpen nem a közönségesnek gondolt illem fosztott meg, csupán az a tény, hogy az ismeretlen árnyékából kilépve, végre szerepet vállalhassak egy magamba mélyen beágyazódott tévedésben.

A pszichológusnővel való hosszú és valós szenvedélyeket sem mellőző kapcsolatunk minden esetre megszakadni látszik, mondja Tüzessy Umamaroff úrnak. Ott álltam a rendelő-jében, fekete kosztümben, és éreztem, ahogy *halkan sír a gigám*. ■ ■ ■

■ ■ ■

Sántha József (1954, Karcag) kritikakötete: *Talányaink összessége* (Műút-könyvek, 2011); novelláskötete: *A télgyűlölő* (Tiszatáj-könyvek, 2015); kisregénye: *A húgom operája* (Kalligram, 2016).

Ál(om)szonettek

79.

Elszabadult mozdulatok
gazdátlanul s hideg ágyban.
Odakint puffadt végtagok
lebegnek az éjszakában.

A dombokon medvehagyma;
alatta mi egybefagyva,
magányosan, elhagyatva –
közös kezdet két darabja.

Ez volt az arcod?
Minden emlék jelenünk
foglya és őre.

Az ellenőr int:
Siess, mert indulóban
a vakondjázat!

*(A metrólejárat felé igyekezve keresem a bérletemet. Mögöttem emberek nyomulnak.
Egy bajszos pirospozsgás férfi rámszól: Siessen, mert gyön már a vakondjázat!)*

80.

Járkálnak az életemben
élők voltak és halottak
tompá árnyként s testesebben
szeretőim akik voltak.

Eltemetlek elevenen,
hálám átkom s düh kísérjen
tűzben-lángban mit rám hagyta
magányomban kell elégnem.

Jázmin illatú
volt a hajad ha bejöttél
reggel a kertből.

Repcevirágok
szaga és sárga színe
melegít bentről.

81.

A figyelmünk kibontja nevükből,
egyenként a téli fákat.
S a fogalmakat így át-átfényli
szépség, csoda és varázslat.

Ne rántsd sírba azt a kislányt,
ne te légy a koporsója!
Sírva ébreszt, hogy figyelj rá,
nincs más, aki védje-óvja.

A szomszédos ház
roskadt kéménye mögött
a Kaszáscsillag.

Áttetsző fényes
térben ingó faágak:
magát író rajz.

82.

Mért hagytál el engem,
fényem és kegyelmem.
Üzenj szavak nélkül,
nehogy magam vesszem.

Víz alatt csecsemő arcom,
ments ki innen, Boldogasszony!
Ments ki anyám, szülj meg lányom,
felébredvén meghálálom.

Fehérre sikált
jégcsapretket árulnak.
Fázósan nézed.

Büdös a piac.
A halas bódék előtt
halál szagában.

83.

[Kulcsár Ferencsel álmodtam; a történeteken innenből beszélt, s rajtuk túlról hozta a fényt, ahol van: az örök mostban. Az őt-értéstől remegtem, sírtam s nevettem boldogan, és egyszerre fénybe borult minden, ami volt és a Van. Örült a gyomrom, a májam fölöttünk madárként szárnyalt; ültünk egy üres lelátón.]

Halott barátom,
amit álmomba hoztál:
felébredésem.

■ **Varga Imre** (Kisgyarmat, 1950): költő. Egyberostált verseinek gyűjteménye *Mielőtt kimondaná* címmel jelent meg a Kalligram gondozásában (2014).

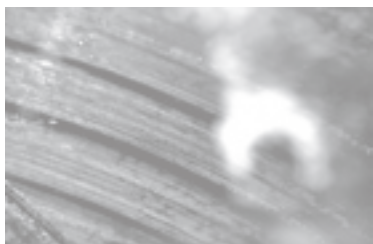

Pokróc

Ha le kéne festenem a véget, én egy betapasztott száju pofát festenék, leukoplasztot ragasztva a vászonra, hogy egyértelmű legyen.

A falu egyutcás, szélét patak keresztezi, az árok felett egy pirosra mázolt pad, azon egy pokrócba bugyolált öregember, úgy tűnt, alszik. Hogy mégse gondolja bárdolatlan idegennek, hogyha mégis ébren volna, illedelmesen odaköszönt, bemutatkozott, hogy a városból érkezett, ott néhány fokkal melegebb van, de ilyen táj sehol, és egy mozdulattal megpróbálta összerelni, amit látott: a megművelt szántót, mögötte a ritkás erdősávot, a hézagokban felbukkanó folyót, amiről akkor még azt hitte, egy betonút. Egy darabig várt, figyelte, ahogy lélegzik, a durva anyagból szőtt pokrócot, ami még a lábát is eltakarta. A padról tényleg szép kilátás nyílt, a patakmeder vezette a tekintetet, erre mondják: a táj páratlan szépsége tárulkozott fel, a nap, ahogy ment lefelé. Mivel hetek óta senkivel sem beszélt, nem zavartatva magát, hogy hallgatósága netán valóban alszik, elbeszélte kalandosnak korántsem mondható útját, ami ide vezette, miután egy elágazásnál feltehetően elvétette az irányt, legalábbis kitérőre kényszerült. Az erdőben olyan táblára bukkant, amit nem az ő anyanyelvén írtak, a felkiáltójelből gondolta, hogy a dolog nem tréfa, végül is valahol itt húzódik a határ. Tulajdonképpen az is megfordult a fejében, hogy már nem is a hazájában barangol. Félelme egészen addig kitartott, amíg meg nem látott néhány kilométerre innen, ahonnan már a falu házait is látni, egy megrongált kőkeresztet, amire egy hazai csomagolású tejesdobozt húztak, pontosabban a kőtest lábaira egyet-egyet. Nagy kő esett le a szívéről, hogy tehát otthon van, a dobozokat nem gondolta piszkálni, mit tudja ő. Hogy ki húzhatta rá, és mi célból, megkérdezte, de az öregnek a szeme sem rebbent, bár a padról mintha kissé lejjebb csúszott volna. Fáradt, néhány óra múlva sötétedik, vissza kell találjon az autóhoz, a bekötőút valahol az erdő mögött, azt sejtette. Ha már a faluba tévedt, tesz egy kis kitérőt, amúgy is szomjas, a végén majd átvág a szántón, ezzel fejezte be, majd köszönést követően fordult is, mire az öreg egy éleset fingott. Van, hogy az ember álmában szellent, nem fogja személyeskedésnek venni, meg amúgy is, ez egy öreg, akit jó szorosan betekertek, nincs min csodálkozni. Mindenesetre rendes emberek lakhatnak itt, az utca drótseprűvel felseperve, az övén kívül más lábnyomot nem látni, még keréknyomot sem. Rozoga házak mellett haladt el, a legtöbb előtt pad, ha nem, akkor lóca, mindegyik más, és majd' mindegyiken valaki. Szokatlan ez a mozdulatlanság, éppen emiatt, hogy az utca nem kihalt, zavarba ejtő, hogy valahogy mégis. Sorra odabíccentett, de azok mintha nem látnák, nem vettek tudomást róla. Nem túl valószínű, hogy süket-némák, hogy mind alszik, kizárt. A negyedik

háznál aztán megállt, és jó hangosan odaszólt egy férfinak, hogy jó napot, szép időnk van, csípős hideg. Ugyanolyan durva pokróc, háromszor-négyszer áttekerve a test körül, a vége a kavicsos homokban. Nem kellett közelebb lépnie, hogy lássa az orrból távozó meleg levegőt, a bajuszkán gyöngyöző párát, ahogy becsillan. Hát persze, élvezik a késő délutáni nap erejét, ekkor kapott észbe, hogy csak azon az oldalon ülnek. Ha kinyitnák a szemüket, akkor sem látnának semmit, tudják ezt jól, ez már csak ilyen. Megelégedve ezzel a magyarázattal továbbindult, nézte inkább az oromfalas házakat, hogy melyiken látni parabólát, majd ismét balra egy megrongált kőkereszt. A láb leverve, combközéptől lefelé, a test máshol nem sérült, még a fej sem, pedig az inkább adta volna magát, hogy leüssék, mert kihajlott. Eszébe jutott a két tejesdoboz, és a tűzhelyen hagyott mosatlan edény, hogy es-tére rászárad a saft, ami a paprikás csirke után maradt. Nagyot nyelt a kőkereszt tövében, majd szórakozottan odakiáltott a szemközti ház előtt ücsörgő férfinak, hogy nektek meg mi bajotok a szobrokkal. Azon is pokróc, jól betekerve, előtte egy zománcozott lábos, abba köpött egy nagyot, mint aki feleletnek szánja. A lábos színültig tele nyákkal, a tetején legalábbis az lebegett, hogy mi volt ez az imént, álmában senki sem köpköd, odahajolt, megkérdezte megint, majd újból. Szeme csukva és csipás, arca vörös húsból faragott szobor, akkor legalább azt árulja el, kivel tudna beszélni. Mert ő a városból érkezett, de betévedt az erdőbe, az autó a főút mellett valahol, aztán a jelzések, és így tovább, mesélte, az meg csak nem hagyta abba a köpködést, vagy négyet köpött; a szót mégsem ez fojtotta belé. Egy kutya dugta ki buksiját a pokróc alól, bánatosan nézett rá, majd vakkan-tott. Nem tudta eldönteni, hogy folytassa-e történetét egy ilyen pillanatban, mikor olyan érzése támadt, hogy az állat érti, és ráadásul bátorítani akarja, hogy minden rendben lesz, mert ilyen szemekkel leste, miközben a lábos fölé hajolva lefetyelt, és csóválta farkát, valószínűtlenül meglebegtetve a pokrócot, ami végül eldöntötte a folytatást. Ott gondolkodott el először a szállásadójánál olvasott újságcikken, ami arról adott hírt, hogy a helybéli vadászok újabb gólyatetemre bukkantak, melynek szokatlan mód hiányzott minkét lába, feltehetően megcsonkították, nem vacakoltak más testrészrel, vagy hogy elvágják a torkát. Még az is lehet, megpróbált felemelkedni, nyilatkozta az egyik vadász, ugyanis kiterjesztett szárnya csurom sár volt, hátán a tollazat is. Hogy a pokróc alá kukkantson, négykézlábra ereszkedett, de végül elszégyellte magát, hogy mit csinál, hogy még a kutya is kíváncsian nézi, ebből mi lesz. A szégyen mégsem volt elég ahhoz, hogy feltápázkodjon, kellett, hogy a vakarcs csaholni kezdjen, és nyúlós takonnyal fröcskölje be. Nem várta meg, míg arcon nyalja, míg a férfi a taknyát újból leszívja és az edénybe sercint, szapora léptekkel vette célba a falu végét, ahonnan majd átvág az erdősáv felé, hogy nagy csodálkozására egy folyóhoz érjen, és megmosakodjon. De még mielőtt elérte volna az utolsó házat, a nap tette a dolgát, és az erdősáv mögé bukott, a házak lábazatán árnyék kúszott felfelé, hogy a napnak ereje van, ekkor lett nyilvánvaló. Hirtelen hideg, aztán vasajtók nyikorgása, kerék, ahogy csikorog. A házakból innen is, onnan is emberek szállingóztak az utcára, legtöbbjük valami kisebb szekeret húzott, szánkófélét kerekeken, amin egy cementeszák elfér. Zajos tömeg, szinte vásári hangulat, kolompolás abból az irányból, ahonnan érkezett, egy tehéncsorda és por. Most terelik be az állatokat, ha maguk nem találhnának haza, gondolta, ebben semmi szokatlan. Megszaporázta lépteit, majd megtorpant; egy asszony faküllös taligát tolt, azon dunyha. Tett egy kisebb hurkot a pad körül, átfordította menet-irányba, majd felrázta a dunyhát, a csorda meg csak jött és fogyatkozott. A tehenes a házak mellett lépdelt, szalmakalapja meg-meggyulladt a fényben, ahol asszonyt talált, és gurulós kocsit, ott megerősödött a hangja, pedig jobbra csak köszönt. Mire odaért a taligás asszonyhoz, már csak három tehen az úton, és a padok üresen álltak. Akkor látta, hogy öl-be veszi a pokrócba csavart öreget, és a taligára fekteti, majd becsíp a széles szoknya fodrai közé, hogy holnap is jövek. Azt, hogy az erdősáv mögött az egy tiszta folyó, és a főút majd egy kilométerre egyenesen az úton, a tehenestől tudta meg, hogy a folyó azon szakaszán már felszedték a taposóaknákat, azt már a síri csöndbe kiáltotta, alakja alig látszott, és ez az üvöltés egyszerre volt fájdalmas és mellékes, amit felejtetni illik és szokás. ■ ■ ■

Parkolási jelenet

A szélvédőn cetli, a vezető felőli oldalon rászáradt köpet, ahogy lefolyt. Autóját jutányos áron felvásárolnám; a megsárgult cetli hullámos, kemény. Ahogy lefejt az ablaktörlő lapátról, a széle letörik. A darabkával mellékesen egy kört rajzol a poros üvegre, közben kutat több cetli után más autók szélvédőin. Alaposabban átfésülni a karosszériát, és felfedez néhány karcot, melyek mintha frissnek tünnének, de ez biztosan nem kijelenthető, nem úgy, mint hogy a mögötte parkoló autó vadonatúj és csillog, és hogy ráállt. A felforrósodott motorháztetőt megveregeti, mintegy biztatásul, hogy jól van, semmi gond. A rendszámtáblát leolvassa, és ahogy memorizálja, az eget nézni. A kék égről tekintete egy ablakra esik, és eszébe jut a házban lakó néni, hogy egyszer invitálta egy kávéra, de ő elhárította azzal, cukorbeteg.

A néni otthon, és már a kávé főzi, az ablaküveg koszos. Fentről még otrombábbnak látszott a parkolási jelenet, a legszélső ablakból már lehetetlennek. Feltehetően bepásszírozta valahogy, kiszállt, majd lecsulázta. A nénivel közli, hogy holnap lemossa az autót, majd búcsúzóul, hogy a jövőben gyakrabban fogja látogatni, a kávé kitűnő, szép a kilátás. A néni válaszából annyi derül ki, hogy az ápolat férfikéznél kevés dolog van fontosabb. Vacsoránál a cetlit újra és újra elolvassa, töpreng, hogy a számot felhívja-e, megérdeklődni, ki az, aki egy ilyen öreg autóra szemet vetett, hogy mi áll valójában a vásárlási szándék mögött, és mi alapján feltételezi bárki, hogy eladná, mert abból, hogy nem használja, ez nem következik. Szöveget üt a fejébe, hogy így akarják tudtára adni, az autóját figyelik, hogy nyomást gyakorolva rá, behajszolják egy esetleges eladásba, aminek az ötlete fel se merült volna benne. Talán nem is mögötte a surmó köpte le, hanem az autókereskedő, hogy jelezze, az utcán parkolni nem biztonságos. Látott egy párt, amint a nő minden csók után megtörölte száját, és ezt követően a férfi is, és azt gondolta, vele is ez van, finom utalással állítják pályára, jelezve, hogy nyálas a csókja. Mindazonáltal nem elképzelhetetlen, hogy eladja az autóját, jogosítványa egy éve lejárt, az alkalmassági vizsgán pedig vért vesznek, és ő olvasta, hogy minden százazredik tú fertőzött. Keresztbe-kasul jár-kál, először gondol arra, mennyi előnnyel jár egy utcafronti lakás, hogy a néninek talán nincsenek rokonai, és alkonyodik. A közvilágítás alatt parkol, a lámpaoszlop rémlik, és hogy néhányat kidobtak a huligánok, hogy felhívják a közvélemény figyelmét valamire, ami a házmaster szerint a szokásos blama. Átöltözik, veszi a szandálját, tulajdonképpen sétálni van kedve, és ha már így, akkor vet egy pillantást a lámpákra, mintegy mellesleg, hogy az övé világít-e; a köztulajdon ekképp.

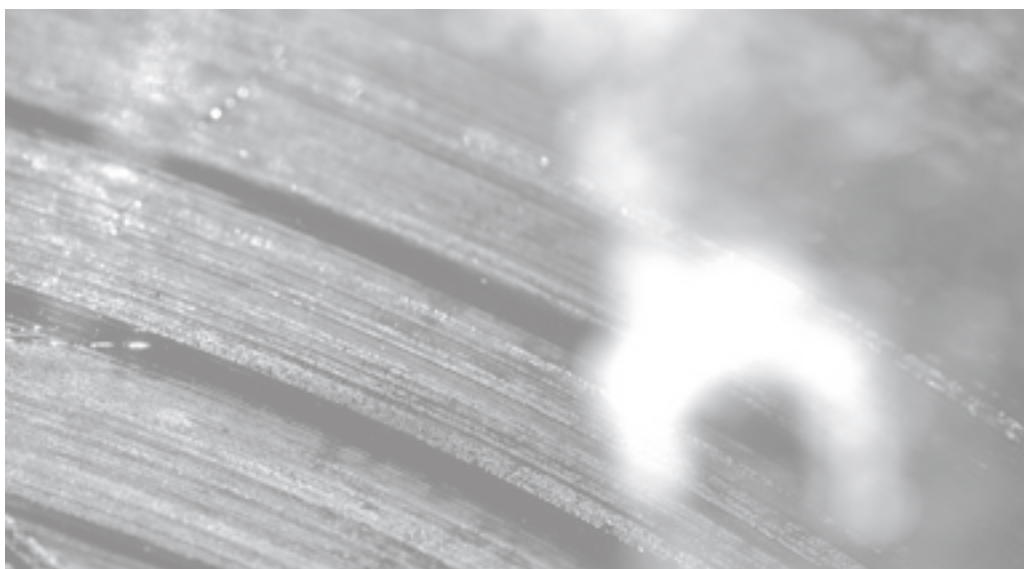
Fénynyaláb alatt dereng az autó, majd holnap csillogni is fog. Éppen a mögötte parkolót kerüli hátulról, amikor valami toccsan a járdán, mire ő lépteit megszaporozza az útesten át. Lehajol, hogy a szandál csatját megigazítsa, közben a ház homlokzatát kémleli, hogy megtalálja azt, aki leköppött. Egy-két lakásban világosság, nem sokat látni a lámpa fényétől, hogy előlről is ráálltak, azt igen, hogy az már szinte puszi. Térdelőrajtból megíramodik, mintha a dolog éppen akkor következne be, amikor valaki a kotonos reklám szlogenjét kezdi fütyülni, azt, amiben a koton ejtőernyőzik. Fokozza iramát, végül megtorpan, és felvesz egy kavicsot. Felmutatja, hogy leplezze szándékát: a fütytös felfedezése mindennél előbbre való, de a lámpa fényköre alatt ez reménytelen. A kavicsot zsebre vágja, mintha egy imént elvesztett tárgy került volna meg, ami a zsebéből hullott ki, amikor áthaladt. Nem kerüli el a figyelmét, hogy a lökhárítók összeérnek; száját megtörli, megszagolja nyálát. Egy sötét kapualjat szemel ki, hogy majd onnan megleszi a fütytöst; a kotonos dallam az agyára megy. A kavics inkább aszfaltdarab, vágja a tenyerét. A rátolató autó tulajdonosát a lökhárítók között képzelel el, ahogy széttrancsírozva saját autójára hajlik, miközben a fütytös homlokából éces vér csöpörög, amikor a kapualjba lépve lámpa gyúl. Minden különösebb elgondolás nélkül, mintegy reflexből a kapucsengőre veti magát, és fentről lefelé kitapogatva a gombokat, taláломra néhány nevet kimond, majd szórakozottságot színlelve feltekint a boltív feletti számra, és jó hangosan elkiáltja, hogy ez hatos, amit ováció követ. Hogy a fütytös gúnyolódik, vagy valaki más lépett a színre, az megállapíthatatlan a fényben, fütyt és taps egyszerre. Bújna vissza a kapualj hugyos rejtekébe, de eszénél van. Kilép a sötétbe, a villany kialszik. Elégedetten csettint, volt értelme a fekete bokazokninak, hogy a rövidnadrág és az ing barna. A taps nem tart sokáig, redőny recseg, koton landol, majd kábé csend. Lófrál kicsit, végtére is sétálni indult, hogy tájékozódjon a parkolási szokásokról, jó alkalom. A séta végeztével a következő összegzést teszi: (1) az autók közti távolság eltérő; (2) nem gyakori a satuhelyzet; (3) az utcán alapvetően sok a köpet. Túl nagy jelentőséget annak se bír tulajdonítani, hogy a 10/A előtt nedves mancs nyomaira bukkant. Az aznapi híradásban ugyan hallotta, hogy veszett rókák garázdálkodnak a környéken, de a nyom lehetett egy kutyáé is.

Másnap, néhány óra alvást követően, éhgyomorral megy kocsi mosni. Lötyög a habos víz a fordulóban, a felmosóvödör lábához verődik, a kiszakadt kosár műanyag pereme véresre vágja. Hétvégi nyugalom az utcán, hír a veszett rókáról nyomokban, a parkolási szituáció változatlanul reménytelen, már ami a dolog folytatását illeti. Jelképes autómosás, többre aligha lenne képes, csak a néninek felkiabálni, hogy oldtimer, és mutatni hüvelykujjal: prima, és mindehhez jó pofát vágni, ahogy két autót kerül meg egyért, és eltűnődni, hogy koszos körmét vajon látni-e a másodikról. Ami tény, hogy mindkét autó visszapilantóján kereszt fityeg: egy fehér-foszforeszkálós-gyöngyös és egy illatosított fenyőfára tekeredett fa. Az egyiken „Vigyázz rám! Baby on board!” matrica, a másikon a már kötelező felpuffadt ország bikolór pacája. A köpet, inkább takonnyal dúsított turha, mint szimpla nyál, helye szándékoltságra enged következtetni: célzott, hogy a kilincs össze legyen rondítva. A karosszérián egyébként ujjnyi trópusi por, az északi sárhányó belső, sáros felületén moha. Mosogatószivaccsal hanyagul dörzsöli, szappanos vízzel locsolja, a változás így is szembeötlő. A karcolások és egyéb elrozsdált sérülések hálózatban: vízrajz, repedezett vakolat, visszerhálózat a sípcsont vonalában, mindez minta, hogy felrajzolja, így következmény, és készítés, hogy egzaktul tegye. Csak a kivitelezés a kérdés, hogy miképpen lehet álcázva. A kintinban úgy tartja a szóbeszéd, hogy a felszolgáló modellként funkcionál stikában, nem röstelli mutogatni magát, hogy lötytyedt csöcseit papírra vigyék. Ha titokban megbízna egy rajzoló, az pontos térképet tudna készíteni a karosszériáról, amivel össze tudná vetni hétről-hétre a változást, hogy bebizonyosodjon feltételezése: gépjárműjét valaki macerálja, és már ott lebegett szeme előtt az oldal- és felülnézet egy az egyes feldarabolt rajza. És miközben a mikénten agyal, követve a habos víz útját, ahogy lomhán, de egy irányba csordogál, és gyűlik az alváz alatti csatornafedél körül, megakad tekintete az öntöttvas korongon, hogy nem illeszkedik. Ez a jelentéktelen szabálytalanság nem hagyja nyugodni, és miután hiába nyújtózkodott, úgy határoz, keres valami rudat, botot, akármit, mert a csatornafedél nem maradhat úgy. Négy autóval odébb nyitott szemeteskonténer, körülötte kacatok. Ahogy turkál, keze ügyébe egy ablaktörő lapát kerül, villámként hasít

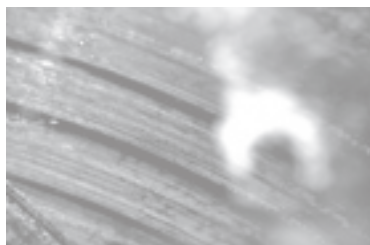
át, hogy az övé. A törött alumíniumrudat fogva a lapát lecsuklik, gémeskút vagy fordított lambda. Nem akarja siettetni a dolgot, kitérőt tesz: a lapáttal kitérő nagyságú kátrány-buborékba döf. A buborék pöfetegként ereszt le, hideg méz nyúlik úgy, kunkorodva. Né-hányszor még beleszúr a kátránykráterbe, mintha éppen ez a destruktív cselekedet hitelné el vele, hogy ez mégsem az övé, mert ilyet akkor nem tenne. És serceg a műszál könyöknél, és a cuppogás ritmusban van, és a csavarbehajtó hangja, amikor a csavarfejen megszalad, és a szárítóra helyezett tányér, ahogy koccan, és a kotonos fütty sem idegen, de ék. Még kihúzza a kátrányból, a fél lapátot már csak a gumi tartja, bődületes minimum. Hátralép, az acélhuzalokkal szőtt fakeret oldalra dől, egér szalad, jött a viaszosméz-illatára, elemes gyerekjáték szól: jó reggelt, kis barátom; egy plüss-róka. A kuka mögött egy alak füttyülve gumibroncsot gurigál. Párhuzamos kép, a belső kivetítőn: autója téglákkal alátámasztva, kerékagy, lengéscsillapító rugó pórnén. Nótát fújva aligha lehet jóban sántikálni, pláne kereszt formájú kerékkulccsal a kézben. Mégsem ered utána, visszamegy a kocsija felé, a dolog finoman szólva izgatta. És talál három hibátlan ablaktörlőt, két kissé lapos kereket, majd, megkerülve a gyerekszállító autót, még kettőt, díszlámpa csak az egyikén. Hogy felelevenítse a kerékmosás mozdulatait, hogy mit csinált, azontúl, hogy mohát tapogatott, mert egyenlőre minden más homályban, erőfeszítést tesz. Ímmel-ámmal mosta az autót, a karosszériára száradt habból látszik, de csaknem rémlik a díszlámpa, a dísz, mint olyan. Hogy segítse az emlékezést, elveszi tekintetét a tárgyról, a nénié az ablaktörlővel integet újfent, és közben ilyeneket lát: kávékőr a márványutánzatú munkalap erezetében, opálos-barna cukorkristály a csésze alján, mikrohullámú sütő szálciszolt fogantyúja, textil fali kalendárium szőtt, színes virágai, a Kistext feliratok közötti vonalas lizéna felül, leánykori arcképet keretező arany ráma; díszlámpát az istennek se. Ahogy a díszlámpáról, úgy a kotonosról is megfélemedezett, szem elől téveszti, marad a csatornafedél. Az ablaktörlőlapáttal éppen elér odáig, de a rúd meghajlik, és elcsúszik a korong habos pereme mentén hol az egyik, hol a másik irányba. Az alvázról amúgy általánosságban elmondható, hogy elrozsdált: a kipufogódobot ütögetve hallani. Ha jobban aláfekszik, nyílik a rés: szemközt a ház pincéjének ablakai. Egy róka kábé ennyit lát, lábakat legfeljebb, egy pár tornacipőt. A cipő fehér és fűzős, a kerekek kitakarják. Az árnyékot figyeli, ahogy vékonyodik, majd csapódik egy ajtó. Motorrobaj, gumi alatt kavics serceg, futómű fémesen csikorog, autó gurul. Hunyorogva utána néz, tüsszent a hirtelen fénytől, és úgy tesz, mintha nem hallaná a nénit, hogy kedves egészségére, hogy hívja, igyon egy forró feketét. A kereszteződésnél az autó jobbra fordul, már pirosban, dudálnak. Okkal siet, gondolja, meg hogy ennek is utcára néző lakása van, de azért talál bőven érvet, ami az udvari lakás mellett szól, és végül mégiscsak felintetget, hadd nézze a néni a koszos körmeit. A díszlámpa eltűnése tovább foglalkoztatja. A kotonos joggal gyanús, sertepertől körülötte, folyton belé botlik. A csomagtartóban pótkerék, műanyag kalodában kulcs. A négy csavar közül az egyiket tud valamennyit húzni, ugyan az előbb lazított, így nem tudni, mennyit. Szemközt a hatos kapualjban, kő kerékvetőn egy gyerek a nyálával szórakozik, mintha jójóna. Átkiabál, hogy mióta csinálja ezt, mert könnyen lehet, hogy már akkor is ott ült, amikor a kukánál turkált, és onnan látnia kellett a kotonost a kerékkulccsal, hogy azzal machinál, ha éppen nem a sűrű nyálát csurgatta-szívta volt. Riadt tekintet, a bántalmazott gyermeké, aki szidalmazáshoz szokott. Nyálát felszippant, és már szalad, az egyetlen szemtanú. Valahol porszívó bög, a néni közlendőjéből annyit érteni: nyúl, mert a gégecső függönyre tapad, felvisít. Aknafedél csikorog, kerékkulccsal löki, a díszlámparejtélytől függetlenül elégedett, mert zárul visszhangosan. Így indul kávé inni, hogy a nénit közelről faggassa.

Csésze az ablakpárkányon, kávéba kalácsot tunkol, szorongat morzsát, cukorkristályt, tenyere fémes szagú. Hogy a konyhában lenne illendő fogyasztani a kávé, kalácsot, azzal nem törődik, a kilátást dicséri, amit panorámának hív, hogy látni az egész utcát, annak apró részleteit, és a zajok se maradnak távol, ha füttyül valaki például. Mivel a néni nem bólint, rákezd a kotonos reklám dallamára, folytatva, hogy konkrétan ilyet, majd megtoldja, amint az aranyozott rájában látott kihívó mosoly kópiája ráncosan, de bújjik elő, vagy ehhez hasonlót. Már éppen magyarázkodásba kezdene, amikor az autója műszerfalán mintha megmozdulna valami, de a tükröződés miatt csak a mozgás érzékelhető az utastérben két emelet magasból. Kombi autóról lévén szó, azonnal a rókára gondolt,

hogy ameddig nyitva volt, befészkelte magát, végtére is menekülésben. És amint a bejáratí ajtó súlyos hevederzárjára pillant, és felette a láncon függő, celofánba csomagolt mézeskalács szívre, gyomra összerándul, hogy a róka csapdába esett, legyen veszett akár. A néni félrehúzza a függőnyt, kíváncsi, hogy együttlétüket ki zavarhatta meg. Már a biztonsági láncsal bajlódik, amikor hallja: csak magunk vagyunk, van még kalács. A mézeskalács szív közepén tükör, benne hegyes ádámcsutkája mozdul, kávéízű, amit nyel. A gangon rohan, lassan vesz vissza a tempóból. A dolgot nem kell siettetni, elkapkodni nincs mit, onnan ki nem rágja magát. A műszerfalon csak a papírcsákó, ahogy oldalra dől: hajó partra vonva. Benéz az ablakon, semmi mozgás, hiába formál napellenzőt, a szabad parkolóhely elfoglalva, satuban ismét. Ugyanaz az autó, még himbálózik a kereszt, ropog a motorháztető, ahogy hűl. Tenyere izzad, ragad a cukortól, összezsapja, mintha már túl lenne a nehezén, mire a fiú ismét futásnak ered, csak a másik irányba, egy csoport felé. A csomagtartót lassan felhajtja, oldalt bír csak állni, ha lenne hely mögötte, akkor is így járna el. Arrazol hátrafelé, bátorítólag felnéz; ha a néni az ablakban is áll, ki nem hajol. Hogy jobban belásson a csomagtérbe, leguggol, így a csatornafedelet is látni, hogy azóta senki el nem mozdította. Amíg várakozik, a díszlárcsa rögzítését latolgatja, hogy miként fogassa a felnihez, és eközben próbálja úgy kicsorrantani nyálát, hogy azt még éppen visszaszívja, ha már egyszer a cukros kávétól nyúlós. Egy-két jól sikerült mutatvány után a határhelyzet kezdi foglalkoztatni, kíváncsi, hol az a pont, ahol elszakad. Nagyobb terpeszt vesz fel, érzi, csípőhorpaszban feszül, hogy sokáig így nem maradhat. Újabb próbálkozás, a bokazokni száráig bátran engedi, úgy saccolja, van benne tartalék, hogy mehet lejjebb. Már éppen szippantaná fel, amikor hangos szóváltás üti meg a fülét, a szemközi járdán többen összeszólalkoznak. A vita tárgya: a nyúlketrecben cipelt róka, hogy az nem az, amelyik veszett. Az érv hallatán, hogy az nem hagyta magát megközelíteni, gyomra összerándul másodízben, elszakad a nyálfonat. A csoport felé int, majd felemelt karját a nap felé fordítja, mintha csak zavarná, hogy szemébe süt. A ketreces férfit öten veszik körül, köztük a jojózós fiú, aki a karlendítésre felfigyelve középre húzódik, majd kétszer visszanez. Hogy ne úgy tűnjön, csak téblábol az autó körül, a csomagtér ajtaját lecsapja. Az ablakokban itt is, ott is bámészkodók, és habár tudja, a rókára kíváncsiak, azért abban is biztos, őt is nézik, a kép szélén speciel jól látható, pláne, hogy a néni a még meleg kávé emlegeti, hogy jöj-jön már, ne hagyja kihűlni. Megtapogatja az ablaktörlő lapát gumiját. A nyomás helyén leválik az anyag a szorítósinről, és az így keletkezett résen bedugja a kisujját, mondhatni ösztönösen, megérintve az üveget. Ahogy kihúzza, a lapát kihajlik, de a visszahúzó rugó visszacsapja, és erről eszébe jut, hogy telefonálni akart. ■ ■ ■

Kör

A rádióban brutális gyilkosságról számolnak be. A tűzhelyen paprikás krumpli, a fedő alján kicsapódott vízcseppek, és tömény undor ezek láttán. Kibányássza a szemetesből a szórólapot, miközben az elkövetőről pontos leírást kap. Ebédrendelés a hét minden napján, napi menü, és egy telefonszám a hagymakarikákkal díszített csirkecomb ropogósra sült bőrére tetoválva. A hálófülke ablakához lép, a redőny réseiben beszűrődő fényben is szemügyre veszi a csábító ételt, majd tárcsázza a számot. Kérjük, tartsa a vonalat, míg kezelőnk jelentkezik. Szimfonikus zenekar; az udvarról: mi vagy te, bazd meg, Buddha, hogy nem kell neked a város?; a rádióban már általános feszültségről beszélnek. A keringő ütemére fel-le emelgeti sarkát, és eszébe jut a szalagavató ünnepély, hogy okádhatnékja lett partnere szájszagától, amikor egy női hang: ínycsfalatok, parancsoljon. Ez a Kék Duna keringő, válaszol zavarában a selymes hang hallatán, majd hozzáteszi, hogy ebédet szeretne. A hang türelmesen közöli, hogy a várakozás idejére bejátszott dallamot nem hallja, de a Kék Duna keringő kitűnő választás, mert ahhoz mindenki kellemes érzést társít, ahhoz mindenkit szép emlék fűz. Igen, feleli, de a hamisan csengő válasza hallatán nem folytatja, inkább berúgja lábbal a hálósoba ajtaját, amit lehet előszobaajtónak is nevezni, hogy a rádió ne zavarja a csevegésben a nyomozás előrehaladtának ocsmány részleteivel, minthogy megtalálták a házkutatáskor a halált okozó fegyvert: egy úgynevezett handzsárt. Kezdi sorolni a betűket, csütörtöknél belezavarodik, éppúgy kedvére van a bácskai rizses hús, mint a tojásos galuska, mindkettő ugyanúgy bekarikázva. A bátorításra, hogy nyugodtan mérlegelje, és majd aztán hívja újra, ha sikerült választania, nemmel válaszol, mert mi lesz, ha a következő hívásnál egy agresszív férfihang szól bele. Hogy időt nyerjen, közöli: a keringő amúgy kórusműnek íródott, egy rendőrhivatalnok szövegére komponálva, de közben a galuska helyett a nyomozást vezető rendőrtisztre gondol, hogy mekkora perverz lehet, de biztosan egy rohadék, a Dunáról is csak hullák jutnak eszébe. Végül bement egy betűt találokra, és viszontlátással elköszön. A keringő lépéseit próbálgatva kitáncol a szobából, dudorászva húzza az új tornacipőt, villanyt kapcsol. A gangra néző ablakon át kevés, de erős fény tör be; le van húzva a redőny. A gangon egy lány napozik. Késő délután ér az ablaka alá, a napfény akkor tűzne be. A réseken át figyeli a nyakán gyöngyöző nedvességet, ahogy az izzadságcseppek kerülgetik az anyajegyből kiálló szőrt, és átbuknak a vékony bőrfonaton, amin egy hamsa amulett függ. Tanulmányozza a szárnyas rovarok útvonalát a szék támláján nyugvó karokon, ahogy mozdulatlanul tűri, amíg bejárvák. A test és a szék redőnyre vetett árnyéka mögül látni vél valamennyit az udvarból, a résbe egy világelhagyta krátert képzel, ahogy a bérházak udvara az égből nézve gondolta el. A szomszédban megszólal a kapucsgöngy, a faliórára pillant. A betegápoló lesz, aki naponta látogatja a magára maradt szomszéd urat, halk léptekkel közeledve, mintha csak hozzá jönne, az egészségeshez. Az időjárásra fittyet hányva kötött mellényben van, bőr orvosi táskát lóbál, mintha üres lenne. Gyermekkor: áll a patikában egy óriási, fehér köpeny mellett, amit húzogathat naphosszat, akárha a fogason lógna. Pa-

tikaszag a folyosón, a leandert megöntözi, mielőtt elindul. Naponta kétszer szokta, egy-egy fiolával, hogy ne sárguljanak meg a levelek. A növény fölé hajolva hallgatja a melódiát, ahogy a *Hegedűs a háztetőn* dallamát füttyüli; a napozó lány szeme csukva. Oldalról a pénztárosnőre hasonlít, csak annak tűzpiros műkörme van; a napozó lányt még nem hallotta beszélni. A pénztárosnőt ellenben igen, van, akivel sokat beszél. Mélyfeketére festett haját copfban hordja, egyetlen őszén hagyott hajtincse majdhogynem vibrál. Három-, négy-, ötjegyű számokat mond, ereszkedő-emelkedő a dallam, a kilengés eltűzött, és mintha a szavak egy ősi számnnyelvet rejtenének, amit csak ők ketten beszélnek. A számok litániája számhasábbá tömörödve a blokkon, jó felmondani bevásárlás után, a fotocellás üvegajtótól olyan távolságra, ahol már nem érzel. Mire a hó elolvad bakancsa körül, vagy éppen megizzad a tűző napon, hallása ismét a régi: egy forró motorházterő ropogva kihűl; egy csettintés; valakinek e-mailje érkezett. A boltból kiáramló melegtől az odavezető járda sötét, könnyű felfedezni lábnyoma mintázatát, melyet a szél ide-oda forgat: körbevágott szalvéta. Ami bent számára épphogy, az kint valószínűtlenül pontosan érzékelhető és személyes. A négyes kassza megnyílt, mintha arra kérnék, hogy foglaljon helyet. A futószalagon utazó árukkal együtt a környezet is távolodik, ugyanakkor a pénztárosnő nem, sőt, ellenkezőleg. Amikor a mögötte álló oldalba böki, ő nem azonnal mozdul, a rágók mellől a doboz kotont lassan veszi le. A pénztárosnő szájában aranyláncon függő kereszt, amikor megkérdezi, hogy kártya vagy készpénz, már a fogai között. Mondani, hogy készpénz, egy egy forró délutánon: vallomás. Tenyere felfelé, az életvonal mély és hosszú, bőre krémszagú: mandula és dió. Testápoló a pénztárgép mellett, vizes szivacs az ujjpárnáinak, mintha egy laposra simogatott követ érintene, ahhoz hasonlót, amit a zsebében szorongat. Hoszszabb sétára nem indul el a kő nélkül, egy alma is van nála. A jól bejáratott útvonalat van, hogy kisebb hurokkal bővíti, vagy, ha kifárad, megszakítja kedvére. Egy padon ül, a tornacipő fűzőjével bajlódik, hogy megnézzze a vízhólyagot. Kifakadt, a zoknin folt. Szemben vele óriási plakát. Szobabicikliző lány néz rá, tekintete együttérző, szája nyitva, vele együtt lélegzik. Körbenéz, hogy meggyőződjön arról, valóban kettesben vannak. Az utca kihalt, mögötte a lakótömb csendes. A sebet fújkalja, úgy, mint ahogy az ing alá szokás befűjni, hogy a lányt nézhesse közben. Valami motozást hall, elfordul a képtől, de csak a fülét irányítja a hang felé, az égen egy fekete pont mozog: egy madár. Amint újból visszanéz, a szempár inkább támogató, mint együttérző, olyan, amihez beszélni kell. A kavicsot csak azért dobtam oda, de nem folytatja, elszégyelli magát, majd megállapítja, hogy ez menynyire könnyen ment, nem lenne érdektelen befejezni, akár megvallani az óvodások megdobálásán túl még ezt-azt, és elszántan harap egy nagyot az almába, amikor egy dolmányos varjú száll a plakáttartó acélkeret peremére. Te voltál az a fekete pont; a madár káro-gással felel. A csőrében valamit tart, és nagyon úgy tűnik, ezzel együtt sem esik nehezére szétkárogni a légkört, amiben már kezdte jól érezni magát. Hozzávágja a csutkát, ami szerencsétlenül a plakáton toccsan, a lány képébe. Szárnycsattogás, egy férfi hang: a sört ne feledd, és a haidekker kerítés surrogása, ahogy a plakáttartó oszlop hozzáütődik. A papír nem szakad el, de a paca a szempárt fedi. Átszaladna az úttesten, de az első lépésnél rájön, nincs fent az egyik cipő. Szitkozódva húzza, majd a plakát előtt mondja, hogy geci varjú, miután a csigaházat szétaposta, ami a zuhanástól nem törött össze, pedig a plakát teteje vagy három méter magasan. A kép csiriztől hullámos, pixelre esik szét, a lány szemét hiába keresi, ugyanakkor tisztán kivehető a tömbház ablakában álló férfi bajsza, hogy sörhabtól fehér.

■ ■ ■

Vági János (1978): építész. Írásai jelentek meg a Bárka, a MűÚT, az Alföld, a Prae és az Apokrif folyóiratokban és a KULTer.hu portálon.

NÉMETH GÁBOR DÁVID

A Dísztelenítő

Terráriumban tartottam a Dísztelenítőt.
Nevet adtam neki, néha becézgettem őt,
gúnyosan, vagy infantilis szeretettel.
Mielőtt enni adtam neki, megkocogtattam
a körmömmel az üveget. Rosszkezdvemben
gonoszkodtam, volt, hogy hamis kocogtatással
zavartam össze őt, aztán elmaradtak a falatok.

A Dísztelenítő egy ideje mindent a szájába
vesz, és metanarratívává rág:
úttörőket, cukrokat, intellektuális agressziót.

Kifogás a kép. Hazugság, hogy elválasztom
magamat tőle. Mindenem elaránytalanodik.
Kitöltöm a teret. Ami mint valóság nem érvényesül
kellő mértékben, frusztrációvá válik.

Van abban valami perverzió, hogy szó szerint
érteni, amit a másik mond. Mintha győzedelmeskedne
a kép kényszere a felelőtlen optimizmuson.

Jegesmedvenyakörv

Nyakörvet hord, hideget,
nyugtatót, mert az véd
a gombóctól. Rossz nézni,
egy jegesmedve fojtogatja.
Ha marcipánból lenne,
lerágnám róla a medvét,
és talán többet is.

A legfontosabb ok,
ami miatt a gombócnak
a hangok közvetítésével
szüksége van a kifelé
irányuló hatásra, a társaság,
amire rá van utalva.
Mintha visszahódítana valamit.

Nyakatekert

Van valami a nyakában,
ez nem kifejezés.
Hangtompítót borogat rá.
Utólag odaragasztott
idegenség, mégis viszi
mindenhová.

Ollóformájú tejszínhabot
nyel. Kívágja magát.
Olyan folyamatszerű
és megismételhetetlen esemény,
amelyet nem lehet eltörni.

A nyakörvet már nem érdekli
a nedvesség. A tárgyakat szítja fel.
Raktározza. Milyen furcsa
ez a pontoskodás.

Németh Gábor Dávid (1994, Budapest), költő,
szerkesztő, a prae.hu munkatársa. Első verseskötete 2017-ben jelent meg *Banán és kutyá* címmel.

Hogy érezze a törődést

Feri hetekig nem jött gyűlésre, besuvasztották a pszichiátriára. Hiába épülgetett köztünk, csak nem akart elmúlni a parája, hogy visszamenjen kórházi alkalmazottnak. Pedig érthető, én se mennék olyan helyre, ahonnan a mindennapi motyómat nyúltam. Mintha a dílerednek dolgoznál. Amúgy esküszöm, visszafogtam magam, csupán szelíd szókratészi kérdésekkel igyekeztem a helyes útra terelgetni, hogy hát mégis mit gondol, ketamin helyett antidepresszáns, az mitől jobb, de persze a szokásos: ő nem tudja, de a szülei szerint ezt kell tennie. És te hiszel benne, kérdeztem, miközben arra gondoltam, hogy titokban az ajtajukig követem, aztán előugrom, félrelököm az útból, berongyolok a lakásba, épp vacsízna a rohadék terroristák, felkapok egy kést az asztalról, és a Feri anyjának a torkához szegezem, hogy ha be meritek börtönözni ezt az ártatlan lelket a diliházba, valaki ma csúnyán meg lesz döfködve. Feri persze azt sem tudta, hogy hisz-e benne, vagy se. Majd meglátjuk. Talán ez a megoldás. Én meg hazamentem, és dühömben, hogy semmit sem tehetek Feriért, egy kicsit, azért nem túlzásokba esve megdöfködtem magam a Feri szülei helyett is.

Aztán a Feri tényleg hagyta magát besuvasztani, vagyis átmenetileg likvidáltatott a fennhatóságom alól. Az első hét volt a legrosszabb. Mindenfélét fantáziáltam, részben arról, hogy az éj leple alatt összecsomózott lepedők segédletével kimentem Ferit az ablakon, és magamnál bújtatom, részben arról, hogy Ferin lobotómiát hajtanak végre, megsokkolják, illetve mindenféle kemikáliákkal törlik az összes emlékét, a velem kapcsolatosakat is, nyilván, kezdekhetek mindent előlről. Arra gondoltam, hogy bemegyek hozzá, viszek neki valami csokit, de aztán meg arra, hogy ott fog heverni a Feri szétkábítva, valami kitérdepelt, béna pizsamában egy halom ütődött közt, és hát az nem lenne annyira kellemes a Ferinek, hogy én meg belejtek talpig csinibe vágva, meg mit mondjak neki, helló, Ferikém, mi az ábra, amikor pontosan látom, hogy micsoda. Aztán ott feszengek a Feri romjai mellett, mert az nyilván nem annyi, hogy odalököm neki a csokit, és menekülök, akkor már kell beszélgetni, meg ilyenek.

Mit mondjak: kissé lefárasztott a Ferivel töltött közel négy óra. Persze mit vártam. Elhívom a Ferit egy ilyen úgynevezett randira, amit persze a Feri nyilván nem nevezett úgy, és, gondolom, a rábólintás meg az eljövés már önmagában kimerítette majd minden energiatartalékát, nemhogy még produkálja nekem magát. Én nagyon próbálom követni a közösségi ajánlásokat, hogy ne akarjak irányítani, mert abból lesz a baj, abból lesz a mindent jobban tudás meg a visszaesés, de a Feri egyszerűen kikényszeríti belőlem. Ha nem rakom

irányba a Ferit, még most is ott áll, ahol találkoztunk. Én persze próbálkoztam, hogy hát cukrászdába menjünk, Feri, vagy a parkba, de persze nem tudja. Szeretted az édességet, Feri? Nem? Hát milyen függő vagy te, Feri? Egyetlen igazi akarati megnyilvánulása az volt a Ferinek, hogy én elkezdtem átsétálni a fűvön, a Feri meg áll ott a betonút szélén, nem mozdul, és akkor kiderült, hogy a Ferinek az valamiért nyugtalanító, ha le kell térti a betonútról, mondom is neki, jól van, Feri, legközelebb hozunk bozótívágó kést, erre lesunyja a fejét, és elnézést kér. A beszélgetés meg többnyire az, hogy én kérdezek, a Feri meg válaszol, és ha nekem nem jut eszembe semmi, akkor kussolunk. Tréfásan önironikus megjegyzésekkel próbálom elűtni az ötödikféle süti felfalása miatt rám törő büntudatot, Feri meg ül az egy szem mignonja fölött, még a rágása is csupa bocsánatért esdeklés, nyilván, amiért ilyen mértéktelen hedonizmusra ragadtatta magát.

Szóval az első héten éjjel-nappal a Feri kínzásain rágtam magam, aztán valahogy a második héten eszembe jutott, hogy hiszen én újabban kezdek országos cimboraságba kerülni az Istennel, és mindenki azt mondja a közösségben, hogy az ima az segít. Egyebet úgysem tehetsz. Szóval toltam neki az imát, minden ima mellé elszívtam egy cigit, úgy nagyobb az átélés, és azért fohászkodtam, hogy tegyenek jót a Ferivel, legyen a Ferinek jobb, szűnjenek meg a bájos tikjei, töröljék a tudatából, hogy neki mindenért elnézést kell kérnie. És a harmadik hétre egészen megnyugodtam. Elképzeltem, hogy Feri éppen a gyógyszertől kerül vissza a maga belső feriségébe, amilyen valójában lenne, ha nem feszülne szét magát. Vagy épp ellenkezőleg, Feri maga a feszülés, és mesterségesen csinálnak belőle életrevalóbb lényt? Mi hát a feriség mint olyan, töprengtem el. Ez további aggasztó kérdéseket vetett föl. Hogy mi lesz, ha Feri visszatér megszerelve? Ha kijön a gépezetből egy teljesen átlagos, semmi különös csávó, aki nem ráncolja az orrát, nem hunyorog, és nem hajtogatja össze pedánsan a pulóverét, amikor halált megvető bátorsággal leveszi? Fogok-e még egyáltalán vonzódni hozzá?

Valahogy egy ilyen tökéletes pillanatot vártam, hogy Feri visszatér, összetalálkozik a tekintetünk, én a zavarában ropogósat tikelő Ferire mosolygok szívem minden felgyülemlett szeretetével, hozzá lépek, és közben szétárad bennem az a jól ismert zibbasztó érzés. Ehhez képest az történt, hogy megint rám akaszkodott az a félnótás Tátika, és már gyűlés előtt lökte nekem a hülyeségét valami karóráról, ami nélkül nem lehet teljes az élete, aztán bekvártélyozott mellém, és végig arról sutyorgott, hogy itt mindenki földi kincsekkel emberkedik. És abban a megszentelt pillanatban, amikor nyílt az ajtó, Tátika épp a büféasztal mellett tüsténkedett, hogy töltsön nekem egy kávé, és pont kitakarta az ajtóban ponttá zsugorodó Ferit. Éreztem, hogy az a bizonytalan reszketegség ott a Feri, és próbáltam keresztültörni a tekintetemmel Tátika tömör testi valóján, de hiába nagyobb nála a Feri, legalábbis hosszában, nem láttam semmi mást, mint Tátika arra irányuló pantomimjátékát, hogy hány kanál cukrot kérek a kávémba. És mire Tátika némi ráérős kekszburkolás és értelmezhetetlen kacsingatás után sántikálva visszaögyelgett mellém, és a kezembe nyomta a kávé, Feri pedig elbotorkált helyet keresni magának, elmúlt a pillanat. Bele akartam slukkolni Feri aurájába, de annyi volt, mint egy nullakettes spangli, miután hetekig ronggyá tépted az agyad. Valami épp csak meglegyintés, ami még rosszabb, mint ha semmit sem érzel.

Gyűlés után persze első dolgom volt rároppenni Ferire, aki szokása szerint az elveszett ácsorgást űzte. Nyilván rám várt. Valamiféle kötelességtudat is vezérelt. Hogy az nem megy, hogy ha nem üt akkorát a Feri, akkor már nem is törődöm vele. Mostanra egy csomó energiát investáltam a Feribe, nem dobhatom el csak úgy, mint egy kiürült pakettet. Odaszélezok, kérdezem, mi újság, és előnt egy ilyen rettentő kínos érzés, hogy a Feri még életében nem nézett ki ennyire ramatyul, de tényleg, mintha a gyűlés eleje óta valaki a fejére kent volna fél kiló zsírt, az egyik szeme sarkában csipa, a gallérja egyik fele kitérve a repaujjú pulcsiból, a másik fele begyűrődve, áll beesett vállal, a szemüvege csálé, mindene csálé. Oké, elvileg erre gerjedek, de valami nagyobb szabású csáléságra emlékeztem. Azt mondja, igen, jobban van. Igen, egy kicsit csökkentek a szorongásai. Úgy néz rám, mint egy naposcsibe az első élőlényre, akit meglát, és azt hiszi, hogy az anyja. Némi nekifohászkodás után magától megkérdezi, hogy és velem mi van. Szügyig hatódom, el is szégyellem magam. Egy kicsit még is zibbadok. Feri a száját nyalogatja. Ekkor tudatosul, hogy

ez ment egész gyűlésen, és hogy semmi okom az orr-ráncolás és a hunyorgás miatt aggódni, mert a tetejébe most már a száját is nyalogatja. Beszámolok legújabb sikereimről, és épp azt kezdeném taglalni, mert azért ne csak rólam legyen szó, mennyire hiányzott, és jó, hogy itt van, amikor Tátika hátulról, rajtaütésszerűen a fejemre húz egy szemeteszacsót.

Te azért kurva fárasztó tudsz lenni, mondja Irén.

Tudom, mondja Tátika. Kihúzza magát, vigyorog. Na, kapok egy rendes ölelést? Le vagyok merülve. Itt mindenki csak buziskodik, így, emeli meg ívbén az egyik karját, meg így, emeli meg ívbén a másik karját, ebben hol van az ihlet?

Na gyere ide, mondja Irén.

Ölelés. Tátika szeme becsukva. Irén szeme becsukva. Tátika feje Irén vállán. Pár másodpercnyi mozdulatlanlanság. Feri áll, alulról felpislogva nézi őket.

Mi az esti program, kérdezi Tátika.

Úgy hallottam, páran mennek a törökbe, mondja Irén.

Kicsodák, kérdezi Tátika. Összevont szemöldökkel, enyhén csücsörítve körbepásztáz. Azok ott, bök a fejével egy csoport felé.

Igen, mondja Irén.

Nem megyünk a törökbe, a kínaiba megyünk, jelenti ki Tátika. Keresztbe fonja a karját. Azok sznobok. Rám rakják a szorongást. Az a picca múltkor nem akart megölelni, láttad?

Nem láttam, mondja Irén.

De láttad, ott álltál, mondja Tátika, nem figyelsz semmire, mi, csak nézel szerteszét az agyadból.

Lehet, mondja Irén, nem emlékszem.

Te bajod, mondja Tátika. Én ilyenbe nem felejték. Megyek oda, tök cukin, érted, és akkor így rikácsol, hogy jaj, téged nem öllelek meg. Szerinted ez a felépülés? Mit gondolnak emberek? Teljesen befeszültem, majdnem visszaestem. Már ott voltam, hogy visszaesek. Így szagoltam magam, hogy bűdös vagyok, vagy mi, akkor is ez az illat volt rajtam, érzed, fain, ugye, tizenötbe vettem, nem valami kínai szar, érted, jövők ide, meló után, sietek, rohanok, zuhanyzok, rakom ki a lelkemet, és ezt kapom. Mondtam is neked aznap, hogy vissza fogok esni, ha ezt kapom állandó jelleggel. Mondtam neked, a saját száddal mondtad, hogy ezért a szopós kurváért nem érdemes. Te ott voltál, kapja a fejét Tátika Feri felé.

Feri lesüti a szemét.

Hát az az igazság, hogy nem voltam ott.

Vagy nem emlékszel, mondja Tátika. Összevont szemöldökkel nézi Ferit. Keresztbe fonja a karját.

Mikor történt, kérdezi Feri. Hunyorog. Az orcáján halványpiros folt jelenik meg.

Tegnap, mondja Tátika. Nem tegnap, akkor nem is voltam gyűlésen. Múlt héten. Talán. Most ez mit számít, emeli fel a hangját. Egy pillanatig szélesre tárt karjai a combjához csattannak.

Ne haragudj, nem akartalak megbántani, mondja lesütött szemmel, behúzott nyakkal Feri.

Ezt csinálja velem, amióta ismerem, mondja emelt hangon Tátika. Megroppantja az egyik öklét.

Ha mondtam valami olyat, hebegi Feri.

Nem rólad beszélek, legyint Tátika, mi egy oldalon állunk.

Feri halkán, sziszeregve kiereszti a levegőt. A száját nyalogatja.

Te rendes vagy, látom a szemedet, mondja Tátika. Gyere már ide. Ferihez lép, megöleli. Feri meredt szemmel fixíroz egy pontot a falon Tátika ölelésében. Mindig így szakad rólad a víz, kérdezi Tátika. Meglapogatja Feri vállát. Feri összerezzen. Vegyed már le azt a pulóvert, itt fogsz elájulni.

Feri leveszi a pulóvert. Irén vihog. Feri áll, a kezében szorongatja a pulóvert.

Ide jön, hogy hú, ennyi ideje vagyok tiszta, mondja Tátika helyben járva, előre szegezett fejjel, és akkor nincs benne tekintet a másik félre. Ez egy alázáti dolog, hogy nem rakom belé az ideget a másikba, abba, aki szenved, és nem üdülgetés végett jár ide, hanem az életéért. Nincs igazam?

Figyelj, annak a csajnak ez a kattánása, mondja Irén. Nekem sem engedi, megölelem, és akkor zsíros lesz a haja, meg ilyenek. Lefertőtleníti a széket, mielőtt leül.

A túrós lófaszt a szájába, azt, mondja Tátika. Azt bezzeg bő nyállal, isten fasza állna bele. Szénájáról ismerem, láttam, amit láttam.

Nem is volt rehabon, mondja Irén.

Volt, mondja Tátika. Már akkor ott volt, amikor te még meg sem születted.

Irén nevet. Nekem mindegy, vonja meg a vállát. Akkor megyünk a kínaiba? Jössz, Feri? Hát, csak ha nem zavarok, mondja behúzott nyakkal Feri. A kezét tördeli.

Dehogy zavarasz, Feri, te sosem zavarasz, mondja Irén.

Jobban örültem volna, ha ketten maradunk a Ferivel. Félttem, hogy Tátika lenyúlja a show-t. Feri meg úgy kullogott mellettünk, mintha mi valami kenyerespajtások lennénk Tátikával, mintha ne adj úristen épp egy randiba tenyerelne bele. Persze Ferinek randi az egész világ, örökké másvalakik randija, ahol mindig rosszkor van rossz helyen. Szerettem volna zavartalanul élvezni Feri társaságát, illetve a saját társaságomat Feri társaságában. Demonstratív közelebb húzódtam Ferihez, mintha mi bandukolnánk ketten, Tátika meg csak úgy odacsapódott volna hozzánk.

Az ajtóba akasztott csengők csilingelnek. Az egyik asztalnál ülő, mobilját nyomkodó kínai feláll. Tátika megemeli az ajtó mellett álló, mellkasáig érő virág- és sárkánymintás vázát, belekukkant. Visszateszi, megkopogtatja az oldalát.

Ez eredeti, kérdezi a kínaitól.

Eceriről van, vigyorog tele szájjal a kínai.

Jól néz ki, nem eladó, kérdezi Tátika. Kéne valami dekor a szobámba, körbenézek, és eret vágnék az unalomtól.

Nem tudunk eladni, vigyorog tele szájjal a kínai.

Kár, ötbe megvenném, mondja Tátika. Gondolkozzál rajta. Ti mit kértek, fordul Irénhez és Ferihez.

Semmit, köszí, mondja Irén, hat után nem kajálok.

Hagyjad már el, mondja Tátika, majd eszel az enyémből. Dupla adag szezámos csirkét, legyél szíves, rizzsel. Te mit eszel?

Köszönöm, most inkább én sem ennék semmit, mondja Feri. Az orrát ráncolja.

Még egy ugyanilyet kérnénk, mondja Tátika. Keressetek helyet, én intézem.

Ne segítsünk, kérdezi Irén.

Van két kezem, kérdezi Tátika, csuklóból megforgatva a két kezét. Úgy látom, van. Állával lendületesen a hátsó helyiség felé bök. Indítsatok befelé!

Feri kinyitja a száját. Feri visszacsukja a száját. Feri megszólal.

Ne haragudj, Irén. Kérdezhetek valamit?

Kérdezz, Feri, mondja Irén.

Szerinted nem kellene kifizetnem, kérdezi Feri. A kezét tördeli.

Szerintem hagyjad, mondja Irén. Asszem, most kedves akar lenni velünk.

Igen, mondja Feri, tényleg nagyon kedves.

Gondolom, kompenzálni próbál, mondja Irén. A Gyalu szerint nemrég félholtra vert valami nővérkét a pszichiátrián egy vécékefével.

Értem, mondja Feri. Hallgat. Egy vécékefével, kérdezi aztán.

Talán a nyelével, mondja Irén.

Értem, mondja Feri.

De olyan verziót is hallottam, hogy egy csavarhúzóval szurkálta meg, mondja Irén. Nem azért mondom, amúgy tényleg kedves. Látszik, hogy jót akar. Néha én is megszurkálnék embereket, pedig én is jót akarok.

Értem, mondja Feri.

Tátika két tálcát egyensúlyozva, sántikálva sasszézik be. Menet közben az állával felkattintja a villanyt.

Mi ez a sötétség, mondja, mint egy cellában, mindjárt rám kerül a frász. Otthon is be van kapcsolva a lávalámpa, egész éjjel be van kapcsolva, mert felébredek, és azt hiszem, a sitten vagyok. Megmutatom mindjárt, ilyen csillámos lófasz is van benne, azt nézegetem, és akkor megnyugszok. Lecsapja a tálcákat. Ledobja az utazótáskáját. Kihalássza a zsebé-

ből a mobilját. Ez nem az, dugja a telefont Irén orra alá. Ez én vagyok melóhelyen. Izzadok, mint a geci, mi? Gatyáig leizzadtam, mint aki összehugyozta magát. Ezeket a raklapokat cipeltem egész nap, ekkorákat. Ez is én vagyok. Na itt a lámpa. Jó, mi? Egész éjszaka el lehetne zombulni előtte.

Fasza, mondja Irén.

Tátika Irén elé tesz egy kést meg egy villát.

Mondom, hogy nem eszem hat után, mondja Irén.

Majd meglátjuk, mondja Tátika. Féldoldalasan mosolyog. Irénre hunyorít.

Feri kinyitja a száját. Feri visszacsukja a száját. Feri megszólal.

Biztos, hogy nem kell kifizetnem? Feri a pulóverét gyűrögeti az ölében.

Hagyjad már magadat, mondja Tátika, csituljál lefelé. Kikapja Feri öléből a pulóvert, és az asztal másik végébe dobja. Feri a pulóvert nézi. Feri lefelé fordított tenyérrel az asztalra helyezi a kezeit. Tátika közelebb tolja Ferihez a tálcát. Tátika Feri asztalra helyezett kezei mellé tesz egy kést meg egy villát.

Na, egyél, mondja Tátika. Félbeharap egy csirkét.

Köszönöm, mondja Feri.

Ne köszönjed, a szeretetet nem kell köszönni, mondja Tátika csámcsogva. Egyél, össze vagy zuhanva.

Elnéztem Ferit, ahogy riadt cickány módjára csipegeti ki a rizst a csirkék közül, és arra gondoltam, némi húst meg izmot át lehetne pakolni rá Tátikáról, és akkor tökéletesen rendben lenne. Túlságosan laposnak látszott. Talán fogyott is odabent. Vagy csak a képzeletemben volt háromdésebb. Szórakozottan néztem Tátika szeplős karján a nonfig motívumokat és a kínai írásjeleket, hogy vajon mit jelenthetnek, ha jelentenek egyáltalán bármit is.

Kinézed a számból a kaját, mondja Tátika. Úristen, ember, hogy nézel.

Csak elbambultam, mondja Irén.

Tátika az ujjai közé csippent egy szezámos csirkét, berreg az ajkával, Irén arca előtt köröz a falattal. Irén a szemével követi a falatot, összekattintja a fogát. Tátika megböki Irén orrát a csirkével. Hé, mondja Irén. Nevet. Tátika Irén elnyíló szájába tolja a csirkét. Irén vihogva rág.

Meg ne fulladjál, mondja Tátika. Kis mohó.

Mit csináljak, ha lenyomod a torkomig, vihog Irén. Na jó, kérek még. Villájával az egyik csirkébe döf.

Te ilyenkor így mozígsz, vagy mi, fordul Ferihez Tátika.

Nem, mondja Feri. Csak hallgatlak titeket.

Valamiket csak gondolsz, mondja Tátika.

Az az igazság, mondja Feri szemlesütve, hogy van, amikor nem gondolok semmit.

De jó lehet, isten faszába, milyen jó lehet, mondja Tátika. Tetszik nekem a magaviseleted.

Ja, mondja Irén, sokat lehet tanulni tőle.

Nekem is ezt kéne, mondja Tátika, nem recsegnék ennyit. Hogyan csinálod?

Nem tudom, mondja Feri szemlesütve. Ilyen vagyok.

Szedsz valamit, vagy csak úgy alapba, kérdezi Tátika.

Az az igazság, hogy most szedek, mondja Feri.

Amúgy is ilyen, mondja Irén. A Ferinek idő kell, hogy megnyíljon. Mi nagyon jókat szoktunk beszélgetni a Ferivel, nem, Feri?

Igen, ez így van, mondja Feri.

Lehet, kéne íratnom valamit, mondja Tátika. A pofaszakállát vakarja, sercegnék a körme alatt a sörték. Indulatkezelésre. Csak tudod, mi volt, hajol közelebb Irénhez az asztalra támaszkodva. Meg volt halva a kukacom. Elővesz az utazótáskájából egy fémdobozos energiatalt. Szisszen, ahogy megbontja. Rázogatom, mozgatja le-föl az energiatalt, és semmi. Teljes konyulatba tette magát.

Aha, mondja Irén enyhén felhúzott szemöldökkel. Az nem jó. Leharapja a villájára tűzött csirke végéről az összesűrűsödött cukormázat. Tátikát nézi.

Feri levág egy csücsköt az egyik csirkéből, és némi rizzsel együtt a villájára kotorja. Pár pillanatra a falat széleit egyengeti a késsel.

Van egy pokrócom, mondja Tátika, ilyen kis szőrös puha, tudod, abba bekucorodok, és ott dorombolok, ott álmodozok, olyan, mintha lenne egy nőm. Becsukom a szemem, és azt képzelem, hogy valaki bújik hozzám. Szánalmas, mi? Felnevet.

Nem szánalmas, mondja Irén. Mosolyog. Én is sokat képzelgek. Ferire pillant. Feri a tányér szélére sodródott rizsszemeket kotorgatja középtájr.

Neked ezzel nincs problémád, fordul Ferihez Tátika.

Mármint hogy mivel, kérdezi Feri. Gyors mozdulattal lerakja a kést meg a villát, és az ölébe ejti a kezét.

A pöcsöddel, mondja Tátika. A torkába zúdít egy adag energiáit.

Hát, mondja Feri. Elvörösödik. Nyel egyet. A száját nyalogatja.

Magunk között vagyunk, mondja Tátika. Szüleiddel laksz?

Igen, édesanyámékkal lakom, mondja Feri. Halkan kiereszti a levegőt.

Anyád fogja a töködet, mi, kérdezi Tátika.

Jól megvagyunk édesanyámékkal, mondja Feri.

Én is jól megvoltam, csak mutattam egy-két dolgot faternak légpuskával, mondja Tátika. Megvoltunk békességbe. Csak a határokat meg kellett mutatni. Hogy tudjuk, ki merre hány méter. Aztán már békesség volt. Hiányoznak nagyon. Nincsenek szüleim, nincs senkim. Pöcsölgetem magamat a takarómba, annyi van.

Mi itt vagyunk neked, mondja Irén.

Ja, mondja Tátika. Az jólesik. Ezért élek, ezért csinálom.

Hallgatnak. Tátika hátradől, csámcsog. Irén villájáról lefordul a csirke. Legyint, félreteszi a villát, és kézzel vesz ki a tálból egy újabb darabot.

Mutatok valamit, mondja Tátika. Elkezd az asztalra halmozni az utazótáskája tartalmát. További három energiáit, egy megrágott szendvics folpackban, egy Biblia, tele zöld jelölőcetlikkel, egy kapucnis pulóver, egy alsógatya. Kihalász egy dossziét, benne kézírásos papírok. Kiemel közülük egy gépelt lapot, és Irénnek nyújtja.

Ez mi, kérdezi Irén. Pár pillanatig nem veszi el.

Látod, nem, mondja Tátika. Hátradől, tarkóra teszi a kezét. Le van benne írva a betegségem.

Irén a lapot böngészi.

És ezt most miért mutatod meg nekem, kérdezi.

Csak, mondja Tátika. A torkába zúdít egy adag energiáit. Őszinték vagyunk egymáshoz, nem?

De, mondja Irén. A lapot böngészi, közben fel-felpillant Tátikára. Tátika merev tekintettel nézi Irént.

Azt írja, szedsz gyógyszert, mondja Irén.

Az akkor volt, mondja Tátika. Nehezen tűri, ha igazságtalanság éri, oda van írva. Átnyúl a tálca fölé, és megütögeti a lapot a mutatóujjával. Szerinted? Azt ki tűri könnyen? Aki csicska geci, nem?

Ja, mondja Irén. Az nem betegség.

Orvos is megmondta, mondja Tátika. Próbára vagyok téve. Rakja elem a próbákat az élet folyamatba. Egyed a rizst is.

Nem eszem rizst, mondja Irén, hizlal.

Legalább nem csak én leszek dagadt, mondja Tátika. Nevetnek.

Érzelmileg labilis személyiségzavar, olvassa Irén.

Érzelmileg labilis vagyok, mondja Tátika. Böfög.

Zárójelentés nélkül nem jöttünk volna rá, mondja Irén. Nevet.

De annyira most nem látszik, nem, kérdezi Tátika. Csak az ilyenek borítanak meg, mint az a picse. Az végett majdnem visszaestem. Ott voltatok, láttátok. Az ilyenektől kap el az ideg. Amikor keresztülnézéssel inzultálnak.

Felejtsd el, mondja Irén. Tátikára mosolyog.

Na? Megnézed te is, fordul Ferihez Tátika. Markával összepréseli az energiáit fémdobozát. Feri összerезzen, az orrát ráncolja.

Persze, szívesen megnézem, mondja Feri.

Tátika kiveszi Irén kezéből a lapot, és odaadja Ferinek.

Végigolvashatom, kérdezi Feri.

Nem, bazmeg, csak a képeket nézegetheted, mondja Tátika. Gyors, apró mozdulatokkal rázza a fejét, csücsörít. Persze hogy végigolvashatod, nekem nincsenek titkaim.

Értem, mondja Feri.

Feri a lap széleit fogja meg. A szeme lassan vándorol a tetejétől lefelé. Az ajka enyhén mozog.

Na, kérdezi Tátika, te mit mondasz?

Elnézést, még nem olvastam végig, mondja Feri.

Értsed már rá, mondja Tátika, a lényeget kell kiszedni belőle, nem foglak kikérdezni az anyám nevéből.

Értem, mondja Feri. Sietve maga elé helyezi a lapot.

Na, kérdezi Tátika. Szerinted se vagyok normális?

Hát én nem tudom, húzza fel a vállát Feri. Nem értek hozzá.

Irén nevet. Elveszi az utolsó szezámos csirkét.

Ne fossál, nem eszek meg senkit, mondja Tátika. A barátaim minden körülménybe védelem alatt állnak. Na halljam.

Szerintem normális vagy, mondja Feri.

Irén nevet. Tátika felkapja a villáját, és Feri egyik szezámos csirkéjébe döfi. Feri arca nem mozdul, a tekintetével követi a csirke útját Tátika szájáig.

Engem nézett, csámcsogja Tátika. Felbont egy újabb energiált, és a torkába zúdít egy adagot. Add már meg a számod. Tetszik nekem a magaviseleted.

Értem, mondja Feri. Lediktálja a számát.

Megcsörgetlek, mondja Tátika.

Megcsörgetsz engem is, kérdezi Irén. Mondom a számom.

Mindhárman pötyögnek.

Ma van a születésnapom, mondja Tátika. Negyvenéves vagyok, isten fasza állna az egészbe.

Isten élteszen, mondja Irén. Nem is nézel ki annyinak. Jól konzervált a motyó. Nevetnek. Feri kinyitja a száját. Feri visszacsukja a száját. Irén és Tátika nem néz rá.

Vén geci vagyok, mondja Tátika. Mindegy, leszarom. Már nem is számolom. Azt se tudom, mi az, hogy születésnap. Akkor ajándékot szokás kapni, nem? Vagy olyankor legalább van szeretet vagy valami. Törődés. Most megveszem magamnak azt az órát, amit mondtam, megveszem, azon kattogok már egy hete, hogy azt megvegyem, és én addig nem nyugszok, amíg ott nem lesz nálam, hogy az legyen a fejemben, hogy ezt most meg tudtam venni a tisztességes munkavégzésből kifolyóan, és akkor érzek egy ilyet, hogy azzal is előrébb vagyok, hogy van órám, aztán semmi. Nem érzem a szeretetet magam felé. Megkajálok, rendelek pizzát, megpakoltatom minden szarral, látszik is rajtam, mi, olyan vagyok már, mint egy foka, megkajálok, bekómálok, döglök, és akkor az jó, de az nem a boldogság. Heverek, mint szar a fűben, de mintha ott se lennék. Abból érzem, hogy hozzám ér a takaró, hogy azzal baszkurálok magam, abból érzem, hogy ott vagyok.

Hallgatnak.

Egy pillanat, mondja Irén. Előveszi a pénztárcáját, feláll, és kimegy.

Feri kinyitja a száját. Feri visszacsukja a száját. Feri megszólal.

Én is boldog születésnapot szeretnék kívánni.

Rendes gyerek vagy, mondja Tátika. Megpaskolja Feri vállát. Felhívlak, ha úgy van. Te is felhívhatsz, ha rotyton vagy. Anyádeknak, ha kell valami, glettelni, kifesteni a pecót, fugázni, megegyezhetünk baráti árba. Szinte ingyen. Szeretetből.

Rendben, mondja Feri. Köszönöm.

Irén visszatér.

Boldog születésnapot, mondja. Egy műanyag dobozkát tesz Tátika elé.

Ezt nekem hoztad, pillant fel Tátika Irénre. Hoztál nekem ajándékot?

Persze, mondja Irén. Megérdemled. Leül. Mézes dió. Nagyon súlyos. Ha belecsúszok, több ezer forintot képes vagyok elbaszni rá.

Tátika hátravetett fejjel, a dobozból szór némi diót a szájába.

Kurva jó, mondja. Ropog a dió a foga alatt. Hozunk még.

Megengeded, hogy én is hozzak, kérdezi Feri.

Tátika a távolodó Feri után néz.

Rendes gyerek, mondja. Nagyon kivan. Felhívom majd, hogy öntsem belé az életet. Hogy érezze a törődést. Társak vagyunk, nem?

De, mondja Irén. Én sokat törődök vele. Szerintem én törődök vele a legtöbbet. Miattam kezdett mindennap járni. Nem azért mondom, mert mekkora arc vagyok, csak hát érted. Ez egy különleges kapcsolat köztünk. Én nagyon bírom a...

Kapd el, mondja Tátika, és Irén arca felé dob egy diót. Irén hátrahőköl, a dió elrepül a füle mellett. Irén nevet.

Reflexek, mondja Tátika. Megmutassam? Dobjad.

Feri visszatér. Három doboz diót szorongat. Feri áll az asztal mellett. Irén diót dob Tátika fölé. Tátika felugrik, elkapja a diót a szájával, hangos puffanással érkezik vissza a székre. Irén nevet. Feri áll az asztal mellett.

Mint egy cirkuszi foka, mondja Tátika. Nem? Olyan vagyok, mint egy foka. Nagyon dagadt vagyok?

Nem vészes, mondja Irén. Szerintem jól áll. Na, kapd el!

Tátika felugrik, elkapja a diót a szájával, hangos puffanással érkezik vissza a székre. Ropog a dió a foga alatt.

Üljed már le magadat, mondja Ferinek.

Elnézést, nem akartam zavarni, mondja Feri. Az asztalra teszi a diókat, leül.

Te sosem zavarasz, Feri, mondja nevetve Irén. Tátikát nézi.

Na, mondja Tátika. Irént nézi. Félretolja a tálcát az üres tányérral. Előrehajol, az asztalra könyököl. Kérek visszajelzést.

Feri a szezámos csirkéjét nézi.

Milyen visszajelzést, kérdezi Irén. Nagyon ügyesen kapod el a diókat. Nevet.

Értsd már rá, mondja Tátika. Nem vagyok túl sok? Néha nem értek a szóból. Jól viselem azért magamat, nem? Azért nem olyan szar engem megölelni, nem? Csak annak a szopós kurvának, a túrós lófaszt a szájába. Te még mindig eszel, pillant Ferire. Feri hunyorog. Hogy tudsz ilyen lassan enni? Nekem is ezt kéne, kevesebbet lennék üresbe. Azért csak csipegetéssel, mindjárt indulnom kell. Szóval?

Feri a szájába töm egy egész szezámos csirkét. A pofazacskója kidudorodik.

Irén Tátikát nézi. Mosolyog.

Jól viseled magadat.

Feri nagyot nyel.

Azért megfulladni nem kell, mondja Tátika.

Ne feszülj már annyit azon, hogy ki mit gondol, mondja Irén.

Le is szarom amúgy, mondja Tátika. A következő doboz dióért nyúl, és a felét a szájába önti. Irén megbont egy másik doboz diót, feldob egy szemet, és megpróbálja elkapni a szájával, de lepattan az arcáról.

Amatőr vagy, mondja Tátika. Féloldalasan mosolyog. A fejét csóválja.

Taníts, mester, mondja Irén. Nevet.

Nem tudom, mit bír rajtam annyira Tátika. Talán csak azt, hogy nem félek tőle. Bizonyos dózisban elég szórakoztató. Az utóbbi időkben kezdett sűrűbben járni, és eléggé rám cuppant. Beszélgetek társakkal, erre odasündörög, és minden felvezetés nélkül löki nekem a térdfájásától kezdve a főbélrőjétől elszenvedett atrocitásokig, mint aki monológ közben teleportált a sorsüldözötték bolygójáról, a többiek meg lassan mind elszivárognak. Néha tényleg túlnyomja magát, az oldalamat böködi, kikapja a kezemből a cuccomat, hogy ő majd hozza, turbánt csinál a kendőmből, a hátranyalt maffiózóháréjába tűzi a virágot a hajamból. A mentorom azt mondta, hogy veszélyes, vigyázzak vele. Nem pontosan tudom, azt hogyan kell. Mondtam, hogy jó. Mondtam, hogy csak haverkodunk. De azt inkább nem meséltem el neki, még félreértene, hogy múltkor adott egy tök értékes biciklilámpát. Remélem, nem lopta. Na mindegy, különben meg jól is jött mostanában Tátika a nagy Feri-ínségre. Nem úgy, én kitartok Feri mellett, a feriség eszméje mellett, de hát hetekig sem egy szívdobogató illatmorzsa, sem egy nedveket préselő szűz lányos pirulás, én relatíve sokáig tudok emlékezetből dolgozni, de hát csak kellenek az ingerek, szóval kihasz-

náltam a Tátika jelentette ingerzuhatagot, hogy amikor pont kezdtem volna száraz kórónak érezni magam, akkor alaposan megnyomorgatott a bőrtönfekvőkkel pattintott karjaival, odapréselt zsírosodásnak indult mellkasához, és pofán törölt a pórusaiból dübörgő maszkulin pacsuliszaggal. Ennyi épp elég is volt, hogy újra érezzem a testem, hogy felbuzogjon bennem az erő Feri eljövételének heroikus kivárásához.

Tátika, Irén és Feri a kínai előtt állnak.

Kérsz, nyújta Feri felé Tátika a cigarettásdobozt. Ajkai közt billeg a cigaretta, ahogy beszél.

Nem, köszönöm, nem dohányzom, mondja Feri.

Te vagy a példaképem, mondja Tátika. Itt szívom ezt a szart, csak tudnám, minek. Elpöcköli a cigarettát.

Feri mosolyog. Lehajtja a fejét. Összekulcsolja a kezét maga előtt.

Én elfogadok egyet, mondja Irén.

Azt mindjárt gondoltam, mondja Tátika. Mit nem fogadsz el, te, láttam a szemedet, a tányért is megkajáztad volna.

Irén nevet. Tátika tüzet ad Irénnek. Szemben helyezkednek el egymással. Irén félrebillenti a csípőjét, csípőre teszi a kezét, felfelé fújja a füstöt. Feri összekulcsolt kézzel áll Iréntől és Tátikától úgy egy méterre. Lehajtja a fejét. Tátika zsebéből megszólal a *Kör közepén állok*.

Csókolom a kezedet, Pirikém, ezer éve, mondja Tátika a telefonba. Néhány lépésnyit távolodik tőlük. Mondjad, nem zavarasz.

Irén Ferire néz. A cigarettájába slukkol. Mosolyog. Feri nem néz vissza, Tátikára pillant.

Hogy vagytok, mondja Tátika a telefonba. Géza még benn van? Négy év, az isten véres fasza állna beléjük. Az. Aha. Ja, tudom, nekem nem kell magyarázni.

Mibe keveredtél, Feri, mondja Irén. Kifújja a füstöt. Mosolyog.

Hát, mondja Feri félrebillentett fejjel, mosolyra húzva a száját, karját enyhén széttárva a combja mellett.

Az Ibolykát, mondja Tátika a telefonba. Fel-alá járkál. Tettlegességbe is fajult a történet? Értelek, Pirikém. Az ilyen patkány kutyából ne nézzél ki semmi jót.

Elég szürreális, mondja Irén. Mosolyog. De azért szórakoztató.

Igen, mondja Feri.

Egy kis törődésbe részesítem, mondja Tátika a telefonba. Fel-alá járkál. Abból nem lehet baj. Finoman, persze, hát ismersz, nem? Tudod, hogyan értem. Csak finoman, mint egy erősebb simogatás. Kicsit megérezze, hogy ő sem él örökké.

Ez a jó ebben a közösségben, mondja Irén. Mosolyog. Hogy olyanok is le tudnak ülni egy asztalhoz, akik amúgy sosem találkoztak volna. A cigarettájába slukkol, felfelé fújja a füstöt.

Igen, mondja Feri.

A személyes varázsom azért dobna rajta, mondja Tátika a telefonba. Megáll. Jó. Te tudod, Pirikém. Küldd el a számot. Megmondom az illetőnek udvariasan, hogy ki vagyok. Csak az illendőség kereteiben, nem lesz probléma.

Tudom, hogy nyálás, mondja Irén, de van ebben a sokszínűségben valami felemelő. Mosolyog, az ég felé fordítja az arcát, a cigarettájába slukkol.

Igen, mondja Feri.

Megmondom neki, hogy a védelmembe áll a Kanalas család, mondja Tátika a telefonba, csak úgy jelzésszinten, elsuttogom neki a fülébe. Hogy nem kell kutyáskodni. Nem lesz probléma.

Azért örülök, hogy velünk jöttél, Feri, mondja Irén. Ferire mosolyog.

Igen, mondja Feri. Én is örülök.

A kínai előtt Tátika szerencsére telefonált egyet, addig én végre megmondhattam Ferinek, hogy mennyire boldog vagyok, hogy újra köztünk van. Nem akartam túl nagy szavakat használni, még zavarba jönné, már hogy a szokottnál is jobban. Csak jó lett volna, ha tudja, milyen fontos nekem.

Aztán jó kislány legyél, vigyázzál magatokra, mondja Tátika a telefonba. Vigyorog. Csókolak, Pirikém. Nem lesz probléma. Tátika kinyomja a telefont, visszalép Irén és Feri mellé. Kifújja a levegőt. Nem vigyorog. Nem hagynak nyugtot, mondja a fejét csóválva, összevont szemöldökkel, nem hagynak nyugtot az istennek se. Hátratrúrja a homlokába hulló haját. Ha szarba vagyok, persze felém se köpnek, emberbe se vesznek, megvan a biz-

tos hátterem, az anyagi javam, mindjárt kiszagolják, mindegyik akar valamit, hogy majd a Tatár úr megoldja. Nem tudok nemet mondani, az a baj. Próbálom, beleteszem, megyek előre a szelídség útján, és betalálnak, nem hagynak nyugtot, húznak le a gecibe magukhoz, hogy megcsináljam magamnak a bajt. Hát köszönöm szépen, pont még ez hiányzott, ez a repedt sarkú ribanc, mert mosogattam a putrijukban, az végett azt hiszi, neki már minden jár. Mi vagyok én, csicska, hogy egy retkes stricivel társalogjak Isten helyett? És megteszem, az isten fasza állna belé, megteszem, mert megvan a tisztességem, megvan a becsületem, és ne mondja senki, hogy a Tatár Józsefnek a szavára nem lehet adni.

Mielőtt lelécelt, Tátika azt mondta, öleljük meg egymást, hogy hazavigye a közösség szeretetét, amire most mindennél nagyobb szüksége van, és összeöleleztünk hárman. Egyszerre éreztem mindkettejük illatát meg közben a tavaszét is. Egyforma távolságra voltunk egymástól, és egyformán közel, mintha minket nézne az Isten. Mintha tényleg volna Isten. Azt éreztem, hogy jól meg kell jegyezni ezt a megszentelt pillanatot, mert nem tart sokáig. Aztán elkísértem Ferit a buszmegállóba. Nem sokat beszéltünk. Halkan, otthonosan rotyogott bennem a szeretet, mint egy takarékra tett fazékban. Elnéztem a lesütött szemmel ácsorgó Ferit. Már nem akartam megtaperolni, nem akartam magamba nyelni, és átkanalazni belé a belőlem túlbugyogó tartalmakat. Jó volt, hogy ilyen szépeket tudok érezni. Ez ilyen égi szerelem vagy mi. Feri az én Beatricém.

Ne fossál, korrekt leszek hozzád, mondja Tátika Irénnek. Ajkai közt billeg a cigarettája. Kacsint.

Elmenőben Tátika még mondott nekem valamit, de nem értettem. Néha nem értem, miket hord össze. De az nem baj. Szeretnék néha nem érteni semmit, nem gondolni semmit, csak megfeküdni az életnek, mint egy bekábult kurva.

Feri leszáll a villamosról. Feri áll a villamosmegállóban. Szemben vele emberek jönnek-mennek. Feri áll, a tekintete merev. A keze a táskájában kotorászik. Elővesz egy cigarettát. Rágyújt. Mélyen letüdőzi a füstöt. ■ ■ ■

Banánszínű bogár

(1)

Banánszínű bogárban utazunk vissza.
Ahogy megpillantjuk a helységnévtáblát,
felporzik alattunk a murva.
Már a születésem előtt meg kellett volna javítani az utakat.

Sosem jártál erre,
de ezen a környéken nem tévedhetsz el.
Ha balra fordulsz a kocsmát,
ha jobbra a vasutas feleségének virágboltját látod-
a két legnépszerűbb helyet az itteni férfiak körében.

ne húzd be a keziféket

Ez egy olyan környék, ami kiveti magából a lassítókat.
Végül is azért hoztalak ide, hogy megmutassam,
hol láttam először halált.
És te még nem tudod,
hogy most nem a nagyapámról beszélek.

(2)

Nem érted, hogy a fekete Škodákon kívül itt
miért nem jár az utakon semmi.
Lámpáik bíráló tekintetek a banánszínen.
Később bicikliket kezdesz keresni a szemeddel,
hagyom.
Nem árulom el: már a születésem előtt elhordták az összeset.
Ez a környék nem tanít az egyensúlyozásra.

balra tekerd a kormányt

Itt az indexet nem ismerik.
És hogy a hirtelen irányváltásoknak
a csomagtartóban helyet csináljanak,
a pótkeréktől szabadulnak meg először.

Ezen a környéken nincsenek járdák,
csak árkok a kertek körül.
Tavasszal bennük lóherék helyett húsevő virágok hajtanak.
És amelyiknek négy levele van,
emberekkel táplálkozik.
Levágni a szárukat
a legerősebb sniccerrel sem lehetséges.

(3)

Ahova érkezünk, ott rég nem járt senki.
Az udvarba-tolatás során ne nézz hátra,
csak ereszd le az ablakokat.
És ne pánikolj,
ha véletlenül nekiütközöl a leandereknek,
ők a barátaim.

nyúlj be a kesztyűtartóba

Addig matass, amíg nem találod meg
apám sárga szorítófogóját.
Ne próbálkozz semmivel.

A parkolás után a környék majd
rád nyomja a gyerekzarat
és aztán csak én tudom felszakítani az ajtót.

most megértem ha a kocsiban gyújtasz rá

A refluxszal ne törődj,
az csupán a táj gyenge mellékhatása.

(4)

Ezen a környéken nincsenek házak.
Az aszfaltra festett fekete négyzet arrébb,
az a konyha.
Közepén egy pöttyös fémdoboz
és egy hetven éves villanyrezsó hever.
Azon főznek a negyedik hónapban
leanderek leveléből lekvárt
a várandós asszonyok.

Az a kör ott a nappali,
és a kavics benne a sezlony.
Rajta aludta magát inkább halálba a papa,
mert képtelen volt elviselni,
hogy a nagymamát.

még ne hozd a kulcsot

Ott van a konyha, a nappali,
benne a sezlony, rajta a dunyhák.
Huzatuk szétmállott és várandós asszonyok
vérétől foltos.

Mert a leanderek jó barátok,
betartják amit ígértek, és nem hagyják,
hogy a várandós asszonyok az árkokba.

A leanderek gyors barátok,
betartják, amit ígértek, és nem hagyják,
hogy a várandós asszonyok a férjük hazatérte után.

(5)

A konyha melletti háromszög az anyám szobája.
Aminek a közepén a banánszín leander áll.
Már a születésem előtt ki kellett volna cserélnie
a földjét.

Kiskoromban, ha ott játszottam, a növény
azt ígérte várni fog, bármikor, ha jönnek.
A leander őszinte barát,
azóta megtanult föld nélkül élni.

Harmónia Lakópark

A testét lefejezve, a padlón találták meg a negyvenegyedik emeleten. A feje már korábban leutazott a lifttel, aztán kigurult néhány megdöbbenő lány elé, akik a bemutatóteremben dolgoztak, és aznap reggel korán érkeztek, hogy még az első vevők érkezése előtt kicsinosítsák magukat. Érthető módon hisztérikussá váltak, olyanmódra, hogy a nap hátralévő részére szabadságot kellett nekik. Ez sok kényelmetlenséget okozott volna, ha a rendőrség nem zárja le amúgy is az egész területet.

Ízléstelen büntetést gyanakodtak egészen addig, amíg a liftben belsejében működő CCTV-kamerák felvételén az illetőn kívül senkit sem láttak. Ő későig maradt, hogy a munkáját befejezze. Hogy pontosan milyen munkát, azt senki nem tudta, pont elég dolgot kellett párhuzamosan intézni így is. Mivel a keze tele volt, a fejével igyekezett megállítani a liftajtók záródását, de mivel az érzékelő elromlott, az ajtók nem álltak meg mozgásukban, hanem satuba fogták, majd elvágták a nyakát.

A Lakhatási és Fejlesztési Hivatalban voltam akkor helyettes, így odaküldtek a területre egyfajta mindenes hivatalnoknak. Az ilyen kiküldetések általában eseménytelenek voltak, de tudtam, hogy ezt az incidenst arra fogják használni, hogy teszteljenek. A Harmónia Lakópark egy kiemelt projekt volt, az a fajta luxustársasház, amelynek letisztult, tekintélyt parancsoló dizájnya építészeti díjakat nyer. Mindenki ellenérdekelte volt abban, hogy az épületet veszélyesnek nyilvánítsák.

Hála az égnek a másnapi sajtótájékoztató hangulata inkább komor volt, mint felháborodott. A vért feltörölték, amint a rendőrök távoztak, így a fényképeken semmi rémisztő nem látszott, csak egy átlagos liftbejárat, még ha az *Új Hírlap* megrögzötten úgy hivatkozott is rá, hogy „a halál felvonója”.

Az elhunyt egy kínai építőmunkás volt, vezetékeve Chen. Nem sokat lehetett tudni róla, nem vezetünk aktát ezekről az emberekről. „Legalább nincsen családja, akik balhéznak”, mondta Li Hsia. Mikor felvettem, hogy valakije mégis kellett legyen, ezt arra módosította, hogy „olyan családja, akiknek elérhető a média”.

Li Hsia szintén kutató volt. A Lakhatási és Fejlesztési Hivatal Oxfordba küldte földrajzot tanulni, és azóta kettőssel vette a ranglétrán a fokokat. Nyilvánvaló volt, hogy már nem sokáig fogja azzal vesztegetni az idejét, hogy építési területeket látogat, de a Párt mindig figyel arra, hogy eltölts egy kis időt az emberek között, mielőtt magad mögött hagyod

őket. Így ha esetleg olyan messzire jutnál, hogy indulsz a választásokon, hivatkozhatasz arra, hogy alulról jövő támogatást élvezel.

Ahogy várták, túlteljesítette a feladatát: mire megérkezett, már megírta a sajtóközleményt a BlackBerryjén. Ezalatt én a rendőröket vezettem körbe, és igyekeztem visszaállítani az eredeti állapotokat. Megállapításra került, hogy a szerencsétlen események láncolata magáért beszél, nincs mit kivizsgálni, így másnap újra munkához láthatunk. A liftet természetesen senki nem használhatja a biztonsági ellenőrzés elvégzéséig.

Senki nem akart a munkásokkal beszélni, végül Soong vállalta magára. Úgy tűnt, őt kedvelik, néha munka után ott maradt velük az építési területen, és együtt fociztak, amit magamról például semmiképpen nem tudtam volna elképzelni. Tört angolsággal beszélt hozzájuk, egyszerű és mosolygós pidzsin mondatokban próbálta meggyőzni őket, hogy ez csak egy bizzare baleset volt. Chen valószínűleg nem hiányzott nekik; túl kevés időt töltött itt ahhoz, hogy barátokat szerezzen.

Már minden visszatért a szokott medrébe, amikor Seetoh rám telefonált, és arra utasított, hogy találkozzam az özvegyvel. „Te elég jól beszélsz kínaiul, nem? De mindegy is, nem kell sokat mondanod.” Elképzeltem a kerek arcát, ahogyan a telefont a füle és a váll köze szorítva kipipálja a nevemet a to-do listáján. Mielőtt válaszolhattam volna, letette, feltételezve, hogy számíthat rám.

Vonakodtam attól, hogy egy ilyen nyilvánvalóan kényelmetlen dolgot kelljen csinálnom, így megpróbáltam Li Hsiát rávenni, vegye át a feladatot, de sajnos el volt foglalva a miniszterrel. Várható volt, hogy felmerül az eset a parlamentben, és kérdőre fogják vonni a minisztert, így az összes tényre és háttérinformációra szüksége volt, illetve arról is biztosítani kellett, hogy a megnyitó időpontja nem fog csúszni. Elhessegetett, a dossziéra figyelt, amit épp összeállítani igyekezett.

Chen asszony idősebbnek tűnt, mint vártam, vagy az is lehet, hogy egyszerűen nem aludt az incidens óta. Egyenesen a reptérről jött, és még mindig a poggyászát szorongatta, amely kopott húzós bőröndből és néhány kisebb csomagból állt. Nem volt időm felkészülni a találkozásra, így túlságosan hamar kifogytam a részvétnyilvánítás formuláiból. Mandarin szókincsem nagyja tévésorozatokból származott, de szerencsére elég sok haláleset volt bennük.

Baljós csöndjével aláfestve monológom hamar hebegésbe és dadogásba fulladt. Értette vajon egyáltalán, amit mondtam? Kínában máshogy beszélnek a kínait. Éppen azt kérdeztem, kér-e esetleg egy pohár vizet, mikor rám sem nézve egyszer csak megszólalt, és azt mondta: „Látni akarom a testét.”

„Biztos vagyok benne, hogy ezt meg tudjuk szervezni”, mondtam, amikor eszembe jutott, hogy elvileg nem szabad semmit megígérnünk. „Úgy értem, valószínűleg. Nem tudom, szükség lesz-e arra, hogy halotti vizsgálatot végezzenek.”

„Hol halt meg?”

Gépiesen a háztömb irányába mutattam, ahol történt, és mondtam neki néhány szót a körülményekről. A cég semmi esetre sem hibáztatható, hiszen a legszigorúbb biztonsági előírások szerint dolgozunk, így eleve soha nem lett volna szabad egyedül tartózkodnia azon az emeleten. Valami pozitívabb kicsengésű állítást kerestem, amivel zárhatnék. Végül azt sikerült mondanom: „Fájdalom nélkül halt meg.”

„Honnan tudja? Ott volt?”

„Nem, természetesen nem, Chen asszony, senki nem volt ott. Ezért is történhetett így.”

„Szóval teljesen egyedül halt meg.”

„Sajnos.”

„Most mi várható?”

Örültem, hogy kevésbé viharos vizekre értünk, így részletezni kezdtem a rá vonatkozó kompenzációs konstrukciót. Nem sok ideje dolgozott nálunk, így az összeg nem lesz akkora, mint lehetett volna, de a család számára havi segílyt folyósítunk. Félbeszakított. „A testével kapcsolatban mi várható, erre gondoltam.” Pislogni kezdtem, ízléstelennek találtam ezt. „El lesz égetve”, mondtam, egy pillanatra nem jutott eszembe, hogy van a hamvasztás mandarinul, „amint a halotti szemlén túl vagyunk.”

„Nem.”

„Az előírás szerint kell eljárnunk.”

„Haza fog jönni velem.”

„Chen asszony”, megpróbáltam lágyabban beszélni, elképzelni, hogy az anyám, „képtelenség, hogy Kínába vigye a holttestet, ez elképesztő költségekkel járna. Engedje, hogy mindent elintézzünk, aztán visszaviheti a hamvakat.”

„Nem tehetik ezt vele.”

„Nem rajtunk múlik.” Úgy tűnt, ennyiben maradunk. Amint sikerült a felelősökre terelni a szót, viszonylag könnyű volt másokra hárítani a dolgot. A liftgyártó, a különböző minisztériumok. Visszafogtam magam, Chent magát nem említettem, pedig teljesen meg voltam győződve arról, hogy szerencsétlenségének valójában ő maga volt az okozója. A nő továbbra is hallgatott, én pedig úgy éreztem, elég idő telt el ahhoz, hogy a megbeszélés természetes módon véget érjen. Fölálltam, és határozottan az ajtó felé indultam. „Kedves, hogy eljött hozzánk, Chen asszony. Örülök, hogy alkalmam volt beszélni önnek. Tudja már, hol száll meg?”

Válasz nélkül kiment az ajtón, amit nyitva tartottam neki. Mondtam valamit, hogy ne legyen kínos a csend, aztán néztem, ahogy kisiet a tűző napra, a bőrröndjét maga mögött rángatva az egyenetlen talajon. Gondoltam, búcsúzóul utánakiáltok, de túl nagy volt a hangzavar. A gépek újra munkában voltak, a harmadik és negyedik szakasz cölöpverői már a talajt fúrták, míg az első két tömbön a végső simításokat végeztük el.

„Hogy ment?” Míg nem figyeltem, Li Hsia odajött hozzám. Tudtam, hogy ő az, mielőtt megszólalt volna: az izzadt építőmunkásokkal ellentétben őt alig érezhető leanderillat vette körül egész nap. Mikor megfordultam, az arcán kajánsággal vegyes aggodalommal nézett rám. „Nem volt vészes. Persze nincs valami jól.”

„Biztosan rendben lesz. Csak találkozni kellett vele, kimutatni, hogy számít nekünk, ami történt.”

„Azt hiszem, nem vagyok hozzászokva ahhoz, hogy a tágabb nyilvánosság tagjaival beszéljek.”

„Nyilvánosság? Elmosolyodott. „Várj, amíg egyszer valóban nyilvánosan kell megszólalnod, akkor meglátod, mit jelent egy igazán nehéz helyzet. A külföldi munkások nem számítanak. Szerinted kinek fognak panaszkodni?”

„Nem hiszem, hogy segítettem neki bármit is.”

„Mégis mit kéne csinálnod, feltámasztani a férjét?” Összeszűkülött szemmel nézett. „Calvin, nem veheted ennyire a szívedre. Nem te okoztad a balesetet, nem értem, miért van büntudatod. Vannak ilyen dolgok, ez van.”

Lenyűgöző volt az érzéketlensége. Olyan szerettem volna lenni, mint ő, úgy éreztem, a határozottságára és a magabiztosságára van szükségem. Minden igaz volt, amit mondott, aligha vitathattam. Nem az én hibám volt.

„Mi van, ha boldogtalan? Szerinted majd blogol róla?”

„Meghalt a férje”, tiltakoztam.

„Nagyon szomorú, de nem állíthatunk le mindent egyetlen ember miatt.”

„Nem megyünk el ebédelni?”

Valami védekezésféle jelent meg a tekintetében, úgyhogy tudtam, hogy rosszul időzítettem. Rosszkor kérdeztem, vagy túl lelkes voltam. Az is lehet, hogy szép lányként egyszerűen hozzá van szokva, hogy gyanúsak találjon minden meghívást, aminek jelentősége lehetett.

„Az asztalomnál fogok enni ma. Azt akarják, hogy küldjem el a módosított időbeosztást ma délutánig.” Mosolygott, hogy tompítsa az ütést, és megérintette a karomat. „Valamikor máskor menjünk, jó?”

Néztem, ahogy elsétált. Pár évvel fiatalabb volt nálam, és már most annyira magabiztos, hogy az elmúlt percek olyan természetesnek tűntek, mintha semmi kínos nem történt volna. Rögtön tudtam, hogy ha legközelebb találkozunk, egyikünk sem említ majd meg semmit, és pont olyan kedves lesz hozzám, mint általában. Ki kellett tisztítanom a fejemet, úgyhogy arra jutottam, nem hívok senkit, hanem egyedül megyek ebédelni. Volt néhány kávézó és étkezde a közelben – a lakópark marketingjének épp ez volt az egyik fontos eleme –, és tudtam, hogy ha most indulok el, nem fogok a kollégáimmal találkozni.

Ahogy átsétáltam a kapun, Chen asszonyt vettem észre, ahogy a bőrröndjével küszködik, hogy felszálljon a buszra. Nem nézett felém.

Soong feje eltorzult, és fájdalmat tükrözött, amint nem is énekelt, inkább üvöltött a mikrofonba, de a közönségnek, úgy tűnt, tetszett. Két keze között tartotta a mikrofont, és a haja csatakos volt az izzadságtól. Soha nem értettem, mi a jó a karaoke-bulikban, de most úgy döntöttem, hagyom magam sodródni, mert az irodából mindenki eljött. Általában megvoltam egyedül, de az ilyen napokon olykor társaságra volt szükségem.

Aznap délután volt a temetés. A tisztelet jeléül lezárták az építkezést, hogy az összes munkás elmehessen, aki akart, és persze azok is az irodából, akiknek ott kellett lenniük. Senki nem gondolt arra, hogy váltóruhát hozzon, úgyhogy elég furcsa látványt nyújthatunk, ahogy megjelentünk a bárban, feketébe öltözve, a férfiak nyakkendőben, a nők illedően hátrafésült hajjal.

Senki nem érezte jól magát az aznapi történesek után. Együtt jelentünk meg a Mandai krematórium hatalmas, fával borított csarnokában, és azonnal egyértelmű volt, hogy valaki rossz termet foglalt le. A csarnok túl nagy volt az alig tucatnyi megjelentnek, akik védekezően ugyanazokon a padokon szorongtak, amitől, ha lehet, még nagyobbnak tűnt a tér. Chen asszony tartotta a távolságot, a magányával tüntetett. Néhány munkás szót váltott vele a végén, kedvesek és bárdolatlanok voltak, és Seetoh úr is mondott valamit a ceremónia alatt, de igazából senkit nem ismert az országban, és ezt nyilvánvalóvá is tette előttünk.

A teremben, ahol megtekinthettük az urnát, nem tudtam szabadulni az érzéstől, hogy valami természetellenes helyen vagyunk. Olyan volt, akár egy idegen templom. A magas mennyezet és a gránitfalak minden irányban ott magasodtak körülöttünk, hatalmasan és puritánul. Valószínűleg azzal a szándékkal tervezték őket így, hogy méltóságot kölcsönözzenek az eseménynek. Önkéntelenül fellélegeztem, amikor a kinyíló ajtók résén át az urna sima csusszanással eltűnt.

Soong szívszorítóan hamisan csengő hangja rázott fel a gondolataimból. Az utolsó, lapos és rekedt hang tovább szólt, mint a zene. Illedelmes tapsot kapott, ahogy visszakóválygott a székéhez, és néhányan a butább bemutatótermi lányok közül rá is vigyorogtak. Azoknak az embereknek a laza felvágása lengte körül, akik biztosak benne, hogy nem a tónus, hanem a kivitelezés nyeri meg a hallgatóságot.

Örömmel láttam, hogy Li Hsiát hidegen hagyja ez a bohóckodás, és helyette józanul azt vitatja meg Seetohval, vajon illő lenne-e, hogy az irodából kedves gesztusként virágot küldjenek az özvegynek. Odamentem, hogy megkérdezzem, mit isznak, aztán kimentem rendelni. Mire visszaértem, Seetoh a mikrofonnál volt, és valamit lelkesen énekelt kantoniul. Megragadtam a lehetőséget, és leültem a székébe.

„Nem énekelsz?”, kérdezte Li Hsia. Ő volt az első, dallamosan végigénekelte valami Adele számot, mielőtt kijelentette, hogy semmilyen más dalt nem ismer.

„Nem tudok énekelni”, válaszoltam. Úgy tűnt, elfogadja ezt, én pedig biztosan tudtam, hogy más, mint a többi lány, akik most húznának, hogy próbáljam meg, ne legyek félős. Li Hsia békén hagyott, a narancslevét kortyolta.

„Miért választottad a földrajzot? Mármost az egyetemen”, folytattam, amikor túl sűrűvé lett a csend. A harmadik sörömet ittam, és a kontúrok kezdtek elmosódni.

Vállat vont. „Csak úgy. Az volt a legjobb érettségi jegyem.”

„Gondoltad volna, hogy itt kötsz ki?”

Felugrottam. „A széken ülök”, ösztönösen szabadkozni kezdtem, hálás voltam, hogy valaki érzése elsöpörte a felgyúlt csendet. „Hock”, mondta Li Hsia, ahogy felnézett rá, „indulnunk kéne”.

„Máris?”

„Fáradt vagyok.” Seetoh felmordult és anélkül, hogy levette volna rólam a tekintetét, odadobta neki a kulcsot. „Té vezetsz.” Megcsapta az orrom a parfümillat, ahogy felállt. Seetoh továbbra is engem bámult, de barátságosan. „Szerencse, hogy nem iszik. Nagyon

jó kislány. Hasznos, ha van, aki hazavigyen.” Túl száraz volt a torkom ahhoz, hogy valami választ préseljek ki, de azt hiszem, sikerült egyetértően bólintanom.

„Az irodában találkozunk, Calvin”, megveregette a vállamat. „Frissen és üdén.”

Nézem, ahogy távoznak, kíváncsi voltam, Li Hsia visszanéz és rám mosolyog-e. Nem úgy, hogy jelentősége legyen, csak annyira, hogy kihúzza az este méregfogát. Persze nem tette, Seetohra nézett végig. Ahogy kimentek az ajtón, láttam a fáradt pincérnőt, ahogy a folyosó falához dől, seprűvel és lapáttal a kezében. Amint elmegyünk, el fogja takarítani az este romjait, amilyen gyorsan csak lehet.

Ahogy bezárult az ajtó, észrevettem, hogy Soong gúnyosan méreget. Valamit odasúgott a mellette ülő lányoknak, úgy röhögtek, mint a majmok. Átnéztem rajtuk, amennyire csak tudtam, visszaültem, és felemeltem a sörömet. Hagyok nekik időt, hogy lecsillapodjanak, aztán lelépek. Nem fog soká tartani, a parkoló csak egy emelettel van fölötünk. Öt perc. Elkezdtem fejben háromszázig számolni.

Mrs. Chen a temetés utáni éjszakán visszatért a Harmónia Lakóparkba. Régi ruhákat viselt, és egy nagy hungarocelldoboz volt nála. Meggyőzte az éjjeliőrt, hogy italárus, így beengedte. Később ez az állásába került, mert a területnek védelem alatt kellett volna állnia, de a munkások ételt és italt akartak, és sokszor túl fáradtak voltak ahhoz, hogy ki-menjenek szerezni valamit.

Alighogy látótávolságon kívülre került, végiglopakodott az épület oldalán, és beütötte a biztonsági kódot, amit valószínűleg akkor leste ki, amikor pár nappal korábban én beütöttem. Az irodában nem volt riasztó, minden gond nélkül be tudott sétálni. Mind ezt jóval később, a tárgyalás alatt tudtuk meg. Mire a terület vezetője felhívott, reggel öt óra múlt valamennyivel, és teljesen sötét volt. Arccal az ágyamon feküdtem, ruhástul. Egy pillanatra azt gondoltam, úgy megyek, ahogy vagyok, de az még annál is gusztustalanabb volt, mint ahogy éreztem magam, úgyhogy előbb lezuhanyoztam és átöltöztem. A fejemben a tompa lüktetés mindenképpen elviselhetetlenné válik ebédre. Paracetamolt csúsztattam a zsebembe, és kiléptem a lakásból, vigyázva, hogy senkit ne ébresszek fel.

Soha nem volt rá okom, hogy ennyire korán felüljek az MRT-re. Felszálltam az első vonatra, éppen csak világosodott, és meglepett, mennyire kevés ott az ember. Volt olyan állomás, ahol egyáltalán nem voltak fel- és leszállók, és az ajtók hanyag gyorsasággal nyíltak, aztán zárultak megint. Mindenki fázósnak és fáradtnak tűnt, de annyira senki nem émelygett, mint én. Azon kezdtem gondolkodni, honnan szerezhetnék kávé a lehető leggyorsabban.

Az építkezésen minden nyugodt, szinte békés volt, mikor megérkeztem. Így, hogy a munkagépek álltak, az örvénylő por és a zaj nélkül, az épületek teljes nagyságukban láthatóvá váltak. Impozánsak voltak. Pár hónapon belül az emberi jelenlét mindennapi nyomai – szennyezett eső csíkjai, bambuszrudakon száradó mosott ruha, egymáshoz nem illő függönyök minden ablakban – közhelyessé teszik majd őket. De most, ahogy az első napsugarak megültek a hosszú üvegfelületeken, büszkén álltak a környezetükben, mint a műemlékek, mint afféle magas és csendes istenségek.

A biztonsági őr nem volt a helyén, úgyhogy egyenesen besétáltam, gépiesen emlékeztetve magamat, hogy ezt majd meg kell említenem. Értesítettek, hol van Chen asszony, de úgy éreztem, jobb, ha először az irodámba megyek, ha másért nem, a rutin miatt. A bemutatóterembe belépve nyilvánvaló volt, hogy Chen asszony látogatása nem volt békés. Minden törekeny dolgot összezúzott – ilyenből rengeteg volt, tükrökkel borított felületekkel igyekeztek olyan hatást kelteni, mintha nagyobb lenne a tér. Mivel a miniszter mindenáron a kulturált társadmunkról és kifinomult vevőköriünk ízléséről árulkodó, letisztult légkört akart teremteni, megbíztunk egy helyi belsőépítész céget azzal, hogy filigrán lámpákat és vázákat helyezzen el a térben; most megannyi törött, színes üvegcserep.

Ahogy végigmentem a szétvert bútorok között, hirtelen megütött a tény, hogy mennyire nem számít ez az egész. Néhány telefonhívásomba kerül, és fél napon belül minden ki lesz javítva. Lehet, hogy nem tudunk minden egyes tárgyat pótolni, de a romokat szakértellemmel eltakarítják, és ebédre újra meg tudjuk nyitni a termet a közönség előtt. Minden pusztítása ellenére (amelyet, mint később megtudtuk, mindössze egy hányódó számoszládából elvett kalapáccsal vitt véghez) Chen asszony nem okozott maradandó kárt.

Egyelőre semmit nem tudtam tenni, így elindultam a legmagasabb torony felé, ahová bezárták. A lift hangtalanul siklott felfelé az épület külső oldalán, míg egyszer csak kiemelkedtem a környező zsúfoltságból, és szemem elé nyílt a kilátás, amelyért szerencsés lakóink extra árat fizetnek, s amelyet egyelőre nem takartak ki más épületek. Nem tudtam beleunni az East Coast Park zöld csíkja és a mögötte elterülő tenger látványába. Szingapúrban nagy dolognak számított kinézni valahol úgy, hogy csak tájat és vizet látsz, embereket nem.

Mikor a negyvenegyedik emeleten kinyílt a lift ajtaja, megpillantottam Chen asszonyt. Egy műanyag széken ült, a vállán a biztonsági őr keze. Aligha volt szükség ilyen elővigyázatosságra, nyilvánvalóan nem maradt benne semmi ellenállás. Görnyedten ült, alig tartotta magát, a kezei és a feje úgy csüngtek alá, mintha törött lenne a nyaka. Káosz volt körülötte, a falak szétverve, a földön vastag törmelék. Az őr és az alacsony maláj rendőrnő biccentettek felém, a rendőrnő eltette a jegyzetfüzetét.

„Nem hajlandó semmit mondani. Tudja, hogy miért csinálta ezt?”

„A férje”, mondtam.

„Tudom, uram, mi is követjük a híreket”, a hangja türelmes volt, de látszott, hogy nagyon fáradt, valószínűleg a műszakja végén lehetett. „De baleset volt, nem? És a biztosító fizetni fog...?”

„Talán. Még tárgyalnunk kell arról, hogy nem a saját figyelmetlensége okozta-e.” Hirtelen fárasztott a saját hangom. Hogy tudná bárki megmagyarázni, miért történt ez az egész? Chen asszony semmit nem fog mondani a tárgyaláson, aztán csöndben marad akkor is, mikor a börtönbe viszik. Végül is mindent elmondott már, amit csak elmondhatott.

– Nem hajlandó elmozdulni innen. Várjuk, hogy erősítés érkezzen.

– Itt halt meg a férje – magyaráztam –, ezen az emeleten. Bólintott.

– Tudja, mit jelenthet ez? – a falakra mutatott, amelyeket festéknymok borítottak. (A hungarocelldoboz, mint kiderült, festékszórókkal volt tele. Az őr hallotta az egymásnak ütődő fémdobozokat, de azt gondolta, csak dobozos italok.) Kínai írásjelek voltak, de nem ismertem fel mindegyiket. Chen neve. Valami a megtorlásról. Dátumok. Olyan volt, mint egy nyilatkozat, egy kinyilatkoztatás, talán a saját története. Majd meg kell kérdeznem Soongot erről.

Soong gondolata eszembe juttatta, mi vár rám az előző este után. Soong képtelen volt érzékelni az árnyalatokat, és amit célozgatásnak szán, az egészen biztosan nyers és egyértelmű lesz annyira, hogy az egész iroda tudja, mi történt a bárban. Tagadni fogok mindent, persze, de az emberek észre szokták venni az ilyesmit, én pedig egész héten furcsán néztem Li Hsiára.

– Uram? – kérdezte a rendőrnő. Várta, hogy lefordítsam a falra festett szavakat. Nem akartam bevallani, hogy a mandarintudásom nem elég jó ahhoz, hogy egy kínai nő kirohanását megértsem, úgyhogy blöfföltem. A férje halálának körülményeiről van szó benne, mondtam neki. Egy emberről szól, aki idejött, ebbe az országba, hogy pénzt keressen, aztán meghalt. A rendőrnő bólintott.

– De ezt mind hallottuk már a nyomozás során, uram. Emlékszem, hogy olvastam róla. A kollégám bemutatta a bizonyítékokat. Nagyon szomorú történet, de megesik ilyesmi – körbemutatott. – Nem értem az ilyen embereket. Miért tesz ilyesmit? Hogy fog így emlékezni rá?

Ekkor értettem meg, hogy a por, amiben álltunk, nem por volt. Leülepedett, szürke szemcsék vettek körül minket nagyobb, fehér darabokkal. Elszórta a férje hamvait pont ott, ahol meghalt, és amikor az érkezésemkor kinyílt a liftajtó, egy részét befújta ide a huzat. Soha nem fogunk az egésztől megszabadulni, annyira apró szemcsékből áll, egy kicsi mindig itt marad majd belőle.

– Biztos, hogy örült – mondta a rendőrnő. – Miért viselkednek így ezek az emberek? Mikor meghalt az apám, nyilván szomorú voltam, de nem viselkedtem így. Ezek az emberek egyszerűen nem fogják fel.

És ebben a pillanatban hirtelen úgy éreztem, értem, miért akarná valaki itt hagyni a férjét egy ilyen furcsa, idegen országban, és semmit nem vinni haza belőle. Értettem, de nem lettem volna képes a rendőrnőnek elmondani belőle semmit, nem voltak megfelelő szavaim hozzá. Ekkor már arra gondoltam, rossz helyen vagyok, nincs itt semmi dolgom. Le

kellene mennem oda, ahol van kávé, a dolgok normálisak, és a nap a megszokott módon elkezdődhet. Nehéz reggel lesz, de a romos bemutatóterem eltereli majd Soong figyelmét arról, hogy velem szórakozzon. Li Hsia a szokásos eleganciájával úgy tesz majd, mintha nem történt volna semmi tegnap este. Minden rendben lesz, gondoltam. Minden rendben lesz.

Azt mondtam a rendőrnőnek, hogy el kell intéznem a takarítást. Bólintott. Ura volt a helyzetnek. Megnyomtam a lift gombját, és kicsit zavartan vártuk, hogy megérkezzen. A csengő halk hangjára Chen asszony felkapta a fejét, az ajkai rángani kezdtek. Egy csapdába esett állat vad tekintetével nézett egyenesen felém, dühösen, tehetetlen energiától átfűtve. A szemei nem tűntek emberinek. Lassan a liftbe hátráltam, de a tekintete fogva tartotta az enyémet, míg a záródó liftajtó el nem vágta.

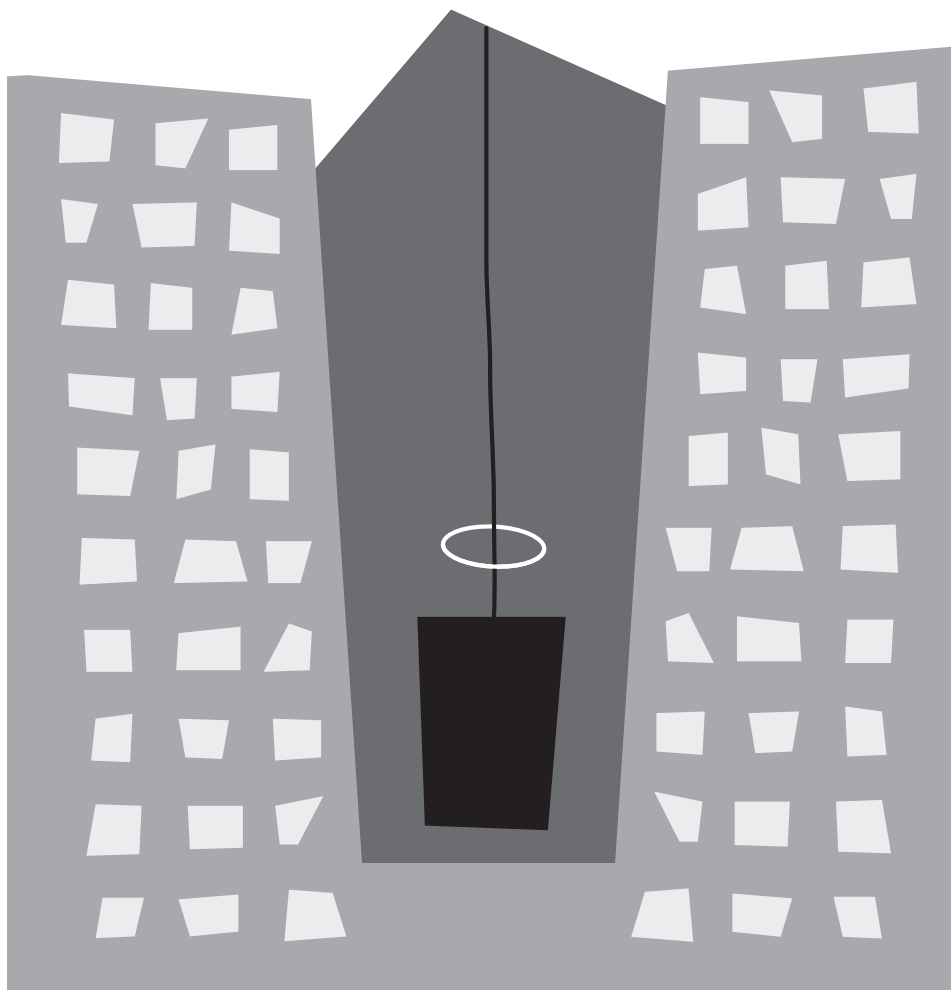
■ ■ ■

Vonnák Diána fordítása

Jeremy Tiang (1977): angol nyelven író szingapúri prózaíró és fordító. Első kötete, az *It Never Rains on National Day* olyan szemszögből mutatja meg Szingapúrt, ahonnan a gondosan felépített országimázs repedései jól látszanak. Tiang nagy erénye, hogy nem moralizál, a társadalomkritikája sosem ideologikus, nem telepszik rá történeteire. A novelláskötet 2016-ban felkerült a Singapore Literature Prize shortlistjére. Első regénye, a *State of Emergency* írásához a National Arts Council támogatásában részesült, amelyet azonban visszavontak a kézirat első felének olvasása után, mivel a malajai készenléti állapot és gerillaháború bemutatásakor államilag tiltott narratívákat helyezett a középpontba. A regényért Tiang a Singapore Literature Prize-ban részesült.

Vonnák Diána (1990): városantropológus, prózát és esszéket ír, jelenleg egy köteten dolgozik. Ukránból és angolból fordít.

Séta

Indulni készülök.
Húgom azt mondja, elkísér egy darabon.
A szomszéd lányhoz megy át.
Csak benéz.

Húzom magam mögött a bőröndöm,
meg a nyolc éves húgom.
A ház előtt elbúcsúzunk,
vigyázz magadra.

Mikor megfordulok
a kocsibejárón áll,
és néz befelé.

Az udvarról nevetés hallatszik;
futni kezd –
a nyárfasor kézen fogja,
és hazavezeti helyettem.

Figyelem, ahogy távolodik tőlem,

és ahogy egyre közelebb kerül
ahhoz a fához, aminek árnyékából
egy kissrác leste évekkal ezelőtt
a focizó fiúkat,
azon agyalva,
mi lehet a baj vele.

Bagatell

akkorra már rég kiolvadsz belőlem
mint ablakokból a hó
a karácsony előtti esők idején

kinézek majd az ablakon
várom a buszt a Béke téren
félbarna zsemléért állok a pékségben
megégetem a kezem a radiátoron
megcsókolok valakit
akit nem szeretek
és akkor eszembe jutsz

pontosabban nem te
hanem helyetted kapott alkatrészeid
(kulcsontod a fogaim közt
homlokomon a nyálad
nyakadon az ujjaim lenyomata)

csupa jelentéktelenség
gondolom majd

és csukott szemmel is
tudni fogom
hogyan havazni kezd

Ami kikerülhetetlen

A háztömb előtt szánkózó
gyerekeket figyelem.
Próbálom behelyettesíteni magam
sapkabojtjaik alá,
hogy az újrajátszott jelenetekből
– mint befagyott tócsából a zuhanást –,
levezethessem magam,

de a kezdetek helyett
folyton alkatrészeinkre tapintok:
a Duna-parti séta a szúnyograjzásban;
a fényszennyezés elől
az adonyi focipálya fölé menekült csillagképek;
a szőlőhegyi pincebulik,
ingünkön egymás hányásának nyomaival
– mint galériákban a régi képernyőmentések –,
kikerülhetetlenek.

A gyerekek hazaindulnak:
hosszú, kanyargós nyom marad utánuk,

mintha csak az ember járt volna arra,
akit először szerettünk.

Locker Dávid (1998, Szatmárnémeti): középiskolai tanulmányait Székesfehérváron végezte, jelenleg az ELTE BTK magyar szakos hallgatója. Verseit többek közt KULTer.hu, a kolozsvári Helikon, az Ambroozia és a Műút közölte. Budapesten él.

A CSÁBÍTÁS MŰVÉSZETE: a *Nyugat* reklámhirdetéseiről

Ilia Mihálynak – a nyolcvanötödikre

„A csábítás művészet.

Kifinomult kényszerítő eszközöket használ, hogy megingassa az arra fogékonyakat. És aki egyszer elszánta magát, mindent belead, hogy megkapja, amit akar.”

(Marc Cherry: Született feleségek. 6. évad, 16. rész.)

Sajtótörténeti, módszertani és reklámetikai kérdések, a jogi szabályozás

A reklámhirdetések kutatása a hiányos és teljes megírásra váró magyar sajtótörténet egyik legizgalmasabb vizsgálendő területe.¹ A modern sajtó történetének az intermediális viszonylatok, a tudományos szaksajtó kialakulása előtti tudományos ismeretterjesztés fórumainak és hírtípusainak vizsgálata, a vizuális műfajok, köztük például a képregény napi sajtóban való megjelenése mind bővebb figyelmet megérdemelő területe lehetne.² Ez a helyzet a folyóiratok reklámanyagainak szondázásával is. A modern magyar sajtó termékeinek, köztük a 20. század első évtizedei irodalmi lapjainak ez irányú megfigyelése számos sajtótörténeti tanulsággal is szolgálhat. Az előfizetői kör körvonalazása, a lapok kapcsolati hálójának körülhatárolása, nem utolsósorban pedig a modernitás legfontosabb, a szépirodalmon is nyomot hagyó életstílusbeli változásainak detektálása újabb adatokkal gazdagíthatja a most korántsem teljes összefoglaló munkákat.

A nemcsak irodalmi anyagai miatt izgalmas *Nyugat* folyóirat egyik ilyen, csak részben feltárt területe a reklámhirdetéseinek vizsgálata. A lap hirdetéseiről eddig kevés összefoglaló elemzés született. Veszelszki

Ágnes főként nyelvészeti és reklámpszichológiai aspektusokat bemutató alapos írása (*A Nyugat hirdetésszövegei 1908 és 1911 között*),³ valamint a korszak formátumos kutatója, Ilia Mihály esszéje (*Hirdessünk, mert van kinek*) két rendkívül hasznos szempontrendszer szerint járta körbe a kérdést.⁴ Ez az írás az ő adatait kiegészítve kísérli meg áttekinteni a lap reklámjait, próbálja meg tartalmuk és lehetséges célközönségük szerint tipologizálni azokat.

Veszelszki a korai lapszámokat szemlélő összefoglalásának következtetései között szerepel, hogy a hirdetések száma a kezdetektől lapszámonként és permanensen nőtt,⁵ mindez persze az ő kutatásain kívül eső időszakra is igaz volt. A hirdetések száma a húszas években érte el a csúcst. Ilia példái között szerepel egy 1927-es lapszám, amelyben rekord számú, 20 (!) oldalnyi hirdetést volt olvasható.⁶

A korszakban, a huszadik század elején a „komoly” lapok naponta 30-50 000 példányban láttak napvilágot, míg a bulvárlapok 100-180 000 példányban is megjelentek. Nyilvánvaló, hogy ilyen példányszámú lapokban érdemes volt hirdetni is. Az 1907. évi karácsonyi lapszámoknál például az *Újság* 160 oldalból 65 lapnyi volt a hirdetés, a *Pester Lloyd* 108 oldalból pedig 64 volt reklám.⁷ A reklámok nem kizárólag a lapok hirdetési rovatában jelentek meg, egyre elterjedtebbé vált, hogy a „normál” oldalakon is el-

helyezzenek egy-egy hirdetést.⁸ A *Nyugat* példányszámai ezeket a nagyságrendeket sosem közelítették meg, az állandó finanszírozási gondokkal küzdő orgánium fénykorában, a közönséget kombinált előfizetésekkel magához vonzó időszakában, a harmincas években is csak néhány ezres nagyságrendű volt, példányszámai ekkor emelkedtek 3000 fölé.⁹

Az is világos, hogy az előfizetői számadatokból nem lehet arra következtetni, kik lehettek a *Nyugat* tényleges olvasói. Mivel az előfizetési listák a lapok féltve őrzött üzleti titkai közé tartoztak, más forrásokhoz (a kiadványok szerkesztőségi rovataihoz, az olvasói levelezéshez és a kortársak visszaemlékezéseihez) kell fordulnunk ilyen jellegű információkért.¹⁰ A kérdést vizsgálva igaznak bizonyulnak Ilia írásának végkövetkeztetései is, melyek szerint „a *hirdetés korjellemző, kortörténeti dokumentum, régi újságok, folyóiratok hirdetési néha többet árulnak el korukról, mint az emlékiratok vagy a szociográfiai munkák, bennük van a történelem kicsi, de jellemző adagokban.*”¹¹

E tanulmány egyik inspirálója éppen a neves irodalomtörténész egyik felvetésében szereplő adat, annak továbbgondolása és fent idézett következtetésének argumentálása. A húszas évek termékeit reklámozó versekről, kínrímekkel dolgozó klapanciákról szólva Ilia a következő példát is forrásai között szerepelteti: „A húszas évek egyik legsábitóbb ajánlata volt (a csodaszerek, hajnövesztők, már-már örök életet ígérő vademecumok mellett) a rádió, melynek csöveit a *Tungsram* a *Nyugatban* (!) így ajánlotta 1927-ben:

„Ezek a Báriumső-legények,
Tungsram gyártmány valamennyi,
Csodás, mennyei hangú lények,
Ezek a Báriumső-legények.
A Tungsram gyárra hej, nagyon kevélyek,
Hírt s örömet hoznak nappal s éjszakán,
Amatőr gyönyörök ők és remények,
Ezek a Báriumső-legények.”

A fent idézett reklámszöveg ékes példája a klasszikus modernség korszaka tömegkulturális horizontoktól elválaszthatatlan kapcsolatainak és az abból kinyerhető további adatoknak. A gyermeteg verseike ugyanis Edmond Rostand legismertebb drámája, a *Cyrano de Bergerac* (1897) egyik híres szövegrészletének parafrázisa:

„Ezek a gascogne-i legények,
S Castel Jaloux a kapitány.
Hazug és hős bennük a lények,
Ezek a gascogne-i legények!
Nemesek mind, szörnyű szegények,
De a lelkiük büszke, vidám!
Ezek a gascogne-i legények,
S Castel Jaloux a kapitány!

*Gém-lábu sasok, csodalények
Amilyen nem volt soha tán...
Szól róluk a hír, meg az ének!
Gém-lábu sasok, csodalények...
Lyuka van mindjők süvegének,
De golyó szakította csatán!
Gém-lábu sasok, csodalények,
Amilyen nem volt soha tán!*

*Mint bős, dobogó hadi ménék,
Úgy járnak a harc piacán,
S neki vágna a kard-tömegének
Mint bős, dobogó hadi ménék!
A kalandos nép remekének
Született ez a víg karaván!
Mint bős, dobogó hadi ménék,*

*Úgy járnak a harc piacán!
Ime a gascogne-i legények!
Hej, csókhöz is értenek ám!
Aggódna a férjek, a vénék:
Ime a gascogne-i legények!
De kakuk szól a cinegének:
Uccu a menyecske!... Biz úgy a!... No lám!
Ime a gascogne-i legények
Hej, csókhöz is értenek ám!”¹²*

Cyrano társait bemutató verse, a második felvonás hetedik jelenetéből, nemcsak önmagában érdekes. Hiszen a lap nyilvánvalóan nemcsak a néhány évtizeddel ezelőtt született romantikus dráma szövegére, hanem annak színpadi előadására is reflektál. Rostand nagy sikerű darabját, a ma már inkább műfordítása-iról ismert költő, Ábrányi Emil fordította le magyarra, a megjelenés után nem sokkal, 1898-ban. Ábrányi jegyzi egyébként a másik sokat játszott Rostand-klasszikus, a *Sasfők* (1900) magyarítását is.

A *Cyrano*t Magyarországon először Makó Lajos társulata mutatta be 1900-ban, a Budai Nyári Színkörben, ezután a hazai színpadok egyik legnépszerűbb műsordarabjává vált.¹³ A kor egyik legemlékezetesebb Cyrano-alakítására és előadására 1904-ben került sor a Nemzeti Színházban, Pethes Imre címszereplésével.¹⁴ Azt is tudni lehet, hogy a *Nyugat* olvasói számára ekkor már nem elsősorban a Nemzeti Színház programja volt az irányadó. A lap közönsége jó részt a Vígszínház látogató polgári publikum volt. Nem véletlen, hogy a lap első számában Bródy Miksa a Vígszínház francia színházi kultúrát és ízlést követő koncepcióját bírálja, és áll ki a magyar polgári dráma megteremtéséért, elvárva a teátrumtól ezt az irányt és orientációt.¹⁵ Sejtethető, a színházba járó, Rostand darabját jól ismerő polgári közönség számára ez a kénrím az állandóan műsoron tartott, és általuk, még ha nem is a Vígben, látott darab felismerhető utalássora volt.

Veszelszki Ágnes Faragó Lászlónak a *Nyugat* reklámankétja apropóján megjelent szövegéből idézi Herbert

N. Casson reklámszakember ismert tézisé. Casson szerint a sikeres reklám feltételei: azok tömör meg-
szövegezése, az állandó márkanév és jelmondat, vala-
mint a reklámszöveg értelmezését segítő képi, vizuá-
lis megjelenítés. Mindez a *Nyugat* reklámjainak is jel-
lemzője lesz.¹⁶

Faragó hozzászólása, amely a lap reklámról szerve-
zett rendezvényére reflektált, a reklámszövegek szem-
pontjából különösen beszédes mondatokat is tartal-
mazott: „*Kétségtelen, a Nyugat reklám-ankétján két té-
nyező hiányzott: az őszinteség és a szakember. Az őszin-
teség hiánya okozta, hogy még Karinthy Frigyes és Nagy
Endre sem merté nyíltan kijelenteni: igenis írjon az író
reklámot, ha tud! Viszont az igazi szakember hiánya
folytán a vita egyoldaliúvá vált és egy szó sem esett az
érem másik oldaláról: vajjon szüksége van-e a reklám-
nak az íróra?*”¹⁷ Ugyanitt, a *Disputa* rovat Ankéthoz
való megjegyzései között olvasható Hallóssy István
cikke, mely a másik irányból közelít a kérdéshez: „*Ily
módon azt hisszük, jól járna a kiadó, jól járna az író, –
aki a legkifogástalanabb úton mellékkeresetre tehet-
ne szert, mert hisz lényegében egy újfajta hivatást fejte-
ne ki; – jól járna a nagyközönség, amely élvezetes for-
mában kapott reklámcikket olvashatna...*”¹⁸

Az ominózus ankétról tanulságos idézni Karinthy
szóban forgó hozzászólását is: „*Természetesen nagyon
régén, – fiatal koromban, – névtelenül, – csakugyan ír-
tam ilyen versikéket, melyeket nem leplezek le... (neve-
tés) s melyek talán ismertebbek, mint közismert műve-
im... (nevetés) de fájdalommal szorítom vissza a vá-
gyat, hogy kijelentsem, hogy ezeknek a népszerű versek-
nek a szerzője én vagyok... (nevetés.) Ettől a vallomás-
tól visszatart egy olyan szégyenérzés, feszély, vagy zavar,
aminek az okait szeretném néhány szóval kifejezni.*”¹⁹

Ha mindezt összekötjük Ilia egyik következteté-
sével, mely szerint „*a kiadó, vagy talán néha maguk
a szerkesztők is beleírtak egy-egy könyv hirdetési aján-
lásába*”, adódik a következtetés, Karinthy e hozzászó-
lásában a *Nyugat*-beli hirdetések nem túl jól sikerült,
nem igazán komolyan vehető, ám annál szórakozta-
több klapanciái szerzőségére is célozhatott. Ilia a rek-
lámok szövegéről azt is megállapítja: „*Itt sem kerülök
el a túlzásokat, de van számos hirdetés, ahol az iroda-
lomértő keze nyoma látszik.*”²⁰

A lap reklámjait olvasgatva szembetűnően gya-
koriak az „*Óvás!*” formulával bevezetett termékrek-
lámok. Az ily módon, a hamisított vagy egyszerűen
csak a konkurens termékektől intő mondatok a sza-
bályozási kereteit kereső reklámpar szellemes kordo-
kumentumai. Hozzá kell ehhez gyorsan tenni, hogy
az első nemzetközi reklámetikai kódex megszületésé-
re 1937-ig várni kell. A reklám-önszabályozás, mind-
ez a *Nyugat* reklámetikai vízióiban is visszaköszön,
így megelőzte a jogszabályi keretek létrejöttét, de az
önszabályozási gyakorlatnak e kódex szabályai adnak

majd fontos iránymutatást.²¹ A reklámpar önszabá-
lyozása még a kódexek megjelenése előtt, a tisztessé-
ges, becsületes, ízléses, nem félrevezető hirdetési gya-
korlatot tartotta szem előtt.²² Ennek az önszabályozási
gyakorlatnak lényegében a lap reklámjai is megfeleltek,
bár egyes hirdetések azért a szürke zónában mozogtak.

A lap egymást követő korszakaiban láthatóan nem
volt egységes álláspont ezekben a kérdésekben. A fo-
lyóirat önellentmondásokat is tartalmazó reklámeti-
kai állásfoglalását bizonyítják azok az alkalmak, ami-
kor a hirdetésekről szóló exkurzusokat, valamint az
ezekkel az állásfoglalásokkal ellentétben álló tartal-
mú reklámokat, akár egy lapszámban is, bátran lehoz-
tak. A *Nyugat* 1935. évi decemberi számában az *Ár-
kádia* rovat rövid, név nélkül közölt írása kritikusan,
de láthatóan nem önkritikusan áll a fogyasztók meg-
tévesztését célzó reklámokhoz: „*Csalja meg az urát!
A jó hirdetéshez finom pszichológiai érzék kell. Csalja
meg az urát! – ajánlja nagy kövér betűkkel egy hirdetés
az újságokban. Persze a hirdetés csal, nem arról van szó,
hogy «úgy» csalja meg az urát. Hanem, hogy babkává
helyett adjon neki valami pótlék zaccot. Csak kisebb csa-
lást és csaláskákat ajánlgat melegen a csintalan hirdetés.
Bováryné erkölcstelen regény volt, erkölcstelen egy klasz-
szikus remek is, ha nincs felöltözve. Erkölcstelen egy mez-
telen térd, vagy dekoltázs. Erkölcstelen az élet valóságá-
nak minden feltárása. Erkölcstelen és tilos. De az ilyen
reklám nem tilos.*”²³ Annál is érdekesebb ez a problé-
mafelvetés, mert ekkor még mindig a nemzetközi rek-
lámkódex megszületése előtt vagyunk, bár a reklámo-
kat is érintő kérdésekre reagál a törvényi szabályozás.
A magyar jog már 1890-től ismeri a védjegyjogtalom
fogalmát,²⁴ a tisztességtelen versenyt pedig az 1923.
évi V. törvénycikk (Tvt.) szabályozza.

Krusóczki Bence, *A tisztességtelen verseny a Szege-
di Királyi Ítéltábla joggyakorlatában* című jogtörté-
neti tanulmányában, a törvénycikk joggyakorlatát az
Ítéltáblához került jogesetek elemzésén keresztül te-
kinti át. Az általa vizsgált példák, köztük azok, ame-
lyekre a jogszabály reklámtevékenységet is korlátozó
rendelkezései is alkalmazhatók, tanulságos összeha-
sonlítási alapul szolgának a *Nyugat* egyes hirdetési-
nek versenytársakat is érintő fordulatai áttekintéséhez.

A Tvt. 1. §-ában megfogalmazott generalis clausula
kimondta, hogy „*üzleti versenyt nem szabad az üzle-
ti tisztességbe vagy általában a jóerkölcsbe ütköző mó-
don folytatni*”. Ezzel oltalmat nyújtott a tisztessége-
len verseny minden elképzelhető megnyilvánulásával
szemben.²⁵ A reklámtevékenység korlátját a Tvt. 2.,
16., valamint 29. §-a kívánta felállítani. „*A reklám-
tevékenység korlátja az üzleti tisztesség valamint a Tvt.
29. §-a által megkívánt «különösen előnyös» vásárlásra
ingerlő hirdetéseknek hatósági engedély elnyerése céljából
való bemutatása volt.*”²⁶ Bár a *Nyugat* kiadó könyveit
és bekötési tábláit folyamatosan reklámozták az olva-

sőközönségnek, ezek a reklámok, ahogy látni fogjuk, még bombasztikus fordulataik mellett sem valósítják meg a törvény 29. §-a által szabályozott „különösen előnyös” vásárlásra ingerlés cselekményét.

A Tvt. 2. §-a a „szédelgő feldicsérés” tilalmát is kimondja. A *Nyugat* ajánlatai sokszor élnek a termék legjobb minőségét hirdető fordulatokkal, a saját termékeket a legmegfelelőbbként ajánlják, az utánzatokról is óvják a fogyasztót. Pl.: „Óvakodjunk az utánzatoktól, mert más abroncsokkal való kísérletezés hiábavaló költséget okoz.”²⁷ Vagy: *Óvás! Figyeljen a Wágner névre, hogy máshoz be ne tévedjen.*²⁸

Ám ezek a kijelentések a legtöbbször az olyan „közlések, állítások, nyilatkozatok” körébe tartoznak, amelyek „nem megtévesztőek, nem alkalmasak a versenytársak iránti bizalmatlanság felkeltésére, valamint a közönség félrevezetésére vagy befolyásolására”, így magát a „reklámtevékenység célját, a forgalom, valamint a vételkedv élénkebbé tételét” szolgálták.²⁹

Más a helyzet a Tvt. 13. §-a által szabályozott „hírnév-hitelrontás” fogalmával, egy-egy folyóiratbeli hirdetés mintha megvalósítaná ezt a tényállást. Grossmann Simon és dr. Bartsch fogorvosi rendelésének hirdetéséért az emlegetett konkurencia akár perelhetett volna, bár a szlogen a másik szolgáltatás minőségét valójában nem bírálta: „Óvás! Ne tévedjen a szomszédba telepedett fogorvoshoz, csak 50. sz. a. létezik. Telefon: 86-50.”³⁰

A lap valamennyi reklámját áttekintve, az Ilia és Veszelszki által felrajzolt tendenciákat továbbgondolva, a következő kategóriák és témakörök alapján csoportosítottam a hirdetéseket:

1. Oktatás, ismeretterjesztés, tanfolyamok.
2. Technikai eszközök, fogyasztási, élvezeti cikkek.
3. Egészségügyi témájú hirdetések, szépségipar, a testi nevelést célzó reklámok.
4. A politikum megjelenése a reklámokban, a geopolitikai változásokra reflektáló hirdetések.
5. Önreklám, a „nyugatos” könyvek és anketok reklámozása.
6. Filmipar, mozi.

Látható, egymásba játszatható, nem vegyítizta kategorizálásról van szó, ám ezek alapján mégis egy a korábinál egyértelműbb elhatárolás hozható létre.

Oktatás, ismeretterjesztés, tanfolyamok

Az oktatással kapcsolatos hirdetéseket, ahogy a lapban megjelenő összes reklámot, az univerzális, mindenre jó megoldások és ezt alátámasztó szófordulatok uralják. A *Nyugat* 1911-es 11. száma dr. Kállay Zoltán jogi szemináriumát ajánlja azzal az instrukcióval, hogy itt az „összes jogi vizsgákra”, köztük a kolozsvári egyetemére is felkészülhetnek az érdeklődők.³¹ Ez a minden problémára megoldást nyújtó szemlélet és meggyőző technika a lap valamennyi hirdetését uralja majd. dr. Walter szemináriumra például az 1917-es lapszámok szerint: „előkészít gimnáziumi, reál, kereskedelmi és polgári iskolai magánvizsgálatokra méltányos díjazásért”.³² Magántanárokat, nyelvórákat, műfordítói tevékenységet, gépírói szolgáltatást története során végig rendszeresen ajánl a lap.

Az összes jogi vizsgákra — Kolozsvárra is —
 költődomasulag, legsikeresebben készülhet
Dr. Kállay Zoltán jogi szemináriumában
 Budapest, IV., Kaplony-utca 5. szám.
 (Magyar-utca és Egyetem-tér közt.)

BLOUSE, JUPON, PONGYOLA, BATISZTRUHA,
VÁSZON COSTUME KÜLÖNLEGESSÉGEK
NÁDAS JENŐ
 Telefon: 75-70 Budapest, IV., Kossuth Lajos-
 utca 15., II. em. Lift díjmentes.

Olvasóink figyel-
mébe ajánljuk a
„MODERN KÖNYVTÁR”
KÖLCSÖNKÖNYVTÁRÁT
 Budapest, Andrássy-ut 38. I. em.
 Vidékre is küld magyar, német,
 francia, angol és olasz könyveket.
PROSPEKTUS INGYEN!

NYUGAT
 IV. ÉVFOLYAM. 12. SZÁM
 1911. JUNIUS 16.

Szabásban és varrásban elsőrangú oktatást ad **Keresztury Pál** angol és francia
 úri leányok részére
 Budapest, IV. kerület, Koronaherceg-utca 10. szám. (Lift).

Aeroplanon repülni sem oly élvezet, mint jó **Bölcsey**-nél vettünk. Budapest, IV.,
 rakettel játszani, melyet **Eskü-ut 3. (Tiller-palota).**

Technikai eszközök, fogyasztási, élvezeti cikkek

Az oktatással, ismeretterjesztéssel kapcsolatos híreknél is nagyobb terjedelemben foglalkozik az újság a fejlődő technikával, a modern életstílushoz tartozó luxuscikkekkel. A teniszütőt reklámozó hirdetés szövege a már körvonalazott fárasztó, ám roppant agilis fordulattal kelt figyelmet: „*Aeroplanon repülni sem oly élvezet, mint jó rakettel játszani, melyet Bölcskey-nél vettünk. Budapest Eskü ut 3.*”³³ Nem kockáztatva meg a feltételezést, hogy ez az ötlet Karinthy fejéből pattant volna ki, kétségtelen tény, hogy a fejlődő aviatikának az írók közül aligha volt nagyobb rajongója nála. A korabeli közönséget izgalomban tartó témát az első világháború légi csatái különösen aktuálissá teszik majd. A repüléssel szabad idejében foglalkozó, a nagy magyar aviatort, Wittman Tibort jól ismerő Karinthy két gulliveriádjába (*Utazás Faremidóba* – 1916; *Capillária* – 1921) is belesimította a közlekedési eszközök iránti érdeklődése nyomait. Wittman halála után pedig egy neki ajánlott munkába csatornázták be ismereteit (*A repülő ember: Wittmann Tibor emlékezete* – 1920).

A közlekedéshez kapcsolódnak a különböző autóabroncs reklámok, nyilvánvalóan nem függetlenül az egész időszakot meghatározó gumipari fellendüléstől. Az 1918. augusztus 16-i számban a Ballinit-Sollux abroncsot mint az „*egyedüli tökéletes*” terméket reklámozzák. A reklám azon túl, hogy a saját terméket ajánlja, a hirdetések egy másik érdekes jellemzőjét is tartalmazza. A már idézett, a korabeli ajánlatokban általános, a hamisítványokra figyelmeztető szófordulattal zárul. „*Óvakodjunk az utánzatoktól, mert más abroncsokkal való kísérletezés hiábavaló költséget okoz.*”³⁴

Ilia egyik plasztikus példája a túlzó szlogenekre, a lap egyik nagy gyakorisággal előforduló hirdetése, az Underwood írógép reklámja. „*A Remington írógép ugyan a leggyakoribb hirdető, de ott van mellette a versenytárs, az Underwood, mely »meghódította a világot, látható írású írógép« és egy Napóleon-képpel hirdeti magát. (Vajon milyen lehetett az az írógép, amelyik nem volt látható írású?)*”³⁵ Az Underwood, vizuális poénjaként a gépet tartó, vagy a gép háttérében álló Napóleonnal, valóban az egyik legtöbbet hirdetett termék volt. Az egyik 1912-es számban az áru ezzel a fordulattal keltett figyelmet: „*Meghódítottuk a világot! Underwood látható írású írógép. Gereben Béla Andrássy út 1.*” Az első borítón beköszönő reklám a hátapon imígyen búcsúzik: „*Látható hatású írógép: a világszerte elismert legtartósabb*”.³⁶ Ám nemcsak az Underwood és a Remington férnek el egy számban, az írógépek mellett a különböző típusú számológépek reklámozása is megkezdődik.³⁷

A vintage advertisement for a Remington typewriter. At the top left is an illustration of the typewriter. To its right, the text reads 'Leggazdaságosabb beszerzés a legújabb látható írású'. Below this, the brand name 'REMINGTON' is prominently displayed in large, bold, serif capital letters, followed by 'ÍRÓGÉP,' in a slightly smaller font. Underneath, a paragraph in Hungarian describes the machine as a modern masterpiece of typewriter technology, praised by all and recognized as the most durable. It mentions that it is sold in Hungary by 'GLOGOWSKI és TÁRSA' at 'Budapest, VI., Andrássy-út 12. szám.' The text is arranged in a clean, vertical layout with varying font sizes to emphasize key points.

A lapban olvasható hirdetések a fejlődő magyar gyáripár izgalmas lenyomatai. Mindemellett persze az Osztrák-Magyar Monarchia iparának dokumentumai, amelyekből a technikatörténeti változások fontosabb fázisai is kiolvashatók. Az 1912. évi 3. szám a Tantállámpát, a Siemens Gyár termékét ajánlja az olvasóknak.³⁸ Az 1913. évi 11. szám által reklámozott termék pedig az „Ever ready Mignon” zseblámpa. A termékről nem kevesebbet állít hirdetője, mint hogy: „*A világ legkisebb villanyos zseblámpája, bármely mellényzsebbe befér. Utasoknak, orvosoknak, torokvizsgálathoz, fogorvosoknak, falun és városban nélkülözhetetlen.*”³⁹

Az 1913-as és 1914-es számokban intenzíven hirdetik a Wotan Lámpát, a Magyar Siemens Schuckert Művek termékét. Az e néven 1904 óta létező üzem a tárgyalt időszak egyik legkorszerűbb izzólámpáját ki másról is nevezte volna el, mint a germán főistenről, Odinról (Wotan).

A technikai eszközök és a modern életstílus összekapcsolódásának szép példája az önműködő pianínó reklámja. Az 1916. június 16-i szám egyik hirdetésének tárgya a Phonopiano, amely a „*művészek eredeti zongorajátékát reprodukáló önműködő pianínó, mellyel az egyéni zeneértelmezés történetesen kifejezésre juttatható.*”⁴⁰ Az Ilia által idézett rádiókészülék-hirdetések mellett a különböző gramofontípusok intenzív reklámozását is érdemes megemlíteni. Az 1919. év januári számainak egyik promóciós anyaga szerint: „*A legkellemesebb élvezetet nyújtja Hangszer-Otthon köztársasági gramofonja.*” A tölcser nélküli „*csodaerős hangú*”, vagy a „*zománcozott tölcserű*” verzió természetesen más árkategóriában volt választható.⁴¹

A villamos energiát propagáló reklámok között a Tungsram különböző felhívásai is ott vannak. A Tungsram csövet reklámozó hirdetések vizuális szempontból is egyre fejlődnek, s a gyár termékeit szellemesebbnél szellemesebb figurális ábrázolásokkal kínálják a közönségnek. A *Nyugat* 1927. május 16-i számában egy oldalon négy különböző Tungsram termék reklámja látható.⁴² Az 1928. májusi számban pedig „Óvd a szemed! Használj Tungsram lámpát!” felhívás olvasható.⁴³ A rádiótechnikához nélkülözhetetlen báriumcső változatos formában, nemcsak a kínármékre építő *Cyrano*-parafrázis képében bukkan fel rendszeresen a reklámokban. Az 1930. december 16-i, *Karácsonyi* szám a „Karácsonyra lepje meg magát egy modern Báriumcsősorozattal” szlogennel ajánlja a terméket.⁴⁴ A zenélő angyal képével ajánlott Tungsram báriumcső az egyik szlogen szerint „ünnepi hangulatot, kristálytiszt muzsikát visz otthonába”. Ezt az ajánlatot még fokozni tudja a „Minden reggel kellemesen felfrissülhet rádiótorna mellett” fordulat ugyanabból a számból.⁴⁵

A rádiótechnika fejlődésének, a rádiózás egyre kötetlenebb szabadidős tevékenységgé válásának fázisai is szépen nyomon követhetők a lap hirdetéseit lapozgatva. Az 1928. év egyik szeptemberi száma a Tungs-

ram Standard Rádiót mint a „legjobb nyári szórakozást” ajánlja.⁴⁶ Egy 1929-es hirdetés szerint pedig: „Nem rabzolgája többé telepeinek. Használjon hálózati Standard Europavevőt.”⁴⁷

Az élvezeti cikkek között a Franck, a Julius Meinl és a Kneipp kávéi mellett a Stühmer csokoládéi és a Dreher sörei a leggyakoribbak. A *Nektár* gyógytápsör viszatérő szlogenje (*Vért szaporít, erőt gyarapít!*) szellemes figurális ábrázolásokkal kiegészülve kíséri végig a lap történetét.⁴⁸

Egészségügyi témájú hirdetések, a szépségipar, testi nevelést célzó reklámok

A reklámok egy nagyobb blokkját a testi nevelés, az egészségügy és a magyar sajtóban nagy hagyományokkal rendelkező fürdőkultúra hirdetése alkotják. A fürdőket propagáló bújtatott vagy direkt hirdetések nemcsak a belső borítókra helyezkednek el, hiszen sok esetben bővebb kifejtést igénylő témákról van szó. A lap egyik 1910-es száma az ásványvizek gyógyhatásáról általánosságban értekezik. Beszédesebb, bár valószínűleg nem szándékos, hogy éppen ebben a számban olvasható Lengyel Menyhért *Üzlet és irodalom* című kis írása: „A művészet kapitalizálódása, ha a nagy tőke teszi rá a kezét a művészi munkára, nem hiszem, hogy tönkretenné az írókat, – ellenkezőleg, nagyobb jövedelemhez fogja őket juttatni.” írja Lengyel.⁴⁹ A magyar irodalomban is ismert, később amerikai karriert befutó drámaíró tehát sem a reklámszövegírást, sem az üzleti siker reményében írt művészi produktumot nem tartja ördögtől valónak. Ennek fényében izgalmasak a *Nyugat* azon a promóciós anyagai, mellékletei, amelyek az egészséges életmódot, a polgári kultúrához szervesen tartozó szabadidő-eltöltési lehetőségeket propagálják nemcsak direkt, hanem közvetett reklám formájában is.

Az egyik 1912-es szám az István úti szanatóriumot és vízgyógyintézetet reklámozza.⁵⁰ A gyógyintézmény reklámjai a minden problémára való megoldás jegyében a következő számban bővülnek: „István úti szanatórium és Vízgyógyintézet Rhythmus gimnasztika és halálképző tanfolyamok. Zártkörű tanfolyamok.”⁵¹ A lap ajánlatai között az elő- és hátlapon szereplő hirdetéseket kiegészítő, rövidebb, szöveges reklámtartalmak is gyakran felbukkannak. Az 1910-es év 1. száma rövid cikkben hívja fel a figyelmet az ásványvizek gyógyhatására. A borhegyi, bodoki Matild lúgos savanyúvízről, a répáti és a sztojkaí sósvízről olvashatunk itt rövid beszámolót.⁵²

A nemes egyszerűséggel „földközi-tengeri üdülő- és kéjutazásokat” reklámozó hirdetés mellett az 1913. évi

19. számban egy hosszabb, szöveges hirdetés is olvasható, amely a Tanítók Fürdője Rt. megalakulásáról tudósít: „A hazai tanítóság olcsó árszabású társadalmi gyógyfürdője, üdülő és nyaralóhelye szervezése érdekében előbb indított, s úgy a tanítóság, mint általában a nagy közönség részéről a legmelegebb pártfogásban részesített mozgalom, mint illetékes helyről értesülünk, igen szép eredménnyel, befejezés előtt áll, amennyiben az ezen intézményt létesítő: Tanítók Fürdője Részvénytársaság ez évi december hó 27-én, minden kétséget kizárólag megalakul.”⁵³ Az 1916. év januári száma Bründl János intézményét hirdeti így: „Legmodernebb rendszerű központi fűtés és szellőztetés. Gyógy- és gőzfürdők.”⁵⁴ A Kálvin téri vízgyógyintézetéről szólva, az egyéb szolgáltatásokra is jellemző szófordulatok bukkannak fel. Meglehetősen magabiztos hang tájékoztatja az olvasót, hogy itt: „Az összes betegségek gyógyíthatók.” Arról is értesülünk, hogy csak „bejáró”, nem fekvőbeteg számára elérhető kúrákkal várja vendégeit ez a gyógypalota.⁵⁵

A Nyugat reklámozza még a Károlyi Mihály tulajdonában lévő vastimsós Parádfürdőt is, ám ennél is fontosabb a kor egyik legismertebb ásványos helye, Buziásfürdő sokszori promotálása.⁵⁶ A buziási gyógyfürdő kiépítése, más gyógyforrások köré települő központokhoz hasonlóan, az 1810-es években kezdődött el. A fürdőorvosi állást, a hely fejlődésének bizonyítékát, 1838-ban hirdettek meg. A helyet 1839-ben nyilvánították hivatalosan is fürdőhellyé.⁵⁷ Muschong Jakab, aki 1906-tól lett a hely tulajdonosa, 1922-23-ban normál nyomtávú vasútvonalat építtetett a vasútállomás és a fürdőtelep közé, jelezve ezzel a töretlen fejlődést.⁵⁸ A vizsgált időszak egyik legfontosabb, immár a szélesebb közönség számára is elérhető pihenőhelyeként sok lapban szerepelnek rendszeres hirdetésesei.

Szellemes és komplex tartalmat szolgáltatató reklám az 1930-as év *Húsvéti lapszámából* az a szöveg, amely a szentiváni fürdőt hirdeti. Az ajánlat érdekessége, hogy először a belső borítón látható egy szokásos reklámszöveg: „Gondoljon a szép nyárra, mert egész télen abból élünk.”⁵⁹ A lap számozatlan oldalán azonban egy hosszabb, fényképekkel illusztrált anyag fejtegeti a fürdő előnyeit. A reklámként és hosszabb képriportként is olvasható „kis színes” az Alacsony-Táttra kedvelt fürdőhelyét frivol képaláírásokkal ajánlja a fogyasztóknak. A *Vadászszákmány a szentiváni erdőben* egy átlagos vadászat életképe, a *Vadászszákmány a szentiváni parkban* már egy padon ülő párt ábrázol, mindennek összefoglalása pedig a *Vad és vadászok* képaláírás. A riport tehát a hely által kínált szórakozási lehetőségek összetettségét hangsúlyozza, amikor egy fürdőhelyi ismerkedés és csábítás történetét meséli el.

A reklámok között, a mellékletekben kapnak helyet egyéb tartalmak is: az 1930. június 1-jei szám a Forgács Béla által szerkesztett *Utazás – Fürdő – Nevelés* kötetet reklámozza. A recenziens, reklámozó a szikár ajánlat mellett arra is talál alkalmat, hogy röviden a nászút célján és értelmén is elmorfondírozzon. Teszi ezt olyan plasztikusan, ahogy jóval később John Lukacs *Budapest, 1900* című alapvető esszéjében teszi majd. Mindazt, amit Lukacs olyan szépen vázol fel a polgári kultúra nászútjának megkoreografáltságáról, e hirdetésben sűrítve megtalálhatjuk:⁶⁰ „*Utazás nélkül a legnagyobb boldogság sem teljes. Ez a nászút magyarázata. A roppant változással, ami két fiatal életében történik, ma már össze van kötve az elutazás hallatlan élvezete.*”⁶¹

A *Nyugatban* fogorvosok hirdetése is rendszeresen felbukkannak. Grossmann Simon és dr. Bartsch fogorvosi rendelése „*mérsékelt árakkal és részletfizetéssel*” csábítja az Erzsébet körüti rendelőbe az olvasót. A hirdetés végén olvasható „*Óvás!*” intés pedig a már hivatko-

zott bájos erőlködéssel küzd a betegekért: „*Óvás! Ne tévedjen a szomszédba telepedett fogorvoshoz, csak 50. sz. a. létezik. Telefon: 86-50.*”⁶² A szolgáltatás és a lapot üzemeltető részvénytársaságok, szponzorok összekapcsolódásának remek példája a kifejezetten a lap állandó olvasóira apelláló, megbízhatóságot és állandóságot sugalló fogorvosi hirdetés: „*Felhívom a Nyugat olvasótáborát 25 éve ugyanazon a helyen fennálló fogorvoslási és fogtechnikai műtermemre.*”⁶³

A szépségipari termékek elsősorban a női olvasókat célozzák meg, és bár valóban keveset tudhatunk a lap előfizetői köréről, a női fogyasztóknak szóló tartalmak megnövekedése beszédes adat. Ennek bizonyítéka egy reklám az 1913. év 7. számából: „*Nagyságos Asszonyom! Institut de Beauté: hogy a szépség hibák elmúljanak, hogy a testi fogyatkozások határok közé szoríttassanak, oly módon, hogy a legkevésbé kecses testalkat is elérheti a teljes tökéletességet.*”⁶⁴ Egy 1918-as hirdetés a Diana púderről közli, hogy „*a bőrnek fiatalos üdéséget ad, érvényre juttatja az egyéni szépséget, leheletszerű finomsággal fedi az arc- és nyakbőrt.*”⁶⁵ A szépségápolás, testkultúra termékei közé tartozik a nyilvánvalóan elsősorban szintén hölgyek figyelmére számító hirdetés, amely a Punkt Roller nevű terméket, a hasonló néven ma is forgalomban lévő egyszerű alakformáló eszközt hirdeti. A szlogen, mely szerint tíz perc gyakorlás felér a két órás testépítéssel, minden korban hasonló meggyőzőési technikákkal csábította vásárlásra az érdeklődőket.⁶⁶

A női olvasók megnövekedett számára utalnak a tápszerreklámok, a külön női és gyermek vívóosztályokat hirdető tornatermek, a fertőtlenítőszeres hirdetései („*Lysoform: feltétlenül a legjobb fertőtlenítőszer!*”), valamint a házimunkát megkönnyítő konzervipari termékek („*Időt, fáradságot és pénzt takarít meg, ha Döry, Globus, Geschwindt, Kecskeméti és Oceán Konzerveket vásárol.*”)⁶⁷ A konzervek természetesen a modern, egyedülálló életvitelre berendezkedett aggregényeknek is hasznosak lehettek. A fogyasztói társadalom luxus-szolgáltatásainak csúcsai feltehetőleg a kutyakozmetikák voltak. Ezek az intézmények is differenciált szolgáltatások ajánlataival kaptak helyet a lapban. A fajtákra számító Budai Kutyafürdő például „*szakcszerű trimmeléssel, füröztetéssel, nyírással, fertőtlenítéssel*” ajánlotta magát és szolgáltatásait.⁶⁸

A hirdetések az egészségnevelés, egészségmegőrzés témáját sem kerülik el. Érdekesekek azok az ugyancsak a reklámblokkban olvasható, akár mínuszos hírként is értelmezhető figyelmeztetések, amelyek nem is kívánnak terméket eladni, csupán jótékonyan emlékeztetik az olvasót az egészségmegőrzésre: „*Zord idő: Hóval, jéggel és ezt követően olvadással különös elővigyázatosságra int. Hideg, átmedvesedett lábak következtében nátha, hurut és komoly meghűlés fokozott mértékben léphet fel.*”⁶⁹ A mai egészségügyi felvilágosításban

már megmosolyogtató reklámszlogen, mely a Nikotex cigaretta egészségmegőrző szerepét domborítja ki: „*Gondoljon egészségére, szívjon Nikotextet.*”⁷⁰ Hozzá kell tenni, ezt a dohányipari terméket más lapok hirdetései is a sportos élet zálogaként adják el.

A gumiipar termékei közül a lap slágerdarabjai a kaucsuk cipősarkak különböző típusainak és márkáinak ajánlatai. Az újság 1913. év 9. számában is olvasható fárasztó kínrím szerzőségét talán maga Karinthy sem vallaná be:

„*Nem ruha teszi a
Embert
járhat bármily rongyosan,
Mert
Födolog a
Bersonsarak
Délceg járást attól
Kapak*”⁷¹

Egy másik cipősarok márka, a Gulliver nemes egyszerűséggel így hirdeti magát: „*A prima kaucsuk cipősarok a kaucsuk sarkok királya.*”⁷² A harmadik vezető márka a Pálma, amelynek elsősorban elasztikusságára és tartósságára hívja fel a figyelmet a hirdető.⁷³

További kutatás tárgya lehet a *Nyugat* és más korabeli, nagyobb példányszámú, más célközönségnek szóló lapok reklámjainak összehasonlítása. Az Incze Sándor által szerkesztett igényes színházi bulvárlap, az 1912 és 1938 között egzisztáló *Színházi Élet* tüzetesebb vizsgálata nemcsak azért indokolt, mert a *Nyugat* szerzőinek jó része megfordult ott is. A formálódó budapesti polgári kultúra egyik legfontosabb orgánumának története párhuzamosan fut a *Nyugatéval* és közepes példányszámú (3000-6000, fénykorában 10 000) is indokoltá teszik az összehasonlítást. A hölgyközönségre (ez a hirdetésekben is kiderül) még erőteljesebben számító, reklámjait nyomatékosan a színházi kultúra köré szervező újságban sokszor ugyanazokat a termékeket ajánlják, mint a mára már legendás irodalmi folyóiratban. Bár a *Színházi Élettől* sem idegen a rímekbe szedett reklámszlogen, a Berson sarkat vagy a Lysoform fertőtlenítőszeret ők minimalista módon, klapanciák nélkül ajánlják.⁷⁴

Ám a más összetételű célközönséget és a frivolabb hangot mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az egyik 1912-es számban egy óvszerreklám is helyet kaphatott. A burkolt ajánlat szerint „*Gumikülönlegességeket, elsőrangú francia gyártmányokat diszkrétan és olcsón küld szét, valamint sebészeti és betegápolási cikkeket a legjobb minőségben szállít az Első Magyar Kötszergyár. Budapest, II., Lánchíd-utca 15.*”⁷⁵ E termék hirdetése a *Nyugat*-ban valószínűleg elképzelhetetlen lett volna.

A *Nyugat* cipősarkakat reklámozó klapanciái közül sutaságával és fárasztó vizuális gegjeivel kiemelkedik a Palma sarok harmincas évekbeli reklámjainak

sora. A háttérben nyulat, halat, rákot vagy kígyót ábrázoló figurák mellett elmésebbnél elmésebb versikék olvashatók:

„NYÚL-jon mindig az után, ami kéznél van. Palma kaucsuksarok.”

„HAL-latlanul nagy a különbség, ha kemény bőrsarokon vagy ruganyos Palma kaucsuksarkon jár.”

„RÁK-el jönnie, hogy a kaucsuksarok minden ember számára megváltást jelent, ha csak egyszer is viselte.”

„KÍGYÓ-gyul rögtön minden bajából, ha Ön is, mint annyi sokszázezer ember, Palma kaucsuksarkat visel.”⁷⁶

A politikum megjelenése a reklámokban, a geopolitikai változásokra reflektáló hirdetések

Izgalmas lehetőség megfigyelni a politikai kurzusok változásaira való reakciók és a hirdetések kapcsolatát. Ilia remek észrevétele szerint a „Hangszer-Otthon köztársasági gramofon” hirdetése e szempontból is tanulságos kordokumentum. Tanulmányának vonatkozó részében ez a briliáns következtetés olvasható: „Az 1919-es év novemberi első számában is van egy árulkodó hirdetés, a Hangszer-Otthon köztársasági gramofonja, nyilván még a Károlyi-forradalom alatt keresztelték át ezt a szórakoztató eszközt köztársaságira, de sem a szerkesztők, sem a nyomda nem vette észre, hogy már novemberben nem nagyon aktuális az ilyen forma. Ugyanennek a számnak címlapján jobbra főnn olvasható: Cenzurat. Avram. A Budapestet megszálló román csapatok katonai cenzúrájának kéznyma.”⁷⁷

A folyóirat egyik háborús száma egész oldalas ajánlatban hirdeti *A nagy háború írásban és képen* című, később több kiadást és kötetet megérő kiadványt.⁷⁸ Az 1917-es számok pedig arról is értesítenek, hogy a háború miatt postai megbízás útján inkasszálják az előfizetéseket.⁷⁹ A nem direkt, ám mégis árulkodó politikai tartalmak beszüremkedése, a világpolitikai események sokoldalú reklámpari felhasználása a *Színházi Életet* is jellemzi. Egy 1915-ös lapszám dr. Jutassy kozmetikumait egy kivont kardú huszárral és az „Első ágyúlevés elsöpörte a haszontalan és ártalmas francia és angol szépitőszereket.” mondattal ajánlja.⁸⁰ A háborús számok reklámjaiba a praktikum felől is beférkőzik a világpolitika. A *Színházi Élet* fogporreklámja ekkor így szól: „Bevonuláskor ne felejtse otthon az Egleo fogpépet, mely a fogak és a szájűr ápolására nélkülözhetetlen.”⁸¹

A trianoni békeszerződés utáni politikai hangulat ugyan nem szignifikáns, ám hasonlóan implicit formában kerül majd be a hirdetésekbe. Az 1927. február 16-i szám a *Bácsmezei Naplót*, az elszakadt Délvidék fontos sajtóorgánumát ekképpen reklámozza: „Ha a jugoszláviai eseményekről tájékozódni akar, ha a szállítás, utazás lehetőségeiről információt kíván, figyeljen elő a *Bácsmezei Naplóra*.”⁸²

Ilia másik fontos észrevétele a magyar termékek iránti orientáció megnövekedése: „Természetesen az

ajánlatok nagy buzgalommal játszanak rá a magyar áru elsőbbségére, a magyar érzésre. Őva intenek a nemzetközi hamisítványoktól. Buzdítanak, hogy tanuljon meg tárogatózni minden magyar.”⁸³ Mindezt azzal egészíteném ki, hogy valószínűleg nem véletlenül éppen az 1919-es számokban kezdik intenzíven reklámozni a tárogatót és a tárogatótanulást, mint a hazafias érzelmek kifejezésének fontos attribútumát: „*Tanuljon tárogatót minden magyar: Wágner-féle tárogató iskola [...] Óvás! Figyeljen a Wágner névre, hogy máshoz be ne tévedjen.*”⁸⁴

Az első világháborút lezáró békeszerződések baljós hangulata, diplomáciai, geopolitikai következményei nemcsak a hirdetések témaváltásában hagynak nyomot a *Nyugat* arculatán. Egy 1936. márciusi hirdetés szinte már túlzásba esik a magyar áruk védelmének tekintetében: „*Hazánkban terem: a Kneipp malátakávé és a valódi Franck kávépótlék alapanyaga és magyar munkáskéz állítja elő mindkettőt. Ezért ízlik kétszeresen!*”⁸⁵ A Franck másik hirdetése sem nélkülözi a hazafias felhangokat, minden bizonnyal a bethleni konszolidáció gazdasági stabilizációs törekvéseinek is finom lenyomatai e szlogenek: „*Franck kávé végig a magyar mezőgazdát, a magyar munkást, a magyar ipart segíti.*”⁸⁶

Az 1930-as számok a politikai felhangot sem nélkülöző, a magyar gyáripárt védő atmoszférát teremtvé a „*Jó világítás, többlettermelés.*” szlogennel ajánlják a gyár termékeit.⁸⁷ Az 1931. január 1-i, *Újévi szám* hirdetése szerint: „*Minden eddigi rádiókészülék eltörpül a 6+1 csöve váltóáramú Splendid hálózati készülék mellett. Antenna nélküli hangszóróval veszi Európa összes állomásait.*”⁸⁸

A harmincas évek, a már említett protekcionista szemlélet jegyében, a közlekedési eszközök még intenzívebb reklámozásának időszaka is. Az 1935. májusi szám kerékpár reklámja a következő: „*Csepel. Az egyetlen hazai gyártású kerékpár. Elsőrendű kivitel, kifogástalan minőség!*”⁸⁹

Önreklám, a „nyugatos” könyvek és ankétok reklámozása:

Ilia bőven adatolva foglalkozik a lap könyvhirdetéseinek, önreklámjainak kérdésével is: „*Természetesen sok a könyvhirdetés, a könyvkötők ajánlkozása, a kölcsönkönyvtárak versengése az olvasókért. A harmincas években Nagy Lajos is hirdeti a Nyugatban a kölcsönzőjét, és hirdeti Diener-Dénes József is, a jeles újságíró, művészettörténész és társadalomtudós, aki nem egyszerűen csak kölcsönöz (vidékre is!), hanem kívánatra információkat ad a könyv tartalmáról is. Vannak árulkodó hirdetések is, például a Nyugat kiadó 1921-ben ajánlja az 1910-es, 1911-es, 12-es, 20-as évek teljes évfolyama-*

it, 1927-ben az 1919-től 25-ig tartó évfolyamokat megvételre, ami azt jelenti, hogy ezek a megjelenésük idejében nem keltek el.”⁹⁰

A lap valóban kezdettől reklámozza sorozatait, régi számait. Az 1912-es számok például a Modern Könyvtár sorozatukat. A legizgalmasabb látni, hogy a párosával megvételre kínált könyvek közül mit mivel árul az újság. Fenyő Miksa *Casanova*-tanulmányát például Karinthy Frigyes *Esik a hó* című novelláskötetével együtt ajánlják.⁹¹ A *Casanovát* ráadásul a lap az évi 7. számától kezdve közölni is kezdi. A csomagban megvételre kínált könyvek hirdetései nagyon gyakoriak. Pl. „*Aki fél évre előfizet megkapja Galsworthy Egy udvarház című művét és Móricz regényének eddig megjelent részeit.*”⁹²

A kiadó prosperitását szolgáló önreklámok szép példája olvasható az 1913. év 2. számában: „*Tisztelt olvasóinkat igen kérjük, hogy rendelésnél, vásárlásnál a lapunkban hirdető cégeket méltóztassanak tekintetbe venni. A Kiadóhivatal.*”⁹³ A hátralékfizetésre udvariasan, ám határozottan felszólító hirdetések ugyancsak az anyagi gondokat jelzik: „*Díjaikkal hátralékos előfizetőinknek postai megbízást küldünk s kérjük váltsák be.*”⁹⁴

Az 1913-as év 9. száma Székely Aladár fényképeit és Balázs Béla *Misztériumok* című egyfelvonásos gyűjteményét kínálja együtt megvételre.⁹⁵ A következő lapszám Feleki Géza, Elek Artúr, Tóth Árpád, Nagy Zoltán, Ady Endre műveit hirdeti együtt.⁹⁶ A könyvhirdetések Ilia megfogalmazásában „*nem kerülnek el a túlzásokat.*”⁹⁷ Természetesen mindenki a világirodalom legnagyobb klasszikusa, éppen megjelent műve pedig a legfontosabb, ami valaha napvilágot látott. Az „*Ady Endrének, az újabb magyar irodalom illustris tagjának legjobb munkái*”, vagy a „*Móricz Zsigmondnak a modern szép próza nagy mesterének kiváló munkái*” fordulatok még visszafogott ajánlatoknak számítanak.

A könyvhirdetéseknél a suta, ügyetlen megfogalmazások is gyakori jegyei. Karinthy új könyvét, a *Két hajót* például így ajánlja a lap: „*Vannak a kötetben elbeszélések, amiket nem lehet többé elfelejteni.*”⁹⁸ Kosztolányi *Tinta* című fontos tárcakötetét szerencsére szofisztikáltabb és elmélyültebb szöveggel ajánlja Kner Izidor nyomdájá: „*A kiváló író legújabb könyve a béke napjairól, a háború szenvedéseiről és az élet igazi értékeiről. E két kiadványomat, melyek minden könyvkereskedésben kaphatók és amelyek mind előkelő tartalmuk, mind művészi kiállításuk folytán a könyvpiac valószínűleg szenzációi, ajánlom a Nyugat olvasóközönségének szíves figyelmébe.*”⁹⁹ A túlzásba esés egyik legszebb példája Babits *Recitativ* című verseskötetének ajánlata az 1917. március 1-jei számban: „*A kötet megragadóan érezteti, hogyan zendíti meg a háború viharát a költő magában fájó lelkét, mint válik keveseknek való tit-*

kokat sejtető művészből mindenki vágyát harsogó prófétává, az emberiség költőjévé.”¹⁰⁰

Nem ritka az sem, amikor az írók a saját regényeiket ajánlják. Nagy Lajos 1936 februárjában remek városregényét, a Bucsinszky Kávéházban játszó-dó Budapest nagykávéházat e fordulattal hirdeti olvasóinak: „A tollat megeresztettem, mindenről megmondtam a véleményemet, oly szigorúan, hogy – éppen elég lesz elviselnem.”¹⁰¹ A reklámokat lapozgatva izgalmas látni, mennyire igazak Ilia megjegyzései, melyek szerint az ideológiai különbség, vagy a piaci vetélytársi viszony nem volt akadálya a reklámozásnak. Mind ezt azzal egészíteném ki, hogy az általa említett egyik példa, a Tormay Cécile *Bujdosókönyvét* ajánló reklám nemcsak a versenytársi viszony ignorálásának jele, hanem valószínűleg a trianoni traumára reflektáló stratégia lenyomata is.¹⁰²

A lapot a rentabilitási problémák végig elkísérték, korai időszakában veszteségességét az oldotta meg, hogy Hatvany Lajos Gonda Henrik ügyvédnek adta át a tulajdonosi jogokat. Gonda Hatvanyinak írt egyik levelében merült fel először 1909-ben, hogy a lapban közölt szerzők műveit könyvalakban is meg kellene jelentetni. Ez megszokott gyakorlat volt a korabeli folyóirat-kultúrában, az ötlet pedig a következő évtizedben többször segítette át a *Nyugatot* a pénztelenségen.¹⁰³ Amikor 1910-ben a gazdasági problémák kiküszöbölésére megalakult a *Nyugat Könyvkiadó Részvénytársaság*, annak célja a könyvek kiadása is volt, a könyvkiadás pedig valóban fel is lendült ezután.¹⁰⁴ A lap korábban kiadott köteteit, a *Nyugat név nélküli könyvtár* sorozatát, Barta Sándor egészvászon kötésében, részletfizetésre is árusították, a Barta által tervezett, a reklámhirdetéseket is sokszor promotált bekötési táblák hasonlítottak a sorozat köteteire, fedelükön aranyozva a Falus Elek által tervezett embléma, a *Nyugat* betűiből, volt látható.¹⁰⁵ A sorozatban a népszerű és a lassan fogyó könyvek egyaránt megtalálhatók voltak, Fenyő Miksa és Hatvany Lajos az ad hoc jellegtől távol maradva, ám mégis olvasótábor-toborzó jelleggel szerkesztette a meglehetősen heterogén válogatási szempontokat tükröző szériát.¹⁰⁶ A *Nyugat Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság* felélénkítette a lap forgalmát és kiterjesztette olvasótáborát: az 1911-es év tavaszi hónapjaiban a lap folyamatosan hirdette régebbi és újabb kiadványait, Dick Manó könyvkereskedésének hirdetése pedig a lap könyveinek raktárról szállításáról tájékoztatta az olvasókat.¹⁰⁷

A reklámok közt olvasható, fenti idézett könyvhirdetések minden bizonnyal e hektikus rentabilitás bizonyítékainak tekinthetők. Az 1914-es évtől a részvénytársaság és a lap szándékai egyre inkább elváltak egymástól. A kiadó szinte kizárólag bér munkát vállalt, a folyóirat, olvasóközönségére rászorulván, újon-

nan lefordított külföldi regények kiadásával próbálkozott.¹⁰⁸ Ezt figyelembe véve már érthető, hogy a lapban megjelent regények különnyomatait a rendszeres előfizetőknek miért is ajánlja annyiszor az újság. Pl. „Aki most fizet elő legalább fél évre, Babits regényének (*Kárvavár*) eddig megjelent részét tartalmazó *Nyugat* számokat megkapja.”¹⁰⁹ Ám a modern fogyasztói társadalom alakulásának talán legszebb példája a díszes kiállítású bekötési táblákat kínáló ajánlatok sora.¹¹⁰

Kenyeres Zoltán fontos tanulmánya a *Nyugat* modernizálásának mítoszáról ezt állapítja meg: „Hasonló legenda a *Nyugat* modernisége. Ez sem teljesen felel meg a valóságnak. Igen, modern volt a letűnő népműzeti iskolával szemben, modern volt a hazai akadémizmus-szal szemben, de nem volt modern sem a nemzetközözi, sem a hazai kísérletező irodalmak irányait tekintve. Fogékonysága a kortárs európai irodalmak iránt meglehetősen korlátok között mozgott. Az 1910-es éveket követően a hazai újdonságokat is aggályosan kezelte. Lényegében csak azt fogadta be, ami a szimbolizmustól a preexpresszionizmusig terjedt.”¹¹¹

A modernség és a tradíció viszonyáról a hirdetések sem árulnak el ennél többet, orientációjuk jellegében vegyes képet mutatnak. A lap természetes módon reklámozza saját szerzőit, és nem okoz számára gondot a korabeli lektűr és a magas irodalom határán billegő produktumok ajánlgatása sem. Az 1918. év augusztusi száma a *Nyugat* előadásairól tájékoztat, amelyek előfizetőknek olcsóbban, két félárú jegy felkínálásával reklámozzák magukat.¹¹² A lap ezeken az összefüggéseken többek között Ódry Árpád előadástjeit kínálta előfizetőinek, amelyeken a művész a „nyugatos” szerzők műveiből olvasott fel „szakaszonként”.¹¹³

A lap önreklámjai között az önmenedzselés ösztetett és változatos módjai kerülnek képbe: „Tisztelt olvasóinkat igen kérjük, hogy rendelésnél, vásárlásnál a lapunkban hirdető cégeket méltóztassanak tekintetbe venni. A Kiadóhivatal.”¹¹⁴ Az sem példa nélküli, hogy más sajtóorgánumra hívja fel a reklámhirdetés a figyelmet. A *Pesti Naplót* az 1930-as lapszámoktól a „legelőkelőbb reggeli lapként” ajánlja olvasói figyelmébe a *Nyugat*. Több harmincas évekbeli szám a *Pesti Napló Halhatatlan szerelem* című válogatását, a *Pesti Napló* előfizetői számára ingyenes antológiát is hirdet. ¹¹⁵ Az 1921-ben megalakult *Nyugat Kiadó és Irodalmi Részvénytársaság* a *Genius Könyvkiadó Részvénytársasággal* fuzionálva az újfent anyagi nehézségeket hozó 1925-ös évben új erőre kapott.¹¹⁶ Mivel a *Genius* a *Magyar Vegypapír- és Papírneműgyár Részvénytársaság* tulajdona volt, megkockáztatható a feltevés, a lapban olvasható reklámok, például a valóban sok írószerhirdetés, nemcsak, ahogy Ilia fogalmaz, „az írás technikai feltételeinek változását jelzik”, hanem valószínűleg a szponzorok igényeit is kiszolgálni vágyó ajánlatok voltak.

A korban és ma is az igényes lektűríró kategóriájába sorolt finn szerző, Johannes Linnankoski legismertebb regényét, a *Dal a tűzpiros virágrólt* (1904) 1915-ös számában ajánlja a lap. A nagytermészetű faüszpató fiú tragikus szerelmi története, az első finn bestseller, 1914-ben jelent meg magyarul az *Athenaeum* kiadásában. A könyv N. Sebestyén Irén fordításában látott napvilágot, megjelenése után pedig azonnal helyet is kapott a reklámozandó irodalmi „termékek” között.¹¹⁷ A folyóiratot és az *Athenaeum* Kiadót is üzemeltető Rt. törekvéseinek természetes összekapcsolódása volt, a *Genius* kiadványai mellett, az *Athenaeum* könyveinek reklámja.

A korabeli tömegkultúra vezető termékei, a detektívregények természetes módon kapnak helyet a reklámozandó darabok között. A '20-as évek norvég sztárszerzője, a Krag felügyelő-sorozatával sikert arató Sven Elvestad. Elvestad szériája, közte az 1920-ban magyarra fordított *Hajnali vendég*, az újdonságok közt kap helyet a következő fordulattal: „Krag detektív új kalandjai anarkistákkal és orosz nihilistákkal.”¹¹⁸ A harmincas években a diplomáciai kapcsolatok változékonysága miatt olykor cenzúrázott orosz vonal (Lásd Rejtő Jenő újabban felfedezett és kiadott regényének, a *Tatjanának* korabeli sorsát),¹¹⁹ mindennek ellenére a legnépszerűbb etnosztereotipikus vonulat volt a korszak szórakoztató irodalmi produktumaiban. Az ajánlatot olvasva látható, az oroszokkal nemcsak eladni, reklámozni is érdemes volt a krimiket.

A Sigmund Freud-i tételek, a pszichoanalízis mint a modernitás fontos pillére sokféle módon hagyott nyomot a folyóiraton. A mára már sajnos elfeledett Veér Imre könyv, az *Imago* reklámja ilyen módon került be a lapba: „A valóság méhében rejlő fantasztikum felülmúlja a képzelet minden kitalálását s a kétnemű ember bizzar és mégis reális története ennek művészi igazolása. Misztikus realizmusnak nevezhetnők ezt az irányt.”¹²⁰

Az *Éjféli* című misztikus antológiát, a korabeli rémtörténetek fontos gyűjteményét kiválóan elemző Wirágh András az *Imagoról* és párhuzamairól ezt állapítja meg: „Amennyiben összegyűrjük a szerkesztői stratégiákat, valamint a recenziókban olvasható kifogásokat, összefoglalva egy olyan »cél« rajzolódik ki, amely szerint a magyar antológiának ki kell különítenie olvasóját a háborús tapasztalatból, a szövegeknek különbözniük kell a rémületet és rettegést közvetlen formában nyújtó korabeli (német) rémirodalomtól, ezzel együtt a 19. századi szövegek rangjára kell emelkedniük úgy, hogy közben megszabadulnak századfordulós sallangjaiktól. Ezt a lehetetlen küldetést részben a korban intézményesedő, de a magas irodalom olvasási stratégiáival megközelíthetetlen midcult teljesítette be. Nem lehet véletlen, hogy a korabeli recepcióban fantasztikus szövegeként értékelt Az árnyékember (Fellner-Dénes Pál, 1917), az *Imago*. A kétnemű ember (Veér Imre, 1917), illetve a Sötét-

ség (Földi Mihály, 1918) a kánon külső peremére szorultak, illetve jobbára láthatatlanná váltak.”¹²¹ Az *Imago* minden bizonnyal a modern, a pszichoanalízis divatossága miatt egyértelműen progresszív, ám nem feltétlenül a legmagasabb irodalmi igényeiket kielégítő olvasókra várva kerül be a lapba.

Hasonló a helyzet a korban abszolút favoritnak számító, 1920-ban Nobel-díjat elnyerő, ám fasiszta, a náciizmust támogató nézetei miatt ellentmondásos figuraként megítélt Knut Hamsunnal. Hamsun, akinek könyveit a klasszikus modernség alkotói, köztük a „nyugatosok” sokszor adják szereplőik kezébe, teljes joggal ajánlódik a lapban, mint divatos alkotó. Más kérdés, hogy alakja és életműve, részben saját sikereinek romjain eltöltött hosszú élete okán, mára kissé kiszorította a kánonból remek prózáját. A lap 1931. március 1-jei szám mindenesetre *A világ vándora* című kötetet a szerző „új, hatalmas regényeként” ajánlja.¹²²

A vázolt fordulatok tendenciáját áttekintve nem meglepő, hogy Kassák Lajos is „a legnagyobb modern magyar íróként” áll elénk a lap hasábjain. Új prózájáról a lapban ezt olvashatjuk: „Angyalföld: A legnagyobb modern magyar író szenzációs regénye Budapest külvárosi életéről és a proletár-sorsban élő ember meghatározó élményeiről.”¹²³ Azon sem kell meglepődni, hogy a politikusként, hadvezérként ismert angol ezredes, Arábiai Lawrence könyvét, a sivatagi hadviselés alapművét, *A bölcsesség hét pillérét*, természetesen Schöpfung Aladár (!) fordításában, a New York Timest idéző hirdető, „nemzedékünk legnagyobb könyveként” árulja.¹²⁴

Vannak valóban kevésbé túlzó könyvhirdetések: Móra Ferenc regénye, az *Ének a búzamezőkről* (1927), akkor, 1937-es reklámozása idején, már valóban túl van amerikai, angol és német piaci sikerein. Angol fordításának sikere kétségtelenül zajos, párhuzamátul Reymont a *Nyugatban* is reklámozott nagyregényét, a *Parasztokat* és Knut Hamsun prózáit emlegetik korabeli amerikai kritikuskai.¹²⁵ Teljes joggal írhatta hát a korabeli hirdető is: „Ebben a világhírű regényben, amelynek idegen nyelvű fordításai diadalmasan jártak be az egész művelt világot, Móra Ferenc a magyar Alföld külsőleg szelíd, de mély, nagy válságokat rejtő lelki képét rajzolta meg, amely felett békésen hullámszik az áldott búzatenger.”¹²⁶

A Babits összegyűjtött verseit tartalmazó gyűjtemény ajánló sorait sem érezzük bántóan patetikusnak, kivéve, ha megfontoljuk, hogy a költő ekkor már egyedüli szerkesztője a lapnak: „Babits Mihálynak, a legnagyobb élő magyar költőnek, aki az elbeszélő irodalomban és a tanulmányírás terén is remekműveket alkotott s a magyar műfordításnak új korszakát nyitotta meg, életművét végre összegyűjtse s külsőleg impozáns, díszes költőben a magyar kultúra örök dokumentumává tegye.”¹²⁷

Filmpar, mozi

A *Nyugat* hirdetései fontos fórumai a filmplakátoknak: a filmreklámok, a filmkritikai megjegyzéseket is tartalmazó promóciók alakuló, formálódó hírtípusként állnak előttünk. Tudható, a magyar filmesztétika első jelentős képviselője, Balázs Béla mellett, a fotóművész, esztéta, filmkritikus Hevesy Iván. Hevesy a lapban teszi meg megkerülhetetlen filmesztétai pályájának első, fontos lépéseit, teremti meg a magyar filmkritikát. A lap filmes reklámjaiban az ő ízlésének formálódását is nyomon követhetjük.

A német expresszionista film formátumos alakja, Fritz Lang filmjét, a *Metropolist* az 1927. február 16-i számában reklámozza a lap. A ma is alapműnek számító futurista sci-fi mellel egy weimari köztársaság költségvetését megrendítő projektként lett hírhedt. A filmet e szavakkal méltatja a hirdető plakát: „grandiózus méretei mellett eltörpülnek a monumentális filmstílus összes eddigi alkotásai”. Érdekes adalék, hogy ugyanebben a számban olvasható Hevesy kritikája, amely éppen elhibázott költségvetése miatt támadja Lang filmjét: „A *Metropolis* költségvetése megintgatta az *UFA-t*”, amely így „az amerikai filmtőke fari-zeus módon támogató segítségére” is szorult. „Ezért nem tudunk, minden értéke mellett sem, igazán, szívből örülni a *Metropolis*nak.”¹²⁸

A *Rettenetes Iván* című szovjet filmet hasonlóan az egekbe emeli a reklámszöveg: „Művészi rendezésével, felülmúlhatatlan játékprodukciónál, tökéletes modern technikájával minden eddigit magasan túlszárnyal!”¹²⁹ Az 1927. május 1-jei szám az 1925-ben bemutatott

Chaplin-klasszikus, az *Aranyláz* filmplakátját hozza.¹³⁰ A kor nagy kasszasikere, az 1925-ös, Fred Niblo rendezte, az első számú némafilmsztár, Ramon Novarro címszereplésével játszott *Ben Hur*, szintén a lap által hirdetett darabok között van.¹³¹ A magyar némafilm sztárjaként induló, német nyelvterületen sikert arató, később Amerikába távozó Gaál Franciska német filmjeit, köztük a *Pétért* és a *Kismamát* többször, akár Greta Garbo opusai (pl. *Színes fátyol*) mellett is reklámozza a lap.¹³²

Abel Gance nagyszabású némafilm eposzát, a *Napoleont* a lap 1928. január 1-jei számában rövid kritikájával ajánlja Hevesy. A Gance-ról szóló átfogó esszéje a lap egy korábbi, 1924-es számában már olvasható volt.¹³³ Ezek a rövid kritika és az elemző esszé határán mozgó darabok filmajánlóként olvasva erősítik, vagy éppen gyengítik az azonos lapszámban látható filmplakát tartalmát. Együtt azonban mindenképpen alkalmasak voltak a moziba is járó kultúrafo-gyasztó érdeklődésének felkeltésére.

A lap filmplakátjai sem kivitelezésüket, sem nyelvi megformáltságukat tekintve, más folyóiratok filmplakátjaival összehasonlítva sem okoznak különösebb meglepetést. A korabeli kasszasikerek reklámjait olvashatjuk itt, bár arányuk és sűrűségük nem éri el a profiljában a filmművészetet is ott tartó *Színházi Élet* e tárgyú hirdetéseinek arányát. A *Nyugat*beli jelenlétük nemcsak a filmművészet fejlődésének, tömegbázisa alakulásának lenyomata. A húszas évekbeli sűrűsödésük minden bizonnyal Hevesy kritikusai ténykedésével is összefügg.

Összegzés

A *Nyugat* reklámhirdetése egy heterogén és formálódó, a tömegkultúrára rendkívül nyitott időszak le nyomatai. A szórakoztatónak szánt, vagy éppen kínos, sokszor komolyan vehetetlen, de mindenképpen önreflexív reklámszlogenek e folyamatosan fejlődő, igényeiben is változó, a nagyvárosi kultúra minden területét használni kívánó polgári közönség kiszolgálását célozták. Annak a közönségnek az elvárásaihoz alkalmazkodtak, amely olykor saját magán is szeretett nevetni. A reklámokat is uraló nyelvi humorral a lapokat olvasó, színházba és kabaréba járó közönség minden nap találkozhatott.

Lőrincz Miklós, a kor egyik legismertebb kabarészerzője, forgatókönyvírója egyik híres jelenetében, a *Hullám Izabellában*, a *Nyugat* kínrimjeihez hasonló „igényességű” reklámot diktál főnökének a címszereplő titkárnő: „*Indiába sóért meztláb megy Gandhi, ve- gyen nálunk telket Jancsi, Pista, Bandi.*” A kabarétréfa szüzséjében az ingatlanközvetítő cég főnöke barátnőt keresvén ad fel az olvasók számára is egyértelmű hirdetés, amelyben „*kimondottan csinos, fiatal, sportot kedvelő, karcsú, lehetőleg szőke titkárnőt*” keres. A hirdetésre jelentkező élemedett korú, és a többi kritériumnak sem igen megfelelő elvált asszony végül alap-

jaiban forgatja fel a cég életét, miközben a történet a korszak hirdetési mechanizmusaival, a konkurenciaharcra, a tisztességtelen versennyel is finoman élcelődik.¹³⁴

Ha megfontoljuk, hogy a magyar kabaré másik fontos figurája, Rejtő Jenő regényei milyen mértékben és intenzitással reagálnak a reklámfeliratokra, hirdetések- re, már nem is pusztán komikusnak, sokkal inkább szociografikusnak tűnhet az egyik nagy Rejtő-klas- szikus felütése. A *Piszkos Fred közbelép Fülíg Jimmy őszinte sajnálatára* (1941) első fejezetét egy hirdetés történetének és a reklám pszichológiájának szente- li. A regénybeli hirdetést feladó fiatalember ontológi- ai tétet mozgó kéréssel fordul a nyilvánossághoz:

„SZERETNÉK VILÁGHÍRŰ LENNI!
Sok a pénzem, kevés a leleményességem!
Minden jó ötletet örömmel fogad:
megnyerő ifjú, aki elvesztette életkedvét.”¹³⁵

A problémára érkező válaszok és megoldási javasla- tok (pl. „*elveszett életkedvének becsületes megtalálója vagyok*”¹³⁶), mintha a korabeli lapok mindenre meg- oldást nyújtó ajánlatainak magabiztosságával szólná- nak. A regény vonatkozó részletei, miközben valóban e hirdetések szellemes paródiái, egy korszak izgalmas dokumentumai.¹³⁷

JEGYZETEK

- 1 SZAJBÉLY Mihály, *A médiatörténet és a sajtótör- ténet viszonyáról*, Médiakutató, 2005/1, Tavasz, 71–79, 71.
- 2 KERTÉSZ Sándor, *Comics szocialista álruhában: A magyar képregény ötven éve*, Nyíregyháza, Kertész Nyomda és Kiadó, 2007, 7.
- 3 VESZELSZKI Ágnes, *A Nyugat hirdetésszövegei 1908 és 1911 között*, Az ELTE BTK Irodalomtu- dományi Doktori Iskola Hallgatóinak Publiká- ciós fóruma, 2008, 1–16., [http://epika.web.elte. hu/doktor/VeszelszkiAgnes.pdf](http://epika.web.elte.hu/doktor/VeszelszkiAgnes.pdf)
- 4 ILIA Mihály, *Hirdessünk, mert van kinek*, <http://www.barkaonline.hu/ilia-mihaly-rovata/546-hirdess-mert-van-kinek>
- 5 VESZELSZKI, 2008, i. m., 2.
- 6 ILIA, 2008, i. m.
- 7 SZABÓ Dániel, *Sajtóhirdetések a régi Magyaror- szágon*, Korunk, 2009/4, 81–86, 82.
- 8 Uo., 83.
- 9 BUDA Attila, *A Nyugat Kiadó története*, Bp., Bor- da Antikvárium, 2000, 116–117.
- 10 VESZELSZKI, 2008, i. m., 6.
- 11 ILIA, 2008, i. m.,
- 12 Edmond ROSTAND, *Cyrano de Bergerac*, Wodianer és Fiai, Bp., 1920, 58–59.
- 13 SZÉKELY György, *A budai színházak*, = *Magyar színház-történet II., 1873–1920*, szerk. GAJDÓ Tamás, Magyar Könyvklub – Országos Színház- történeti Múzeum és Intézet, Bp., 2001, 191–198, 194.
- 14 F. DÓZSA Katalin, A szcenikai művészet megújít-ása, = *Magyar színház-történet... i. m.*, 692–734, 699–700.
- 15 BRÓDY Miksa, *A Vígszínház*, *Nyugat*, 1908/1, 51–52. Vö. GAJDÓ Tamás, *A Vígszínház*, = *Ma- gyar színház-történet... i. m.*, 143–173, 173.
- 16 VESZELSZKI, 2008, i. m., 11.
- 17 FARAGÓ László, *Disputa: Hozzászólások a Nyu- gat reklám-ankétjához*, *Nyugat*, 1931/4, 277–278, 278.
- 18 HALLÓSSY István, *Disputa: Hozzászólások a Nyu- gat reklám-ankétjához: Írhat-e író reklámot?* *Nyugat*, 1931/4, 280–282, 281–282.
- 19 *A reklám és a művészet: Ankét a Budapesti Nem- zetközi Vásár felkérésére a Nyugat fóruma előtt*, *Nyugat*, 1931/3, 143–156, 159.
- 20 ILIA, 2008, i. m.,
- 21 SARKADY Ildikó, *Az önszabályozás szerepe a modern szabályozási struktúrákban*, *lustum Aeuquum Salutare*, 2017/3, 115–150, 115.
- 22 Uo., 137.
- 23 *Nyugat*, 1935/12, 502.
- 24 Dr. VIDA Sándor, *A magyarországi védjegyjogtalan- története*, *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szem- le*, 2012/4, 52–58, 52.
- 25 KRUSÓCZKI Bence, *A tisztességtelen ver- seny a Szegedi Királyi Ítéltábla joggyakor- latában*, *Forum: Publicationes Discipulorum Iurisprudentiae*, 2018/1, 245–269, 255.
- 26 Uo., 260.
- 27 *Nyugat*, 1918/16, Hátlap.
- 28 *Nyugat*, 1919/10, Előlap.
- 29 KRUSÓCZKI, *A tisztességtelen... i. m.*, 263.
- 30 *Nyugat*, 1913/2, Előlap.
- 31 *Nyugat*, 1911/12, Hátlap.
- 32 *Nyugat*, 1917/9, Előlap. A hirdetés az 1917-es és 1918-as számokban gyakran szerepel.
- 33 *Nyugat*, 1911/12, Hátlap.
- 34 *Nyugat*, 1918/16, Hátlap.

- 35 ILIA, 2008, *i. m.*
- 36 Nyugat, 1912/13, Előlap.
- 37 Nyugat, 1912/13, Előlap.
- 38 Nyugat, 1912/14, Előlap
- 39 Nyugat, 1913/10, Hátlap.
- 40 Nyugat, 1916/12, Hátlap.
- 41 Nyugat, 1919/1, Előlap.
- 42 Nyugat, 1927/9, Előlap.
- 43 Nyugat, 1928/10, Előlap.
- 44 Nyugat, 1930/24, Előlap.
- 45 Nyugat, 1930/24, Előlap.
- 46 Nyugat, 1928/17, Előlap.
- 47 Nyugat, 1929/11, Előlap.
- 48 Nyugat, 1927/1, Előlap; 1928/1, Előlap.
- 49 LENGYEL Menyhért, *Üzlet és irodalom*, Nyugat, 1910/10, 708–710, 709.
- 50 Nyugat, 1912/3, Hátlap.
- 51 Nyugat, 1912/4, Hátlap.
- 52 Nyugat, 1910/1, 208.
- 53 Nyugat, 1913/19, Hátlap.
- 54 Nyugat, 1916/2, Előlap.
- 55 Nyugat, 1915/3, Előlap
- 56 Nyugat, 1916/10, Előlap.
- 57 JANCsó Árpád, *Egy híres temesközi fürdőváros, Buziásfürdő története*, Korunk, 2009/8, 18–28, 19–20.
- 58 *Uo.*, 25.
- 59 Nyugat, 1930/8, Előlap.
- 60 John LUKACS, *Budapest, 1900: A város és kultúrája*, ford.: MÉSZÁROS Klára, Kétnyelvű Kiadás – Bilingual Edition, Bp., Európa, 2004, 27.
- 61 Nyugat, 1930/11, *Utazás – Fürdő – Nevelés Melléklet*, V–XII, V.
- 62 Nyugat, 1913/2, Előlap.
- 63 Nyugat, 1930/19, Előlap.
- 64 Nyugat, 1913/7, Előlap.
- 65 Nyugat, 1918/14, Hátlap
- 66 Nyugat, 1927/5, Előlap.
- 67 Nyugat, 1915/6, Hátlap; Nyugat, 1916/6, Hátlap.
- 68 Nyugat, 1935/5, Hátlap.
- 69 Nyugat, 1929/6, Előlap.
- 70 Nyugat, 1931/3, Hátlap.
- 71 Nyugat, 1913/9, Előlap.
- 72 Nyugat, 1914/3, Előlap.
- 73 Nyugat, 1916/1, Előlap.
- 74 Színházi Élet, 1914/24, 7.
- 75 Színházi Élet, 1912/5, 29.
- 76 Nyugat, 1931/10, Hátlap; Nyugat, 1931/9, Hátlap; 1931/11, Hátlap; 1931/12, Hátlap.
- 77 ILIA, 2008, *i. m.*
- 78 Nyugat, 1915/8, Előlap.
- 79 Nyugat, 1917/7, Hátlap.
- 80 Színházi Élet, 1915/14, Előlap.
- 81 Színházi Élet, 1916/36, 31.
- 82 Nyugat, 1927/4, Előlap.
- 83 ILIA, 2008, *i. m.*
- 84 Nyugat, 1919/10, Előlap.
- 85 Nyugat, 1936/3, Hátlap.
- 86 Nyugat, 1931/11, Hátlap.
- 87 Nyugat, 1930/10, Előlap.
- 88 Nyugat, 1931/1, Előlap.
- 89 Nyugat, 1935/5, Előlap.
- 90 ILIA, 2008, *i. m.*
- 91 Nyugat, 1912/24, Előlap.
- 92 Nyugat, 1914/21, Előlap.
- 93 Nyugat, 1913/24, Előlap.
- 94 Nyugat, 1914/21, 452.
- 95 Nyugat, 1913/9, Előlap.
- 96 Nyugat, 1913/10, Előlap.
- 97 ILIA, 2008, *i. m.*
- 98 Nyugat, 1915/6, Előlap.
- 99 Nyugat, 1916/11, Hátlap.
- 100 Nyugat, 1917/5, Hátlap.
- 101 Nyugat, 1936/5, Előlap.
- 102 ILIA, 2008, *i. m.*
- 103 BUDA, *A Nyugat. . . , i. m.*, 16.
- 104 *Uo.*, 21, 24, 26.
- 105 *Uo.*, 26–27.
- 106 *Uo.*, 27.
- 107 *Uo.*, 33.
- 108 *Uo.*, 52.
- 109 Nyugat, 1916/1, Előlap.
- 110 Nyugat, 1915/2, Előlap.
- 111 KENYERES Zoltán, *Nyugat-legendák és az etikai esztétizmus* = K. Z., *Korok – Pályák – Művek: Válogatott tanulmányok*, Akadémiai, Bp., 2004, 84–88, 85–86.
- 112 Nyugat, 1918/15, Előlap.
- 113 *Uo.*
- 114 Nyugat, 1913/2, Előlap.
- 115 Nyugat, 1930/19, Hátlap.
- 116 BUDA, *A Nyugat. . . , i. m.*, 76.
- 117 Nyugat, 1915/2, Előlap.
- 118 Nyugat, 1920/15–16, Hátlap.
- 119 THURÓCZY Gergely, *Utószó: Holdfényes dokknor a kémvetélkedés árnyékában – Rejtő Jenő Tatjana kisregényéről*, = REJTŐ Jenő, *Tatjana*, Transz-literatúra 1, Szépművés Céh, Athenaeum, Petőfi Irodalmi Múzeum, 2017, 89–119.
- 120 Nyugat, 1917/13, Hátlap; Nyugat, 1917/14/Előlap.
- 121 WIRÁGH András, *Egy előző és ami mögötte van: Éjfél: Magyar írók misztikus novellái, 1917*, Kalligram, 2015/7, 150–155, 153.
- 122 Nyugat, 1931/5, Hátlap.
- 123 Nyugat, 1929, Előlap.
- 124 Nyugat, 1935/11, Előlap.
- 125 PANÉK Sándor, *Szebb himnuszt a magyar rög-ről nem írtak*, Délmagyarország, 2015, január 22. http://www.delmagyar.hu/delmagyarchiv/szebb_himnuszt_a_magyar_rogrol_nem_irtak/2414730/
- 126 Nyugat, 1937/6, Előlap.
- 127 Nyugat, 1937/8, Előlap.
- 128 Nyugat, 1927/4, Előlap; HEVESY Iván, *Metropolis*, Nyugat, 1927/4, 374–375, 375.
- 129 Nyugat, 1927/4, Előlap.
- 130 Nyugat, 1927/9, Hátlap.
- 131 Nyugat, 1927/3, Hátlap; Nyugat, 1927/4, Előlap.
- 132 Nyugat, 1935/2, Hátlap; Nyugat, 1935/5, Hátlap.
- 133 HEVESY Iván, *Napoleon*, Nyugat, 1928/1, 172; HEVESY Iván, *Abel Gance*, Nyugat, 1924/19, 493–494.
- 134 LŐRINCZ Miklós, *Hullám Izabella*: Lőrincz jelete egy Bánki Iván által rendezett 1979-es tévéfilm (*Egy ház a körúton*) egyik szkeccseként is ismert. A hirdetés kritériumainak fittyet hányó agilis alkalmazottat Gobbi Hilda alakította.
- 135 REJTŐ Jenő, *Piszkos Fred közbelép Fülig Jimmy őszinte sajnálatára*, = R. J., *Piszkos Fred a kapitány és egyéb történetek*, Rejtő Jenő Össze gyűjtött Művei, 2, Pécs, Alexandra Kiadó, 2005, 323–470, 323.
- 136 *Uo.*
- 137 Az illusztrációk fényképezéséhez nyújtott nélkülözhetetlen segítségéért Szántai Márknak tartozom köszönettel!

Kovács Krisztina: kritikus, irodalomtörténész. 1976-ban született Békéscsabán. A Szegedi Tudományegyetem magyar–történelem–régészet szakán végzett. Szegeden él, a Magyar Irodalmi Tanszék munkatársa. Kutatási területe: térelméleti szempontok az 1930-as évek prózájában.

NINCS TOVÁBB

Tar Sándor 2005-ben bekövetkezett halála óta lassan immár másfél évtized telt el. Ez alatt az idő alatt világossá vált, hogy egyrészt nem szűnt meg az érdeklődés iránta (noha volt, aki ügynökmúltja kiderülése után úgy vélte, végleg kikerül a kánonból), másrészt életműve még mindig igen sok titkot rejtget. Pedig úgy tűnt, a *titok*, amely Tar életének és halálának a kulcsszava lett, végleg megszűnt, hiszen mindent tudunk róla.

Aligha.

A debreceni Déri Múzeum kiadásában megjelent *Tájékoztató* című kötet¹ végre szélesebb körben olvashatóvá tette Tarnak azt az írását, amely az irodalmi életbe való belépését jelentette: ezt a szövegét díjazta a Mozgó Világ, de megjelentetnie már – cenzurális tiltások miatt – nem lehetett. Így nem az első nyilvánosságban vált ismertté, hanem szamizdatként: a Kenedi János szerkesztette Profil adta ki. A *Tájékoztató* sokrétűen kontextualizálja is ezt a kétségtelen hatással rendelkező, de szélesebb nyilvánosságot nem kapott művet, s a mellé rendelt dokumentumok és egyéb szövegek fontos újdonságot jelentenek Tar pályakezdésének a megítélésében. A jelenlegi kötet, a *Vén Ede* – mintegy az életmű végéről, átellenből – mutat be ismeretlen szövegeket: Tarnak azokat az írásait gyűjti össze, amelyek egy – azóta megszűnt – debreceni kiadású online újság számára készültek, s a neten azóta már nem is lelhetők fel (ez 48 tárcát jelent, meg kiegészítésül két, annak idején nyomtatásban is megjelent újságcikket). Önmagában ez a kötet is jól mutatja, mennyire nem egyértelmű az internetes tartalmak örökkévalósága: hiszen ezek az írások, amelyek egykorúan szintén aligha nélkülöztek egy meghatározott olvasóközönséget, e nélkül az értékmentés nélkül teljesen elkallódtak volna. Kár, hogy a kötet sajtó alá rendezője, az egyébként szép és hasznos munkát végző Porcsin Zsolt a textológiai részletek iránt semminémű érdek-

Tar Sándor: *Vén Ede*
(A vagy.hu online újságban megjelent írások 2003–2005).
Szerk. Porcsin Zsolt. [Debrecen], Együtt Debrecenért Egyesület, 2018.

lődést nem mutatott, így nem kaptam választ feltululó kérdéseimre (amelyek, elismerem, az irodalomtörténész-szövegkiadó kérdései). A kiadás vajon az internetes oldalak lementett szövegállapotát követi-e? Tar a szövegeket elektronikusan juttatta-e el a szerkesztőségnek, netán legépelte szövegeket küldött el? S milyen kéziratokat használt fel a kiadás alapszövegként? Mindezek ugyanis nem érdektelen részletek: a nyilvánosság azon fórumának, amelyet Tar élete utolsó szakaszában igénybe vett, lényeges elemeiről van szó, s ezek nem mellékesek az író szempontjából sem.

Tarnak ezek az utolsó írásai élesen exponálják azt, hogy ez az életmű – kétségbevonhatatlan esztétikai színvonalán túl – miért maradhat egy korszak reprezentánsa. Minden ellentmondása ellenére – mi több, éppen ezért.

Ahhoz azonban, hogy meg lehessen érteni, mit is takar ez az állítás, kicsit messzebbre kell kezdenem.

Tar indulásának az volt az egyik újdonsága (ez segítette, majd hátráltatta is a pályáját), hogy első kötete után a recepció egyik legfontosabb vezérszólamává a „munkásíró” titulus vált. Nem a kiadói prezentáció ellenére, hogy finoman fogalmazzak. Az első kötet nyilván teljes jószándékból megfogalmazott fülszövege (ez nyilván a kiadói felelős szerkesztőtől, Ördögh Szilvesztertől származott), már ezt az állítást kapcsolta össze a novellák szociografikusságának, az ismeretlen világ feltárásának a méltatásával; persze ez az erősen lírai szöveg nem annyira markáns állításokkal, mint inkább érzelmi hangsúlyokkal érvelt emellett, de ez aligha csodálható, hiszen Ördögh Szilveszter alapve-

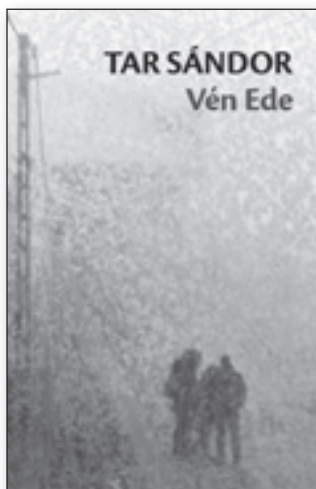
tően szépíró volt: „Hírből sokan ismerjük a hírhedt hétvégi munkásvonatokat, de vajon ismerjük-e azokat a munkásokat, akik három műszakban dolgoznak, távol a családjuktól, akik olcsó borral vigasztalják magukat, elvégzik a városokban »a piszkos munkát«, de az »ünnepre« már nem kellene? Valóban ismerjük-e őket: akik munkásszálláson kotyvasztanak maguknak este és vasárnap meleg ételt, akiknek nem égeti kerges bőré a forró vas, akik éppúgy, mint bárki más, boldogságot szeretnének, családot, szerelmet, hűséget, igazságot? Ismerjük-e a tekintetüket, a hangjukat, tudjuk-e a nevüket – vagy csupán rájuk mondjuk, hogy ők a nép, a munkáosztály?”² Már ennek az első, Tarról szóló méltatásnak a szempontrendszere egy olyan, alapvetően ideologikus alapvetésre épült (ennek jele az, hogy a „munkáosztály”-ra való hivatkozás sem hiányzik belőle), amely a korszak (a 70-es, 80-as évek szocialista Magyarországa) értékminősítéseivel kapcsolódott, s Tart ilyenformán mint egy hiányzó, de szükséges típus képviselőjét mutathatta föl. Ez a kiadói hírverés aztán nagyban meghatározta a kritikai recepciót, s alig volt nyoma annak a felismerésnek, hogy Tar bizony nem „munkás” (ezt egyébként az első kötet fülszövege explicit módon nem is állította, inkább a kötet kritikai recepciójában bukkant föl, s vált felülvizsgálatra nem szoruló állítássá). Tar egyébként technikumi végzettséggel és érettséggel rendelkezett (ezt ő maga árulta el magáról az első kötet fülszövegében), azaz termelésirányító középvezetőként kell elképzelnünk, aki ugyan egy gyár alkalmazottja, de a tőle ábrázolt munkásfigurákat mégiscsak kívülről kellett ismernie. Tehát nem magáról beszélt, hanem a környezetéről, amikor munkásokat szerepeltetett, s ami írásaiban őszinteségnek tűnik, az a környezet írói ábrázolásának a kulcsmozzanata, az empátia és a behelyezkedés bonyolult retorikai művelete. Aminek az egyik legfontosabb eleme a distancia tudatosítása – ám erre a korai recepció kevésbé volt érzékeny.

Pedig az a folyamatos meggyőződés, amely Tar megítélésében ott kísértett, hogy ő voltaképpen szociográfus lenne, furcsa módon éppen a megfigyelésnek és a kívülállásnak az össze-

függését implikálta – s ez egy olyan el-
lentmondás, amely szintén nem (vagy
nagyon ritkán) mutatkozott meg a Tar-
ról szóló írásokban. Alighanem maga
Tar is elfogadta (vagy legalábbis próbál-
ta magáévá tenni) a szociográfusi szere-
pet: egy 1990-ben készült, de csak sok-
kal később, a halála után publikált in-
terjúját például azzal zárta: „Úgy egy
éve elkezdtem a gyűjtést egy vasko-
sabb szociográfiához, talán megérem,
hogymint pontot tehetek a végére.”³ Nem
véletlen ez a nyíltan megfogalmazott
terv (amelyből aztán nem lett semmi),
hiszen már első kötetének fülszövegé-
ben, abban a néhány sorban, amelyet
magáról egyáltalán elmondott, ezt állí-
totta magáról: „1975 óta szociográfiá-
kat, novellákat írok.”⁴ Nem árt azonban
hangsúlyosan felhívni arra a figyelmet:
megjelent kötetekben soha egyetlen szo-
ciográfia sem volt, a szónak a szaktudo-
mányos értelmében. Pontosabban: az
egész életműnek az az egyik nagy kér-
dése, hogy a szociográfiaként vagy in-
kább a szépirodalomként való olvasatra
utaló jegyek bizonyulnak-e meghatá-
róknak a kötetekben, azaz a befogadás
melyik kód szerint értelmezheti a szö-
vegeket. Ez a szempont már az első kö-
tet kritikai recepciójában is markánsan
felbukkant, gondoljunk csak Mészáros
Sándor recenziójára, amely az első kötet
két írását (a címadó *A 6714-es személyt*
és az *Éjszakai műszakot*) kétely nélkül
szociográfiának nevezte, s ezzel állítot-
ta szembe a többre értékelt novellákat.⁵
Mai nézetből ennek a kritikának az a ta-
nultsága (és igazsága), hogy lehetett egy-
értelmű műfaji kódokat azonosítva így
is olvasni Tar korai írásait – noha ér-
demes másra is figyelni. Sem ebben
a kötetben, sem a későbbiekben sem-
mi nyoma nincs annak, hogy Tar elkülö-
nítve kezelné írásainak valamely cso-
portját, azaz valamiféle osztályozás ré-
vén kiugratná a szociográfiának tekin-
tendő, tekintett szövegeket. S ez nem is
csodálható. Ha szigorúan vesszük, azt
mondhatnók: Tar egyetlen szociográ-
fiájaként voltaképpen azt a korai írá-
sát lehetett volna számon tartani az
NDK-beli magyar vendégmunkások-
ról, amelyről már volt szó, de amely
egyetlen kötetébe sem került bele éle-
tében – már ha ez tényleg szociográfiá-
ként, s nem fikcionált szöveggént olva-
sandó. Igaza van a *Tájékoztató* című kö-

tetről recenziót író Garaczi Zoltánnak,
aki egyébként erőteljesen Tar írásainak
fikcionált szépprózaként való olvasá-
sa mellett érvel: „a *Tájékoztató*, amely
az irodalmi életbe való belépést garan-
tálta Tarnak, valamelyest stigmatizálta
az életművet a szociográfia irányába.”⁶

Vagyis Tar írói pályáját legalább két
masszív félreértés kísérte. Az egyik egy-
tévés társadalomtörténeti vagy szocioló-
giai klisé applikálását jelentette („mun-
kásíró”), a másik pedig az írói karaktert
mérte föl rosszul (Tar mint szociográfus).
Ez utóbbinak köszönhető az a fu-
ra helyzet is, hogy a *Magyarország felfe-
dezése* című könyvsorozat szerkesztőbi-
zottságába 1990 után is bekerülhetett
az a Tar, akinek egyetlen szociográfi-
ai kötete sem jelent meg, olyan szer-
zők mellé, akiknek életműve nem nél-
külözött az ilyen alkotások referenciá-
ját, mint például Márkus István, Vági
Gábor vagy Závada Pál. Arról egyé-
ként szintén nem tudunk semmit, csi-
nált-e bármit is Tar szerkesztőbizottsá-
gi tagként, illetve kellett volna-e bár-
mit is csinálnia.

Ettől a félreértésekkel telített, s ilyen-
formán meghatározatlan helyzettől,
a sehova nem tartozás állapotától ali-
ga volt független Tar beszervezhetősé-
ge sem. Egy, az értelmiségitől eltérő tár-
sadalmi státuszából érkezett ugyanis, de
elfogadta egy írói közeg is egyenrangú-
ként (első publikációja a szamizdathoz
kötötte, s az ellenzéki írók számára is
azért lehetett érdekes, mert olyannyira
nem közülük való volt, olyannyira más-
honnan érkezett). Ám ez a kívülállás
másnak is feltűnt, s ez lehetett Tar igazi

tragédiája. Az állambiztonság is benne
látta ugyanis az ideális ügynököt, s mi-
után találtak rajta fogást, együttműkö-
désre lehetett bírni, s rá lehetett állítani
egy, illetve több írócsoport megfigyelé-
sére.⁷ Alighanem egyébként a megza-
rolás alapja Tar – látens vagy gyakor-
ló – homoszexualitása volt, s ez lehetett
az a nyilvánosság előtt nem vállalható-
nak érzett, legnagyobb szégyen, amely
miatt Tar még az ügynöklét gyalázatát
is inkább vállalta. Legalább Ménes At-
tila Tarról szóló, a Katona József Szín-
házban bemutatott drámája ezt a ma-
gyarázatot népszerűsíti,⁸ mégha ennek
irodalomtörténeti vagy történeti alátá-
masztása, valószínűsítése nem történt is
még meg, hiába hivatkoztak erre tény-
ként az előadásról szóló színikritikák.

Tar ügynökvoltának lelepleződése
(s különösen az, hogy nyilvánosan
kényszerült beismerni saját ilyen írá-
nyú tevékenységét, ami nem minden
leleplezett, egykori ügynök esetében
történt meg) új szempontból avatta az
író szimbolikus figurává. A leleplező-
dött ügynök ugyanis a 90-es évek fon-
tos fantomalakjává vált, aki csak na-
gyon ritkán kapott szilárd és egyértel-
mű körvonalakat (köszönhetően an-
nak, hogy a politikai elit nem tudta
megoldani, máig sem, a Kádár-kor-
szak egészével való szembenézés műve-
leteit, s így nem tudta és akarta lezár-
ni az ügynökmúlt örökségét). Tar sze-
mélyében viszont végre olyasvalaki je-
leníthette meg ezt a szerepet, aki nem
volt arctalan, sőt, írói életműve miatt
személyiségéről is mintha lehetett vo-
lta tudni valamit. Alighanem ez a szí-
tuáció is hozzájárult a Tar megítélése
körüli vita rendkívüli intenzitáshoz és
az akkor megfogalmazott végleges ítéle-
tekhez, ahogyan ezt az író beismerésé-
nek az Élet és Irodalomban való meg-
vitatása reprezentálta is.⁹

Ezután megkezdődött az író fokoza-
tos kiszorulása az irodalmi nyilvánosság
számára korábban megnyílt területeiről.
Hogy miért és hogyan játszódtott le ez
a folyamat, részleteiben ma sem tud-
juk. Ennek voltak nyilvánvaló, s inkább
szimbolikus külső elemei (Tar neve le-
került a Holmi szerkesztőbizottságának
a tagjai közül), s lehetnek olyan, önként
vállalt visszahúzódnások, amelyek Tar sa-
ját döntésén alapulhattak (ezeket sem
ismerjük). Azt sem tudjuk, hogy ennek

mi volt a folyamata: volt-e olyan eset, amikor Tart kifejezetten eltanácsolták valahonnan, vagy csak ő gondolta úgy (joggal vagy ok nélkül), hogy neki ott már nincs helye íróként a továbbiakban. Megítélésének persze volt egy nyilvánvaló, furcsa aszimmetriája, hiszen az ő esetében jóval kevésbé működött az egyéb érdemek hangsúlyozása vagy a „megbocsátás” – egyébként morálisan igencsak kérdéses – művelete.¹⁰ Mindez egyébként úgy történt, hogy az egész jelenségnek csak az erkölcsi dimenziója került előtérbe (a következő logikai séma szerint: Tar ügynök volt, s azokról jelentett, akiknek mindent köszönhet...), hiszen a jelentések ismerete híján megítélhetetlen volt, vajon Tar jelentései mire terjedtek ki, s konkrétan ártottak-e valakinek (a Tar leleplezését kirobbantó Berkovits György csak a saját magára vonatkozó jelentéseket tehetné közzé, de nem vált nyilvánossá sem akkor, sem azóta a többi jelentés). Közbevetőleg: azt az ötletet, amelyet annak idején Margócsy István retorikus kérdésként és látványos paradoxonként fogalmazott meg (hogy tudniillik Tar írói életművének részei-e az ügynökjelentései), én teljesen komolyan megfontolandó dilemmának gondolom. Szerintem ugyanis egy majdani összkiadás (ha lesz ilyen, de szerintem előbb vagy utóbb lesz), nem nélkülözheti ezeket a szövegeket, hiszen az írói életműveknek az irodalomtörténet módszertana kialakította logikája szerint ezek valóban beletartoznak a dokumentálandó, kiadandó s elemzendő textusok közé; még ha természetesen igen komoly textológiai dilemmát jelent is, hogy miként lehet méltányolni a személyiségi jogok kötelező figyelembe vételét a szövegek kiadásánál.¹¹

Visszatérve a korábban titokként kezelt, s Tartól szégyellt és elhallgatott ügynöklét kipattanásához: ami közvetlenül ezután az írói egzisztencia külső kereteit érintette, az ma már jól felismerhetően – a morális tényezőtől túl – egy életforma válságát is magával hozta, éppen abban a korábban is kirajzolódó kettősségben, amely Tar életének tán a legfőbb jellemzője. A gyárban dolgozó, alkalmazott Tar állása megszűnt, munkanélkülivé vált – ám írói munkássága és kétségbevonhatatlan ismertsége azzal kecsegtethette, hogy át tud válto-

ni egy értelmiségi életformára. Ezt a – voltaképpen meginduló, s egyáltalán nem lehetetlen – váltást törte ketté ügynökmúltjának nyilvánosságra kerülése, s ezután Tar egyre inkább elveszítette a nyilvánosságnak azokat a fórumait, amelyek korábban, úgy tűntek, a rendelkezésére álltak. Aligha véletlen, hogy ennek megragadhatók a poétikai nyomai is. Margócsy István kritikája, amely a *Nóra jön* kötetéről szól formailag, valójában azonban az egész, addigi életmű dinamikáját megkísérli röviden leírni, még egy nyitottnak látszó írói pálya elbizonytalanodásáról beszél (s igen kevésbé enyhített szigorához nyilván ez a helyzet is hozzájárult). Ő azt mondja összegzésül: „a leleplező, számonkérő, indulatos szociologizálásból, íme, nem volt lehetetlen eljutni az érzelmes tárcák konvenciójáig.”¹² A lezárult pályára vonatkozó – tehát más távlatot jelentő – áttekintések egyik legjobbjai, Márton László interjúja arról beszélt, hogy az író pályáján két töréspont figyelhető meg. Az első a viszonylag kései indulás után ragadható meg (ez most szempon- tunkból nem érdekes, noha egyáltalán nem közömbös), a másik pedig a lelepleződés után mutatkozik meg. Ezt Márton az utolsó, Tar életében megjelent kötetében, *Az alkuban* érzékelte. Így fogalmazott: „Ezek a szövegek egyrészt az egyéniség dekoncentrációját és széthullását mutatják, másrészt elmennek a publicisztika és a szélsőséges hatásvadászat felé.”¹³ Márton László ezt az életmű végpontjaként fogta föl.

Pedig nem az volt.

Igazából most látjuk a pálya végét, ennek a jelen recenzióban bemutatandó kötetnek köszönhetően. Ez a vékonyka gyűjtemény több dolgot is demonstrál.

Pályája utolsó szakaszában Tarnál végbement egy igen jelentős médiumváltás: egy internetes újság számára kezdett el írni. Feltűnő viszont, hogy ez a tény mennyire nem alakította át írói módszerét, s még csak a műfaji preferenciáit sem: számára ez csupán külsődleges, az írás megjelenési helyét módosító változásnak tűnhetett, nem pedig az írástechnika lényegét illető módosulásnak. Tarnak ezek az utolsó írásai meghatározott terjedelmű tárcák, pedig a terjedelemnek az internetes publikációk esetében nincs igazán lényeges sze-

repe: a hosszabb írás is kényelmesen elférne. Tar azonban betartotta a tárcáírás szigorú terjedelmi szabályait, az sejtendő, ő ezekben az esetekben is flekkben számolt, ahogyan ezt korábbi publikációs gyakorlata alapján megszokta.

Az is valószínűsíthető, hogy el sem olvasta korábbi, megjelent szövegeit. Ezt a kísérőtanulmány egyenesen ki is mondja (122.), de a kötet olvastán amúgyis nyilvánvaló lesz. Ennek remek példáját a kötet sajtó alá rendezője megfelelően exponálja is: ha összevetjük a *Levelet hozott a posta* és *Végkielégítés* című írásokat, úgy tűnik, mintha ugyanannak a novellának két variációját olvasnánk. S valóban. Ahogyan a kísérőtanulmány megadja a megfejtést: „a két írás megjelenése között két hónap telt el, többnyire hallgatással, pedig ezek előtt és után is igyekezett tartani a megbeszélte heti leadási rendet. Abban a két hónapban Tar Sándor a pszichiátrián volt, s gyógykezelését követően egyszerűen nem emlékezett arra, hogy korábban már megírta ugyanazt a sztorit.” (121–122.) Az, hogy Tar újra megírta az egyik tárcáját, önmagában is igen izgalmas textológiai (sőt, alkotáslélektani) elemzéshez kínál anyagot.

Az is feltűnő, hogy ezt a médiumváltást Tar aligha felszabadító hatású, új lehetőségnek érezte: az írások alapján úgy tűnik (s a sajtó alá rendező kommentárjai is ezt erősítik), a marginalizálódás teljessé válásaként foghatta föl ezt a kényszerű lehetőséget. Legalábbis erre utal, hogy mennyire nem törődött ezekkel a szövegeivel, nem gondoskodott megőrzésükről, s nyoma nincs annak, hogy bármit kezdeni akart volna velük. Például nem mutatkozik meg sehol egy újabb kötet körvonalának a tudatos megteremtése. Mintha Tar csupán valamiféle, az életet egyáltalán lehetővé tevő bevétel ellenértéke termeléseként fogta volna föl a tárcák írását.

Mondhatnók tehát: ennek a vékony kis kötetnek a legfőbb tanulsága valahol itt, az alkotáslélektan és a médiumhasználat érintkezési pontján keresendő.

S ha innen nézzük, akkor nem is lényeges, hogy a kötet egésze még csak nem is jó.

Bár ezt a kategorikus kijelentés ajánlatos rögtön árnyalni. Tehát pontosabban: ezek az utolsó írások nem első-

sorban esztétikai megítélést igényelnek, s ha mégis ezt alkalmaznók, jelezni kellene, mennyire egyenetlenek a szövegek. Ami persze azt is magában foglalja, hogy akadnak köztük kiváló írások is, de hát nem mind ilyen.

A tárcák sorozata összességében viszont azt mutatja, hogy Tar írói ösztöne még ebben az utolsó, széthulló időszakában is pontosan működött. Egyrészt a tárcák szerkezete feszes, poentírozásuk jó ritmusú – másrészt szinte automatikusan elkezdene a szövegek egy nagyobb ciklus részeként működni. Erre utal az állandó, esendő és veszendő, nyomorult főhős (Vén Ede), valamint az állandó helyszín, a Potya nevű kocma – ez utóbbi pedig szinte természetesen hozza magával a kocsmai társaság jelenlétét is. Ez az írói szituáció masszív és sikeres előképre mutathat vissza Tar pályáján: a novellaciklus nagyobb epikai konstrukciójának figyelemre méltó, sikeres megvalósulása *A mi utcánk* című kötet volt.¹⁴ Hangsúlyoznám: nincs szó arról, hogy Tar itt meg tudná (vagy akár csak akarná) csinálni ezt a műformát. Éppen ezért figyelemre méltó, hogy szinte automatikusan ennek körvonalait vázolja föl – mintegy olyan nyersanyagot hozva létre, amelyből valóban kialakulhatott volna egy ilyen kvázi-regény. Ennek megírására azonban sem ereje, sem ideje nem volt már.

S még egy fontos részletre érdemes felfigyelnünk: az egyik történetben Tar reagál saját ügynöki mivoltának a visszhangjára is. Porcsin Zsolt erre is felhívta a figyelmet: *A poloska* című tárcában (57–58.) a kocma közönsége meg akar győződni arról, hogy Vén

Ede nem hallgatja-e le őket, de a vizsgálat komédiába fullad: poloska helyett csak bolhát találnak rajta. A poloska szó kétféle konnotációjával való játékra épülő írás azért érdekes, mert ez tekinthető az egyetlen írói reakciónak az ügynöki lelepleződés mikro-környezeti hatására: Tarnak az ellehetetlenülése ugyanis alapvetően abban az írói-értelmiségi közegben következett be, amelybe másodlagosan került be, ám arról szinte semmit nem tudunk, hogy közvetlen, nem-értelmiségi ismerősei körében is stigmatizáló hatású volt-e a lelepleződés. Nem csoda, hogy ez utóbbiról voltaképpen egymásnak ellentmondó legendák kerültek forgalomba, s ezek egyikének sem történt meg a visszaigazolása. Keresztury Tibor nekrológjában a következő szavak olvashatók: „Egy-két pályatársán, debreceni barátján kívül csupán azok tartottak ki mellette, akiknek legfeljebb annyi fogalmuk volt róla, hogy szabad idejében írogat: a Kishegyesi út kocsmáinak törzsvendégei. Mindvégig közejük tartozott. A magunkfajta irodalmi bohócokkal szemben ők voltak az igazi társai.”¹⁵ Darvasi László viszont úgy vélte: „Azt beszélük, amikor kiderült a besúgó múltja, dühödt mozdulattal zavarták ki kedvenc kocsmájából, törzshelyéből, történeteinek állandó forrásából.”¹⁶ Tudni – nyilván – egykőjük sem tudta, mi és hogyan történt, s az egész történetre saját narrációjuk hézagatlan kiépítéséhez volt szükségük. Most azonban annyit már látunk, magát a szituációt Tar hogyan ábrázolta: az ő tárcájának beállítása voltaképpen egyik írói verziót sem hitelesíti. Ami ott

szerepel, az inkább egy harmadik eshetőség: nem történik meg a kiutasítás, de arról sincs szó, hogy a hír ne jutna el ehhez a kocsmai közeghez. Persze, Tar tárcájából nem arra nézvést kapunk felvilágosítást, hogy mi is történt; ez legfeljebb azt mutatja, az író milyen képet akart sugallni saját alteregója és közvetlen, kocsmai környezete kapcsolatáról. Márpedig ez nem a kitaszítást mutatja. S ennek a verzióknak inkább szépírói hitele van – de az feltétlenül.

Merthogy a tárcák legjobb darabjai mégiscsak Tar igazi írói kvalitásait mutatják.

S innen nézvést a pálya végét, más látszik ebből, mint amit Margócsy István és Márton László annak idején (persze, más perspektívából s más anyagot vélt utolsónak) összegzett: az életmű vége nem érzelmes és szentimentális szövegekből áll, s ezeken a tárcákon nem érződik a formai-szerkesztési szigor felazulása sem. Nemcsak hangulatilag, hanem világértelmezésük alapján is méltó folytatói a legjobb Tar-novelláknak. Noha éppen azért megrendítőek, mert oly annyira esetlegesek, póztalanok és már létezésükkel is a reménytelenséget sugallják: olyan írások, amelyekkel írójuk már nem akar kezdeni semmit.

Ebből a státuszból emelte ki őket ez a kései publikálás.

Nagyon jó, hogy ez megtörtént.

■ **Szilágyi Márton** (1965, Gyula): irodalomtörténész, az ELTE bölcsészkarán a 18–19. századi tanszék vezetője. Legutóbbi kötete: *Mi vagyok én? – Arany János költészete* (Pesti Kalligram, 2017).

JEGYZETEK

1 Tar Sándor, *Tájékoztató*, [szerk. Lakner Lajos], Debrecen, Déri Múzeum, 2017.

2 Tar Sándor, A 6714-es személy, Budapest, Magvető, 1981. A védőborító hátsó oldala.

3 Jenei Gyula, „Nekünk már nem lesz forradalmunk... dologgá, tárggyá váltunk”: Levél-interjú Tar Sándorral, *Eső*, 8. évf. (2005), 4. szám, 67–73. Az idézet: 73.

4 Tar Sándor i. m. A védőborító hátsó oldala.

5 Mészáros Sándor, Maréknyi fény (Tar Sándor: A 6714-es személy), *Életünk*, 20. évf. (1982), 7. szám, 666–667.

6 Garaci Zoltán, Tar Sándor: *Tájékoztató*, *Irodalomismeret*, 2018. 2. szám, 104–106. Az idézet: 105.

7 Szőnyi Tamás Tar jelentéseire többször hivatkozik, ám mivel nem foglalja össze Tar

ügynöki működésének a belső logikáját (ki-re-mire is állították rá, s vajon miért), nem könnyíti meg a kérdés áttekintését: Szőnyi Tamás, *Titkos írás: Állambiztonsági szolgálat és irodalmi élet 1956–1990*, II. kötet, Budapest, Noran, 2012, 55, 502, 509–510, 704–706, 746, 798–800, 849, 867, 871, 906, 912–913, 916.

8 Ménes Attila *Bihari* című drámáját 2016. febr. 27-én mutatta be a Katona József Színház Máté Gábor rendezésében. Kritikai visszhangjára lásd a következő internetes oldal utalásait: <http://katonajozsefszinhaz.hu/eloadasok/bemutatok?tid=42260> (letöltés: 2019. jún. 26.)

9 Erről igen tanulságos fogalmi elemzés (Tar említése nélkül egyébként): Rainer M. Já-

nos, Vajon az ügynök a kádárizmus szimbóluma – és ha nem, mi? = Az ügynök arcai: Mindennapi kollaboráció és ügynökkérdés, szerk. Horváth Sándor, Budapest, Libri, 2014, 53–63.

10 Erről lásd Szűcs Zoltán Gábor, Tar Sándor halála: Diszkurzív politológiai elemzés, *EX Symposion*, 57. szám (2006), 33–45.

11 Margócsy István, Tar Sándor: Nóra jön = Uő, *Hajóvonták találkozása: Tanulmányok, kritikák a mai magyar irodalomról*, Budapest, Palatinus, 2003, 331–342. Különösen: 333–334.

12 Margócsy István i. m. 342.

13 Tökéletesen átlátszatlan. Szilágyi Zsófia beszélgetése Márton Lászlóval, *EX Symposion*, 57. szám (2006), 1–12. Az idézet: 2. Erről

lásd még Szilágyi Márton, *A Sátán fogságában: Tar Sándor novelláinak biblikus közege*, *Eső*, 8. évf. (2005), 4. szám, 73–78.

14 Erről részletesebben lásd Szilágyi Márton, *Túl a reményen: Tar Sándor: A mi utcánk*, *EX Symposion*, 57. szám (2006), 13–18.

15 Keresztury Tibor, Tar Sándor halott <https://litera.hu/magazin/tudositas/tar-sandor-halott.html> (letöltés: 2019. jún. 27.)

16 Darvasi László, Tar Sándor meghalt http://www.tarsandor.hu/pdf/tar_sandor_17.pdf (letöltés: 2019. jún. 27.) A két nekrológ szembeállítására lásd még Szűcs Zoltán Gábor i. m. 42–44.

A folyosóügyeletések forradalma

2009. március 6-án a Magyar Írószövetség konferenciát rendezett a rendszerváltozásokról (így, többes számban használva a kifejezést). A tanácskozás célja, miként ez a négy évvel később megjelent tanulmánykötet hátoldaláról megtudható, egy elterjedt, ám jogtalanul minősített vélekedés cáfolata volt: „A közvéleményben gyökeret vert a tévhit, hogy nincsenek is ilyen művek, mert újabban az irodalom nem reflektál a való történetekre.” A fülszöveg a következő, megnyugtató mondattal folytatódik: „Ám kiderült, és a tanácskozáson elhangzott előadások tanúsítják, hogy szinte minden műfajban a bőség zavarával kellett megküzdenie a tanulmányírónak, amikor a témába tartozó verseket, esszéket, drámákat sorakoztatta fel.” Azért a két mondat között könnyen felfedezhető némi elcsúszás: a nehezen körülhatárolható „közvélemény” nyilván nem azon töpreng, talál-e egy jó kis esszét vagy drámát a rendszerváltozásról, hanem valamilyen nagy összegzésre, leginkább regényre vágyik, ha ennek az időszaknak az irodalmi reflexióira kíváncsi. És a hátsó borítón olvasható ajánló szerzője ezzel, természetesen, tisztában is van: „Valamennyivel könnyebb helyzetük volt a novella, a regény és a szociográfia műfajában tallózó előadóknak, de a szépprózában is sokkal több olyan mű született, amely a változások lenyomatát őrzi, mint amennyit ez az első, úttörő szándékú «létár» felmutathatott.” (A kötet adatai: *A rendszerváltozások megjelenítései a magyar irodalomban*, Magyar Írószövetség – Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 2013)

Bármennyire megnyugtató eredményről számol is be ez a hátsó borítós szöveg, a konferencia maga, emlékeim szerint, messze nem volt ennyire diadalmas és a kérdéseket véglegesen elrendező. Ismétlődő mintázatokat fedeztem fel néhány, különböző időszaka-

Ezentúl lesz banán!

Novellák a rendszerváltozásról,

Tilos az Á könyvek, Pozsonyi

Pagony, Budapest, 2019.

kokat középpontba állító, az utóbbi években rendezett konferencián: az első világháború, az 1956-os forradalom, illetve a rendszerváltás irodalmi lenyomatainak szentelt előadásokban rendre hasonló gondolatmenetet figyeltem meg. Megállapítjuk (itt nem általános alanyt használok, én is tartottam már így felépített előadást), hogy mindenki azt hiszi, nincsenek ilyen művek, majd pontosítunk, hogy mégis vannak, aztán beismerjük, ezek a széles olvasóközönség számára jobbára ismeretlen esszék, versek, drámák, novellák, végül pedig előhúzzunk néhány, ritkán emlegetett, esetleg kevésbé sikerültnek minősíthető regényt, és ezzel meg is cáfoltuk a kiindulópontként felmutatott hiánytapasztalatot, meg nem is. Persze, a legnehezebben azt lehet megmagyarázni, hogy a rendszerváltozás kapcsán miért érezhetünk hiányt húsz vagy harminc év távolságból: könnyen belátható, hogy az első világháború lezárulta vagy az 56-os forradalom után ennyi idővel elképzelhetetlen lett volna a történetekkel szembenező regényeket találni. De a konferencia anyagát közlő kötetben is felmerült már, mit is tehetnénk, ha hiányoljuk a rendszerváltozást tematizáló műveket? Lehet pályázatot kiírni, ez megtörtént már 2006–2007-ben: „A Magyar Napló Szerkesztősége az Írott Szó Alapítvánnyal közösen 2006-ban, a Kereszténydemokrata Néppárt a Barankovics István Alapítvánnyal 2007-ban hirdette meg szépirodalmi pályázatát. A Magyar Napló regények, kisregények, a Barankovics Alapítvány emellett elbeszélések, drámák megírását ösztönözte, bár fő-

és különdíjait végül szintén regények nyerték. A két pályázati kiírás lényegében megegyezett: a pályaműveknek mindkét esetben az 1989-90-es rendszerváltozás és az azóta eltelt időszak történéseit: társadalmi változásait, kulturális, morális tendenciáit kellett bemutatniuk.” (Bíró Gergely, *A hatodik koporsó = A rendszerváltozások megjelenítései...* 148.) Hogy ez a pályázat mennyire változtatta meg a fülszövegben tévhitnek minősített vélekedést, most nem tisztem eldönteni, nem is biztos, hogy képes lennék rá (és mindig nagyon kockázatos a nehezen körülhatárolható olvasóközönség vélekedésére hivatkozni) – de a szövegek effajta előcsalogatása már kétségtelenül közelebb visz ahhoz a vállalkozáshoz, amelynek eredménye az *Ezentúl lesz banán!* című kötet lett. Épp ideje, hogy rátérjek a novellaantológiára.

A kötet, miként az utószóból kiderül, a szerkesztő, Kovács Eszter kezdeményezésére született. Olyan szerzőket kért fel, akik kamaszok vagy gyerekek voltak a nyolcvanas évek végén, célközönségként pedig a náluk (jóval) fiatalabbakat gondolta el: „Azt szerettem volna, hogy értsék meg, hogy mi mit éreztünk akkor, és érezzenek ők is valamit.” (250.) Nem a célközönségbe tartozom, hanem a kötet szerzőinek nemzedékébe: épp ezért könnyen belesétálhatok abba a csapdába, hogy a saját, személyes élményeimmel szembesítem az egyes szövegeket. Igyekszem majd nagyon óvatosan bánni a nosztalgikus futamokkal, leginkább magamban tartani őket. Könnyen el tudom ugyanis képzelni, milyen lehet a rendszerváltásos, generációs élményeket hallgatni a mai harmincasoknak vagy huszonéveseknek: olyasmi, mint nekem annak idején csendes unalommal követni az előfelvételis katonaélményeiken egymással vitakozókat. A kötet a kettős kívülállást képezte meg: a novellák szerzői (és velük együtt az elbeszélői és/vagy főhősei) nem lehettek alakítói az eseményeknek, leginkább értetlenül vagy csodálkozva nézték a történeteket, sokszor annyit látva az egészből, mint egy kisgyerek a tüntetésen, az egész helyett a körülötte menetelők lábát. A könyv elképzelt olvasói pedig ezekről az élményekről olvashatnak, ugyancsak kívülről: persze, a jól sikerült novellák remél-

hetőleg nemcsak azokat szólítják meg, akiknek vannak a szerzőkéihez hasonló emlékeik.

Ezeknél a novelláknál fel sem lehet tenni hasonló kérdést, mint amilyen Pécsi Györgyiben felmerült: „S legfőképpen megkísérelni választ találni arra a paradoxonra, hogy míg a magyar írók igen jelentős szerepet vállaltak a rendszerváltozás előkészítésében, ugyanakkor – első pillantásra – zavarba ejtően kevésnek tűnik azoknak a műveknek a száma és aránya, amelyek e változást rögzítene.” (Pécsi Györgyi, *Elhúzódo rendszerváltozás, elmaradt katarzis = A rendszerváltozások megjelenítései...* 196.) Az más kérdés, hogy látjuk a rendszerváltó értelmiséget is a kötetben, de gyereknézőpontból, mint Györi Hanna szövegében, ahol a szamizdat-szállításban vesz részt a főszereplő kislány. Amúgy pedig, különös módon, már az emlegetett 2006–2007-es pályázatoknál azt észlelték a bírálók, hogy a beérkező szövegek kívülről közelítve mutatták meg a rendszerváltás eseményeit: „Szinte minden nyertes regény és a pályázatoktól független fiatal írók elbeszélései a kívülállás alakzataira épülnek, legyen az önkéntes elszármazás vagy kénytelen száműzetés, kivetettség [...]” (Bíró Gergely, *A hatodik koporó = A rendszerváltozások megjelenítései...* 148.) Arra is találhattunk példát korábban, hogy az események alakítására képes felnőttek helyett a gyerekekhez hasonlóan a szemlélők szerepkörébe kényszerülő öregek tekintete teszi nevetségessé, relatívvá a rendszerváltást, mint Grendel Lajos esszéjében: „Amikor 1991-ben az utolsó szovjet katonája is elhagyta Csehszlovákia területét, a már nagyon öreg Schmidt bácsi így szólt a már ugyancsak élemedett korú Schmidt nénihez: «Kimentek az oroszok.» «És kik jöttek be?» – kérdezte Schmidt néni, aki nem olvasott újságot, és nem nézett tévé-híradót. «Senki sem jött be» – felelte Schmidt bácsi. «Az lehetetlen. Ezt nem hiszem» – mondta Schmidt néni kategorikusan.” (Grendel Lajos, *Közép-Európa és kísértetei* = G. L., *Hazám, Abszurdisztán*, Pozsony, Kalligram, 1998, 12.)

De ebben a novellaantológiában nem öregek vannak, hanem gyerekek, még ha a két pozícióban van is némi hasonlóság: a kötet főhősei óvodá-

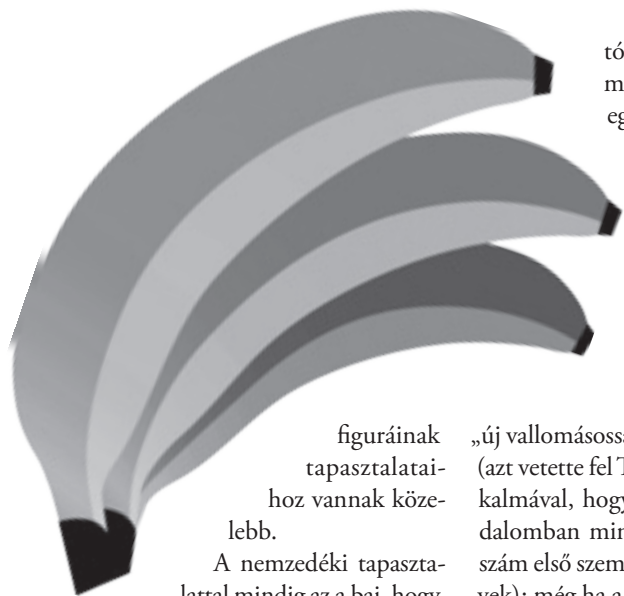
sok és iskolások, családjukkal a Balatonon nyaraló kamaszok, akik épp a saját identitásukat próbálják megtalálni úgy, hogy közben minden változik körülötük. (Éppen ezért egészen más ezeknek a novelláknak az alapélménye, mint a rendszerváltást a felnőttek nézőpontjából bemutató műveké, amelyekben központi szerepet játszik az azokban az években végbement tömeges identitás-vesztés: erről Olasz Sándor írt a már emlegetett tanulmánykötetben, Závada Pál és Csiki László regényei kapcsán.) Ezek a gyerekek sokszor a tárgyaknak és a hozzájuk való viszonynak a megváltozását érzékelik, különösen, ha még csak óvodába járnak. Az őket körülvevő tárgyak kicserélődését élik meg szimbolikus eseményként, ahogy ezt a szerkesztői utószó is kiemeli: „Mégis vannak kitüntetett pontok mindnyájunk életében, amelyek a rendszerváltást szimbolizálják – amikor kicserélik a címet az óvoda falán, amikor elmarad a matekóra, mert kikiáltják a köztársaságot, amikor ellepik a várost a DDR feliratú autók, amikor kicserélik az ellenőrzőket, amikor a müncheni főpályaudvaron a tévé a berlini falbontást közvetíti, amikor karácsonykor a taxis hozza a hírt, hogy megölték a román diktátort, vagy amikor világossá válik, hogy ezentúl lesz banán.” (252.) (Az, hogy mostanra már eltűnt, egzotikusnak tűnő tárgyakon keresztül mutassuk meg a Kádár-korszakot, az ún. magasirodalomnak ugyanúgy szokásos gyakorlata, mint különféle netes, listázós cikkeknek: az előbbire példa lehet Garaczi László *Pompásan buszozunkja*, az utóbbira meg rengeteg olyan, képekkel dúsított írás, amelyek a címe valahogy így hangzik „Tíz tárgy/étel/ruhadarab, stb., amelyet csak akkor ismersz, ha a hetvenes években születél”).

Azokban a novellákban (mivel a kötet alcíme így nevezi meg az összes szöveget, maradnék ennél a műfaji meghatározásnál, holott messze nem minden szövegre passzol hézagmentesen), ahol óvodásnál idősebb gyerekek szerepelnek, felbukkannak a rendszerváltás emblematikus eseményei is. Így a tünnetések, az első szabad választás (ebből is leginkább egy fontos tárgy, a választási plakát), a köztársaság kikiáltása, az NDK-ból menekülők átengedé-

se a határon, a berlini fal leomlása, vagy a Ceaușescu-házaspár meggyilkolása. Világos, hogy ezeknek az eseményeknek nemhogy a magyar gyerekek többsége nem lehetett a szemtanúja, de sokszor a szülők vagy a tanárok is csak távolról szemléltették a történéseket: ettől még válhattak az átéltek belsővé, sajátá, adhattak közösségi élményt. Tudjuk mindannyian, hogy sokszor nem is magára a történetre emlékszünk, hanem arra, hogyan szembesültünk vele, sőt, néha az események az emlékezetünkben átszíneződni is képesek. A novellák helyszínei nem meglepőek, lehetnének kicsit változatosabbak és váratlanabbak is: főleg Budapesten járunk, illetve a Balatonon, vagy határátlépést látunk, Ausztria felé, mint Geröcs Péter novellájában. Ahogy a rendszerváltás nemzedéki kultúrfilmjében, a Török Ferenc rendezte 2001-es *Moszkva térbén* is ugyanezek a helyszínek jelennek meg.

Azért is érdemes ezt a filmet megnézni (újra), akár ennek a mostani kötetnek a kontextusában is, mert kiderül belőle, hogy a generációs élmények mennyire rétegzettek lehetnek: ott vannak azok a gimisek, akiket Nagy Imre és az ő újratemetése teljesen hidegen hagy, meg azok is, akik lelkesen vitatkoznak a sorjázó közéleti eseményekről. Az más kérdés, hogy a filmbeli hangadók, a menő csávók és csajok magáról tesznek a rendszerváltozásra mint olyanra, vagyis kicsit kínosan érzi magát ma az ember, amikor rájön, hogy a saját emlékei a film szerencsétlen, lenézett

figuráinak tapasztalataihoz vannak közelebb.

A nemzedéki tapasztalattal mindig az a baj, hogy minden más generáció számára tökéletesen érdektelen tud maradni: nyilván számolt ezzel a kötet szerkesztője, de tisztában voltak vele a szerzői is. Viszont a jó művek alkalmasak arra, hogy megélhetővé tegyék az időben távoli eseményeket: az első világháború kitöréséről érkezett hír hatását Márai Sándor *Egy polgár vallomásai* című művénel jobban aligha lehet átadni azoknak, akik ezeket a pillanatok nem élhették át. Ebben a kötetben kevés olyan szöveget találtam, amelyek a rendszerváltásra érkező reakciók összetettségét lettek volna képesek láttatni, és amelyeket éppen ezért szívesen elolvastam volna másodszor is, ahol sikerült volna olyan történetet és helyszínt találni, olyan módon kezelni a novellát mint műfaji keretet, hogy egy mikrovilágon keresztül érthessünk meg valamit a „nagy egészről”. Az elsőre, a komplexitás érzékeltetésére Karafiáth Orsolya novellája a legjobb példa. Nemcsak a rendszerváltás eufóriáját, az összetartozás élményét, az örömet kapjuk meg belőle, de azt is megérezhetjük a *Fosz-lást* olvasva, milyen volt szembesülni a hazugságokkal, a múlt átszíneződésével, a családokat szétrepesztő törésvonalakkal. Márai számára azért lehetett az első világháború kitörése különösen erős élmény, mert a gyermekkor és a „boldog békeidők” végét egyszerre élhette meg 14 évesen, a rendszerváltás kamaszai a felnőttekben való kételkedésből, a tizenéveseket szükségszerűen elérő bizalomvesztésből kaptak különösen nagy dózist. „Kisanna visszagondol a mondatokra, az arcokra. És onnan-

tól semmi nem egyértelmű, minden mögött ott egy másik, ki mond igazat, kiben lehet bízni?”

(170.) Több kötetbeli szerzőnél érzetem, hogy a novellával mint műfajjal nem tudtak vagy akartak mit kezdeni. Itt is győzelmeskedett a Takáts József által

„új vallomásosságnak” nevezett jelenség (azt vetette fel Takáts egy ÉS-kvartett alkalmával, hogy a mostani magyar irodalomban minden eluralnak az egyes szám első személyben író epikus művek): még ha a személyes emlékek színté is hívják ezt az elbeszélsmódot, van olyan novella is a kötetben, amely nem én-elbeszélés ugyan, mégis személyes tud lenni. Magyarai Péter esetében az sem érdekelt, vajon saját élményekből kiindulva írta-e meg a novelláját.

Magyarai az iskolát választotta helyszíneként: ez pedig azért is szerencsés, mert az iskolai problémáknak, a konfliktuskezelésnek számos, egykor bevett módja vígan túlélte a rendszerváltást, ezzel ijesztő közelségbe hozva a mai diákok számára is a Kádár-korszak mechanizmusait. Amikor a kilencvenes években született egyetemistákkal beszélgetünk Tóth Krisztina *A tolltartó* című novellájáról (*Irányvonal* címen a szerző *Vonalkód* című kötetében jelent meg), amelyben egy eltűnt tolltartó utáni nyomozás történik úgy, hogy a tanárok becsukják az osztályterem ajtaját, és nem kívánják kiengedni a gyereket addig, amíg valaki beismerő vallomást nem tesz, sokszor kiderül, hogy ez a megoldási mód nem (sem) tűnt el a hetvenes évekkel együtt. Magyarai novellájában, ahol a folyosóügyeletesek szolid forradalma zajlik le, és a sztrájk eszközével élnek a társaik végzálására kényszerítettek, a hatalom rétegzettsége is világosan ott van (hiszen a gyerekeket fegyelmező tanárok ugyanúgy szorult helyzetben vannak, mint a tanárokat nyomasztó igazgató). Az is szépen megmutatkozik, ahogyan a rendszerváltozás rádöbbsentett a korábban teljesen természetesnek tekintett feladatok értelmetlenségére, ilyen volt az a folyosóügyeletesekre kirótt utasítás is, hogy szóljanak rá mindenkire,

a fal mellett közlekedjen. Ahogy a folyosóügyeletesek sztrájkba lépnek, kiderül, nélkülük sem lesz káosz, „rászó-lás” nélkül sem fejele le senki véletlenül a szembejövőt. De a novella megoldása vagy csattanója is megérthetővé teszi a rendszerváltozás ambivalenciáját: a szülők felháborodására nem az történik, hogy visszavonják a kiosztott igazgatói intőket. Nem ismernek be egy téves intézkedést, de nem is mernek kitarítani a korábbi rutin szerint meghozott döntésük mellett: úgy csinálnak inkább, mintha semmi nem történt volna, és új, üres bizonyítványt osztanak ki a megintett 12 tanulóknak, mintha ezzel az emlékeket is ki lehetne törölni maradványul. A rendszerváltozás kamaszainak a felnőttek elbizonytalanodása, nevetségessé válása volt az egyik alapélménye – és ezt úgy mutatja fel Magyarai Péter novellája, hogy mindeközben, ebben bízom legalábbis, a mai kamaszoknak is átélhetővé teszi, milyen volt ez a nem forradalommal, hanem több, szimbolikussá vált eseménnyel végrehajtott, felemás, furcsa rendszerváltozás.

Lehetne fanyalogni, hiszen csak kevés novelláról érzetem, hogy meg tudja valósítani az áhított, az utószóban kijelölt célt (értsék/érezzék meg *ők*, mit éreztünk *mi*) – de ha arra gondolok, milyen lelkesen tudott írni Kosztolányi a *Barbárok* című novelláskötetről, amelyből valójában csak egyetlen novellát tartott elemzésre érdemesnek (a címadót), akkor máshogy látom az antológiát. Egy novelláskötetből, legyen egy szerzős vagy sokszerzős, szinte soha nem vagyunk oda valamennyi szövegtől, és ahhoz, hogy rátaláljunk egy-két emlékeztetőre, mintha szükség lenne a többire is, a halványabbakra. Magyarai Péter novelláját biztosan tanítani fogom majd – és tesztelem a „célközösségen”, a rendszerváltás után született mai egyetemistákon, mennyire jutnak közel a *Sztrájk* elolvasásával az 1989–90-es események megértéséhez. ■ ■ ■

■ Szilágyi Zsófia (1973): a Szegedi Tudományegyetem egyetemi tanára, a Kalligram folyóirat szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Az éretlen Kosztolányi* (Pesti Kalligram, 2017).

ABSZURD VILÁGOK

A FISZ és a Kalligram Kiadó (illetve korábban a Jelenkor) közös sorozata, a *Horizontok* olyan hiánypótló misszió a hazai irodalmi életben, mely célkitűzése szerint eleddig kevésbé ismert, elsősorban dél-amerikai és kelet-európai szerzőket kíván megismertetni a magyar olvasóközönséggel. E küldetéséhez híven az idei könyvfesztiválra ezúttal – többek között – egy osztrák szerzőre, Xaver Bayerre esett a választás, akinek *Die durchsichtigen Hände* című novelláskötetét Lesi Zoltán fordította magyarra *Az átlátszó kezek* címen. A Hermann Lenz-díjas szerző regényíróként debütált Ausztriában, eddigi írói munkásságát azonban a regények mellett inkább a kisepika határozta meg – szemmel láthatóan a most megjelent kötet is ez utóbbi írói profilt kívánja erősíteni. A kötet huszonegy novellából áll, melyek mögött szépen kirajzolódik egy olyan kompozíciós elv, mely egységbe rendezi a darabokat.

A kötet Paul Scheerbart *Lesabéndio* (1913) című sci-fi-jéből vett mottóval indít, mely szerint „[a]z élet rejtélyeit [...] bizonyára nagyon is komolyan vehetjük. De talán nem szükséges mindig túlzottan komolyan vennünk. Vethetjük néha nagyon is viccesen. Ettől nem válik jelentéktelenné. Egyáltalán nem kell mindig komolynak lennünk.” Már az első néhány novella elolvasása után egyértelművé válik, e felfogás köti össze a kötet darabjait, ami egész konkrétan Bayer groteszk humorában és abszurdításig fokozott világában ölt alakot. Ennek megfelelően történeteinek jó része hétköznapi szituációkat vázol fel, melyek szinte mindegyike egy, a miért kérdését az olvasóból feltétlenül kikényszerítő, azt azonban nem megválaszoló abszurd elemet tartalmaz. Így lesz az egyik novella elbeszélője egy egyszerű taxizás során Henry Kissinger utastársa, akivel szóba elegyedni sem mer (*Henry Kissingerrel egy taxin osztozunk*); így ismerhetünk meg egy figurát, aki egymás után sorra veszíti el érzékelési képességeit: szaglását, ízlelését, hal-

Xaver Bayer: *Az átlátszó kezek*, ford. Lesi Zoltán, FISZ–Kalligram, 2019.

lását, látását, testérzetét, mígnem csak saját tudatában, önmagába zárva lebeg valahol anélkül, hogy bármit vagy bárkit bárhogyan is érzékelne a külvilágból (*Szamádhi*); vagy így lehetünk szemtanúi egy furcsa próbának, melynek tétje az, hogy ki tud a tengerben a legtovább úszni, lebegni anélkül, hogy elájulna (*A kitartásverseny*).

A mottó azonban egy pozitív változás lehetőségét is sejteti: „Az életforma változása biztosan megold néhány problémát. És ez jókedvre deríthet minket. Sőt, nevethetünk is magunkon, hogy néha mennyire tele vagyunk aggodalommal”. Már innen nézve is megfogalmazható egy olyan olvasói tapasztalat a kötettel kapcsolatban, ami úgy tűnik, szembemegy a mottónak e pozitív kicsengésével, ahogy a szerzőnek a mottóra irányuló reflexiójával, mely szerint – Bayer a kötet budapesti bemutatóján legalábbis ennek adott hangot – minden tragikusban rejlik valami komikus és *vice versa*. Egyrészt e bináris opposíció talán túl leegyszerűsítő a novellákra nézve, hisz az eltereli a figyelmet a szövegek erősségéről, ti. a szubjektív benyomások képzelet és valóság közötti oscillálásának ábrázolásáról. Másrészt a mottóban említett derűs jókedv és a problémamegoldás reménye nem igen kap helyet a szövegek világában, s így hatványozottan helyeződik a hangsúly a mottó utolsó előtti mondatára: „De nem nevetett.” E mottó és a kötet közötti feszültség igen produktívnak tekinthető, hisz az annál nagyobb intenzitással képes az olvasó figyelmét a szövegek mögött lappangó általános rezignációra és fásultságra irányítani. Ennek belátásig a befogadó már a harmadik elbeszélésben (*Még egyszer Jean-Louis Trintignant*) eljuthat. Ebben az elbeszélő letartóztá-

tásának részleteit taglalja, mellyel kapcsolatban csalódottságának ad hangot: „Egy jó fél óráig egyedül maradok. Körülbelül ennyi időbe telik, amíg a kezdeti izgatottságom elmúlik. A helyére lép valami elképesztő unalom és bele-törődés. A mindennapjaimban egy lehetséges letartóztatást látványosabbnak képzeltem. De a valóság kijózanító.” (28) Majd később egy, a cellájába kísért nővel elképzelt romantikus viszony-nyal kapcsolatban megjegyzi: „A valóság forgatókönyve azonban kevésbé romantikus.” (30)

Ez az unalom, e rezignáció és olykor e motiválatlan, talán a figurák számára is megmagyarázhatatlan kiábrándultság az tehát, mely a szövegek abszurd magját adja. A *vízésés* történetében például egy pár (az elbeszélő és társa) sokadmagával hegymászó túrán vesz részt, a túra közben azonban a leghétköznapibb magától értetődőséggel vesznek oda emberek: tűnnek el az erdőben, esnek le a szikláról, esnek vissza a vízbe, amit a pár minden egyes alkalommal figyelmen kívül hagy, és egyszerűen tovább mászik. A *Napoleon* elbeszélője hasonlóképp tesz nagy ívben közönségére, amikor egy napóleoni csatát újrátárazó csoport statisztájaként úgy dönt – látván unatkozó közönségét –, kiszáll a véres csatából, és otthagyja az egészet.

A szövegek erőssége a találóan megválasztott figurákban, a jellemábrázolásban rejlik: műfaji okokból kifolyólag Bayernek persze nincs lehetőség

a szereplők teljes panorámájának részletes bemutatására, a szövegekben szerepeltetett én-elbeszélők viszont kellően aprólékos betekintést nyújtanak saját belső világuk zavaros rezdüléseibe. Az is igaz ugyanakkor, hogy a huszonkét szöveg szinte mindegyikében fellépő én-elbeszélők és a több szöveg narratív vázát képező beszédhelyzet – melyben a feltételezhetően férfi elbeszélő párjához vagy kettejükéről beszél – a kötet vége felé elég monotonná, olykor sablonossá válik, ami így ront a kötet élvezeti értékén.

Xaver Bayer narrátorai szinte kivétel nélkül szenzibilis, sérülékeny vagy éppen már sérült alakok. Az *Egy komplexus belső udvarában* elbeszélője például retteg a gondolattól, hogy egy kulturális rendezvényen a tévé stábjá által véletlenül felvett furcsa grimasza adásba kerüljön, így ennek megakadályozására hajmeresztően erőszakos scénáriókat képzel el. Az *Alkalmazott irodalom* elbeszélője – állítása szerint pusztán irodalomtudományi érdeklődésből – nyilvános lövöldözést tervez, az *Irány* narrátora pedig öngyilkosságra készül, ezt előkészítendő mindent elrendez életében, mígnem mégis élni támad kedve.

De nemcsak a komplexus, hanem a „belső udvar” is hasonlóvá teszi a szövegek elbeszélőit, akik közül többen is különös érdeklődést mutatnak saját és mások „belső udvara” iránt. Ez több szövegnek is sajátos narratív vázát adja, amennyiben Bayer narrátorait mániákus módon az hajtja előre az elbeszélésben, hogy mit gondolhat, illetve mit fog gondolni és mondani a másik – így például a *Művészi szabadság* című szövegben. A történetmesélés súlypontja ennek köszönhetően többször is a belső monológokra, a narrátorok belső vívódására helyeződik át. Ha vannak elbeszéléstechnikai szempontból érdekes szöveghelyek, akkor ezek lennének azok, melyekben sokszor valóság és imagináció határa annyira halvány, hogy Bayer könnyedséggel játszja át egyiket a másikba. E narratori magatartás kulminációs pontja pedig azokon a szöveghelyeken nyilvánul meg igazán, ahol az elbeszélő filmes jeleneteket és emlékeket úsztat be történetébe, mint például *Az út a ház mögött, fel az erdőhöz* című szövegben. Ebben jelenkori és gyerekkori élmények válto-

gatják egymást, miközben be-beúsznak a barátnővel közösen nézett film részletei is, ami odáig vezet, hogy az elbeszélő már saját magát is a film szereplőjeként látja.

Ugyanakkor a kötet szövegei nem makulátlanok, minek következtében e kritika szerzője is bizonytalan néhány szöveg sikerességét illetően. Bayer több szövegének zárata is nyitva marad: ez még nem lenne gond, hisz egy ilyen zárlat a befogadói aktivitás fokozására képes, ugyanakkor ebből visszavesz, ha az közhelybe hajlik, súlytalan, és egy vállrántáson túl nem igazán tud vele mit kezdeni az olvasó (lásd például az utolsó elbeszélés zárlatát). Hasonlóan problematikusak olykor a nem elégségesen kibontott irodalmi allúziók, melyek a leírás szintjén maradnak: mintha az adott szöveg egy-egy irodalmi utalással bizonyos értelmezői kapukat állítana, melyek azonban a befogadó számára mégis zárva maradnak, mert maga a szerző sem megy be rajtuk.

Egyébként ilyen benyomása támadhat az olvasónak a *Hegyiút-beszéd* címének olvasásakor is, hisz innen csak egy egész aprócska lépés vezet az újszövetségi hegyi beszéd (Bergprädikt) asszociációjához, amit azonban a novella később sehogy sem támaszt alá. Közlebről szemügyre véve a német címet (*Hohenstraßengespräche*) úgy tűnik, az eredeti szövegben, illetve címben e hermeneutikai aktusnak a lehetősége sem merül fel. Sajnos félrefordításról van szó: a címben – és ezt bizonyítja a történet is – nem valamiféle beszédéről (Rede, Prädikt), sokkal inkább egy másik féllal, egy hegyi úton folytatott lehetséges beszélgetésről (Gespräch) van szó. Az *Alkalmazott irodalom* (*Engagierte Literatur*) novellacím fordítása már ötletesebbnek mondható, ugyanakkor ezért a fordítói döntésért sem kis árat kellett fizetni. E cím ezúttal nem hozzáadott valamit az értelmezéshez, hanem sajnos elvett belőle – nem is keveset. Itt a német címben ugyanis az ún. „elkötelezett irodalom”, ti. a politikai, társadalmi cselekvés iránt elkötelezett irodalom idéződik meg, mely a német nyelvű irodalmi életben és irodalomtudományban gyakorta használt fordulat. Az „alkalmazott irodalommal” az irodalomfelfogásnak épp ez a jellege, és a mögötte rejlő, egészen Jean

Paul Sartre-ig és a *littérature engagée*-ig visszanyúló filozófiai és irodalomtudományi diskurzus vész el, melynek hiányában ettől az értelmezési iránytól a szöveg is elzárva marad. (A szöveg egyébként épp egy, a társadalmi elköteleződést *ad absurdum* kivitelezni szándékozó, ámokfutást tervező írófigurát tár elénk.) Ezekről és attól az egyébként kisszámú szöveghelytől eltekintve, melyek mögött talán valamivel jobban lehetett érzékelni a németes szókincset, a fordítónak sikerült a kötetet egyben tartania. Ez nem lehetett egyszerű feladat, hisz a korábban említett kötetkompozíciós elvek ellenére a kötet szövegei abban az értelemben igen szerteágazók, hogy közöttük találhatók szerelmi történetek éppúgy, mint álomszerű leírások, útibeszámloló, sőt még tudományos-fantasztikus történet is (*A hasbeszélő búcsúja*).

Visszatérve az irodalmi allúziókhöz, *A hasbeszélő búcsúja* disztópikus, egy ún. hídplanétán játszódó történetével már sikeresen hozza játékba Scheerbart *Lesabendio* című szövegét. A novellában egy egykori cirkuszcscináló, egy hasbeszélő vesztegel már egy ideje az említett bolygón, gondolkodik, hogy átlépje-e a zsilipet, ami után sohasem fordulhat már vissza, és várja, hogy így az „új világba” kerüljön, melyről igazán senki sem tud semmit. Sejtí az olvasó, e tettel az elbeszélő cirkuszi múltját, teljes művészetét és önazonosságát hagyná maga mögött, mely olvasói sejtés talán annál vészjóslóbb, ha az „új világ” olvasásakor Huxley *Szép új világ*ára gondolunk.

Ez is jól mutatja, *A hasbeszélő búcsúja* éppúgy, ahogy a kritikában szereplő többi novella, mind-mind a kötet remekbe szabott kis darabja. Összességében tehát elmondható, hogy néhány hiányosság ellenére igenis vannak olyan novellák, melyek feltétlenül olvasásra érdemessé teszik a kötetet. Nem beszélve Bayer abszurd világáról, groteszk szituációiról, melyekkel a magyar olvasóközönség csak gazdagodhat. ■ ■ ■

■ Mikoly Zoltán (Szolnok, 1992): Debrecenben él. A Debreceni Egyetem Irodalomtudományi Iskolájának doktorhallgatója, kortárs német nyelvű irodalommal foglalkozik. A Szkhonion művészeti és szakfolyóirat szerkesztője.

ZOLTÁN nem BATEMAN

Kötter Tamás, akár egy pszichológus, mélyre és legújabb hőse, Zoltán lelkében, hogy megfejtse, vagy legalábbis érzékeltesse, hol bicsaklott meg annak élete. Merthogy a szerző idén tavasszal megjelent *Nem kijárat – Apró hazugságok egy férfi életéből* című novelláskötete – mely akár regénynek is tekinthető – arra keresi a választ, miért is olyan boldogtalanok azok a jogászok, üzlet- és pénzemberek, akik a kilencvenes években még nagy álmokkal vágtak neki karrierjüknek, hogy az ezredfordulót követően meglett családapaként vagy elvált férfiként válságba hulljanak.

Ha valaki, akkor Kötter ismeri ezt a világot, hiszen maga is jogi pályán mozog, és 2013 óta több kötetben mutatta be az üzleti és jogi élet szereplőit. Kérdés persze, hogy az immár ötödik, hasonló tematikájú könyve milyen új szempontból közelít a kérdéshez. Kötter ezúttal ugyanis szélesebb történeti perspektívából mutatja be hőseit, kezdve a történetet a Kádár-kortól egészen napjainkig, miközben „kutat” az okok után, vagyis próbálja felfejteni azt a folyamatot, mely napjaink lelki válságához vezetett.

A *Nem kijárat* egészen a nyolcvanas évekig nyúl vissza, majd hol a kilencvenes évekbe, hol az ezredforduló utáni Magyarország valóságába kalauzol el, miközben egy-egy anekdota kapcsán szó esik a Horthy-korszakról és szűkebb értelemben a második világháborúról is. Persze utóbbi narratív megoldás nem jelenti azt, hogy Kötter a főhős életútjának minden egyes történése között ok-okozati összefüggéseket keres, hanem csak bemutatja azokat, hogy a beszédes karakterek és a köztük feszülő szituációk alapján az olvasó maga vonja le a következtetéseket. S bár ezen ötlet alapvetően működik, az egyes fejezeteken belül mégis olykor redundánssá válnak a jelenetek, mivel az elnyújtott dialógusok és a szereplőknek a szituációkhoz fűzött magyarázatai fékezik a kötet dinamikáját. Zoltán ráadásul pár helyütt evidenciákat állapít

Kötter Tamás: *Nem kijárat*
– *Apró hazugságok egy férfi életéből*, Kalligram, 2019.

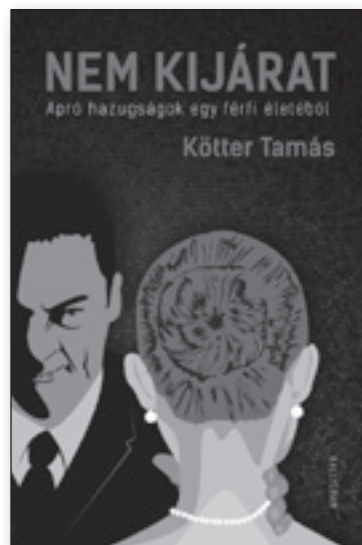
meg: a tizenéves lányokról például elmondja, hogy nem érdeklődnek a földönkívüli lények iránt, viszont a divat, a slágerek és a szórakozás lekötik őket. A *Pokolba vezető út* című novellában pedig négy oldalon át beszél az alkoholizmusban elhunyt Rezső bácsiról, majd hirtelen új történetbe kezd egy Márton nevű férfiről.

A kötet visszatérő gondolata, hogy ha valaki sikeres akar lenni, annak előbb-utóbb fel kell hagynia az erkölcsi szabályokkal, és részt kell vennie a hatalmi játszmákban. Erre döbben rá idővel a főhős is, hiszen fiatalkorától kezdve azt tapasztalja, hogy az életben mindig az autoriter figurák járnak jól – ha más nem, hát ideiglenesen. Rögtön az első fejezetben találkozunk egy ilyen alakkal, a balhész szomszédval, Böszmével, akit a gyerek Zoltán csodál szókimondásáért, és hősként tisztel, amiért képes volt összeverekedni a kocsmban három férfivel. Az *51-es körzet* című írásban már a csajozás kapcsán említi a főhős, hogy a gimnázium legjobb nőit is mindig a felsősök, az idősebb pasik szedik fel, és a Főiskola nevű diszkóban is pont egy ilyen birkózó sráctól kell tartania, nehogy az lecsapja kezéről az aktuális szerelmét. Az egyetemi évek is ezt a tapasztalatot erősítik: mikor Zoltán meglátogatja a rózsadombi villában lakó barátnőjét, meglepődve konstatálja, hogy az egy punk sráccal kavar, aki amúgy maga is a Rózsadombon lakik, a szülei gazdagok, és a Képzőművészeti Főiskolára jár.

A kötetben az üzleti és a jogi szféra szereplőinek feltűnésével párhuzamosan a Zoltán által megismert világ is egyre tágul. Ebből a szempontból lényeges a címében is sokat sejtető *A pokolba vezető út* és a *Szabadíts meg a gonosztól* című fejezetek. Az előbbiben

a már egyetemista Zoltán szomszédja, Márton bácsi azért járkal át a srác otthonába, hogy annak videólejátszóján nézhesse a pornókazettáit, utóbbi fejezetben pedig Zoltán kezdő jogászként egy olyan pesti céghez kerül, melynek főnöke és testvére egy esti bulizás során a főhős szeme láttára veretnek meg egy taxist a kocsmban. A fizikai és lelki agresszió a későbbi novellákban is visszatér, Zoltán pedig lassacskán megtanulja, hogy a környezetében senki sem ártatlan, sőt minden kolléga, ismerős és ismeretlen titkot cipel magával, melyhez ő mint külső szemlélő csendben és figyelmesen asszisztál.

A kötet tehát számos alakot felsorakoztat, azonban azok az esetek többségében sematikus kerületben bemutatásra kerülnek. Zoltán egyes ellenfeleiről vagy főnökeiről így legfeljebb annyit tudhatunk meg, hogy milyen szabású öltönyt, cipőt, italt vagy nőt szeretnek. A hölgyek esetében ugyanez a helyzet, bár van olyan novella is, melyben beleláthatunk Zoltán egy-egy barátnőjének a lelkébe.

A *Nem kijárat* amellett, hogy bemutatja Zoltán életének meghatározó történéseit, időnként kitekint a politikában vagy a gazdaságban bekövetkező fordulatokra, vagy egy-egy szereplő életútján keresztül utal azokra. Helyenként a leírás azonban olyan, mint egy szócikkben, például az *Urs* című novellában: „Az ingatlanbuborék, amely aztán 2008-ban hirtelen kipukkadt, látványosan hízott, a kormányok biza-

codók voltak, a kötvénypiac szárnyalt, a nemzetközi elemzők töretlen növekedést jósltak az egész világnak, Kína és az Egyesült Államok tovább barátkozott.” Ezekre a tényekre azonban nincs szükség, hiszen Kötter egy-egy humoros szituációval amúgy is érzékelteti az éppen zajló piacgazdasági folyamatokat: ugyanebben a novellában például a munkanélkülivé vált Zoltán a feleségének és egy volt kollégájának azt hazudja, hogy Bukarestben vállalt munkát, miközben visszaköltözik édesanyjának Batthyány utcai lakásába, ahol esténként egy Romániáról szóló útikönyvből olvassa el, hogy mi található az új „munkahely” közelében. De ugyancsak ötletes az *Egy sziget lehetetlensége* című történet, melyben egy Szabolcs nevű férfi a Zoltán cége által kiadott albérletekbe visz fel a netről megismert diáklányokat, de mikor beüt a válság, a szokásáról le kell mondania. A kötet legjobb részei pont ezek az abszurd történetek lesznek, melyek Zoltán életében az ezredforduló után kezdenek egyre furcsábbá válni. Kötter ezekben a novellákban nemcsak az egyes szereplőket karikírozza el, de némileg a tempón is gyorsít, így érzékeltetve a főszereplő körül az egyre féktelenebb és abszurdabbá váló valóságot.

Ahogy azt már Kötternél megszokhattuk, a *Nem kijárat*ban is sorjáznak a popkulturális utalások, melyek mindig egy-egy évtizedet jelölnek. A nyolcvanas évekből feltűnik például a ka-

zettás magnó, a Duran Duran frizura, a tépőzáras Puma cipők, az Alphaville együttes kultikus slágere, a *Forever Young*, a Sex Pistolstól a *Holidays in the Sun*, míg a kilencvenes évekből a *Bravo Magazin* és a bandaháborúkról szóló *Mindenki a napra tör* című film. De Kötter ugyancsak szívesen utal egyik kedvenc írójának, Michel Houellebecq-nek az *Egy sziget lehetősége* című regényére, míg a kötet *Nem kijárat* címe egyenes célzás Bret Easton Ellis kultikus *Amerikai psycho* című bestsellerére. Az utalások közül kiemelendő a *Csilagok háborúja*-filmsorozat, melynek Kötter egy egész fejezetet szentel, de ez egyben a regény egyik gyenge pontja lesz. Ebben a novellában ugyanis Zoltánról megtudjuk, hogy *Star Wars*-rajongó, sőt, minden ismerőset egy-egy *Star Wars*-karakterről nevezte el, amivel önmagában semmi gond nem lenne, de a későbbiekben ezen fura szokása egyetlen másik novellában sem kap szerepet, legfeljebb a főhős megjegyzi a SW-rajongók közkedvelt, de már untig ismételt mondatát, miszerint „az Erő vele van”. Ugyanezen epizódban ráadásul Zoltán hirtelen vígjátéki figurává válik: egy bulijelenetben a *Star Wars*-filmekből ismert kézmozdulattal imitálja a misztikus Erő használatát, mely a korábbi és későbbi fejezetekben megismert Zoltán-képhez egyáltalán nem passzol. Bár a kötetnek ez a problémája elhanyagolható lenne, de épp a *Nem kijárat* záró, borús hangulatú fejezetében tér vissza a *Star Wars*-motívum, mellyel

a szerző jelzi, hogy Zoltán idővel olyan érzéketlenné vált, mint Darth Vader, az űreposz nagyura. Másrészt ezt a poént, narratív megoldást már 2012-ben ellőtte Cserna-Szabó András a *Jolán* című novellájában, melyben a falu kocsmáros a törzsvendégeit a legfontosabb *Star Wars*-karakterekről.

És ha már kulturális utalások, külön érdemes kitérni a címre, amely nemcsak hogy az *Amerikai psycho* című regényhez kötődik, de annak egész pontosan az ikonikus zárómondata. Adja hát magát a kérdés: miben hasonlít a *Nem kijárat* Zoltán nevű főhőse Bret Easton Ellis kultikus yuppie figurájához, Patrick Batemanhez? Leszámítva azt, hogy mindketten a pénzügyi világban mozognak, elegáns és drága ruhákban járnak, valamint szeretnének minél több nőt megszerezni, első látásra nem sok. Ellis figurája ugyanis egy rémalak, egy lelketlen gyilkológép, aki sorra gyűjti áldozatait, legyen az egy prostituált, vagy bármelyik kollégája, aki az útját állja a hatalmi hierarchiában. Vele ellentétben Kötter hőse nemcsak házasságot él, de két kamaszlánya is van, a kötet végén pedig a családdal Budapestről kertvárosba költözik. Zoltán élete így idővel megszokottá és kiszámíthatóvá válik, mely arra sarkalja, hogy egy kollégájával ismét belevesse magát a budapesti éjszakába, de az ártatlannak ígérkező kaland tragédiába fullad, Zoltán végzetes bűnt követ el. Ebből a szempontból ugyan Kötter alakja hasonlatossá válik Batemanéhez, de amerikai társához képest alakja mégis szürke marad. Hasonlóan gondolkodik róla az említett kolléga is, akivel elindulnak kalandozni az utolsó fejezetben: „Tamás most már kínosnak és kisszerűnek látta a barátja hódításait, és középszerűnek a bennük szereplő nőket”. Az utolsó jelenetben bekövetkező tragédiával azonban Kötter metaforikusan is jelzi, hogy a Kelet-Európába beköszöntő kapitalizmus, akárcsak annak eredeti, amerikai változata, ha már beszippantotta az embert, abból bizony nincs menekvés. ■ ■ ■

■ **P. Szabó Dénes** (Budapest, 1985): prózaíró, kulturális újságíró, az ELTE Szociológia Doktori Iskola doktorjelöltje. A kortárs magyar filmek társadalmi vonatkozásait kutatja.